

ÚRSKURÐUR
ÓBYGGÐANEFNDAR

mál nr. 4/2005,
Svalbarðshreppur, Þórshafnarhreppur
og Skeggjastaðahreppur

29. maí 2007

EFNISYFIRLIT

1. ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD	4
2. MÁLSMEDFERÐ	5
2.1. Hlutverk óbyggðanefndar.....	5
2.2. Norðausturland tekið til umfjöllunar.....	5
2.3. Lýstar kröfur og kynning.....	6
2.4. Mál nr. 4/2005, Svalbarðshreppur, Þórshafnarhreppur og Skeggjastaðahreppur.....	7
3. KRÖFUGERÐ	9
3.1. Kröfur íslenska ríkisins.....	9
3.2. Kröfur Barða Friðrikssonar vegna Heiðarmúla.....	9
3.3. Kröfur Soffíu Björgvinsdóttur og Jónasar P. Bóassonar vegna Garðs (Þverfellslands).....	10
3.4. Kröfur Sigtryggs Þorlákssonar vegna Svalbarðskirkjulands.....	11
3.5. Kröfur Gunnars K. Þorleifssonar og Þorleifs Gunnarssonar, eigenda Fjallalækjarsels, vegna Bægisstaða.....	11
3.6. Kröfur Svalbarðshrepps vegna Vatnsenda.....	11
3.7. Kröfur Skúla Ragnarssonar og Bjarnveigar Skaftfeld, eigenda Ytra-Álands, vegna Álandstungu.....	12
3.8. Kröfur Ólafs B. Vigfússonar og Vigfúsar Guðbjörnssonar, eigenda Syðra-Álands, vegna Hvapps 12.....	12
3.9. Kröfur Stefáns Eggertssonar og Gunnars Þóroddssonar vegna Laxárdals.....	12
3.10. Kröfur Sigurðar J. Sverrissonar og fleiri vegna Hvamms I-IV.....	13
3.11. Kröfur Brynhildar Halldórsdóttur vegna Syðra-Lóns (Grímólfsártungu).....	13
3.12. Kröfur Marinós Jóhannssonar og Ævars R. Marinóssonar vegna Þorsteinsstaða.....	14
3.13. Kröfur Marinós Jóhannssonar og Ævars R. Marinóssonar vegna Tungusels.....	14
3.14. Kröfur Gunnlaugs Ólafssonar og Þórshafnarhrepps vegna Hallgilsstaða I og II.....	15
3.15. Kröfur Guðlaugar Ólafsdóttur og fleiri vegna Kverkártungu.....	15
3.16. Kröfur Rósar Bender og fleiri vegna Miðfjarðar I-II.....	16
3.17. Kröfur Sigríðar Sigurðardóttur vegna Melavalla.....	16
3.18. Kröfur Vesturfara ehf. vegna Veðramóta I.....	16
3.19. Kröfur Dýrleifar Ásgeirsdóttur vegna Veðramóta II.....	17
3.20. Kröfur Jóns Sigurðssonar vegna Hölknár.....	17
3.21. Kröfur Vesturfara ehf. vegna Gunnarsstaða.....	18
3.22. Kröfur Hjalta Steinþórssonar og fleiri vegna Djúpalækjar.....	18
3.23. Kröfur Auðuns Haraldssonar og fleiri vegna Þorvaldsstaða.....	18
3.24. Kröfur Prestssetrasjóðs f.h. íslensku þjóðkirkjunnar vegna Skeggjastaða.....	19
3.25. Kröfur Skeggjastaðahrepps og fleiri vegna Nýjabæjar.....	19
3.26. Kröfur Svalbarðshrepps vegna afréttar.....	20
3.27. Kröfur Þórshafnarhrepps vegna afréttar.....	20
4. GÖGN OG GAGNAÖFLUN	21
4.1. Inngangur.....	21
4.2. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar.....	21
4.3. Vettvangsferð.....	22
4.4. Skýrslutökur.....	23
5. SAGA JARÐA OG ANNARRA LANDSVÆÐA	25
5.1. Landnám.....	25
5.2. Sveitamörk.....	26
5.3. Heiðarmúli.....	27
5.4. Hermundarfell.....	36
5.5. Garður.....	39
5.6. Svalbarðskirkjuland í Þistilfirði.....	41
5.7. Bægisstaðir.....	51
5.8. Vatnsendi.....	53
5.9. Hvappur.....	56

5.10.	Laxárdalur	57
5.11.	Hvammur	60
5.12.	Syðralón	62
5.13.	Tungusel og Þorsteinsstaðir	63
5.14.	Hallgilsstaðir	67
5.15.	Kverkártunga	69
5.16.	Miðfjörður	72
5.17.	Gunnarsstaðir	74
5.18.	Djúpilækur	76
5.19.	Þorvaldsstaðir	77
5.20.	Skeggjastaðir (Dalhús og Gæsagil)	79
5.21.	Bakki (Nýibær)	87
5.22.	Afréttarnot	90
5.23.	Sel	104
6.	NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR.....	108
6.1.	Almenn atriði og dómafordæmi í þjóðlendumálum	108
6.1.1.	<i>Gildi landamerkjabréfa jarða .....</i>	<i>109</i>
6.1.2.	<i>Heiðarbýli á Norðausturlandi.....</i>	<i>111</i>
6.2.	Landnám.....	113
6.3.	Heiðarmúli	113
6.3.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>113</i>
6.3.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>114</i>
6.3.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>114</i>
6.4.	Þverfellsland (Garður).....	120
6.4.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>120</i>
6.4.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>121</i>
6.4.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>121</i>
6.5.	Svalbarðskirkjuland.....	124
6.5.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>124</i>
6.5.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>125</i>
6.5.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>126</i>
6.6.	Bægisstaðir	129
6.6.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>129</i>
6.6.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>130</i>
6.6.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>131</i>
6.7.	Vatnsendi.....	134
6.7.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>134</i>
6.7.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>134</i>
6.7.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>135</i>
6.8.	Hvappur	140
6.8.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>140</i>
6.8.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>140</i>
6.8.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>141</i>
6.9.	Laxárdalur	144
6.9.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>144</i>
6.9.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>145</i>
6.9.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>145</i>
6.10.	Hvammur.....	148
6.10.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>148</i>
6.10.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>149</i>
6.10.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>150</i>
6.11.	Grímólfsártunga (Syðralón).....	153
6.11.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>153</i>
6.11.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>153</i>
6.11.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>154</i>
6.12.	Tungusel og Þorsteinsstaðir	157
6.12.1.	<i>Inngangur.....</i>	<i>157</i>
6.12.2.	<i>Sjónarmið aðila.....</i>	<i>158</i>
6.12.3.	<i>Niðurstaða .....</i>	<i>159</i>

6.13.	Hallgilsstaðir	162
6.13.1.	Inngangur.....	162
6.13.2.	Sjónarmið aðila.....	163
6.13.3.	Niðurstaða	163
6.14.	Kverkártunga	166
6.14.1.	Inngangur.....	166
6.14.2.	Sjónarmið aðila.....	166
6.14.3.	Niðurstaða	167
6.15.	Miðfjörður	170
6.15.1.	Inngangur.....	170
6.15.2.	Sjónarmið aðila.....	171
6.15.3.	Niðurstöður.....	172
6.16.	Gunnarsstaðir	175
6.16.1.	Inngangur.....	175
6.16.2.	Sjónarmið aðila.....	176
6.16.3.	Niðurstaða	177
6.17.	Djúpilækur	180
6.17.1.	Inngangur.....	180
6.17.2.	Sjónarmið aðila.....	181
6.17.3.	Niðurstaða	182
6.18.	Þorvaldsstaðir	183
6.18.1.	Inngangur.....	183
6.18.2.	Sjónarmið aðila.....	184
6.18.3.	Niðurstaða	185
6.19.	Skeggjastaðir	188
6.19.1.	Inngangur.....	188
6.19.2.	Sjónarmið aðila.....	189
6.19.3.	Niðurstaða	190
6.20.	Nýibær.....	192
6.20.1.	Inngangur.....	192
6.20.2.	Sjónarmið aðila.....	193
6.20.3.	Niðurstaða	194
6.21.	„Afréttur Svalbarðshrepps“	196
6.21.1.	Inngangur.....	196
6.21.2.	Sjónarmið aðila.....	196
6.21.3.	Niðurstaða	197
6.22.	„Afréttur Þórshafnarhrepps“	199
6.22.1.	Inngangur.....	199
6.22.2.	Sjónarmið aðila.....	200
6.22.3.	Niðurstaða	200
6.23.	Um málskostnað	203
7.	ÚRSKURÐARORÐ	204

VIÐAUKI

Almennar niðurstöður óbyggðanefndar

FYLGISKJÖL

I. Kort

II. Aðila- og eigendaskrá

III. Skjalaskrá

1. ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD

Þriðjudaginn 29. maí 2007 er tekið fyrir mál nr. 4/2005, Þórshafnarhreppur og Skeggjastaðahreppur, nú í sveitarfélaginu Langanesbyggð, ásamt Svalbarðshreppi, og í því kveðinn upp svohljóðandi

ÚRSKURÐUR

Úrskurð þennan kveða upp Karl Axelsson, formaður, og nefndarmennirnir Allan V. Magnússon og Benedikt Bogason.

Aðilar málsins eru:¹

Fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins vegna Þjóðlendra.

(Jón Sigurðsson hdl.)

Barði Friðriksson vegna Heiðarmúla.

Soffía Björgvinsdóttir og Jónas Pétur Bóasson vegna Garðs (Þverfellsland).

Sigtryggur Þorláksson vegna Svalbarðskirkjulands.

Gunnar Kjartan Þorleifsson og Þorleifur Gunnarsson vegna Bægisstaða.

Svalbarðshreppur vegna Vatnsenda og Svalbarðsafréttar.

Skúli Ragnarsson og Bjarnveig Skaftfeld vegna Álandstungu.

Ólafur Birgir Vigfússon og Vigfús Guðbjörnsson vegna Hvapps.

Stefán Eggertsson og Gunnar Þóroddsson vegna Laxárdals.

Sigurður Jens Sverrisson og fleiri vegna Hvamms I-IV.

Brynhildur Halldórsdóttir vegna Syðralóns (Grímólfsártunga).

Marinó Jóhannsson og Ævar Rafn Marinósson vegna Tungusels og Þorsteinsstaða.

Gunnlaugur Ólafsson vegna Hallgilsstaða II.

Þórshafnarhreppur vegna Hallgilsstaða I og Þórshafnarafréttar.

Prestssetrasjóður vegna Skeggjastaða.

(Ólafur Björnsson hrl.)

Guðlaug Ólafsdóttir og fleiri vegna Kverkártungu.

Rós Bender og fleiri vegna Miðfjarðar I-II.

Sigríður Sigurðardóttir vegna Melavalla.

Vesturfjarar ehf. vegna Veðramóta I og Gunnarsstaða.

Auðunn Haraldsson og fleiri vegna Þorvaldsstaða.

Hjalti Steinþórsson og fleiri vegna Djúpalækjar.

Skeggjastaðahreppur og fleiri vegna Nýjabæjar.

(Friðbjörn Garðarsson hdl.)

Dýrleif Ásgeirsdóttir vegna Veðramóta II.

---

¹ Sjá nánar í aðilaskrá (fylgiskjal II).

Jón Sigurðsson vegna Hölnár.

(Grímur Jónsson hdl. f.h. Jóns Sveinssonar hrl.)

2. MÁLSMEÐFERÐ

2.1. Hlutverk óbyggðanefndar

Hinn 1. júlí 1998 tóku gildi lög um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, sbr. einnig lög um breytingar á þeim, nr. 65/2000, 7/2005 og 19/2006. Löggin kveða á um að starfa skuli óbyggðanefnd sem hafi með höndum eftirfarandi hlutverk, skv. 7. gr.:

- a) Að kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda.
- b) Að skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur.
- c) Að úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

Af ákvæði 7. gr. leiðir að gildistaka þjóðlendulaga, nr. 58/1998, og úrskurðir óbyggðanefndar, fela ekki í sér afstöðu til réttinda einstakra aðila yfir eignarlandi eða hver séu mörk milli eignarlanda og leiða ekki til neinna breytinga þar á.

2.2. Norðausturland tekið til umfjöllunar

Með bréfi, dagsettu 1. mars 2004, tilkynnti óbyggðanefnd fjármálaráðherra þá ákvörðun sína að taka til umfjöllunar tiltekið landsvæði á Norðausturlandi, sbr. 8., 11. og 1. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Landsvæði þetta, hið fimmta í röðinni hjá óbyggðanefnd, var að vestanverðu afmarkað af meginfarvegi Jökulsár á Fjöllum allt frá Jökulsárósi í Öxarfirði og að aðalupptökum árinna í Dyngjujökli. Þaðan er jaðri Dyngjujökuls fylgt þar til komið er vestur undir Kverkfjöll í Hveradal og þaðan er dregin lína áfram í suður, til skurðar við línu þá á Vatnajökli sem afmarkar svæðið til suðurs.

Hér ber þess að geta að framangreindum vesturmörkum var síðar breytt að því leyti að svokölluð Krepputunga, austan Jökulsár á Fjöllum og vestan Kreppuár, var skilin undan svæðinu, sbr. 8. gr. laga nr. 58/1998.²

Að austan afmarkast svæðið af farvegi Lagarfljóts allt frá ósum þess á Héraðssandi þangað sem Gilsá rennur í það. Síðan fylgja mörk svæðisins Gilsá og austurmörkum Fljótsdalshrepps við Austur-Hérað, Djúpavogshrepp og Sveitarfélagið Hornafjörð.

Framangreind afmörkun til austurs endar í Geldingafelli. Þaðan er dregin lína til suðvesturs inn á Vatnajökul, yfir hnjúk í 1438 m hæð og áfram í Grendil, þaðan í nafnlausan hnjúk skammt sunnan Grendils, áfram yfir Goðahnjúka og í miðja Breiðabungu og loks í stefnu á Svíahnjúk eystri til skurðar við framangreind

---

² Sjá bókun í fundargerð 2. fyrirtöku í máli nr. 2/2005.

vesturmörk. Afmörkun á Vatnajökli byggir á markalínunum þeim sem samvinnunefnd um svæðisskipulag miðhálandis Íslands hefur notað við vinnu sína.

Að norðan afmarkast svæðið af hafi.

Fjármálaráðherra var veittur frestur til 1. ágúst 2004 til að lýsa kröfum um þjóðlendur á þessu svæði, væri um slíkar kröfur að ræða. Sýslumönnum og fyrirsvarsmönnum viðkomandi sveitarfélaga, þ.e. Öxarfjarðarhrepps, Raufarhafnarhrepps, Svalbarðshrepps, Þórshafnarhrepps, Skeggjastaðahrepps, Vopnafjarðarhrepps, Norður-Héraðs, Fellahrepps og Fljótsdalshrepps var tilkynnt um ákvörðun óbyggðanefndar og gerð grein fyrir framhaldinu.

Kröfulýsingarfrestur fjármálaráðherra var fyrst framlengdur til 15. október 2004 og síðar til 12. nóvember sama árs og með því orðið við rökstuddri beiðni ráðuneytisins.

2.3. Lýstar kröfur og kynning

Kröfulýsingar fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins um þjóðlendur á Norðausturlandi bárust 11. nóvember 2004. Óbyggðanefnd birti tilkynningu um málsmeðferð á framangreindu svæði og útdrátt úr kröfum ríkisins, ásamt uppdrætti, í Lögbirtingablaðinu 28. desember 2004, Fréttablaðinu 7. janúar 2005 og Morgunblaðinu 9. janúar, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Skorað var á þá sem teldu til eignarréttinda á því landsvæði sem félli innan kröfusvæðis ríkisins að lýsa kröfum sínum fyrir óbyggðanefnd í síðasta lagi 31. mars 2005. Þá kom fram að yfirlýsingu um kröfugerð og málsmeðferð yrði þinglýst á þær fasteignir á svæðinu sem skráðar væru í þinglýsingabók og málið varðaði, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Kröfur fjármálaráðherra voru gerðar aðgengilegar almenningi á skrifstofum sýslumanna á Seyðisfirði og á Húsavík, auk sveitarfélaga á kröfusvæðum og heimasíðu óbyggðanefndar. Þá var málið kynnt í fjölmiðlum.

Frestur annarra til að lýsa kröfum á kröfusvæði ríkisins var framlengdur lítillega í þeim tilvikum að leitað var eftir slíku með rökstuddum hætti og bárust síðustu kröfulýsingar í maí 2005.

Gefið var út yfirlit yfir allar lýstar kröfur og þær færðar inn á uppdrátt. Lögboðin kynning fór fram með því að yfirlit og uppdráttur lágu frammi á skrifstofum sýslumanna á Seyðisfirði og á Húsavík, frá 25. maí til og með 30. júní 2005, sbr. 12. gr. laga nr. 58/1998. Athugasemdafrestur var til 11. júlí 2005. Framangreind kynningargögn voru jafnframt aðgengileg á skrifstofum viðkomandi sveitarfélaga, skrifstofu óbyggðanefndar og heimasíðu óbyggðanefndar. Vakin var athygli á kynningunni í fjölmiðlum. Engar athugasemdir bárust fyrir lok athugasemdafrests.

Fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins lagði fram kröfulýsingar um þjóðlendur á svæðinu í 6 hlutum og 9 kröfulýsingar vegna jarðeigna ríkisins. Á móti

---

barst 101 kröfulýsing ýmissa aðila, sem sumar sköruðust eða náðu til fleiri en eins landsvæðis.

2.4. Mál nr. 4/2005, Svalbarðshreppur, Þórshafnarhreppur og Skeggjastaðahreppur

Í júlí 2005 var lögmönnum aðila tilkynnt að óbyggðanefnd hefði ákveðið að skipta þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins niður í fimm mál, þ.e. mál nr. 1/2005, Fljótsdal og Jökuldal austan Jökulsár á Jökuldal; mál nr. 2/2005, Jökuldal norðan og vestan Jökulsár á Jökuldal ásamt Jökulsárhlíð; mál nr. 3/2005, Vopnafjarðahrepp; mál nr. 4/2005, Svalbarðshrepp, Þórshafnarhrepp og Skeggjastaðahrepp, og mál nr. 5/2005, Öxarfjarðahrepp.

Mál nr. 4/2005 var fyrst tekið fyrir á fundi óbyggðanefndar og forsvarsmanna málsaðila 17. ágúst 2005. Gerð var grein fyrir því að óbyggðanefnd skipuðu í málinu þeir Karl Axelsson formaður, Allan Vagn Magnússon og Benedikt Bogason. Gefið var færi á athugasemdum en engar slíkar komu fram. Lögð voru fram skjöl málsins ásamt skjalaskrá og upplýst um ýmis atriði varðandi gagnaöflun. Skorað var á lögmenn að fara yfir umrædd atriði af sinni hálfu og gera hið fyrsta athugasemdir ef þeir teldu ástæðu til. Þá var athygli vakin á þinglýsingu athugasemdar um yfirstandandi þjóðlendumál á jarðir á ágreiningssvæði, skv. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998, og óskað eftir að lögmenn gerðu umbjóðendum sínum grein fyrir þessu. Einnig var óskað eftir því að lögmenn skiluðu umboðum hið fyrsta og gerð grein fyrir mikilvægi þess að lögmenn og óbyggðanefnd ynnu saman að því að þeir sem hagsmuna ættu að gæta gerðust aðilar að málinu. Enn fremur var sérstaklega vakin athygli á ákvæði 17. gr. þjóðlendulaga um samnýtingu á sérfræðiaðstoð o.fl. Þá var því beint til lögmanna að kanna hvort ljúka mætti málinu að einhverju eða öllu leyti með sátt, sbr. 15. gr. þjóðlendulaga. Jafnframt kom fram að í lok september væri fyrirhugað að skoða vettvang, en þess ber að geta að sú ferð var síðar felld niður vegna óhagstæðs veðurs.

Við aðra fyrirtöku málsins, 20. desember 2005, var lögð fram greinargerð af hálfu íslenska ríkisins og fleiri gögn. Við sama tækifæri var öðrum málsaðilum veittur frestur til 1. mars 2006 til skila á greinargerðum.

Við þriðju fyrirtöku málsins, 9. mars 2006, voru síðan lagðar fram greinargerðir og fleiri gögn og leitast við að upplýsa málið eftir föngum.

Aðalmeðferð fór fram dagana 5., 6. og 7. júlí 2006 og skiptist í vettvangsferð, skýrslutökur og munnlegan málflutning. Fram kom að lögmenn hefðu ekki talið sáttagrundvöll í málinu, sbr. 1. mgr. 15. gr. þjóðlendulaga, nr. 58/1998. Að lokinni aðalmeðferð var málið tekið til úrskurðar. Fundað var í félagsheimilinu Hnitbjörgum á Raufarhöfn. Um vettvangsferðir og skýrslutökur er fjallað nánar í köflum 4.3.-4.4. og vísast þangað.

Hinn 17. ágúst 2006 var málið endurupptekið og lögð fram ný gögn. Þau höfðu áður verið kynnt lögmönnum og tækifæri gefið til athugasemda. Engar athugasemdir komu fram. Var málið síðan tekið til úrskurðar að nýju.

3. KRÖFUGERÐ³

3.1. Kröfur íslenska ríkisins

Af hálfu fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins eru gerðar þær endanlegu aðalkröfur að eftirfarandi lína verði úrskurðuð þjóðlendumörk í Skeggjastaðahreppi, Svalbarðshreppi og Þórshafnarhreppi: „Fyrsti punktur (1) í kröfulínu hér er sami og fyrsti kröfupunktur í Vopnafirði eða þar sem Hámundarstaðamerki koma í Hágangnaurð á sveitarfélagamörkum, þaðan er dregin lína austur eftir sveitarfélagamörkum allt í Skálafjall (2), þaðan yfir Staðarvatn og Staðarheiði í Urðartjörn (3), þaðan í þann stað í Miðfjarðará, þar sem Litlilækur rennur í ána við Kverkártungu (4). (*Punktur 1 til 4 eiga að afmarka almennig á Langadalsströnd frá eignarlöndum*). Frá þessum punkti er haldið upp Miðfjarðará þar til komið er 15 km veg frá nyrsta odda Kverkártungu og verður það punktur (5). Frá þessum punkti er haldið yfir Kverkártungu og á þann stað í Kverká (6), þar sem 15 km eru norður til endimarka Kverkártungunnar. Frá þessum punkti er haldið niður eftir Litlu Kverká og allt þar til sveitarfélagamörk koma að ánni (7).

Fyrsti punktur í kröfulýsingu á Þistilfjarðarsvæðinu er þar sem hreppamarkalína kemur að Litlu Kverká við Kverkártungu (1). Frá honum er dregin lína í punkt (2), þar sem Hávarðsdalsá rennur í Hafralónsá. Frá punkti 2 er farið í punkt (3), þar sem Grasmannalækur rennur úr Bræðravötnum. Þaðan er læknum fylgt að Hölkná (4) og eftir henni liggur línan að innri landamörkum Hafursstaða (5) og þeim fylgt í Balafellsbrún (6) og þaðan í Tröllkonuhlaup í Sandá (7). Þaðan er Sandá fylgt í norðurátt þar til kemur að innri landamörkum Fjallalækjarsels/Flögu við Skjónulæk (8), síðan upp lækinn að þúfu á móts við Tvísteina og í þá (9). Þaðan liggur línan að landmörkum Kúðár og meðfram þeim í suðurátt í punkt (9A), sem er hornpunktur milli Svalbarðskirkjuland, Kúðár og Bægisstaða. Þaðan liggur línan meðfram landamörkum Svalbarðskirkjulands og Kúðár í punkt (10), sem er hornpunktur milli Svalbarðskirkjulands, Garðsheiðar og Kúðár. Síðan er fylgt innri mörkum jarðarinnar Kúðár í norður, þar til línan sker Flautafellsmerkin (11). Þaðan er Flautafellsmerkjum fylgt allt þar til þau koma að Heiðarmúlamerkjum (12) og svo þaðan að merkjum við jörðina Garð (13). Frá punkti 13 er fylgt landamörkum Heiðarmúla allt þar til þau lenda í Ormarsá og verður það punktur (14)“.

3.2. Kröfur Barða Friðrikssonar vegna Heiðarmúla

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstur eigandi Heiðarmúla eigi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki

³ Sjá einnig fylgiskjöl nr. I (kort) og II (aðilaskrá). Upphaflega var kröfum einnig lýst vegna jarðanna Óttarstaða, Kúðár, Flautafells, Flögu, Fjallalækjarsels og Hafursstaða. Breytingar á kröfulínu ríkisins við meðferð málsins hafa hins vegar leitt til þess að þær falla nú utan þjóðlendu-kröfusvæðis. Koma þær því ekki til sérstakrar umfjöllunar í úrskurði þessum nema að því er varðar ákvörðun málskostnaðar.

jarðarinnar séu þessi samkvæmt þinglýstu landamerkjabréfi: „Að austan ræður gildrag vestanvert við fjallgarðinn framanvert við Einarsskarð og fylgir landið Einarsskarðskvísl, sem liggur vestan við fjallgarðinn þar til hún kemur í Ormarsá og ræður þannig umgetin kvísl landamerkjum að austan og norðanverðu, en upp frá því Ormarsáin, að vestanverðu fram að Axarfjarðarþjóðvegi, en þar eftir fylgir landamerkjastefnan farveg þeim, er liggur úr gili á milli Mýrarsels og Djúpárbotna, og ræður þá bein stefna frá áminnstu gili að sunnan þvert yfir hæðir og urðir, austur að fyrrnefndu Einarsskarðsgili.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.3. Kröfur Soffíu Björgvinsdóttur og Jónasar P. Bóassonar vegna Garðs (Þverfellslands)

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur Garðs eigi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðarinnar séu þessi, sbr. landamerkjabréf: „Að norðan ræður Tungná frá ósi að upptökum við Einarsskarð, að vestan ræður austari fjallgarðsbrún frá Einarsskarði að svokölluðum Þvermel, að sunnan ræður bein stefna úr Þvermel í Stóraskriðugil og úr Stóraskriðugili beina stefnu yfir Flautafellsfjall að upptökum Merkilækjar, eftir það ræður merkilækur frá upptökum sínum að ósi. Að austan ræður Svalbarðsá frá Merkilækjarósi að Tunguárósi, sem fyrr er nefndur. Þar að auki á Garður svokallað Þverfellsland liggjandi í afrettarlöndum inn til heiða. Austan að því liggur Svalbarðsá frá Þverfellsárósi að Djúpárósi, að sunnan og vestan ræður Djúpá frá ósi til upptaka sinna í Djúpárbotnum. Að norðan ræður bein stefna frá upptökum Djúpár yfir Súlnafellsfjallgarð að upptökum Arndísarlæks, þá ræður lækurinn frá upptökum til óss síns, þar sem hann fellur í Þverfellsá, eftir það ræður Þverfellsá frá nefndum lækjarósi, að ósi sínum, þar sem hún fellur í Svalbarðsá, sem áður er nefndur.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.4. Kröfur Sigtryggs Þorlákssonar vegna Svalbarðskirkjulands

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur Svalbarðs eigi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að landamerki svokallaðs Svalbarðskirkjulands séu þessi samkvæmt þinglýstu landamerkjabréfi: „Að vestan ræður Svalbarðsá frá ósi upp þangað sem Djúpa fellur í hana, síðan Djúpa að ytri Langásenda og svo Langás, síðan skilur heiðarlönd Svalbarðskirkju og Hafrafellstungu bein lína úr fremri Langásenda suður í upptök kvíslar þeirrar, er fellur austur úr stóra Búrfellsvatni (Hólmavatni), þaðan réttisýnis yfir vatnið austan í melhól þann, sem er norðaustan við Búrfell, þaðan réttisýnis í Dettifossá og ræður sú á síðan landamerkjum austur til Sandár, sem allt til sjávar myndar austurtakmörk kirkjulandsins.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.5. Kröfur Gunnars K. Þorleifssonar og Þorleifs Gunnarssonar, eigenda Fjallalækjarsels, vegna Bægisstaða

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur Fjallalækjarsels eigi beinan eignarrétt að öllu landi Bægisstaða, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðarinnar séu þessi: „Frá fremra Hlíðarhorni þvert í Sandá, með henni að Skjónulæk, ræður svo lækurinn að torfvörðu móts við tvísteina, frá vörðunni í Tvísteina. Frá Tvísteinum ræður bein lína að neðanverðri Lambafjallsgróf þar sem hún fellur í Kúðá. Þaðan ræður nefnd gróf að upptökum hennar, síðan þvert yfir Núpa í Hlíðarhorn.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um einka afnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, komi til þess að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.6. Kröfur Svalbarðshrepps vegna Vatnsenda

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstur eigandi Vatnsenda á Álandstungu eigi beinan eignarrétt að öllu landi innan þinglýstra merkja, sbr. landamerkjabréf: „Að norðan ræður tröllkonuhlaup við Sandá og þaðan bein lína í austur Balafellsbrún, þá ræður brúnnin í Vatnsendaskarð, þaðan ræður lækur sá er úr skarðinu kemur í Hölkná. Að austan ræður Hölkná frá Skarðslæk inn að Krubbalæk og ræður hann til upptaka sinna, sem eru utanundir Álftadyngjufjallgarðshaus, þaðan ræður sama stefna í suður

þar til tekin verður bein lína vetur í Sandá um Þorsteinsnef. Að vestan ræður Sandá frá Þorsteinsnefi til Tröllkonuhlaups.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja Vatnsenda, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.7. Kröfur Skúla Ragnarssonar og Bjarnveigar Skaftfeld, eigenda Ytra-Álands, vegna Álandstungu

Þess er krafist að svokölluð Álandstunga „milli Hölknár og Sandár að Þorsteinsnefi“ fyrir innan Hafursstaði, verði viðurkennt eignarland er enn tilheyri jörðinni Ytra-Álandi að því marki sem það hefur ekki verið ráðstafað frá jörðinni, og þinglýstur eigandi Ytra-Álands eigi beinan eignarrétt að öllu landi Álandstungu sem ekki tilheyrir öðrum samkvæmt þinglýstum heimildum.

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.8. Kröfur Ólafs B. Vigfússonar og Vigfúsar Guðbjörnssonar, eigenda Syðra-Álands, vegna Hvapps

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur Ólafs B. Vigfússonar og Vigfúsar Guðbjörnssonar að öllu landi Hvapps, og að viðurkennt verði að landamerki Hvapps séu þessi samkvæmt þinglýstu landamerkjabréfi: „Að austan ræður bein lína í vestur úr Hölkná miðjavegu milli Hafurstaða og Hvapps, í Balafellsbrún, svo ræður fjallsbrúnnin suður í Vatnsendaskarð, svo ræður lækur sá er úr skarðinu rennur í Hölkná.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja Hvapps, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.9. Kröfur Stefáns Eggertssonar og Gunnars Þóroddssonar vegna Laxárdals

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Laxárdals að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðarinnar séu þessi samkvæmt þinglýstu landamerkjabréfi: „Að vestan ræður Hölkná frá sjó, að

fremri Skarðslæk, svo ræður lækurinn til upptaka sinna, sem eru norðan undir Lambafjallgarði, þá ræður Lambafjallgarðsbrún til foss í Hölkná, eftir það ræður nefnd á suður á mótis við vesturhorn á Heljardalsfjöllum; að sunnan ræður bein stefna úr Hölkná austur í norðvesturhorn Heljardalsfjalla; þá ráða Heljardalsfjöll þar til tekin verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skessuhamar. Að austan ræður nefnd stefna úr Heljardalsfjöllum í Skessuhamar, þá ræður bein stefna úr Skessuhamri í upptök Laxár, síðan ræður Laxá allt til vörðu austan megin skammt fyrir ofan ós og þaðan bein lína eftir vörðum í Klöpp í flæðarmáli, hvar Laxá rann áður í sjó.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.10. Kröfur Sigurðar J. Sverrissonar og fleiri vegna Hvamms I-IV

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Hvamms að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðarinnar séu þessi samkvæmt þinglýstu landamerkjabréfi: „Að austan ræður Hafralónsá í Þistilfirði frá Merkidalskílsósi að Heljardalsárósi, þá ræður Heljardalsá að upptökum sínum, sem eru innst í Heljardal, að sunnan ræður Heljardalsbotn og hæstu brúnir Heljardalsfjalla, að norðan þar til kemur vestur á þau mið eða svo langt að bein stefna verður tekin af fjöllum milli Bræðravatna í Skessuhamar, sem ræður landamerkjum að vestan. Frá Merkidalskílsósi, sem fyrr er nefndur, ræður að norðan Merkidalur til nyrðri botnsins, fyrir miðjum botninum er varða og úr henni ræður bein stefna yfir einstakt holt í mýrunum í vörðu á Nónás og þaðan sama stefna í Garðá, þá ræður Garðá að upptökum sínum og svo bein stefna í Skessuhamar. Í þessu landi liggur hjáleiga Gunnarsstaða Hávarðsstaðir.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.11. Kröfur Brynhildar Halldórsdóttur vegna Syðra-Lóns (Grímólfsártungu)

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur Syðra-Lóns eigi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar, þar með talið svokallaðri Grímólfsártungu. Merki Grímólfsártungu, heiðarlands Syðra-Lóns, eru skv. landamerkjabréfi Syðra-Lóns: „Allt land milli Hafralónsár og Grímólfsár frá upptökum þeirra þar til þær falla saman.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan ofangreindra merkja, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.12. Kröfur Marinós Jóhannssonar og Ævars R. Marinóssonar vegna Þorsteinsstaða

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að landið sé innan merkja jarðarinnar Tungusels.

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar Þorsteinsstaða, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.13. Kröfur Marinós Jóhannssonar og Ævars R. Marinóssonar vegna Tungusels

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Tungusels að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðarinnar séu þessi samkvæmt þinglýstu landamerkjabréfi: „Að austan ræður Kverká frá því hún fellur í Hafralónsá, allt inn að klöpp (merkiklöpp) þeirri, er stendur austan við ána skammt fyrir utan Kverkáreyrar, þaðan bein stefna í Stóruvörðu, er stendur á melhrygg í Grasdal, þaðan sama stefna í vörðu á Hólmavatnshæðum, þaðan sama stefna í Miðdal í Arnarfjöllum, þaðan bein stefna neðst á Bárðarmel. Að sunnan ræður bein stefna innst af Bárðarmel vestur í Hafralónsá. Að norðan ræður Hafralónsá inn að Tunguá, að vestan Tunguá inn að kilmótum, þá austara Tunguárdrag inn að Arnarfjallahyrnu og þaðan bein stefna í Hafralón.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.14. Kröfur Gunnlaugs Ólafssonar og Þórshafnarhrepps vegna Hallgilsstaða I og II

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Hallgilsstaða að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðarinnar séu þessi samkvæmt landamerkjabréfi: „Að vestan ræður Kverká frá því hún fellur í Hafralónsá inn að Klöpp þeirri (Merkiklöpp) er stendur austan við ána skammt fyrir utan Kverkáreyrar, þaðan bein stefna í Stóruvörðu, er stendur á melhrygg í Grasdal, þaðan sama stefna í vörðu á Hólmavatnshæðum, og þaðan enn sama stefna í Miðdal í Arnarfjöllum; þaðan ræður bein stefna innst í Barðmel. Að sunnan ræður bein stefna innst af Barðmel í Heiðarhól og Heiðarvatn. Að austan ræður Kverkárdrag frá Heiðarvatni út að krók þeim sem dragið myndar skammt utan við Þverurð; þaðan bein stefna norðaustur í litlu Kverká sem þá ræður út á móts við Langavatnsenda hinn nyrðri; þaðan ræður melhryggur sá er liggur suður af fremri Þröskuld út á hæð þá, er svo heitir; þaðan bein stefna norðaustur í Leirvatn; þaðan ræður Finnaþarðará að Stórhól, er stendur vestan við ána; þaðan bein stefna yfir Þverfell á Tjaldhæð. Að norðaustan ræður bein stefna af Tjaldhæð syðst á Fiskárvötn, þá Fiskárvötn og Fiská þar til hún fellur í Kíl þann er liggur út í Hafralónsá. Að norðan og vestan ræður Hafralónsá allt inn að Kverká, þó svo, að þrír smáhólmar (ytri og innri Búðarhólar og Stórhólmi) austan og innan við Búðarhöfða, tilheyra Hvammi í Svalbarðshreppi, en svonefndir Kumbshólmar, innar með ánni að vestan, tilheyra Hallgilsstöðum.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn einkaafnotarétt í þjóðlendu innan merkja jarðarinnar, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.15. Kröfur Guðlaugar Ólafsdóttur og fleiri vegna Kverkártungu

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Kverkártungu á öllu landi Kverkártungu innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfi, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Úr vörðu við Kistufellslækjarós í Miðfjarðará (punktur 1) beint í Heiðarvatn (punktur 2) þaðan þvert í drög Litlu-Kverkár (punktur 3) og eftir ánni norður í ármót Litlu-Kverkár og Miðfjarðará (punktur 4). Að austan ræður Miðfjarðará.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ.á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.16. Kröfur Rósar Bender og fleiri vegna Miðfjarðar I-II

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Miðfjarðar á öllu landi Miðfjarðar innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfi, þ.e. allt land innan eftirtalinnna merkja: „Úr Kistufellslækjarós í Miðfjarðará (punktur 1) eftir læknum í vörðu á hól við lækinn (punktur 2) úr vörðunni beint í Hölknádrög (punktur 3) og þaðan ræður Hölkná til sjávar (punktur 4). Að vestan ræður Miðfjarðará til sjávar (punktur 5).“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ.á.m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.17. Kröfur Sigríðar Sigurðardóttur vegna Melavalla

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur á landi jarðarinnar innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfi, þ.e. allt land Miðfjarðartorfunnar innan eftirtalinnna merkja: „Úr Kistufellslækjarós í Miðfjarðará (punktur 1) eftir læknum í vörðu á hól við lækinn (punktur 2) úr vörðunni beint í Hölknádrög (punktur 3) og þaðan ræður Hölkná til sjávar (punktur 4) Að vestan ræður Miðfjarðará til sjávar (punktur 5).“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ.á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.18. Kröfur Vesturfara ehf. vegna Veðramóta I

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Veðramóta I á landi jarðarinnar innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfi, þ.e. allt land Gunnarsstaðatorfunnar innan eftirtalinnna merkja: „Að vestan ræður Hölkná frá sjó (punktur 3) í Hölknádrög (punktur 2) og þaðan beina stefnu í hornpunkt á mótí Hvammsgerði (punktur 1) þaðan eftir landamerkjum Hvammsgerðis í hornpunkt á mótí Hámundarstöðum (punktur 4) og þaðan beina stefnu í Sellækjardrög og þaðan ræður Sellækur.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir

afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ.á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.19. Kröfur Dýrleifar Ásgeirsdóttur vegna Veðramóta II

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýsts eiganda Veðramóta II að jörðinni Gunnarsstöðum í Skeggjastaðahreppi, með eftirfarandi landamerkjum: „Að austan eru merkin úr vörðu, sem stendur á sjávarbakkanum rétt austan við Árvík (1), þaðan beina stefnu um svonefnda Valgerðartóft, sem er á Hávaðanum austan við Hölkná, og Stórusteina á Jarðbakkanum, í Sellæk neðanvert við Litla-kíl (2), úr því ræður Sellækur inn á móts við Bláfjall (3), þá tekur við Sellækjardrag (4) og Hágangsröð eystri (5), þaðan eftir hreppamörkum Skeggjastaðahrepps og Vopnafjarðahrepps um eystra Hágangshorn í Hölknádrög (6). Að vestan skiptir Hölkná (7) frá fjalli til fjöru.“

Verði komist að þeirri niðurstöðu að ofanefnt svæði sé þjóðlenda að einhverju leyti, er þess krafist *til vara* að viðurkenndur verði fullur og óskoraður afnotaréttur að landi innan áðurlýstra merkja. Undir þann afnotarétt falla m.a. öll venjubundin afnot að fornu og nýju, þ.m.t. veiðiréttur í ám og vötnum, nýttar af fugla- og dýraveiði, upprekstrar-, beitar- og námuréttur, vatns- og varmaréttur, sem og öll önnur venjuhelguð gæði og afnot af landinu.

Þá er þess krafist að allur kostnaður vegna hagsmunagæslu fyrir óbyggðanefnd greiðist úr ríkissjóði.

3.20. Kröfur Jóns Sigurðssonar vegna Hölknár

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýsts eiganda Hölknár að jörðinni Gunnarsstöðum í Skeggjastaðahreppi, með eftirfarandi landamerkjum: „Að austan eru merkin úr vörðu, sem stendur á sjávarbakkanum rétt austan við Árvík (1), þaðan beina stefnu um svonefnda Valgerðartóft, sem er á Hávaðanum austan við Hölkná, og Stórusteina á Jarðbakkanum, í Sellæk neðanvert við Litla-kíl (2), úr því ræður Sellækur inn á móts við Bláfjall (3), þá tekur við Sellækjardrag (4) og Hágangsröð eystri (5), þaðan eftir hreppamörkum Skeggjastaðahrepps og Vopnafjarðahrepps um eystra Hágangshorn í Hölknádrög (6). Að vestan skiptir Hölkná (7) frá fjalli til fjöru.“

Verði komist að þeirri niðurstöðu að ofanefnt svæði sé þjóðlenda að einhverju leyti, er þess krafist *til vara* að úrskurðaður verði fullur og óskoraður afnotaréttur að landi innan áðurlýstra merkja. Undir þann afnotarétt falla m.a. öll venjubundin afnot að fornu og nýju, þ.m.t. veiðiréttur í ám og vötnum, nýttar af fugla- og dýraveiði, upprekstrar-, beitar- og námuréttur, vatns- og varmaréttur, sem og öll önnur venjuhelguð gæði og afnot af landinu.

Þá krefst eigandi þess að allur kostnaður hans vegna hagsmunagæslu fyrir óbyggðanefnd greiðist úr ríkissjóði.

3.21. Kröfur Vesturfara ehf. vegna Gunnarsstaða

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Gunnarsstaða á landi jarðarinnar innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfi, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: „Að vestan ræður Hölkná frá sjó (punktur 3) í Hölknádrög (punktur 2) og þaðan beina stefnu í hornpunkt á mótí Hvammsgerði (punktur 1) þaðan eftir landamerkjum Hvammsgerðis í hornpunkt á mótí Hámundarstöðum (punktur 4) og þaðan beina stefnu í Sellækjardrög og þaðan ræður Sellækur.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ.á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.22. Kröfur Hjalta Steinþórssonar og fleiri vegna Djúpalækjar

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Djúpalækjar á landi jarðarinnar innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Að vestan ræður Hölkná frá sjó (punktur 1) í Sellækjarós (punktur 2) og þaðan ræður Sellækur að upptökum sínum (punktur 3) þaðan beina stefnu í upptök Djúpalækjar (punktur 4) sem ræður merkjum til sjávar.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ.á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum og ám.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.23. Kröfur Auðuns Haraldssonar og fleiri vegna Þorvaldsstaða

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur þinglýstra eigenda Þorvaldsstaðaa á landi Þorvaldsstaða innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Að vestan ræður Djúpilækur frá sjó (punktur 1) að upptökum sínum (punktur 2) þaðan beina stefnu í upptök Sellækjar (punktur 3) og þaðan á mótí Gunnarsstöðum á punkt á hreppamörkum (punktur 4) þaðan eftir hreppamörkum að Skeggjastaðalandi (punktur 5) þaðan bein stefna í upptök Staðarár (punktur 6) Staðará ræður að Háuhæð (punktur

7) þaðan í vörðu á Fossahnúk (punktur 8) þaðan í vörðu í Merkjaflóa (punktur 9) og þaðan ræður Merkjälækur til sjávar (punktur 10).“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ.á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum og ám.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.24. Kröfur Prestssetrasjóðs f.h. íslensku þjóðkirkjunnar vegna Skeggjastaða

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignaréttur þinglýstra eigenda Skeggjastaða að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðarinnar séu þessi samkvæmt landamerkjabréfi Skeggjastaða með hjáleigunum Dalhúsum og Gæsagili: „Úr Merkilæk, þar sem hann fellur til sjávar og upp eftir honum, þar til hann myndast úr tveimur drögum, þaðan í vörðu er stendur á Melhól í svonefndum Merkiplóa, þaðan réttisýnis í aðra vörðu á svonefndum Fossahnjúk og í sömu stefnu austan við Þorvaldsstaðavatn í Staðará og upp með henni, svo langt fram, sem sambýður hálfu Kverkárdalsvatni, þaðan í læk þann er rennur í Gæsagilsá norðan við vestasta Skálafjall og eftir þeim læk í Gæsagilsá, ræður sú á og síðan Bakkaá landamerkjum allt út að horninu utan við Háabakkavaðið, þó svo að hólmar þeir allir, er Bakkaá myndar fylgir löndum jarðanna eftir því, sem megin árinna deilir löndum á hverjum tíma, sem er úr nefndu horni beint í Merkistein á Merkitanga, þaðan í stærsta markstein í Bakkaá beint til sjávar.“ Milli heimajarðarinnar og hjáleigunnar Dalhúsa er merkilínan: „Úr horninu utan við Dalhúsaeyrar og í Hyrnu. Þaðan beina línu í Miðmundarfell og í Miðmundarlækjamót upp með vestari læknum og í Dalhúsaá ofan við Efríeyrar.“ Milli heimajarðarinnar og hjáleigunnar Gæsagils eru merkin: „Úr Dalhúsaá milli Efri- og Neðrieyra yfir Sauðhöfða um Staðarvatn og í Gæsagilsá og milli hjáleiganna er merkilínan úr Dalhúsa rétt ofan við Miðmundalækjarós í stóran stein í norðasta ás, þaðan í vörðu á Miðás og beina línu áfram í Gæsagilsá.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.25. Kröfur Skeggjastaðahrepps og fleiri vegna Nýjabæjar

Þess er krafist að viðurkenndur verði beinn eignaréttur þinglýstra eigenda Nýjabæjar á landi jarðarinnar innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: „Úr stórum steini á Reiðhrygg (punktur 1) í annan stóran stein norðan í Heiðarþúfu-

hálsi (punktur 2) þaðan í stóra klöpp við Hölná (punktur 3) þaðan eftir ánni að Efra-Hölnárlóni (punktur 4) þaðan í syðri enda Bakkanúps (punktur 5) þaðan í tangann á Miðheiðarvatni (punktur 6) þaðan beint í Skálafjöll og af vestasta Skálafjalli (punktur 7) í læk sem rennur fyrir norðan hann (punktur 8) eftir læknum í Gæsagilsá (punktur 9) og eftir ánni þangað til kemur á mótis við punkt 1 og úr ánni í punkt 1.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ.á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum og ám.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.26. Kröfur Svalbarðshrepps vegna afréttar

Þess er krafist að viðurkennt verði að það land innan sveitarmarka Svalbarðshrepps, sem tilheyrir engri jörð samkvæmt þinglýstum landamerkjum, verði viðurkennt afréttarland Svalbarðshrepps.

Af hálfu Svalbarðshrepps er litið svo á að í kröfugerðinni felist krafa um fullkominn afnotarétt hans í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo að umrætt landsvæði teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.27. Kröfur Þórshafnarhrepps vegna afréttar

Þess er krafist að viðurkennt verði að það land innan sveitarmarka Þórshafnarhrepps sem tilheyrir engri jörð samkvæmt þinglýstum landamerkjum verði viðurkennt afréttarland Þórshafnarhrepps.

Af hálfu Þórshafnarhrepps er litið svo á að í kröfugerðinni felist krafa um fullkominn afnotarétt hans í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo að umrætt landsvæði teljist þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

4. GÖGN OG GAGNAÖFLUN

4.1. Inngangur

Í málinu hafa verið lögð fram skjöl nr. 1-44 ásamt undirskjöllum eða samtals 611 skjöl, auk 31 hliðsjónargagni. Sjá nánar í fylgiskjali nr. III (skjalaskrá).

Gagna var ýmist aflað af málsaðilum eða óbyggðanefnd, á grundvelli rannsóknarskyldu nefndarinnar. Gerð var leit að frumgögnum sem varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi á svæðinu, farið á vettvang og jafnframt teknar skýrslur af málsaðilum. Verður nú gerð nánari grein fyrir hverju þessara atriða.

4.2. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar

Óbyggðanefnd ber af eigin frumkvæði að afla heimilda og gagna um eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem til meðferðar er og framkvæma rannsóknir og athuganir um staðreyndir og lagaatriði sem þýðingu hafa fyrir niðurstöðu í einstökum málum, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðll., nr. 58/1998. Markmiðið er að tryggja sem best að rétt niðurstaða fái stöð um einstök álitæfni.

Á vegum óbyggðanefndar fór fram kerfisbundin leit að frumgögnum, prentuðum sem óprentuðum, sem líkur voru taldar á að varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem hér er til umfjöllunar. Verkið var unnið á hlutlausan og fræðilegan hátt. Könnun einstakra skjalaflokka skiptist á milli Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar og grundvallast á „Yfirliti yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar“. Yfirlit þetta hefur verið kynnt lögmonnum málsaðila og engar athugasemdir komið fram. Við samningu þess hefur óbyggðanefnd notið ráðgjafar Gunnars Friðriks Guðmundssonar sagnfræðings og starfsmanna Þjóðskjalasafns Íslands, Bjarkar Ingimundardóttur og Jóns Torfasonar.

Fyrirsvarsmönnum aðila í máli þessu var gerð grein fyrir því að þeir hefðu óskoraðan rétt til að fá upplýsingar um tilhögun gagnaöflunar á vegum óbyggðanefndar og afrit allra gagna. Jafnframt hafði óbyggðanefnd frumkvæði að því að upplýsa lögmennt um þessi atriði. Þeir gátu jafnframt bent starfsmönnum Þjóðskjalasafns eða óbyggðanefndar á gögn sem ástæða væri til að kanna eða afla. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar dregur hins vegar ekki úr skyldu málsaðila til að afla og leggja fram þær heimildir og gögn sem þeir byggja rétt sinn á, sbr. 4. mgr. 10. gr. þjóðll. Lögmonnum og málsaðilum ber þannig að leggja sjálfstætt mat á gögn og gagnaöflun.

Þau frumgögn sem í leitirnar komu og talið var að þýðingu hefðu voru lögð fram jafnóðum við fyrirtökur í málinu. Um nánari framkvæmd gagnaöflunar vísast til greinargerða Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar um þetta efni, skjöl nr. 3 og 4. Um afraksturinn vísast til skjalaskrár, sjá fylgiskjal nr. III, þar sem skjöl Þjóðskjalasafns og óbyggðanefndar (þ.e. undir yfirnúmerum 3 og 4) eru flokkuð eftir efni og uppruna.

4.3. Vettvangsferð

Haldið var af stað í vettvangsferð frá Hótel Norðurljósum á Raufarhöfn, í björtu veðri og góðu skyggni, að morgni 5. júlí 2006. Mættir voru lögmenn málsaðila auk óbyggðanefndar og starfsmanna nefndarinnar. Þá var með í för Hjörleifur Guttormsson náttúrufræðingur.

Ekið var sem leið lá í átt að Viðarfjalli í Svalbarðshreppi. Við afleggjara við Viðarvötn biðu Sigtryggur Þorláksson, Svalbarði, og Jónas Bóasson, Garði, og óku þeir á eigin bifreið í samfloti við rútabifreið óbyggðanefndar upp á Viðarfjall. Þar var útsýni mjög gott og vel sást yfir þjóðlendukröfufusvæði ríkisins. Hjörleifur og heimamenn lýstu landslagi og staðháttum. Austur yfir Þistilfjörð sást Langanesið og Gunnólfsvíkurfjall syðst á Langanesi. Þá sást yfir Helkunduheiði í Kollumúla og Hellisheiði eystri, aðeins glitti í Krossavíkurfjöll. Vel sást í Hágang Ytri- og Syðri- og milli þeirra sá í Smjörfjöll. Sunnan við Háganga blasti við Kistufell og hægra megin við það sást Mælifell og síðan Sandhnjúkar og Hrútafjöll. Þá sá í Stakfell og Heljardalsfjöll. Nær sá í Hermundarfell, Flautafell og yfir bar í Svalbarðsnúpa. Fram kom að Svalbarðsnúpar væru ranglega merktir inn á kortagrunn Landmælinga þar sem þeir voru hafðir í eintölu. Vestan við Svalbarðsnúpa sá bæði í Litla-Kvígindisfjall og Stóra-Kvígindisfjall og síðan Balafell. Þá sást í Búrfell í suðri og einnig bar í Hvannstaðafjallgarð. Þá sá í Súlnafjallgarðinn og Súlnafellið. Síðan sá í fjallgarðinn við Öxarfjarðarheiði með Einarsskarði og svo gnæfði Óttarshjúkur yfir Viðarsvatni. Eftir þetta var haldið til baka sem leið lá niður Viðarfjall. Jónas og Sigtryggur stigu upp í rútabifreið við þjóðvegarafleggjara. Ekið var áfram eftir þjóðvegi uns beygt var til hægri inn á gangnamannaslóð sem lá upp á Garðsheiðina. Staðnæmst var við mörk Heiðarmúla og Garðs. Sigtryggur og Jónas sögðu frá og lýstu staðháttum. Þá var haldið til baka sömu leið niður á þjóðveg. Jónas benti á þann stað sem Garðsel var talið vera. Þegar komið var niður á þjóðveg kvaddi Jónas Bóasson en Sigtryggur fylgdi hópnum áfram inn í Álandstunguheiði. Ekið var framhjá bæjarstæðum Garðs og yfir Svalbarðsá.

Við Syðra-Áland voru Ragnar Skúlason, Skúla Ragnarsson, Ytra-Álandi, Sigurður Jensson, Hvammi, Stefán Eggertsson, Laxárdal, Gunnar Þorleifsson, Fjallalækjarseli og Ólafur Birgir Sigfússon, Syðra-Álandi. Sigurður, Stefán, Ólafur og Gunnar óku á eigin bifreið í samfloti við rútabifreið upp á Tunguselsheiði. Ekið var fram hjá Stóra-Kvígindisfjalli, Svalbarðsnúpum og Balafelli. Stöðvað var við Vælindisás og horft yfir Balafell sem var punktur í kröfulínu ríkisins. Ekið var framhjá bæjarstæði Hafursstaða. Stöðvað aftur við Kristjánskvísl og horft yfir svæðið. Loks var áð við gangnamannakofa við Vatnsendavatn. Eftir hádegishlé var haldið til baka sömu leið. Við Ytra-Áland voru heimamenn kvaddir. Þá var ekið sem leið lá niður á þjóðveg og var ferðinni heitið uppá Gunnarsstaðaás í Svalbarðshreppi. Bifreiðin var stöðvuð við Gunnarsstaðaás og hringsjá skoðuð 2 km frá þjóðvegi. Vel

sást yfir land Laxárdals og Ytra-Álands. Þá var haldið af stað á ný og ekið austur í átt að Tunguseli. Ekið var yfir Hafralónsá. Við Tungusel stigu inn í bifreiðina Gunnlaugur Ólafsson, Hallgilsstöðum, Marinó Jóhannsson, Tunguseli og Sigurður Jensson, Hvammi. Þá var ekið sem leið lá upp slóða inn í Tunguselsheiði. Þar var staðnæmst, horft yfir og teknar myndir. Vel sást í Hágangaheiði og til Arnarfjalla. Síðan var ekið til baka sama slóða. Við Tungusel voru heimamenn kvaddir.

Nú var ferðinni heitið að Gunnarsstöðum og Þorvaldsstöðum í Skeggjastaðahreppi, keyrt var í gegnum Þórshöfn og áfram austur yfir heiði. Þá var ekið inn að bæjarstæði Hölknár þar sem Grímur Sigurðsson, hdl. og Jón Sigurðsson, Hölkná, tóku á móti hópnum. Jón Sigurðsson lýsti landamerkjum á jörð sinni. Indriði Þóroddsson, Miðfjarðarnesi og Marinó Oddsson, Miðfirði, bættust við hópinn. Þá var afráðið að aka upp á Tunguhæð áleiðis inn Kverkártungu. Eftir stutt stopp á bænum Hölkná var ekið áfram í átt að Þorvaldsstöðum. Þar á bæ fór fram skýrslutaka. Friðbjörn Garðarsson hdl., leiddi Auðun Haraldsson, einn eigenda Þorvaldsstaða, fyrir óbyggðanefnd.

Var nú ferðinni heitið upp á Tunguhæð. Upp í bilinn stigu Marinó Oddsson, Miðfirði, og Gunnlaugur Ólafsson, Hallgilsstöðum. Ekið var yfir Litlu-Kverká. Hjörleifur lýsti hvar gömul sýslumörk lágu um mitt Langanes út að Font. Bifreiðin var stöðvuð upp á Tunguhæð. Þar var horft yfir jarðir í Skeggjastaðahreppi og heimamenn lýstu kennileitum. Þá var ekið til baka sömu leið niður að Þjóðvegi.

Var nú ferðinni heitið upp á Gunnólfsvíkurfjall eftir vegi sem lagður var vegna Radarstöðvar sem þar er starfrækt. Á leið upp á fjallið lýsti Hjörleifur staðháttum og landslagi. Upp á Gunnólfsvíkurfjalli var útsýni mjög gott í allar áttir og vel sást yfir kröfussvæði á norðausturlandi. Að austan sá í Hellisheiði eystri, Kollumúla, Dyrfjöll, Botndalsfjall og Ósfjöll. Það sá auk þess í Hafnarbjarg sem er austan Borgarfjarðar eystra. Nær sá í Hlíðarfjöllin, Smjörfjöll, Smjörvatnsheiði, Hágangana, Kistufell, Þjóðfell og Hrutafjöll. Þá sá í Möðrudalsfjallgarð, Heljardalsfjöll, Hvannstaðafjallgarð og Mýrgil. Þá sáust Hólsfjöll, Gagndagahnjúkar, Þistilfjarðarfjöllin, Svalbarðsnúpar, Balafell, Stóra-Kvígindisfjall og loks mátti greina Búrfell. Að þessu loknu var förinni heitið sömu leið niður. Þar skildu leiðir og voru heimamenn kvaddir. Loks var ekið sem leið lá til Raufarhafnar og komið þangað síðla kvölds.

4.4. Skýrslutökur

Við aðalmeðferð málsins gáfu eftirtaldir skýrslur og svöruðu spurningum óbyggðanefndar og lögmanna: 1. Auðunn Haraldsson, Þorvaldsstöðum; 2. Jónas Pétur Bóasson, Garði; 3. Sigtryggur Þorláksson, Svalbarði; 4. Gunnar Kjartan Þorleifsson, Fjallalækjarseli en mættur vegna Bægisstaða; 5. Jóhannes Sigurðsson, Gunnarsstöðum og fyrrverandi oddviti Svalbarðshrepps; 6. Skúli Ragnarsson, Ytra-Álandi; 7. Ólafur Birgir Vigfússon, Syðra-Álandi; 8. Stefán Eggertsson, Laxárdal; 9.

Sigurður Jens Sverrisson, Hvammi II; 10. Marínó Jónasson, Tunguseli; 11. Gunnlaugur Ólafsson, Hallgilstöðum II; 12. Jón Marínó Oddsson, Miðfirði.

Að einstökum efnisatriðum í skýrslum aðila er vikið í úrskurði þessum, eftir því sem efni eru, en uppskriftir á þeim eru meðal gagna málsins.

5. SAGA JARÐA OG ANNARRA LANDSVÆÐA

Hér verður í fyrstu greint frá elstu ritheimildum um landnám á því svæði sem til umfjöllunar er og síðan er sveitarmörkum lýst. Því næst verða raktar heimildir um landsvæði þau sem Þjóðlendukrafa íslenska ríkisins í máli þessu nær til, að því leyti sem þær varða afmörkun, eignarréttindi og nýtingu. Fyrirnefndar upplýsingar fylgja að mestu efnisþáttum og síðan tímaröð. Loks er gerð grein fyrir afréttarnotum á svæðinu almennt.⁴

5.1. Landnám

Í Sturlubók Landnámu segir um landnám í Þistilfirði:

Ketill þistill nam Þistilsfjörð milli Hundsness og Sauðaness. Hans son var Sigmundur, faðir Laugarbrekku-Einars.⁵

Hauksbók og Þórðarbók segja meira af Katli og afkomendur hans, en landnámsmörkum er lýst eins.⁶ Hundsnes er talið vera Rauðanes, austan við Kollavík, og Sauðanes sagt kallað Grenjanes á Uppdrætti Íslands.⁷

Um landnám á Langanesströnd eru Landnámugerðir samhljóða:

Finni hét maðr, er nam Finnaþfjörð ok Miðþfjörð. Hans son var Þórarinn, faðir Sigurðar, föður Glíru-Halla.⁸

Hróðgeirr en hvíti Hrappsson nam Sandvík fyrir norðan Digranes allt til Miðfjarðar ok bjó á Skeggjastöðum. Hans dóttir var Ingibjörg, er átti Þorsteinn en hvíti.⁹

Sumar gerðir Landnámu kalla Miðþfjörð Viðþfjörð og Sandvík nefnist nú Bakkafjörður.¹⁰

Í bókinni Sveitir og jarðir í Múlaþingi segir um byggð á Langanesströnd:

Sem fyrr var greint, er byggðin mest við sjóinn, en inn til heiða eru allvíða rústir eyðibýla, afbýla frá sjávarjörðum, og hafa verið í ábúð lengri eða skemmri tíma í liðnum öldum, einkum þó um og eftir miðja 19. öld, þar til Þjóðflutningar til Ameríku hófust.¹¹

⁴Þessi kafli er byggður á greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands, sbr. skjal nr. 40. Þó hefur verið felld út eða stytt umfjöllun um heimildir sem ekki þykja hafa þýðingu fyrir úrlausn málsins.

⁵Skjal nr. 4 (103), bls. 286.

⁶Skjal nr. 4 (103), bls. 287.

⁷Skjal nr. 4 (103), bls. 287 neðanmáls.

⁸Skjal nr. 4 (103), bls. 288.

⁹Skjal nr. 4 (103), bls. 289.

¹⁰Skjal nr. 4 (103), bls. 288 og 289 neðanmáls.

¹¹Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi. Seltjarnarnesi 1974, bls. 10.

5.2. Sveitamörk

Ekki hefur fundist nein heildstæð lýsing á mörkum Skeggjastaðahrepps. Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja í sveitarlýsingu Vopnafjarðar um mörk móti Skeggjastaðahreppi og lengra:

Sveitarmörk að norðvestan eru um Stapaá á Digranesi, inn Sandvíkurheiði í Ytri-Hágang. Þaðan í Miðfjarðará við Kistufellslæk, um Sandhnúkavatn og Austari-Haugsbrekku í Botnafjallgarð. ¹²

Takmörkum Sauðaneshrepps er þannig lýst í Landi og fólki:

Hafralónsá er á sveitarmörkum að vestan, að upptökum í Hafralónum. Þá ræður Stakfellskvísl suður fyrir Litla-Stakfell, þar sem taka við heiðalönd Vopnfirðinga.

Að austan ráða sýslumörk að sjó í Fossdal norðan við Gunnólfsvíkurfjall, og svo hið volduga úthaf ...¹³

Mörk milli Svalbarðs-, Vopnafjarðar-, Skeggjastaða- og Sauðaneshreppa (sýslumörk) eru sögð þessi í Lýsingu Þingeyjarsýslu:

[Frá Selárbotnum suðvestur frá Vopnafirði]. Þaðan til norðurs um Haugsöræfi og Einbúa, þaðan til norðausturs og norðurs, sunnan Stakfells, eftir ofanverðri Miðfjarðará, austan Tunguselsheiðar, um Hallgilsstaðaheiði og Breknaheiði á Langanesi, en þaðan til austurs yfir Vatnadal og í sjó um Fossdal norðan Gunnólfsvíkurfjalls.¹⁴

Eiríkur Þormóðsson lýsir mörkum Svalbarðshrepps svo:

Að vestanverðu ræður Ormarsá merkjum frá sjó og þar til henni sleppir nokkru fyrir sunnan eyðibýlið Múla syðst á Seljaheiði, sem síðar mun fjallað um, og sömuleiðis nokkru sunnar en merkin milli Presthóla- og Axafjarðahrepps liggja að merkjum Svalbarðshrepps. Þá liggja mörkin um svonefnt Botnagil, Einbúa, sem er fremur lágt fjall nyrst í Laufskálafjallgarði, og síðan áfram suður eftir endilöngum Laufskálafjallgarði í gegnum Gagndagahnjúk, sem er allhár hnjúkur sunnarlega í fjallgarðinum, og suður í Reiðgil, en þar liggja merki Axafjarðar- og Fjallahrepps að merkjum Svalbarðshrepps. Síðan liggja merkin til norðausturs með Fossá, þar til hún rennur í Sandá, eina af stærri ánum, sem falla gegnum Þistilfjörð. Þá ræður Sandá merkjum til suðurs að svokölluðu Þorsteinsnefi, sem er nokkurn veginn í austur frá Hvannstöðum, eyðibýli í Fjallahreppi. Síðan eru merkin til suðausturs gegnum Heljardalsfjöll, sem eru allhá og víðáttumikil fjallabunga, og áfram í Einbúa, en þangað nær land Þistilfirðinga lengst til suðurs, og þar liggja saman merki Fjallahrepps, Vopnfirðinga, Sauðaneshrepps og

¹²Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 54.

¹³Land og fólk. Byggðasaga Norður-Þingeyinga. Akureyri 1985, bls. 558.

¹⁴Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla. Reykjavík 1959, bls. 11.

Svalbarðshrepps. Loks liggja merkin til norðurs gegnum Stakfell í Heljardalsá, sem ræður merkjum, þar til hún fellur í Hafralónsá, en hún ræður merkjum Svalbarðshrepps að austan út í sjó.¹⁵

Mörkum Svalbarðshrepps er lýst þannig í bókinni Landi og fólki:

Ormarsá rennur á landamerkjum að vestan. Þegar ánni sleppir, eru hreppamörk um Botnagil, Einbúa, Botnakvísl, vörðu yst á Langás, Búrfellshól, foss í Fossá ofan við eyðibýlið Foss, þá ræður Fossá, síðan Sandá að Þorsteinsnefi, að Hólkná við Þvergil, um vestanverð Heljardalsfjöll, suður um Einbúa, norðaustur um Litla-Stakfell, Stakfellskvísl og Hafralónsá, sem ræður merkjum til sjávar, ...¹⁶

Í jarðamatinu 1849 stendur um Svalbarðshrepp:

Svalbarðshreppur byrjar að vestanverðu við svokallaða Ormars eða Ormarslóns-á og liggur frammeð Þistilfjarðarflóa að vestan alt fram til heiða, ennad austan aðskilur svonefnd Hafralónsá Sveitina frá Sauðaneshrepp. ... Afréttarlands nýtur sveitin nægilegs fyrir sjálfa sig, en einskis skóglendis.¹⁷

5.3. Heiðarmúli

Eiríkur Þormóðsson segir um Heiðarmúla:

Heiðarmúli, oftast aðeins nefndur Múli, var vestan fjallgarðs syðst á Seljaheiði. Var Heiðarmúli einn í hverfi þriggja býla, sem voru í allstórum mýrarfláka, en til austurs og suðurs er sandur og melar, til vesturs allvel gróið hraun, sem talsverð beitarafnot má hafa af, en samfelld gróðurlendi er til norðurs, víðast hvar votlent. Hin býlin í þessu hverfi voru Hrauntangi, sem tilheyrði Presthólahreppi og lengst var í byggð, og Melur, sem tilheyrði Skinnastaðahreppi.

Hvorki er til fornt né nýtt mat á jörðinni, enda var hún ekki byggð fyrir en 1854, þá sem hjáleiga frá Svalbarði, ...¹⁸

Eiríkur kveður Heiðarmúla hafa verið byggðan 1854-1865 og 1868-1881.¹⁹

Jón Benediktsson prestur í Goðdölum skrifaði biskupi 5. febrúar 1840. Ástæðan var m.a. að séra Guðmundur Jónsson eftirmaður hans í Svalbarðsprestakalli tregðaðist við að kaupa þá bæi sem séra Jón hafði byggt upp á eigin kostnað í landi Svalbarðskirkju. Á meðal þeirra eyðijarða og kota sem hann byggði í embættistíð sinni, sem spannaði frá 1817 til 1838, var Hermundarfellssel²⁰

¹⁵Eiríkur Þormóðsson, Þróun byggðar í Svalbarðshreppi í Þistilfirði. Reykjavík 1970, bls. 17-18.

¹⁶Land og fólk, bls. 490.

¹⁷Skjal nr. 3 (133).

¹⁸Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 61.

¹⁹Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 61.

²⁰Skjal nr. 3 (211). Um embættistíð séra Jóns Benediktssonar, sjá Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316.

Vigfús Sigurðsson prestur á Svalbarði svaraði 3. júní 1854 beiðni Guðna Sigurðssonar um að fá að byggja í landi kirkjunnar vestan fjallgarðs. Séra Vigfús segist ekki vita betur en umrætt land hafi legið ónotað undanfarin ár af öllum íbúum sveitarinnar. Það hafi hins vegar orðið fyrir miklum usla og ágangi af utansveitargripum, einkum hestum eða stóðhrossum, þannig að virst hafi sem allir og enginn ætti landið. Því telur hann skyldu sína sem umsjónarmanns eigna kirkjunnar að:

... koma í veg fyrir óhæfulega meðferð lands þessa og því, að það með tjeðri óreglu hefðist undan henni, svo jeg leyfi yður hjermeð að byggja yður bæ á flötunum fyrir framan grófina, er liggur andspænis kotinu Hrauntánga, þar sem yður virðist haganlegast til túnræktar og jafnframt óhultast og best fallid bæjarstæði.²¹

Séra Vigfús telur sig að svo stöddu ekki geta gert sér í hugarlund hversu mikið land Guðni þurfi undir búsaðhöfn sína og geti því heldur ekki ákveðið hversu há leigan skuli vera. En þangað til segir hann að Guðni megi nota landið austan Ormarsár í kringum tiltekið svæði sem hann þarfnist fyrir skepnur sínar. Seinna í sumar hyggst prestur hins vegar koma vestur á heiðina og úthluta honum landi eftir samkomulagi þeirra og ákvarða leiguhæðina eftir því.

Aftur svarar séra Vigfús bréfi Guðna Sigurðssonar hinn 15. desember 1854. Þar harmar hann hversu lengi hefur dregist að uppfylla loforð sitt við hann um úthlutan lands. Vigfús segist skilja áhyggjur hans yfir því að hann, eða kona hans sem einstæðingur, verði að hrekjast burt frá ærlegum og aðdáunarverðum framkvæmdum þeirra við byggingu Múla á síðastliðnu sumri. Þrátt fyrir það er séra Vigfús af mörgum ástæðum ófáanlegur til þess að ganga að boði Guðna um makaskipti á Múla. Hann er hins vegar tilbúinn að bjóða honum kosti sem myndu víggirða ábúð þeirra hjóna eins lengi og þau kærðu sig um að vera þar líkt og þau sætu á eigin jörðu. Takmörk landsins sem séra Vigfús ætlaði honum voru svohljóðandi:

Jeg ætla yður land til beitar og slægna úr stóra gilinu, sem liggur upp úr Mýrarselsbotnum út há fjallgarðinn að Einarskarðskvísl, síðan skal kvíslin ráða í Ormarsá og Ormarsáin síðan fram til lands að vestanverðu og hjer að auki engjatak í nesinu meðfram Einarskarðskvísl að norðaustan ...²²

Þetta taldi presturinn gott landrými fyrri einn ábúanda og í staðinn áskildi hann sér þrjá væna veturgamla sauði á fæti árlega í landskuld. Einnig yrði að fylgja jörðinni, er skilist væri við hana margvíslegt húsnæði allt í leigufæru ástandi. Ef Guðni væri tilbúinn að gangast að þessu þá segir séra Vigfús að hann þurfi hvorki að greiða jarðar eftirsvor né aðrar skuldir til prests og kirkju í ár. Hann biður Guðna að tilkynna sér strax hvort hann sé samþykkur skilmálunum og þá muni hann um leið

²¹Skjal nr. 3 (57).

²²Skjal nr. 3 (58).

gefa þeim hjónunum byggingarbréf til lífstíðar. Vaxi honum hins vegar í augum upptaldar skuldir þá muni hann minnka við hann land og skuldagreiðslu.

Guðni hefur tæpast samþykkt ofangreinda skilmála því 19. febrúar 1855 samdi hann yfirlýsingu þar sem hann skorar á viðkomandi yfirvald að útnefna sér sanngjarna landstærð handa býli sínu eftir nýbýlatilskipuninni frá 15. apríl 1776. Hann fer jafnframt fram á að fá að njóta allra nýbyggjararéttinda eftir landslögum en þurfa ekki að sæta einokunar ókjörum. Sú sneið er bersýnilega ætluð séra Vigfúsi á Svalbarði en Guðni biður stefnuvotta í Þistilfirði að birta honum yfirlýsinguna.²³

Hinn 16. mars 1855 skrifaði Guðni J.P. Havstein, amtmanni norðan og austan, um það sem fram hafði farið á milli þeirra séra Vigfúsar á Svalbarði. Hann segist á síðastliðnu sumri hafa flust búferlum úr Öxarfirði í óbyggt heiðarland Svalbarðskirkju með leyfi séra Vigfúsar. Þar hafi hann af eigin rammleik reist þá kofa sem þar sé nú að finna. Guðni segist ítrekað hafa sent prestinum boð síðastliðið sumar um að koma og úthluta sér landi en af því hafi aldrei orðið þrátt fyrir loforð hans og þessu til stuðnings sendir hann amtmanni afrit af bréfaskiptum hans og Svalbarðsprests sem getið er hér að framan. Guðni biður amtmann um að hlutast til um að viðkomandi sýslumaður verði látinn framkvæma skoðunargerð næsta vor og úthluta sér landi til notkunar og ákvarða hæð landskuldar. Að lokum spyr hann amtmann hvort nýbyggjaratilskipunin frá 25. apríl 1776 sé ekki í fullu gildi, einkum og sér í lagi 10. grein hennar.²⁴

Í framhaldi af þessu skrifaði amtmaður sýslumanninum í Þingeyjarsýslu bréf 9. apríl 1855 varðandi áður nefnda beiðni Guðna Sigurðssonar. Hann óskaði eftir skýrslum hlutaðeigandi sóknarprests og hreppstjóra um málið og einnig athugasemdum sýslumanns. St. Jónsson, fulltrúi Sigfúsar Schulesens sýslumanns, svaraði amtmanni 29. ágúst 1855 og greindi amtmanni frá því að með bréfi 14. júní hafi verið óskað eftir skýrslum frá fyrrnefndum aðilum. Nýlega hafi skýrsla sóknarprestsins borist sýsluskrifstofunni en ekkert svar hafi enn borist frá hreppstjóranum. Fulltrúi sýslumanns lætur að lokum uppi álit sitt á málinu eins og amtmaður hafði óskað eftir. Hann telur að umrætt heiðarland tilheyri kirkjújörðinni Hermundarfelli og að eins sé háttáð fyrir þessu nýbýli og öðrum nýbýlum í Þistilfirði sem hafa orðið til og byggð verið í annarra jarða löndum síðastliðin 20-30 ár. Nefnilega að engar skoðunargjörðir hafi átt sér stað hvað þau varðar aðrar en þær sem landsdrottinn, eigendur og leiguliðar eða stundum kaupandi og seljandi hafa gert sín á milli eftir kringumstæðum og tiltölulegum skiptum. Hann segir það reyndar svo að heiðarlandið sé í svo mikilli fjarlægð að það mundi ekki svara kostnaði að nota það frá heimajörðinni Hermundarfelli. Það væri því ekki mikill skaði fyrir ábúandann þótt þar byggðist upp nýbýli því hann hafi talsverðar slægjur nær sér en á hinn bóginn mætti líkast til leigja heiðarlandið sem „afrétt“ og fá meira fyrir. Landið telur hann

²³Skjal nr. 3 (59).

sæmilega stórt fyrir miðlungs býli og leiguna við hæfi enda sé kotið lífvænlegt þótt þar sé mikið vetrarríki. Skilyrði Svalbarðsprests varðandi húsin á landinu finnst honum hins vegar frekar hörð þar sem að hann tók engan þátt í byggingu þeirra.²⁵

E. Gíslason ábúandi Hermundarfells skrifar Sigfúsi Schulesen sýslumanni 22. nóvember 1855 um byggingu Heiðarmúla. Hann telur hana skaðlega fyrir ábýli sitt og lýsir jafnframt yfir eignarrétti Hermundarfells til umrædds heiðarparts sem:

... nær frá Einarsskarði (svonefndu) vestur að Ormarsá og þaðan til fremstu gilja í Mýrarfells botnum og hefur þetta heiðarland fylgt ofanskrifaðri jörðu um ómunatíðir ...²⁶

Einar greinir jafnframt frá því að um síðastliðin aldamót þegar faðir hans Gísli heitinn Benediktsson tók við byggingu lögbýlisins Hermundarfells hafi umrætt heiðarland legið undir jörðina og þannig hafi það verið óátalið alla hans búskapartíð. Einar tók við byggingarrétti jarðarinnar eftir föður sinn með samþykki séra Jóns Benediktssonar þáverandi sóknarprests og hefur búið þar í um 20-30 ár. Allan þann tíma hafa afnot hans af þessum heiðarparti verið óátalin eða allt þangað til að núverandi sóknarprestur, séra Vigfús Sigurðsson, kom til Svalbarðs. Séra Vigfús vildi skilja heiðarlandið frá jörðinni og eigna kirkjunni það sem ónumið land. Þessi áform hans leiddu til ágreinings á milli þeirra Einars því hann grunaði að presturinn myndi e.t.v. leyfa að byggt væri þar síðar án þess að lækka afgang Hermundarfells þrátt fyrir missi ábúandans á afréttarlandi jarðarinnar. Einar segir að þetta hafi líka komið á daginn vorið 1854 þegar séra Vigfús byggði Guðna Sigurðssyni umrætt land án vilja og vitundar sinnar. Eftir að Svalbarðsprestur tilkynnti Einari um bygginguna aðhafðist hann ekkert í málinu þótt honum mislíkaði áformin því þó að hann sæi fram á að þurfa framvegis að kaupa land fyrir afréttarfé sitt á sumrin þá bjóst hann þó við að afgang jarðarinnar yrði lækkað í samræmi við þann skaða sem hann yrði fyrir. Að endingu segist hann sætta sig við orðinn hlut svo lengi sem afgangið af Hermundarfelli verði lækkað í réttu hlutfalli við missi sinn.²⁷

G. Sigvaldason á Gunnarsstöðum vottar með bréfi frá 24. nóvember 1855 til Sigfúsar Schulesens sýslumanns að Svalbarðshreppur muni ekki líða skaða af byggingu nýbýlisins Heiðarmúla sem Guðni Sigurðsson kom á fót vorið 1854.²⁸

²⁴Skjal nr. 3 (60).

²⁵Skjal nr. 3 (61). Umræddur fulltrúi sýslumanns er e.t.v. Stefán Jónsson en hann var skrifari Páls Melsteðs og í þriggja settur sýslumaður í Suður-Múlasýslu, þ.e. 1834, 1838-39 og 1843-44, sbr. Páll Eggert Ólason, Íslenzkar æviskrár frá landnáms tímum til ársloka 1940 IV. Reykjavík, 1951, bls. 325.

²⁶Skjal nr. 3 (63). E. Gíslason er án efa Einar Gíslason sem býr á Hermundarfelli er manntalið var tekið 1845, sbr. Manntal á Íslandi 1845. Norður- og austuramt. Bjarni Vilhjálmsson gaf út. Reykjavík, 1985, bls. 413.

²⁷Skjal nr. 3 (63). Séra Jón Benediktsson var prestur á Svalbarði 1817-1838 en séra Vigfús Sigurðsson 1847-1868, sbr. Sveinn Nielsson, Prestatal og prófata. Reykjavík, 1950, bls. 316.

²⁸Skjal nr. 3 (62). G. Sigvaldason er eflaust Gunnlaugur Sigvaldason sem býr á Gunnarsstöðum þegar manntalið var tekið árið 1845, sbr. Manntal á Íslandi 1845. Norður- og austuramt. Bjarni Vilhjálmsson gaf út. Reykjavík, 1985, bls. 415. Hann var hreppstjóri, sbr. Skjal nr. 3 (65).

Sigfús Schulesen sýslumaður skrifaði J.P. Havstein amtmanni 19. desember 1855 og sendi honum ofanefnda yfirlýsingu hreppstjóra og bréf Einars á Hermundarfelli. Hann segir að svo virðist sem að Heiðarmúli tilheyri Hermundarfelli og því eigi það frekar en Svalbarðsprestur rétta heimild fyrir eftirgjaldi af nýbýlinu. Sýslumaður telur jafnframt að það geti ekki verið til þess að hnekkja veitingu nýbyggjararéttinda Guðna að landið heyri undir ákveðna jörð því að fjarlægð þess sé þvílík að það komi að litlum notum öðrum en sem „afrétt“ en engin veruleg afréttarþröng sé í Þistilfirði. Þetta auk þess að Guðni sé þekktur að ráðvendni álitur hann mæla með nýbýlisstofnun. Loks getur hann þess að þótt allmörg afbýli hafi verið stofnuð í ýmsum heiðarlöndum Þistilfjarðar í jafnmiklum fjarska frá aðalsveitinni og Heiðarmúli þá sé það eitt öðru fremur sem mæli með nýbýlisstofnun Guðna. Það sé að býlið liggja á sjálfum þjóðveginum yfir hina löngu Öxarfjarðarheiði, hér um bil miðs vegar, og geti því í mörgum tilfellum þjónað þeim sem þar fara um sem eins konar sæluhús. Það hljóti að gera veginn á milli Öxar- og Þistilfjarðanna mun aðgengilegri sér í lagi yfir vetrartímann. Þess vegna mælir hann með því að amtmaður veiti Guðna nýbýlisréttindi og raunar hefur hann ekki krafð Guðna um skatt og konungstíund fyrir síðastliðið ár uppá væntanlegt samþykki amtsins því hann vissi af umsókn hans þar að lútandi.²⁹

Amtmaður svaraði bréfi sýslumanns 7. janúar 1856 þar sem hann mælist til þess að hann útvísi Heiðarmúla hæfilegu landi við löglega áreiðar- og skoðunargjörð samkvæmt fyrirmælum nýbýlatiskipunarinnar frá 15. apríl 1776. Að endingu bendir hann sýslumanni á að Guðni geti ekki verið undanþegin greiðslu konungstíundar fyrr en að lokinni löglegri útvísun lands til nýbýlisstofnunar.³⁰

Sýslumaðurinn Sigfús Schulesen var mættur 8. júlí 1856 til afgreiðslu lands á Öxarfjarðarheiði undir nýbýlið Heiðarmúla. Á manntalsþingi á Svalbarði hinn 3. júlí hafði hann útnefnt fjóra menn til útvísunarinnar og boðað eigendur og umráðamenn hlutaðeiganda jarða til hennar.³¹ Eftirtaldir menn voru boðaðir: séra Vigfús Sigurðsson á Svalbarði sem umráðamaður þess lands sem leggja átti nýbýlinu til, sveitarmenn í Þistilfirði sem áttu aðliggjandi jarðir, Stefán Jónsson, umboðsmaður norðurhluta Munkaþverárklaustursjarða, vegna Sandfellshaga í Öxarfirði og Árni Árnason á Ásmundarstöðum, eigandi Arnarstaða í Núpasveit, en hann sendi Jónas Jónsson á Presthólum í sinn stað.

Því næst var nýbýlinu Heiðarmúla úthlutað landi með eftirfarandi takmörkum:

... að austan ræður gildrag vestanvert við fjallgarðin framanvert við Einarsskarð, og fylgir landið svokallaðri Einarsskarðskvísl, sem liggur vestanvið fjallgarðinn þar til hún beygist [strikað yfir, til] í norðvesturs til Ormarsár, og ræður þannig umgetin kvísl, nýbýlis landamerkjunum að austan

²⁹Skjal nr. 3 (64).

³⁰Skjal nr. 3 (66).

³¹Skjal nr. 3 (162)

og norðanverðu, en uppfrá því Ormarsáin að vestanverðu, fram að Axarfjarðarheiðar þjóðvegi, en þar eptir fylgir landamerkjastefnan farveg þeim er liggur úr gili milli Mýrarsels og Djúparbotna, og ræður þá bein stefna frá áminnstu gili að sunnan, þvert yfir hæðir og urðir austur að fyrnefndu Einarsskarðsgili.³²

Jónas Jónsson á Presthólum gerði athugasemd við þessa útvísun fyrir hönd Árna á Ásmundarstöðum og sagði að sér fyndist:

... að landamerkjastefnan eptir ár farveginum að framan til Ormarsár, þángað til hún er orðin að á, falli nær Arnarstaðalandi, en áreiðargjörðin tilgreinir ...

³³

Þessu mótmæltu áreiðarmennirnir en Jónas, sem umboðsmaður Arnarstaðaeiganda, vildi að honum yrði geymdur réttur sinn að þessu leyti til vonar og vara. Undir skoðunar- og afgreiðslugerðina skrifa auk sýslumanns áreiðarmennirnir Gunnlaugur Sigvaldason á Gunnarsstöðum, Einar Guðmundsson í Garði, Vigfús Kristjánsson í Garði og Jón Björnsson í Laxárdal. Einnig voru þeir Stefán Jónsson, séra Vigfús Sigurðsson og Jónas Jónsson viðstaddir og setja nöfn sín undir.

Þar með var málinu þó ekki lokið því 13. janúar 1858 sendi séra Vigfús á Svalbarði fyrirspurn til J.P. Havstein amtmanns. Amtmaður svaraði henni 25. sama mánaðar á þá leið að það hafi viðgengist og sé álit sitt að nýbyggjara sé heimilt að selja nýbyggjararétt sinn. Hann, sem landsdrottinn, geti því ekki komið í veg fyrir að annar ábúandi taki nýbýlið til ábúðar sitji hann það forsvaranlega. Því næst vísar hann Svalbarðspresti á sýslumann til að þess fá afrit af útvísunargerðinni. Að lokum segir amtmaður það sjálfsagt að ábúanda nýbýlisins beri að greiða öll gjöld til prests, kirkju og sveitar svo lengi sem lögákveðin skilyrði fyrir greiðslu þeirra séu til staðar. Því að nýbyggjarinn sé aðeins undanþegin gjöldum sem greiðast til sýslumanns eða lenda í konungssjóð.³⁴

Einnig er líklegt að séra Vigfús hafi aflað vitnisburðar séra Jóns Benediktssonar um landeign Svalbarðskirkju í Þistilfirði sem er frá árinu 1861. Í vitnisburði séra Jóns, sem var prestur á Svalbarði 1817-1838, um landeign Svalbarðskirkju sem dagsettur er á tveggja postulamessu 1861 koma m.a. fram svohljóðandi takmörk Hermundarfells eftir minni séra Jóns:

A milli Gards og Hermundarfells rédi Túnguá, fram allann Gardsdal, enn ekki man eg það fremsta Ørnefni i fiall gardinum, fyrir Sunnan Einarsskard, sem nefnt var til Ummerkia, enn úr því var Sjónhendíng inni Múlana a Axarfjarðarheidi, er liggia fyrir Sunnan Mýraselsgrófir, og aptur Sjonhendíng úr Múlunum inn ad Ormalónsá, nálægt Mýraseli; Sú á rédi Landamerkjum úteptir, þangad til Kollavíkurland tok vid, enn Landamerki milli þeirrar jardar

³²Skjal nr. 3 (65), sbr. einnig skjal nr. 3 (163).

³³Skjal nr. 3 (65), sbr. einnig skjal nr. 3 (163).

³⁴Skjal nr. 3 (67).

og kyrkjulandsins get eg ekki munad nema ad eins það, ad hniúkur einhvör (nafn hans man eg ekki) fyrir nordan Svalbardsskard a Hólaheidi var haldin Landamerki, og úr honum Sjónhending i eitthvört ornefni-austan Ormansár, hvörs nafn mér nú er úr mynni lidid³⁵

Hann tilgreinir einnig landamerki Svalbarðs (sjá þar) og segir að innan ofangreindra takmarka hafi Svalbarðskirkja átt óátalið land, eftir því sem hann best muni, allan þann tíma sem hann var prestur þar. Heimildarmenn fyrir landamerkjunum segir hann bræðurna Benedikt og Gísla Benediktssyni sem hafi verið elstu, skynsömustu og minnugustu menn í prestakallinu. Þeir tjáðu séra Jóni að þannig hefðu Svalbarðsprestar haft og haldið Svalbarðskirkjuland, að meðtöldum Hermundarfells- og Brekknakotslöndum, í ótaldri hefð, notkun og umráðum svo langt sem þá rak minni til.³⁶

Í bréfi J. Rafnssonar á Brekku frá 22. júlí 1868 tilkynnir hann séra Vigfúsi Sigurðssyni á Svalbarði að Kristján Sigurðsson sé með leyfi sínu fluttur að Heiðarmúla hversu ókunnuglega það komi honum fyrir sjónir. Hann segist ekki vita betur en að síðan Múli var lagður út sem nýbyggjaraland árið 1856 hafi hann verið óátalin eign þeirra sem þar voru en síðan þá hafi landið gengið kaupum og sölum í þrígang og einu sinni að erfðum. Þó að Heiðarmúlaland hafi verið lagt út úr landi Hermundarfells þá mótmælir J. Rafnsson því að jörðin hafi þann eignar- og afnotarétt yfir Heiðarmúla sem nýbýlatilskipun frá 15. apríl 1776 áskilur.³⁷

Vigfús Sigurðsson, prestur á Svalbarði, tjáir J.P. Havstein amtmanni með bréfi frá 15. júlí 1869 að frá því að útvísun fór fram á Heiðarmúla sumarið 1856 hafi hver ábúandinn tekið við af öðrum án þess að hann kæmi þar nærri og hafi hann ekkert við það að athuga. Hins vegar hafi hann nýlega orðið þess áskynja að þeir sem hafi landið til umráða vilji eigna sér það sem fornan almenning og svipta Svalbarðskirkju öllu eignarhaldi á því og það muni hann ekki sætta sig við. Því biður hann um afrit af öllum þeim bréfum sem amtinu hafa borist frá Sigfúsi Schulesen sýslumanni varðandi Heiðarmúla.³⁸

Gunnar Gunnarsson tók við Svalbarði eftir séra Vigfús Sigurðsson og hélt staðinn árin 1869-1873 og var jafnframt prófastur í Norður-Þingeyjarsýslu 1871-1875. Hann skrifaði Stefáni Eiríkssyni á Skinnalóni, eiganda Heiðarmúla, bréf 22. janúar 1872 sem Stefán svaraði um hæl tveimur dögum síðar. Þar kemur fram að Gunnar hafi, eftir athugun á skjölum sem fyrirrennari sinn hafði safnað saman varðandi byggingu Heiðarmúla, veitt því athygli að kotið sé byggt í landi kirkjujarðarinnar Hermundarfells. Gunnar vitnar jafnframt til gamalla kirkjubóka, sem Stefán spyr hvort séu löggiltar, og sýnir fram á að eftir nýbyggjararéttinum ætti jörðin Heiðarmúli

³⁵Skjal nr. 3 (68).

³⁶Skjal nr. 3 (68).

³⁷Skjal nr. 3 (69).

³⁸Skjal nr. 3 (70).

að falla til Svalbarðskirkju samkvæmt löggjöfinni. Hann hefur jafnframt eftir fyrirrennara sínum að Stefán sé ósammála þessu og óskar þess að hann láta skoðun sína uppi við sig. Stefán segir skoðun sína vera þá að hann sé eigandi Heiðarmúla en hvort hann sé réttmætur eigandi verði landslögin að skera úr um. Jafnframt segir hann það raunalegt að séra Vigfús skyldi ekki framvísa kirkjuskjölunum við áreiðargerðina og bendir á að þar komi ekki fram að hann hafi áskilið sér rétt til áfrýjunar. Um tillögu Gunnars til lausnar málsins sem fólst í því að bera það undir þriðja aðila aftekur Stefán með öllu og segir að málið eigi ekki að heyra undir andlegan úrskurð og að hann sé ákveðinn í að bíða úrslita landslaganna.³⁹

Gunnar Gunnarsson Svalbarðsprestur skrifaði stiftsyfirvöldum, þ.e. stiftamtmani og biskupi, um málið þann 12. febrúar 1872 og óskaði álots og leiðbeiningar þeirra en með bréfinu sendi hann 22 fylgiskjöl. Í svarbréfi stiftsyfirvalda, frá 19. apríl, rekja þau málið eftir innsendum gögnum. Þau benda á að Guðni Sigurðsson hafi leitað leyfis Svalbarðsprests til nýbýlisbyggingar en bersýnilega ekki ætlað að hafa þetta leyfi að neinu því hann snúi sér svo beint til amtmanns og óski eftir að öðlast nýbyggjararétt. Í framhaldi af því felur amtmaður sýslumanni að gera löglega skoðunar- og áreiðargerð á landið, með öllum hlutaðeigandi viðstöddum, til þess að mæla Heiðarmúla, sem hann kallar nýbýli, land sem það gæti álitist þurfa samkvæmt nýbýlatilskipuninni frá 15. apríl 1776. Stiftsyfirvöldin telja líklegt að í kjölfar þessa hafi amtmaður gefið Guðna nýbyggjarabréf en ef ekki þá hafi Guðni hvort sem er litið á sig sem slíkan og farið með býlið sem reglulegt nýbýli. Þannig er það nú komið í þriðja manns eigu án þess að hægt sé að sjá merki þess að hreyft hafi verið við málunum af hálfu Svalbarðskirkju fyrr en nú. Þau segja ennfrémur að þó svo að býlið ætti upphaflega að hafa verið byggt sem afbýli í landi Hermundarfells, eign Svalbarðskirkju, þá geta þau ekki skilið að það hafi verið látið standa nema presturinn hafi ekki treyst sér, ef til þess kæmi, að færa sönnur á að kirkjan ætti landið sem Heiðarmúli er byggður í. Að þessu hallast stiftsyfirvöldin og það styrkist af því að máldagar geta þess ekki að kirkjan eigi land til Öxarfjarðarheiðar. Einnig kemur fram í útdrætti úr kirkjustól Svalbarðskirkju, sem gefin var út af séra Vigfúsi Sigurðssyni, að fyrir því landi sem fylgi kirkjujörðunum Brekknakoti og Hermundarfelli, en úr því síðarnefnda ætti Heiðarmúli að vera byggður, sé enginn máldagi aðeins nýjar og gamlar lögfestur sem enginn hafi mótmælt. En þar sem lögfestur jafngilda ekki eignarskjölum og hafa enga réttarþýðingu nema þær hafi verið staðfestar fyrir dómi sýnist stiftsyfirvöldunum það geta reynst erfitt að sýna fram á hversu mikið heiðarland Svalbarð eigi og hvort Heiðarmúli sé byggður í því landi. Ennfrémur myndi reynast erfitt að sanna hvað af heiðarlandinu hafi verið í stöðugri notkun af Svalbarðskirkju því það liggur í svo mikilli fjarlægð frá henni. Stiftsyfirvöld ráðleggja Svalbarðspresti að ekki sé farandi

³⁹Skjal nr. 3 (71).

lengra út í málið nema full eignarsönnun Svalbarðskirkju fáið fyrir því landi sem Heiðarmúli er byggður í.⁴⁰

Ekki er að sjá að Svalbarðsprestur hafi farið eftir ráðum stiftsfirvaldanna því til eru tveir vitnisburðir sem lúta að þessu máli. Í þeim fyrri sem gerður er að Laxárdal 26. febrúar 1873 segist B. Guðmundsson hafa komið 21 árs gamall í Svalbarðssveit árið 1809 og dvalið þar síðan. Ennfremur getur hann þess að á sínum fyrstu árum í sveitinni hafi hann oft heyrt talað um landamerki Svalbarðs, Svalbarðskirkjujarða og nærliggjandi jarða. Hann heldur áfram og segir:

Þá var það land, sem Heiðarmúli er nú byggður í, kallað Hermundarfellsheiði, og þeir, sem þá vildu hafa gagn af nefndu heiðarlandi, til grasatekju, hestagaungu eða einhverra afnota, fengu leyfi til þess hjá Hermundarfells ábúanda⁴¹

Hinn vitnisburðurinn er dagsettur 8. mars 1873 að Hafursstöðum af E. Einarssyni en þar koma eftirfarandi upplýsingar fram:

Það sem jeg heirdi talad í mínu úngdæmi, um svokallað Heidar-múlaland, liggjandi á Axarfjarðarheidi, var svohljóðandi: að það væri Heiðarland Lögbílis jardarinnar Hermundarfells, sem er Svalbarðskirkjueign. Hvar Fadir minn sál. ólst upp, og bjó þar, allann sinn búskap, um 40, ár. Jeg ólst þar upp hjá Födur mínum, þar til jeg var 24 ára, og heirdi jeg bædi Födur minn, og adra útífrá segja þetta, um Múlalandid⁴²

Í lýsingu Svalbarðssóknar frá um 1875 segir Valdimar Ásmundsson Múla vera nýbýli, þrætuland „milli Svalbarðs og“, en síðan kemur eyða í handritinu.⁴³

Skrifað var undir landamerki jarðarinnar Heiðarmúla þann 28. júní 1884. Landamerkjabréfinu var þinglýst þann 16. maí 1885:

Að austan ræður gildrag vestanvert við fjallgarðinn framanvert við Einarsskarð og fylgir landið Einarsskarðshvísl, sem liggur vestan við fjallgarðinn þar til hún kemur í Ormarsá og ræður þannig umgetin hvísl landamerkjunum að austan og norðanverður, en upp frá því Ormarsáin að vestan verður fram að Axarfjarðarheiðar þjóðvegi, en þar eftir fylgir landamerkjastefnan farveg þeim, er liggur úr gili á milli Mýrarsels og Djúpárbotna, og ræður þá bein stefna frá áminnstu gili að sunnan þvert yfir hæðir og urðir, austur að fyrnefndu Einarsskarðsgili.⁴⁴

Jón Sigurðsson (sennilega tengdasonur áðurnefnds Stefáns Eiríkssonar⁴⁵) skrifaði undir landamerkjabréfið. Stephan Stephensen, umboðsmaður Sandfellshaga,

⁴⁰Skjal nr. 3 (72).

⁴¹Skjal nr. 3 (73). Björn Guðmundsson býr í Laxárdal árið 1845, sbr. *Manntal á Íslandi 1845. Norður- og austuramt*, bls. 415. Þetta er eflaust hann enda ber aldri hans saman við það sem segir í manntalinu.

⁴²Skjal nr. 3 (74).

⁴³Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 258.

⁴⁴Skjal nr. 3 (21) a-b.

⁴⁵Skjalasöfn presta og prófaste: Sóknarmannatöl og prestþjónustubækur Presthóla.

samþykkti það og G. Vigfússon (prestur á Svalbarði) samþykkti takmörkin að austan og norðan.

Í fasteignamati N-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918 er að finna eftirfarandi lýsingu:

Matsnefndin hefir ekki getað fengið upplýst hvort eyðijörðin Múli tilheyri Stefáni bónda Jónssyni á Skinnalóni eða Svalbarðskirkju. Aðeins er það víst, að fyrir 50-60 árum síðan byggði Guðni nokkur Þórsteinsson nýbýli á eyðijörð þessari með tilstyrk þáverandi óðalsbónda á Skinnalóni Stefáns Eiríkssonar, sem líka tók landskuldina af býlinu.

Eftir skýrslu hreppstjóra Hjartar Þórkellssonar á Ytra Álandi í Þistilfirði eru landamerki jarðarinnar:

„Að norðan ræður Einarsskarðskvísl, sem hefir upptök sín í Einarsskarðsdokk, frá upptökum vestur í Ormarsá. Að vestan Ormarsá þaðan til upptaka sinna fremst í Mýrarselsbotnum. Að sunnan bein stefna þaðan austur á fjallgarð, og að austan fjallgarðurinn norður að upptökum Einarsskarðskvíslar“⁴⁶

5.4. Hermundarfell

Hermundarfell liggur utan þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins í máli þessu en í skjölum varðandi Hermundarfell er einnig fjallað um Heiðarmúla.

Bókin Land og fólk lýsir jörðinni svo:

Landareignin liggur að Tunguá, suður að Einarsskarði, kringum Hermundarfellið, um Högnadal, að Frakkagilsá. Suðvestur af fjallinu er Hermundarfellssel og fylgir jörðinni.⁴⁷

Eiríkur Þormóðsson segir Hermundarfellssel vestur undir fjallgarði, skammt frá Tunguá, norður af svonefndum Fossabrekkum. Þar hafi verið byggt 1836 og búið nær samfellt til 1864.⁴⁸

Rekaskrá Hólastaðar og Möðruvallaklausturs frá um 1296 getur reka, sem fylgt hafi Hermundarfelli.⁴⁹

Auðunarmáldagi 1318 telur Hermundarfell meðal eigna Svalbarðskirkju.⁵⁰ Hins vegar er það ekki meðal eigna Svalbarðs í máldögum frá 1360 og 1394.⁵¹

Reikningur Svalbarðskirkju frá árinu 1591 hefur varðveist. Þar er minnst á Hermundarfell. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Svalbarðskirkju.⁵²

⁴⁶Skjal nr. 3 (44).

⁴⁷Land og fólk, bls. 510.

⁴⁸Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 74.

⁴⁹Skjal nr. 4 (74).

⁵⁰Skjal nr. 4 (75)

⁵¹Skjal nr. 4 (77) og 4 (83).

⁵²Skjal nr. 3 (183).

Þann 14. nóvember 1739 votta þeir Jón Þorleifsson, Jón Egilsson, Jón Hannesson Scheving og Árni Eiríksson að máldagapóstur Svalbarðskirkju væru samhljóða löggiltum máldögum sem væru að finna í stiftskistunni að Hólum. Nefnilega máldaga Auðunar biskups frá 1318, Jóns biskups Eiríkssonar frá 1360, Péturs biskups frá 1394 og Ólafs biskups Rögnvaldssonar frá 1461. Í þeim kom m.a. fram að kirkjan á Svalbarði ætti allt heimaland, að Hermundarfell fylgdi henni, að hún mætti taka torf hvar sem er í Sjóarlandi og að hún ætti lambseldi af hverjum bæ í þinginu.⁵³

Í eignaskrá Svalbarðskirkju frá árinu 1751, úr embættistíð séra Jóhanns Kristjánssonar er minnst á Hermundarfell. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Svalbarðskirkju.⁵⁴

Svalbarð var vísiterað 1757. Í vísitasíunni er minnst á Hermundarfell. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Svalbarðskirkju.⁵⁵

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir dýrleikann átta hundruð, grasatekju, hvannatekju og rótagróft bjargleg fyrir heimilið, úthaga góða og mikla.⁵⁶

Björn Halldórsson prófastur stóð fyrir úttekt á Svalbarði þann 27. september 1838 er séra Jón Benediktsson skilaði af sér staðnum. Þar er minnst á Hermundarfell. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Svalbarðskirkju.⁵⁷

Í brauðamati Svalbarðsprestakalls sem nær yfir fardagaárið 1838-1839 kemur fram að Hermundarfell og Hermundarfellssel séu á meðal byggðra jarða kirkjunnar.⁵⁸

Í óársettum útdrætti kirkjustóls Svalbarðsprestakalls er að finna upplýsingar um hvað kirkjan eigi af landi með jörðunum Hermundarfelli og Brekknakoti sem báðar liggja vestan Tunguá. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Svalbarðskirkju.⁵⁹

Um miðja 19. öld var nýbýlið Heiðarmúli (Múli) stofnað. Þessi atburður leiddi til deilna milli Svalbarðsprests og Hermundarfellsbænda varðandi það hvorri jörðinni nýbýlið tilheyrði. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Heiðarmúla.⁶⁰

Í lok 7. áratugar 19. aldar og í upphafi þess 8. stóðu deilur um eignarhald á landsvæðinu sem Heiðarmúli var byggður á. Hermundarfell tengdist þessum deilum. Nánar er sagt frá þessu máli í kaflanum um Heiðarmúla.⁶¹

Þann 17. apríl 1871 færði séra Gunnar Gunnarsson neðangreindar upplýsingar um jarðir kirkjunnar inn í kirkjustól Svalbarðskirkju. Gunnar skrifaði þær upp eftir

⁵³Skjal nr. 3 (53).

⁵⁴Skjal nr. 3 (180) a-b. Um prestaröðina á Svalbarði, sjá Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316.

⁵⁵Skjal nr. 3 (184).

⁵⁶Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 357-358.

⁵⁷Skjal nr. 3 (181) a-b. Um prestaröðina á Svalbarði, sjá Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316.

⁵⁸Skjal nr. 3 (212).

⁵⁹Skjal nr. 3 (55) a-b.

⁶⁰Skjöl nr. 3 (57)-(65) og nr. 3 (67).

kirkjustól sem byrjað var á 1818 en Hannes L. Scheving prófastur hafði fært þær inn þann 17. júlí 1818 eftir enn eldri kirkjustól. Eftirfarandi upplýsingar er að finna um eignir og ítök Svalbarðs í kirkjustólnum:

Kyrkjan á Svalbarði á Lögbylíð Hermundarfell, hvað og Auðunnar máldagi eignar henni - 8 hndr. að dýrleika með 60 ál. fornvirtra, landskuld og 2. Brekknakot, sem af máldögum og eldri visitatium tileinkast kirkjunnar heimalandi 6 hndr. að dýrleika með 40 ál. fornvirtra landskuld; hvað kyrkjan eigi af landi með tjeðum jörðum, sem báðar liggja fyrir vestan Tunguá, - verður ekki með öðru sannað en fornum og nýum lögfestum, hverjum ei hefir verið mótmælt, og eiga þá þessar jarðir á eina síðu að Tunguá og til fjalls eður til Djúpárbotna. Þaðan liggur gil stórt gegnum miðjan fjallgarð og til Mýrasels og til Ormannsár á Axarfjarðarheiði, til hverra örnefna landið hefir lögfest verið undir Svalbarðs kyrkju; og þess landamerki að utan: Þvert úr Ormanns-á og í Merkiöxl á Hólaheiðarfjallgarði, og beint í Merkikeldu undir Brekknakots-brekku, og þaðan til Tunguár eður Langatanga. ...⁶²

Nánar er fjallað um þetta í kaflanum um Svalbarðskirkju.

Gerð var úttekt á jörðinni Hermundarfell þann 13. júní 1912 í tengslum við fyrirhugaða sölu. Þar er greint frá landamerkjum hennar sem byggð eru á byggingarbréfi frá 24. febrúar 1904:

Frakkagilsá að utan til Dimmagils, þaðan ræður fjallgarðurinn að Einarsskarði, en að sunnan og austan Tungá að Frakkagilsárósi.⁶³

Í jarðamatinu frá 1804 kemur fram að Hermundarfell sé kirkjujörð Svalbarðs. Hún er metin til 8 hundraða.⁶⁴

Samkvæmt jarðamatinu 1849 er Hermundarfell með Hermundarfellsseli talið 8 hundruð að forngildi. Hagar eru sagðir nægilega víðlendir. Líklega er átt við haga fyrir málnytupening.⁶⁵

Jarðatal Johnsens getur Hermundarfellssels sem hjáleigu frá Hermundarfelli.⁶⁶ Í fasteignamati N-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918 er að finna lýsingu á landamerkjum Hermundarfells:

Að norðan ræður Frakkagilsá frá Dimmagili að Tunguá. Að austan og sunnan ræður Tunguá að fjallgarði við Einarsskarð. Að vestan ræður fjallgarðurinn norður að Dimmagili.⁶⁷

⁶¹Skjöl nr. 3 (69)-3 (74).

⁶²Skjal nr. 3 (182) a-b.

⁶³Skjal nr. 3 (225).

⁶⁴Skjal nr. 3 (176).

⁶⁵Skjal nr. 3 (133).

⁶⁶Skjal nr. 4 (1).

⁶⁷Skjal nr. 3 (44).

5.5. Garður

Landi Garðs er lýst svo í Lýsingu Þingeyjarsýslu:

Garður á ... land austan Tunguár, suður með Svalbarðsá að Merkilæk sunnanvert við Þorvaldsstaðaá, upp í Merkihamar yst og austast í Flautafelli, inn Garðsdal austanverðan, suður Garðsheiði. ...⁶⁸

Þar segir einnig, að á miðjum Garðsdal séu húsatættur nefndar Garðssel.

Garðstunga var býli í Garðslandi, byggt 1852-1888 og 1912-1928.⁶⁹

Garðsreka í Þistilfirði er getið í rekaskrá Skálholtsstóls árið 1270.⁷⁰ Jörðin komst í eigu Hólastóls samkvæmt testamentisbréfi Gottskálks Nikulássonar árið 1520.⁷¹

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir Garð eigu Hólastóls, dýrleikann óvissan, grasatekju litla, en úthagana góða og mikla.⁷²

Hinn 11. júlí 1812 var á manntalsþingi að Svalbarði í Þistilfirði lesið upp kaupbréf Jóns Kristjánssonar fyrir Garði, 12 hundruð að dýrleika, af ekkjunni Kristínu Þórðardóttur frá 11. október 1810.⁷³

Á manntalsþingi sem haldið var á Svalbarði þann 14. júlí 1813 mótmælti Þorlákur Hallgrímsson prestur, fyrir hönd Svalbarðskirkju, hluta lögfestu sem samin hafði verið fyrir jörðina Garð árinu áður. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Svalbarðskirkjuland hér á eftir.⁷⁴

Í vitnisburði séra Jóns Benediktssonar, sem var prestur á Svalbarði 1817-1838, um landeign Svalbarðskirkju í Þistilfirði sem dagsettur er á tveggja postulamessu 1861 koma m.a. fram svohljóðandi takmörk Hermundarfells eftir minni séra Jóns:

A milli Gards og Hermundarfells rédi Túnguá, fram allann Gardsdal, enn ekki man eg það fremsta Ørnefni i fiall gardinum, fyrir Sunnan Einarsskard, sem nefnt var til Ummerkia, enn úr því var Sjónhendíng inni Múlana a Axarfjardarheidi, er liggia fyrir Sunnan Mýraselsgrófir, og aptur Sjonhendíng úr Múlunum inn ad Ormalónsá, nálægt Mýraseli; Sú á rédi Landamerkjum úteptir, þangad til Kollavíkurland tok vid..⁷⁵

Nánar er fjallað um þennan vitnisburð í kaflanum um Hermundarfell.

Fyrir manntalsþingsrétti að Svalbarði 18. júlí 1838 var þinglýst lögfestu dagsettri samdægurs fyrir Garði af ábúanda jarðarinnar Kristjáni Stefánssyni. Inntak umræddrar lögfestu vantar.⁷⁶

⁶⁸Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 164.

⁶⁹Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 76-77. Land og fólk, bls. 549-550.

⁷⁰Skjal nr. 4 (73).

⁷¹Skjal nr. 4 (93).

⁷²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 358

⁷³Skjal nr. 3 (146).

⁷⁴Skjal nr. 3 (147) a-b.

⁷⁵Skjal nr. 3 (68).

⁷⁶Skjal nr. 3 (153).

Fyrir manntalsþingsréttinum að Svalbarði 2. júní 1847 var upplestin lögfesta Garðs í Þistilfirði frá 18. júlí 1838. Inntaks er að engu getið.⁷⁷

Þann 30. júní 1855 fyrir manntalsþingsrétti að Svalbarði var lesið forboðsskjal, frá 25. júní 1855, þar sem Garðs- og Flautafellsbændur banna rekstur geldfénaðar í „afrétt“ þeirra án leyfis og afborgunar fyrir hverja kind.⁷⁸

Um Garð segir í sóknarlýsingu frá því um 1875, að þar sé landrými mikið til heiðar, en lítið heimaland og létt sauðland heima. Engi mikið en langsótt.⁷⁹

Skrifað var undir landamerkjabréf fyrir Garð þann 25. nóvember 1887. Bréfinu var þinglýst 26. júní 1890:

Að norðan ræður Tungá frá ósi að upptökum við Einarsskarð, að vestan ræður austari fjallgarðsbrún frá Einarsskarði að svokölluðum Þvermel, að sunnan ræður bein stefna úr Þvermel í Stóraskriðugil og úr Stóraskriðugili beina stefnu yfir Flautafellsfjall að upptökum Merkilækjar, eftir það ræður Merkilækur frá upptökum sínum að ósi. Að austan ræður Svalbarðsá frá Merkilækjarósi að Tunguárósi sem fyr er nefndur. Þar að auki á Garður svokallað Þverfellsland liggjandi í afréttarlöndum in-<n> til heiða. Austan að því lig<g>ur Svalbarðsá frá Þverfellsárósi að Djúpárósi, að sunnan og vestan ræður Djúpa frá ósi til upptaka sinna í Djúpárbotnum. Að norðan ræður bein stefna frá upptökum Djúpár yfir Súlnafellsfjallgarð að upptökum Arndísarlæks, þá ræður lækurinn frá upptökum til oss síns þar sem hann fellur í Þverfellsá, eftir það ræður Þverfellsá frá nefndum lækjarósi, að ósi sínum, þar sem hún fellur í Svalbarðsá, sem áður er nefndur.⁸⁰

S. Sigurðardóttir skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Jóni Sigurðssyni á Skinnalóni, eiganda Heiðarmúla, Ólafi Petersen, presti að Svalbarði og umboðsmanni Flautafells, Stephani Stephensen (Stephan Stephensen var jafnframt umboðsmaður Sandfellshaga).

Samkvæmt jarðamatinu 1804 var Garður fyrrum Hólastólsjörð. Virði hennar er um 12 hundruð.⁸¹

Garður er 12 hundruð að forngildi samkvæmt jarðamatinu 1849. Jarðamatið segir haga nægilega víðlenda. Sennilega er hér átt við heimahaga fyrir málnytupening. Það er ókostur við jörðina að skriður hlaupa bæði á engi og bithaga.⁸²

Í fasteignamati N-Þingeyjarsýslu 1916-1918 stendur að landamerkjabréf vanti fyrir Garð. Landrými er töluvert; fjalla-, mýrar- og móaland, og sumarhagar eru góðir. Í fasteignamatinu er einnig kafli um Garðstungu. Þar kemur fram að hún sé nýbyli í

⁷⁷Skjal nr. 3 (158).

⁷⁸Skjal nr. 3 (161).

⁷⁹Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 258.

⁸⁰Skjal nr. 3 (22) a-b.

⁸¹Skjal nr. 3 (176) a-b.

⁸²Skjal nr. 3 (133).

Garðslandi. Samkvæmt matinu vantar landamerkjabréf fyrir hana. Sumarhagar hennar eru góðir.⁸³

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið í Garði frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin framselst með hefðbundnum hætti og verið veðsett.

5.6. Svalbarðskirkjuland í Þistilfirði

Eiríkur Þormóðsson hefur þetta að segja um Svalbarð:

Í vísitasíu- og máldagabók Jóns biskups Vigfússonar 1685-87 er árið 1686 vitnisburður þess efnis, að Svalbarðskirkja eigi land allt milli Sandár að austan og Ormarsár að vestan. Kemur þetta vel heim við það, að Svalbarð hefur átt þrjár hjáleigur í Seljaheiði, auk margra hjáleigna annars staðar, ...⁸⁴

Svalbarðskirkja í Þistilfirði er sögð eiga allt heimaland, land í Hjálmarvík, Brekknakot og Hermundarfell samkvæmt máldagasafni Auðunar rauða Þorbergssonar Hólabiskups frá 1318.⁸⁵ Aðeins er getið alls heimalands og lands í Hjálmarvík þegar minnst er á jarðeignir Svalbarðskirkju í máldagasafni Jóns skalla Eiríkssonar Hólabiskups sem talið er frá árunum 1360-1389.⁸⁶ Í máldagasafni Péturs Nikulássonar Hólabiskups frá því um 1394 segir að Svalbarðskirkja eigi allt heimaland, Hjálmarvík og Brekknakot. Auk hvalreka á Flautafellsreka kemur fram að kirkjan megi:

... taka torf til hvar sem vill i siouarlandz iordv.⁸⁷

Árið 1591, í tíð Guðbrands Þorlákssonar biskups á Hólum, var Svalbarð vísiterað. Vísitasíunni svipar til máldaga kirkjunnar, sérstaklega þess frá 1318:

Kyrkian a sualbardi.

Hun a allt heima land, og hialmar vyk Land. x aurar, hermundar fell, landsk. iiij ærg. hefr opt verid klagad f(yrir) mier, ad b(isku)p Jon hafi burt feingid Jord huamm, og þar J stadinn sett halft hermundar fell, landskyllid þar iiij ærg., breckukot eydi, kug. v. ...⁸⁸

Í vísitasíu á Svalbarði, líklega árið 1638, stendur eftirfarandi:

Kyrkiann hinz H. Thorlakz a Svalbarde á allt hejmland, Jordina Hermundarfell, og BrecknaKot, Jtem Reka So mikinn Sem maldagar vtvysa, skipstodu, skalagiord, hiallvid, Elldivid ara Trie, og Skipbætur j vydarvyk a Sioarlandz Jordu. ...⁸⁹

⁸³Skjal nr. 3 (44).

⁸⁴Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 51.

⁸⁵Skjal nr. 4 (75).

⁸⁶Skjal nr. 4 (77).

⁸⁷Skjal nr. 4 (83).

⁸⁸Skjal nr. 3 (94) a-b.

⁸⁹Skjal nr. 3 (95) a-b.

Í vísitasíum Gísla Þorlákssonar er ekki minnst á jarðeignir Svalbarðskirkju. Hann minnst hins vegar á reka- og útgerðarítök Svalbarðs.

Árið 1686 var Svalbarð vísiterað á ný. Í vísitasíunni kemur eftirfarandi fram, m.a. um landamerki:

Anno 1686 þann 10 Dag Martij Var Skodud Kyrkiann A Sualbarde ...
 Stadnum filgia 4 hialeigur Og ein Logbyliz Jord, Hermundarfell viij hndr ad
 Dyrleika, med fiogra ærgillda Landskulld, Kyrkiann A Skipstödu J Vidar Vyk
 og Skala giord og hiall Vid, hun A Land Allt Austur J Sandá og Vestur J
 Ormarsá, og þar Ad Auke Þrætutungur. ...

Vnder hafa skrifad

Þorvaldur p. Jonsson med Egh. Jon Jonsson med Egh.

Kietill Eyryksson p. med Egh. Þorstein Jonsson m. eh.⁹⁰

Í vísitasíu á Svalbarði árið 1694 kemur fram að kirkjan eigi allt heimaland, Hjálmarvík, Hermundarfell og Brekknakot.⁹¹ Svalbarð var vísiterað aftur átta árum síðar. Sú vísitasía er ekki til. Næsta vísitasía er frá árinu 1722. Í henni stendur:

... á Kyrkiann so og allt heima land og 4 hialeigur nú allar j Eide Item Eina
 Lögbilis Jörd Hermundarfell 8 hndr. ad dyrleik med einu Kugillde og 60 al.
 Landskulld. Öllu Lande Kyrkiunnar asamt Reka hennar sem j Næstu
 Visitatium ummgetur seigest Beneficiatus hallda og hallded hafa ...⁹²

Ekki er ástæða til þess að vitna í vísitasíurnar frá 1742 og 1748.⁹³ Enn á ný var vísiterað árið 1757 og þá er Hermundarfell nefnt lögbýli í eigu kirkjunnar auk heimalandanna Flögu, Brekknakots og Hjálmarvík sem öll munu í eyði.⁹⁴ Í vísitasíu Svalbarðs frá 1760 stendur eftirfarandi:

Þeir authorizerudu Kyrkiunnar Máldagar eru aller innfærder i Kyrkiu Stólen, og Ministerial bækur Prestsens, hvoriar hann helldur allar rigtuglega. ...⁹⁵

Svalbarð var vísiterað aftur árið 1794. Í vísitasíunni sem þá var skráð er ekkert að finna sem ástæða er til að vitna í hér⁹⁶

Í vísitasíu frá árinu 1828 stendur eftirfarandi:

Anno 1828 þann 1ta August visiteradi Biskupinn yfir Islandi Steingrimur
 Jonsson kirkuna ad Svalbarði í Þistilfyrði - eftir Máldögum á kirkian alt
 Heimaland, Land í Hiálmarvik og Brecknakot; ... item á kirkian 3 hndr. í
 Breckna Verd, ... lika á Kirkian jördina Hermundarfell 8 hndr ad dyrleika. ...⁹⁷

⁹⁰Skjal nr. 3 (96) a-b og 3 (52). Um brauð og embættistíma prestanna, sjá Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 315-316.

⁹¹Skjal nr. 3 (97) a-b.

⁹²Skjal nr. 3 (98) a-b.

⁹³Skjal nr. 3 (99).

⁹⁴Skjal nr. 3 (184).

⁹⁵Skjal nr. 3 (100) a-b.

⁹⁶Skjal nr. 3 (101) a-b.

⁹⁷Skjal nr. 3 (102) a-b.

Reikningur Svalbarðskirkju frá árinu 1591 hefur varðveist. Þar kemur m.a. þetta fram:

Sualbardss K[ir]kia a allt sitt [hej]maland eins hialmarss vik Breckna kot, halft hermundar fell, enn halft lagdi b[isku]p Jon k[ir]kunnj f[yrir] huamm allann epter þ[ad] stadrynn h[a]fde j vij ar eckjrt haft fyrir sina jord Huamm ...⁹⁸

Hinn 14. nóvember 1739 vottuðu þeir Jón Þorleifsson, Jón Egilsson, Jón Hannesson Scheving og Árni Eiríksson að máldagapóstar Svalbarðskirkju væru samhljóða löggiltum máldögum sem væri að finna í stiftskistunni að Hólum þ.e. máldaga Auðunar biskups frá 1318, Jóns Eiríkssonar frá 1360, Péturs biskups frá 1394 og Ólafs Rögnvaldssonar frá 1461. Í þeim kom m.a. fram að kirkjan á Svalbarði ætti allt heimaland, að Hermundarfell fylgdi henni, að hún mætti taka torf hvar sem er í Sjóarlandi og að hún ætti lambselði af hverjum bæ í þinginu.⁹⁹

Árið 1744 var samin greinargerð vegna gjafabréfa Svalbarðskirkju. Þar kemur fram:

Eftir tveimur útgefnum Kongl. Majest. allranádugustu forordningum af dato 11 Majo og 28 Sept. 1743 áhrærandi donationer donationis bref Testamenta Fundatziur Stifanir etc. gef eg allraundirdanugast til vitundar ad eg engar Donationer Testamenta Fundatziur Stifanir Giafabref edur þesskonar veit mer tiltrúudu beneficio Svalbardi tiheyra, og forordningarnar her ádurnefndar umgeta nema í Máldaga Audunar biskups dat. 1318 er nefnt í Testamentum Ara Prests, Brecknakot, sem nú er Kirkiu Jörd, hvarum sovel sem annat fleira er þessu Beneficio fylgt hefir eftir gömlum Máldögum og nú er frágengid, jeg eckert veit um ad segia - testera í allraundirdanugasta Máta ad Svalbardi d. 11 Januarii 1744

Johan Christiansson¹⁰⁰

Þetta staðfesti Þorleifur Skaftason prófastur 3. maí 1744.

Í eignaskrá Svalbarðskirkju frá árinu 1751, úr embættistíð séra Jóhanns Kristjánssonar, eru taldar upp kirkjujarðir. Fyrst er nefnt lögbýlið Hermundarfell og svo eftirtaldar jarðir í heimalandi: Brecknakot, Flaga, Hjálmarvík, Bæastaðir (Bægisstaðir), Kúðársel, Svalbarðssel. Um jarðirnar sem byggðar voru úr heimalandinu segir að þær hafi allar legið í eyði í meir en 60 ár og að engin von sé til að þær muni byggjast upp á ný. Síðan segir:

Ödrum landEignar og Reka Itökumm sem Máldagarnir nafngreyna behelldur þetta Beneficium enn Nú, þo þar Sie Ecke utþrickelega i þeim auglý[st] landa Merkinn allt umm Krýng til Heýrande þessu Beneficio.¹⁰¹

⁹⁸Skjal nr. 3 (183).

⁹⁹Skjal nr. 3 (53).

¹⁰⁰Skjal nr. 3 (236) a-b.

Greinargerð fyrir Svalbarðsprestakall var útbúin 1782 [21. júlí 1782]. Þar stendur eftirfarandi:

...

β) Hlunnindi ...

Hier er og framm til Hejdar, Hálfá Þýngmannalejd frá bigdum eitt vejde Vatn, Enn þvi verður ecke Sætt, Hvörkie vegna vega leingdar, og ecke Helldur þess vegna að Afle í Þvi, er ecke mejre enn so, að Hann betalar ecke Kostnadenn.

...

2°

Eitt lög býle filger þessu Beneficio, sem er Hermundarfell með Landsk. 35 al. Hiálönd 6 að tolu filgia, sem öll höfdu í Eide staded umm lánga týma, þegar eg 1761. kom til þessa Brauds. Enn Ante et post 1770. Keipte eg til menn, og uppbigde með ej alllitlum Kostnade Fimm þessar Hiálendur, í þejrre Von, að þær í frammyttenne kinne verða Hier verande Beneficiato til góðra nota, og Beneficio síálfu til Rýfkunar; Enn mest allur sá minn mikli Kostnadur, og Stóra Mæda, Sýnest nú í Dauds týd þessare til lýtellra Nota koma, þvi tvær Hiálendurnar eru nú aftur vegna stór Hardenda og Hallæres í Eide komnar, Enn þær sem enn bigdar eru:

Hiálmarsvük Landsk. 30 al. Flaga Landsk. 30 al. Svalbards Sel. Enn nú eingenn landskuld goll denn. Enn Hiálendurnar sem upp voru af mier bigdar, og Nú eru aftur í Eide komnar eru: Kuudaa og Breckna Kot. Enn Kyrkiu Jördena Bægisstade gat eg ecke bigt þvi Hún liggur Hálfá þýngmannalejd burt framm til Hejdar. Eingenn flejre á býle filgia þessu Beneficio.

...

Alls Einger Dómar, Vitnesburder edur Skiöl liggja við þessa Kyrkiu, sem styrkia kinne Beneficii Eigner til Fialls eda Fiöru Einasta eru hier Máldagar Authorizerader og Jnn Færder í Kyrkiustolenn. ...

2° Er Hejmalanded so uppblásed, og onýtt orded, að Sumar büsmale synir Hier miög lýted gagn, hefe eg þvj uppfunded Selstödu langt framm til Hejdar.¹⁰²

Jarðabók Árna Magnússonar segir um Svalbarð árið 1712:

Fóðrast kann ii½ kúa þungi, að auk þess lítills heyskapar sem hafa má fram á heiðinni í fjarska, sem staðarhaldarinn getur ei að sókt.

¹⁰¹Skjal nr. 3 (180) a-b. Um prestaröðina á Svalbarði, sjá Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316.

¹⁰²Skjal nr 3 (235) a-b. Ólafur Jónsson var prestur á Svalbarði 1761-1788, sbr. Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316.

... Grasatekja lítil. Hvanntekja og rótagröftur nægur fyrir heimilið, brúkast ei.

... Úthagarnir eru góðir og miklir.¹⁰³

Lögfesta fyrir Svalbarði í Þistilfirði var lesin upp á Skinnastaðarþingi 11. júní 1809. Inntaks lögfestunnar er ekki getið.¹⁰⁴

Á manntalsþingi sem haldið var á Svalbarði 14. júlí 1813 mótmælti Þorlákur Hallgrímsson prestur, fyrir hönd Svalbarðskirkju, hluta lögfestu sem samin hafði verið fyrir jörðina Garð árinu áður. Í hinum umdeilda hluta var fjallað um svokallaðar Tungur, er voru á milli Svalbarðsár og Tunguár, allt fram í Lómatjörn, en samkvæmt prestinum hafði Svalbarðskirkja haft frjáls afnot af því landsvæði í fjölda ára.¹⁰⁵

Í óársettum útdrætti kirkjustóls Svalbarðsprestakalls er að finna upplýsingar um hvað kirkjan eigi af landi með jörðunum Hermundarfelli og Brecknakoti sem báðar liggja vestan Tunguá. Samkvæmt gömlum og nýjum lögfestum sem ekki höfðu verið mótmælt þá eiga:

... þessar jardir á eina síðu að Túngu-á og til fjalls, edur Djúpár botna, þadan liggur gil stórt gegnum midjan fjallgard og til Mýrasels og Ormars [hér og síðar virðist eins mega lesa: Ormans] ár á Axarfjardar heidi, til hvorra örnefna landid hefur lögfest verid undir Svalbards kyrkju og þessi landa merki að utan þvert úr Ormars-á og í Merki öxl á Hólaheiðar fjallgarði og beint í Merki kélðu undir Brecknakots brekku og þadan nidur til Túngu-ár edur Lángatánga.¹⁰⁶

V. Sigurðsson vottar að rétt sé ritað eftir útdrættinum en það mun væntanlega vera Vigfús Sigurðsson prestur á Svalbarði 1847-1868. Þar fyrir neðan er athugasemd G. Gunnarssonar, sem er líkast til Gunnar Gunnarsson prestur á Svalbarði 1869-1873, um að ofanritaður útdráttur sé ritaður fremst í kirkjustólnum en sá hluti telur hann að sé skrifaður fyrir 1820. Jafnframt finnst honum líklegt að hann hafi verið innfærður úr eldri kirkjustól sem sé glataður.¹⁰⁷

Í brauðamati Svalbarðsprestakalls sem nær yfir fardagaárið 1838-1839 kemur fram að á meðal byggðra jarða kirkjunnar séu Bægisstaðir, Hermundarfell og Hermundarfellssel.¹⁰⁸

Jón Benediktsson prestur í Goðdölum skrifaði biskupi 5. febrúar 1840. Ástæðan var m.a. að séra Guðmundur Jónsson eftirmaður hans í Svalbarðsprestakalli tregðaðist við að kaupa þá bæi sem séra Jón hafði byggt upp á eigin kostnað í landi Svalbarðskirkju. Á meðal þeirra eyðijarða og kota sem hann byggði í embættistíð

¹⁰³Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 360.

¹⁰⁴Skjal nr. 3 (144) a-b.

¹⁰⁵Skjal nr. 3 (147) a-b.

¹⁰⁶Skjal nr. 3 (55) a-b.

¹⁰⁷Um prestaröðina á Svalbarði, sjá Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófesta*, bls. 316.

¹⁰⁸Skjal nr. 3 (212).

sinni, sem spannaði árin 1817 til 1838, voru býlin Bægisstaðir og Hermundarfellssel¹⁰⁹

Útbúið var brauðamat fyrir Svalbarðskirkju í nóvember 1854. Þar stendur eftirfarandi:

Afrjettarland á stadurinn afar gott og vídlengt, í svokalladri Búrfellsheidi, sem hann brúkar ásamt hjáleigu mönnonum.¹¹⁰

Einnig er minnst á að hjáleigur jarðarinnar séu; Flaga: Svalbarðssel, Fjallalækjarsel, Grímsstaðir, Kúðá, Bægisstaðir og Óttarsstaðir. Jörðinni fylgja einnig kirkjujarðirnar Hermundarfell og Hermundarfellshjáleiga.

Hinn 14. mars 1845 svaraði J. Johnsen bréfi séra Guðmundar Jónssonar á Svalbarði í fjarveru T.A. Hoppe stiftamtmanns. Þar kemur fram að séra Guðmundur hafði skrifað stiftamtmani um að Bjarni Pétursson í Húsavíkursókn hafi síðastliðið sumar reist sér býli sem samkvæmt máldögum kirkjunnar er í landi Svalbarðs. Johnsen segir að embættið hafi skrifað héraðsprófastinum séra Halldóri Björnssyni um málið og að séra Guðmundur geti ráðfært sig við hann um hvort hann vilji leggja bann við nýbýlisstofnuninni eða leyfa Bjarna að gerast leiguliði sinn. Hér er um að ræða býlið Foss, sem ágreiningur var um milli Svalbarðs og Hafrafellstungu.¹¹¹

Um miðja 19. öld var nýbýlið Heiðarmúli (Múli) stofnað. Þessi atburður leiddi til deilna milli Svalbarðskirkju og Hermundarfells varðandi það hvorri jörðinni nýbýlið tilheyrði. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Heiðarmúla.¹¹²

Um miðjan fimmta áratug 19. aldar kviknuðu deilur milli umráðamanna Svalbarðskirkju og Hafrafellstungu vegna nýbýlisins Foss. Upphaf málsins var það að Guðmundur Jónsson prestur á Svalbarði skrifaði biskupi 13. janúar 1845. Í bréfinu gat hann m.a. þess að í landi sem kirkjustóll Svalbarðs eignaði kirkjunni hefði á síðastliðnu sumri verið uppfærð bygging eða tóftir til bæjarhúsa. Bærinn er ekki nafngreindur en að öllum líkindum mun átt við Foss. Þar hefði verið að verki Bjarni Pétursson frá Mýrarseli í Húsavíkursókn og hefði hann haft til þess leyfi Hafrafellstungubænda, þ.e. eigenda jarðarinnar þeirra Eiríks Sigvaldasonar, sem hafði þar í tvíbýli hjá sér Þorstein Þorsteinsson og Gunnlaugs Sigvaldasonar á Gunnarsstöðum. Umrætt land vildu eigendur Hafrafellstungu alls ekki missa og báru fyrir sig kálfskinnsbækur sem séra Guðmundur, er studdist við lögfestur Svalbarðs, veigði sér við að mótmæla.

Varðveittur er vitnisburður séra Jóns Benediktssonar, sem var prestur á Svalbarði 1817-1838, um landeign Svalbarðskirkju í Þistilfirði dagsettur á tveggja postula messu 1861. Þar koma fram svohljóðandi takmörk Svalbarðs:

¹⁰⁹Skjal nr. 3 (211). Um embættistíð séra Jóns Benediktssonar, sjá Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316.

¹¹⁰Skjal nr. 3 (213).

¹¹¹Skjal nr. 3 (54). Um prestaröðina á Svalbarði og prófataröðina í Þingeyjarsýslu, sjá Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316 og 319-320.

Ad austan verdu rjed Sandá Landamerkjum frá fjöru, og altfram að Dettfossá; Sú á ætla eg hafa upptök sín úr Burfelli Sunnanverdu, og renni til austurs ofan í Sandá, þá rédi Burfells hærsti hriggur útað Burfellsvötnum, sem liggja í Vestur utsudur frá Búrfelli, úr þeim hefur Svalbardsá sín fyrstu upptök, rennur hún út alla heidina fyrir Vestan Svalbardsnúpa, og rædur hún þannig Landamerkjum frá fjalli til fjöru.¹¹³

Hann tilgreinir einnig landamerki Hermundarfells (sjá þar) og segir að innan ofangreindra takmarka hafi Svalbarðskirkja átt óátalið land, eftir því sem hann best muni, allan þann tíma sem hann var prestur þar. Heimildarmenn fyrir landamerkjunum segir hann bræðurna Benedikt og Gísla Benediktssyni sem hafi verið elstu, skynsömustu og minnugustu menn í prestakallinu. Þeir tjáðu séra Jóni að þannig hefðu Svalbarðsprestar haft og haldið Svalbarðskirkjuland, að meðtöldm Hermundarfells- og Brekknakotslöndum, í óátaldri hefð, notkun og umráðum svo langt sem þá rak minni til.¹¹⁴

Skýrsla um tekjur Svalbarðsprestakalls var útbúin 8. júní 1867. Þar segir m.a. um prestssetrið:

Sumarhagar afbragðs kjarngóðir fyrir sauðfje, ... Afrjettar land er afar gott og víðlent í Búrfellsheiði.¹¹⁵

Samkvæmt skýrslunni eru hjáleigur Svalbarðsprestakalls: Flaga Svalbarðssel, Fjallalækjarsel, Grímsstaðir, Bægisstaðir, Kúðá, Brekknakot, Óttarsstaðir og Lækjamót. Kirkjujörð er Hermundarfell.

Hinn 20. nóvember 1867 byggði séra Vigfús Jóni Jónssyni kirkjuhjáleiguna Bægisstaði. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Bægisstaði.¹¹⁶

Í lok 7. áratugar 19. aldar og í upphafi þess 8. stóðu deilur um eignarhald á landsvæðinu sem Heiðarmúli var byggður á. Svalbarðskirkja tengdist þessum deilum. Nánar er sagt frá þessu máli í kaflanum um Heiðarmúla.¹¹⁷

Í úttektum Svalbarðskirkju sem fram fóru 15. júní 1870 og 10. júní 1875 kemur fram að við kirkjuna liggi fjölmörg eignarskjöl hennar ásamt úttektum og byggingarbréfum.¹¹⁸

Hinn 17. apríl 1871 færði séra Gunnar Gunnarsson neðangreindar upplýsingar um jarðir kirkjunnar inn í kirkjustól Svalbarðskirkju. Gunnar skrifaði þær upp eftir kirkjustól sem byrjað var á 1818 en Hannes L. Scheving prófastur hafði fært þær inn

¹¹²Skjöl nr. 3 (57)-(65) og nr. 3 (67).

¹¹³Skjal nr. 3 (68).

¹¹⁴Skjal nr. 3 (68).

¹¹⁵Skjal nr. 3 (249).

¹¹⁶Skjal nr. 3 (76). Sjá einnig skjal nr. 3 (77), frá 20. júní 1870, en þar byggir séra Gunnar Gunnarsson á Svalbarði Kristjáni Eiríkssyni jörðina Bægisstaði til árs. Þar er sjötti liður byggingarbréfsins samhljóða nema hvað þar virðist standa: Skjónarlæk.

¹¹⁷Skjöl nr. 3 (69)-3 (74).

¹¹⁸Skjöl nr. 3 (243) og nr. 3 (244).

17. júlí 1818 eftir enn eldri kirkjustól. Eftirfarandi upplýsingar er að finna um eignir og ítök Svalbarðs í kirkjustólnum:

Kyrkjan á Svalbarði á Lögbylið Hermundarfell, hvað og Auðunnar máldagi eignar henni - 8 hndr. að dýrleika með 60 ál. fornvirtra, landskuld og 2. Brekknakot, sem af máldögum og eldri visitatium tileinkast kirkjunnar heimalandi 6 hndr. að dýrleika með 40 ál. fornvirtra landskuld; hvað kyrkjan eigi af landi með tjeðum jörðum, sem báðar liggja fyrir vestan Tunguá, - verður ekki með öðru sannað en fornum og nýum lögfestum, hverjum ei hefir verið mótmælt, og eiga þá þessar jarðir á eina síðu að Tunguá og til fjalls eður til Djúpárbotna. Þaðan liggur gil stórt gegnum miðjan fjallgarð og til Mýrasels og til Ormannsár á Axarfjarðarheiði, til hverra örnefna landið hefir lögfest verið undir Svalbarðs kyrkju; og þess landamerki að utan: Þvert úr Ormanns-á og í Merkiöxl á Hólaheiðarfjallgarði, og beint í Merkikeldu undir Brekknakots-brekku, og þaðan til Tunguár eður Langatanga. ...

Landeign kyrkjunnar yfir höfuð, sem fylgt hefir henni frá öndverðu, mun víst viðhaldast, sem ávallt hefir sögð verið tungan á milli Svalbarðsár og Sandár, fram til Dettifossár sem rennur austur úr Búrfelli sunnanverðu og Sandár, en frá upptökum Dettifossár liggur eitt lítið mýrarsund vestur til Svalbarðsár upptaka, og eru það sögð landamerki að landeign kyrkjunnar á þá síðu sem til heiðar veit, hver landeign eg ekki veit til að sje með lögum kyrkjunnar frákomid.¹¹⁹

Valdimar Ásmundsson segir í sóknarlýsingu sinni um 1875, að Svalbarðskirkja eigi alla Svalbarðsheiði og þar að auki mikið land á Öxarfjarðarheiði.¹²⁰

Hinn 28. mars 1885 skráði presturinn á Svalbarði, Guttormur Vigfússon, niður lýsingu á landamerkjum jarðarinnar:

Samkvæmt eignarskjöllum Svalbarðskirkju á hún tunguna milli Svalbarðsár og Sandár fram til Dettifossár, sem rennur austur úr Búrfelli sunnanverðu og í Sandá; en frá upptökum Dettifossár liggur eitt mýrarsund vestur til Svalbarðsárupptaka, og eru það sögð landamerki að landeign kirkjunnar á þá síðu sem til heiðar veit.¹²¹

Stuttu síðar, nánar tiltekið 8. maí 1885, sendi Guttormur Sigvalda Jónssyni, einum eiganda Hafrafellstungu, landamerkjaskrá til samþykktar eða synjunar. Í bréfinu sem fylgdi með skránni kom fram að hinir tveir eigendur jarðarinnar, bræðurnir Björn í Skógum og Sigurður í Ærlækjarseli, væru þegar búnir að samþykkja landamerkjaskrána.

¹¹⁹Skjal nr. 3 (182) a-b.

¹²⁰Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 265.

¹²¹Skjal nr. 3 (273).

Sigvaldi sendi svarbréf til Guttorms 19. maí 1885. Í því kom fram að hann samþykkti ekki landamerkjaskrána. Neitun sína byggði hann á tveimur þáttum. Annar var sá að samkvæmt landamerkjaskránni fluttist talsvert heiðarland frá [Hafrafells]tungu. Þetta heiðarland taldi Sigvaldi að gömul skjöl, sem hann hafði undir höndum, sýndu að hefði verið ágreiningslaust í eigu Hafrafellstungu um langan aldur. Seinni þátturinn var sá að Sigvaldi átti von á því að fá afrit af máldaga Hafrafellstungu þá um sumarið.¹²²

Skrafað var undir landamerkjabréf er lýsti eign Svalbarðskirkju í Þistilfirði um vorið 1887. Bréfinu var þinglýst 26. júní 1890:

Að vestan ræður Svalbarðsá frá ósi upp þangað sem Djúpá fellur í hana, síðan Djúpá að ytri Langassenda og svo Langás síðan skilur heiðarlönd Svalbarðskirkju og Hafrafellstungu bein lína úr fremri Langássenda suður í upptök kvíslar þeirrar, er fellur austur úr stóra Búrfellsvatni (Hólmavatn) þaðan réttýnis yfir vatnið austan við hólma í melhól þann, sem er norðaustan við Búrfell, þaðan réttýnis í Dettifossá og ræður sú á síðan landamerkjum austur til Sandár, sem allt til sjáfar myndar austur takmörk kirkjulandsins. Við landamerkja skoðun, sem framkvæmd var 12. Sept. 1887, af umráðamanni Svalbarðskirkju Guttormi presti Vigfússyni og einum af eigendum Hafrafellstungu, Sigvalda bónda Eiríkssyni að viðstöddum Ólafi M. Jónssyni bónda á Kúðá og Sigfúsi Einarssyni bónda á Ærlæk, urðu menn ásáttir um, framan skrifuð landamerki - hvað heiðarlandið áhrærir - og með því samkomulagi, er öllum þeim ágreiningi lokið er áður var um landamerkin þeim megin og þeirri ósamhljóðan er var milli eignarskjala jarðanna.¹²³

Undir landamerkjabréfið skrifuðu S.S. Eiríksson, í Hafrafellstungu og Guttormur Vigfússon, prestur á Svalbarði auk Sigurveigar Sigurðardóttur í Skógum og Guðrúnar Eiríksdóttur í Laxárdal eigenda Hafrafellstungu.

Landamerkjabréf fyrir jörðina Svalbarð var útbúið 9. desember 1922. Það var þinglesið árið 1923:

Að vestan ræður Svalbarðsá frá ósi og [og, tvítekið] fram á móts við Merkilækjarós (milli Garðs og Flautafells). Þaðan ræður bein stefna um hinar fornu beitarhúsatóftir í norðausturenda Svalbarðsselsáss; þaðan bein stefna í Guðlaugsstein sem er rétt við Vesturlækinn að vestanverðu. Þaðan bein stefna vestan við vestanverðan Grjótás (í vörðu) fram á móts við Vesturlækjarþröng og þaðan í sjálfa Þröngina. Úr henni í vörðu við reiðgötur á há Svartás og þaðan í vörðu við Fossagljúfur utanverð, þar sem lönd Flögu og Fjallasels koma saman, og þaðan í krók þann er Austurlækur myndar er hann fellur í ósinn (Beitarhúsaós). Úr kroknum bein stefna í Uppsprettur, þaðan bein stefna í Beinþúfu í Flöguflóa; þaðan bein stefna í tanga þann sem ber vestan við Hjálmarsnesshlass en er austan við svo nefndan Þrætubás. (Aður var

¹²²Skjal nr. 3 (273).

¹²³Skjal nr. 3 (24) a-b.

síðast nefnd stefna talin um Selþúfu og Selþúfur á nefndum tanga, en samkomulag varð um, að hafa stefnuna beina). Þaðan ræður sjórinn vestur að Svalbarðsárósi.¹²⁴

Undir bréfið skrifaði séra Páll H. Jónsson. Landamerkjabréfið var samþykkt af umráðamönnum Flögu, Guðmundi Þorsteinssyni, Svalbarðssels, Halldóri Kristjánssyni og Fjallasels, Einari Hjartarsyni.

Gerð var úttekt á Svalbarðsseli 2. október 1916 í tilefni fyrirhugaðrar sölu. Þar kemur fram hver landamerki jarðarinnar séu:

Að norðaustan bein stefna frá Merkilækjarós (milli Garðs og Flautafells) um fornar beitarhústóftir í Guðlögstein við Vesturlækinn ásamt læknum þar fyrir framan, meðan Svalbarðsprestur gerir eigi tilkall til læksins. Að austan og sunnan bein stefna frá nefndum steini vestan við vestanverðan Grjótás á norðanverðan hársöðul á litla Kvígildisfjalli, sem þá ræður gengt Arkarsteini við Kúðána er ræður þaðan til Svalbarðsár.

Í úttektinni kemur einnig fram að:

... gott og grösugt engjastykki, sem ábúandinn fekk leigt samkvæmt áðurnefndu byggingarbréfi [3. maí 1908], og þar er talin leiga eptir, er nú tekið undan jörðunni ...¹²⁵

Í jarðamatinu 1804 er þess getið að kirkjujörðin Svalbarð sé metin til 10 hundraða.¹²⁶

Samkvæmt jarðamatinu 1849 hefur Svalbarð, sem nýbýlið Hjálmarsvík tilheyrir, til forna verið metið til 10 hundraða. Í matinu kemur einnig fram að haglendi jarðarinnar sé gott og landrými sæmilegt.¹²⁷

Í sama jarðamati stendur einnig:

Vid jarðamatid i þessum hreppi hafa eingin eiginleg þrætulönd fyrir komid, þó má þess geta ad presturinn til Svalbards hreyfði því, ad þræta væri á milli jarðanna Svalbards og Hafrafellstungu í Axarfirdi um afrettar landspart nokkurn fram til heydar, sem öllum mats mönnum kom saman um ad ekki gjæti numid nokkru verdi, ad því leiti þeir til þekktu.¹²⁸

Svalbarð er sagt prestsetur í fasteignamatinu 1916-1918. Samkvæmt því vantar landamerki. Landrými er nægilegt, sumarhagar góðir og vetrararbeit einnig en hún er nokkuð langsótt.¹²⁹

¹²⁴Skjal nr. 3 (25) a-b.

¹²⁵Skjal nr. 3 (229).

¹²⁶Skjal nr. 3 (176) a-b.

¹²⁷Skjal nr. 3 (133).

¹²⁸Skjal nr. 3 (133). Bls. 22.

¹²⁹Skjal nr. 3 (44).

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið á Svalbarði frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin framselst með hefðbundnum hætti og verið veðsett.

5.7. Bægisstaðir

Í eyðibýlaskrá Ferðabókar Ólafs Ólavíusar er nefndur Bæjarstaður uppi í heiði, sem farið hafi í eyði árið 1402.¹³⁰ Er það væntanlega um Bægisstaði að ræða, en Ólavíus getur ekki heimilda fyrir þessu.

Eiríkur Þormóðsson getur áður nefndrar heimildar og þar með, að byggð hófst á Bægisstöðum að nýju árið 1830 og stóð samfelld til 1887.¹³¹

Í Landi og fólki kemur fram, að síðar var búið á Bægisstöðum eða 1913-1926. Þar er jörðinni lýst svo:

Um klukkustundargang sunnan við Grímsstaði nærri Sandá er eyðibýlið Bægisstaðir. Landareignin er víðáttumikil norður að Skjónulæk, vestur í Svalbarðsnúpa norðanverða og suður Bægisstaðahlíð. Norður af túninu er mýrarflói hallandi til austurs að Sandá en í suður þurrlendi og vel gróin fjallshlíðin.¹³²

Í eignaskrá Svalbarðskirkju frá árinu 1751, úr embættistíð séra Jóhanns Kristjánssonar, er minnst á Bægisstaði. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Svalbarðskirkju.¹³³

Á manntalsþingum sem haldin voru á Sauðanesi 2. júlí, Svalbarði 4. júlí og Skinnastað 7. júlí 1827 var tilkynnt að Jón Sigurðsson, bóndi á Syðralóni, hyggðist stofna nýbýli á eyðijörðinni Bægisstöðum. Enginn mótmælti þessum áformum. Sérstaklega er tekið fram í skjalinu að séra Jón Benediktsson á Svalbarði hafi verið viðstaddur þegar auglýsingin var birt þar.¹³⁴

Í brauðamati Svalbarðsprestakalls sem nær yfir fardagaárið 1838-1839 kemur fram að á meðal byggðra jarða kirkjunnar séu Bægisstaðir.¹³⁵

Jón Benediktsson prestur í Goðdölum skrifaði biskupi 5. febrúar 1840. Ástæðan var m.a. að séra Guðmundur Jónsson eftirmaður hans í Svalbarðsprestakalli tregðaðist við að kaupa þá bæi sem séra Jón hafði byggt upp á eigin kostnað í landi

¹³⁰Ónr. Ólafur Olavíus, Ferðabók II. b., bls. 93.

¹³¹Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 68.

¹³²Land og fólki, bls. 552.

¹³³Skjal nr. 3 (180) a-b. Um prestaröðina á Svalbarði, sjá Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316.

¹³⁴Skjal nr. 3 (150) a-b. Um prestaröðina á Svalbarði, sjá Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316.

¹³⁵Skjal nr. 3 (212).

Svalbarðskirkju. Á meðal þeirra eyðijarða og kota sem hann byggði í embættistíð sinni, sem spannaði frá 1817 til 1838, var býlið Bægisstaðir.¹³⁶

Fyrir manntalsþingsrétti að Svalbarði 19. júní 1845 var þinglýst kaupbréfi frá 18. maí 1843 fyrir jarðarhúsunum á Bægisstöðum.¹³⁷

Í skýrslu um tekjur Svalbarðsprestakalls sem samin var 8. júní 1867 kemur fram að Bægisstaðir séu hjáleiga prestakallsins. Nánar er fjallað um skýrsluna í kaflanum um Svalbarðsprestakall.¹³⁸

Hinn 20. nóvember 1867 byggði séra Vigfús Sigurðsson á Svalbarði Jóni Jónssyni kirkjuhjáleiguna Bægisstaði. Í byggingarbréfinu eru ákvæði þess efnis að hann rækti og bæti tún og engi jarðarinnar en 6. liður bréfsins er svohljóðandi:

Eingum má hann leigja neitt nje leigselja af leigulandi synu án fulls leifis landsdrottins. Land Bæistada nær frá hlíðarhorni þvertí sandá með henni að Skjónulæk, svo ræður hann á mots við tvísteina og þaðan beintí stefnu á Lambafellsgróf. Í land þettað áskyl eg mjer aðeins Lambarekstur árlega í sunnanverðar Bæistaðahlíð ...¹³⁹

Valdimar Ásmundsson segir við Bægisstaði í sóknarlýsingu Svalbarðs, líklega um 1875, að land þar sé mikið og allmikið engi. Einnig er sagt, að jarðirnar Flaga, Svalbarðssel, Fjallalækjarsel, Grímsstaðir, Kúðá og Bægisstaðir:

eru allar á Svalbarðstungu, sem er kirkjuland, metið 64,0 hundruð að dýrleika. Bæði á tungu þessari og Álandstungu er besta sauðland, og því betra sem lengra dregur fram.¹⁴⁰

Gerð var úttekt á Bægisstöðum 9. september 1913. Þar kemur fram að jörðin hafi staðið í eyði frá 1887 og þar til næstliðið vor. Einnig kemur þar fram hver landamerki jarðarinnar séu:

Að sunnan frá fremra Hlíðarhorni þvert í Sandá; ræður hún merkjum að Skjónulæk. Svo ræður hann merkjum móts við Tvísteina, sem sumir nefna Sveina, og þaðan bein stefna að Lambafellsgróf, þaðan bein stefna í fremra Hlíðarhorn.¹⁴¹

Ábúendur Bægisstaða, þeir Kjartan og Guðmundur Jónssynir, keyptu ábýlisjörð sína af ríkinu 18. febrúar 1915.¹⁴² Í kaupsamningnum kemur fram að undanskildir sölunni séu námar sem fundist hafa eða kunna að finnast á jörðinni.¹⁴³

¹³⁶Skjal nr. 3 (211). Um embættistíð séra Jóns Benediktssonar, sjá Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 316.

¹³⁷Skjal nr. 3 (157).

¹³⁸Skjal nr. 3 (249).

¹³⁹Skjal nr. 3 (76). Sjá einnig skjal nr. 3 (77), frá 20. júní 1870, en þar byggir séra Gunnar Gunnarsson á Svalbarði Kristjáni Eiríkssyni jörðina Bægisstaði til árs. Þar er sjötti liður byggingarbréfsins samhljóða nema hvað þar virðist standa: Skjónarlæk.

¹⁴⁰Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknarlýsingar, bls. 258.

¹⁴¹Skjal nr. 3 (227).

¹⁴²Ekki er skrifað undir samninginn.

¹⁴³Skjal nr. 3 (227).

Landamerkjabréf fyrir jörðina Bægisstaði var útbúið 12. desember 1922 og þinglesið 1923:

Frá fremra Hlíðarhorni þvert í Sandá; Með henni að Skjónulæk, ræður svo lækurinn að torfvörðu móts við Tvísteina (Sveina), frá vörðunni í Tvísteina. Frá Tvísteinum ræður bein lína að neðanverðri Lambafjallsgróf þar sem hún fellur í Kúðá. Þaðan ræður nefnd gróf að upptökum hennar; síðan þvert yfir Núpa í Hlíðarhorn.¹⁴⁴

Guðmundur Jónsson og Kjartan Jónsson skrifuðu undir landamerkjabréfið. Landamerkin voru samþykkt af ábúendum Kúðár, Jósef og Jóhannesi Vigfússonum, Urðarsels, Tryggva Hjartarsyni, Grímsstaða í Þistilfirði, Friðriki Einarssyni, og fulltrúa Svalbarðshrepps, eiganda Vatnsenda, Jóni Guðmundssyni. Einnig skrifaði Jósías Stefánsson undir landamerkjabréfið (væntanlega vegna Hafursstaða).

Jarðamat 1849 segir Bægisstaði talda hjáleigu frá Svalbarði, byggða að nýju fyrir nokkrum árum en liggja í allmiklum fjarska þaðan fram til heiðar, og land hjáleigunnar aðskilið frá Svalbarðs heimajörð. Engjaslægjur eru langsóttar.¹⁴⁵

Í fasteignamati N-Þingeyjarsýslu 1916-1918 stendur að það vanti landamerkjabréf fyrir Bægisstaði. Í matinu kemur einnig fram að landamerki jarðarinnar séu ágreiningslaus, landrými sé nægilegt, sumarhagar góðir en ágangur af afréttarfé.¹⁴⁶

5.8. Vatnsendi

Um Vatnsenda segir Eiríkur Þormóðsson:

Vatnsendi var á Álandstungu nokkuð sunnan Balafells, spöl fyrir sunnan Vatnsendaskarð. Stóð bærinn austan við sunnanvert smávatn, sem Vatnsendavatn heitir. Er alllög leið norður að Hvappi, eða um sex km. ... Hreppurinn á nú jörðina.¹⁴⁷

Fagranesi á Álandstungu lýsir Eiríkur Þormóðsson svo:

Fagranes, sem einnig var nefnt Halldórskot, var á Álandstungu, syðsti bær í Þistilfirði. Stóð býlið á sléttu laufnesi, sem myndast milli tveggja kvísla, er sameinast stuttu áður en þær falla í Sandá. Er talið, að land býlisins fylgi Vatnsenda. ...

Hvorki er til nokkurt mat né lýsing á jörðinni, þar eð byggð hófst þar svo seint. Ekki finnast heimildir fyrir því, að búið hafi verið í Fagranesi nema sjö ár, eða frá 1855-1862.¹⁴⁸

¹⁴⁴Skjal nr. 3 (28).

¹⁴⁵Skjal nr. 3 (132).

¹⁴⁶Skjal nr. 3 (44).

¹⁴⁷Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 90.

¹⁴⁸Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 91.

Í lýsingu Svalbarðssóknar um 1875 er Fagranes talið meðal eyðibýla, nýbýli, afbýli úr Vatnsendalandi.¹⁴⁹

Búið var á Vatnsenda 1840-1843 og 1844-1862.¹⁵⁰

Valdimar Ásmundsson telur Vatnsenda meðal eyðibýla, nýbýli, sem lagðist í eyði 1862, rétt sunnan við stöðuvatn, sem hann hefur ekki nafn á, undir Vatnshnúki.¹⁵¹

Á manntalsþingi sem haldið var á Svalbarði 19. júní 1843 kom fram að eigandi jarðarinnar Vatnsenda hafði árið áður lofað að selja Jóni Ólafssyni jörðina innan tveggja ára, þ.e. árið 1845.¹⁵²

Landamerkjabréf fyrir Vatnsenda var útbúið 4. júní 1889. Það var þinglesið 26. júní 1890:

Að norðan ræður tröllkonuhlaup við Sandá og þaðan bein lína í austur í Balafellsbrún þá ræður brúnin í Vatnsendaskarð, þaðan ræður lækur sá er úr skarðinu kemur í Hólkna.

Að austan ræður Holkná frá Skarðslæk inn að Krubbnalæk og ræður hann til upptaka sinna, sem eru utanundir Álftadyngjufjallgarðshaus þaðan ræður sama stefna í suður þar til tekin verður bein lína vestur í Sandá um Þorsteinsnef.

Að vestan ræður Sandá frá Þorsteinsnefi til Tröllkonuhlaups.¹⁵³

Meðlimir hreppsnefndar Svalbarðshrepps, þeir Hjörtur Þorkelsson, Jón Árnason, Kristján Vigfússon, Árni Davíðsson og Sigurbjörn Friðriksson, skrifuðu undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af eigendum Víðirhóls, þeim Helgu Jónsdóttur og Kristjáni Kristjánssyni. Einnig var það samþykkt af Jóni Bjarnasyni, eiganda Laxárdals og umráðamanni Hafursstaða og umráðamanni Hvapps, Sigfúsi Jónssyni.

Jarðatal Johnsens segir prest telja í Svalbarðshreppi Vatnsenda (með 6 manns), en þess bóls sé eigi getið af sýslumanni né heldur í jarðabókunum.¹⁵⁴

Vatnsendi var fyrir nokkru byggður út úr landi Ytra- og Syðra - Álands og er nú sérstök (sérskilin) eign með tilgreindum landamerkjum samkvæmt jarðamati 1849. Þar kemur einnig fram að landrými sé nægilegt.¹⁵⁵

Í bókinni Landi og fólki er Ytra-Áland sagt eiga land milli Sandár og Hólknaú suður um Ytri-Hæðarúfu að vestan og fram undir Syðrigljúfur að austan, auk þess eyðibýlið Hafursstaði.¹⁵⁶

Álands er fyrst getið við bréfagerð árið 1378.¹⁵⁷

¹⁴⁹Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 262.

¹⁵⁰Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 90-91.

¹⁵¹Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 262, 254.

¹⁵²Skjal nr. 3 (156) a-b.

¹⁵³Skjal nr. 3 (34) a-b. Sjá einnig skjal nr. 3 (40).

¹⁵⁴Skjal nr. 4 (1).

¹⁵⁵Skjal nr. 3 (133).

Árið eftir eignast Möðruvallaklaustur jörðina með rekum. Á Áland þá alla jarðareign milli Hólknár og Sandár, landgögn og fjörugögn eða eins og segir í bréfinu: á saugd jord alla iardar eign millum halknar. ok sandar. land gaugn ok fiuru gaugn.¹⁵⁸

Jörðin var seld aftur á næsta ári, 1380, að undanskildum rekum.¹⁵⁹

Vatnsendi er skráður sem sérmetin eign í Nýrri jarðabók.¹⁶⁰

Í kaflanum um Vatnsenda, sem sagður er í eyði, í fasteignamati N-Pingeyjarsýslu 1916-1918 er að finna lýsingu á landamerkjum landsvæðisins:

Að norðan: Úr Tröllkonuhlaupi við Sandá beint í austur í Balafellsbrún; þaðan eftir brúninni suður í Vatnsendaskarð. Þaðan í austur ræður lækur sá, er rennur úr skarðinu í Hólkná. Ræður svo áin suður að Krubbnalæk eða móts við Lambafjall garðenda ytri. Ræður svo fjallgarðurinn suður á móts við Þórsteinsnef. Þá bein stefna vestur á Þórsteinsnefið og í kvísl er rennur hjá nefinu og í Sandá. Þá ræður Sandá (að vestan) norður að Tröllkonuhlaupi.¹⁶¹

Samkvæmt fasteignamatinu á Svalbarðshreppur Vatnsenda. Þar segir að landið sé ekki notað.

Síðasti ábúandinn á Vatnsenda var Sigurður Jóakimsson en hann andaðist 17. júní 1862. Hinn 16. desember 1862 ritaði hreppstjóri Svalbarðshrepps sýslumanni bréf með uppskriftargerð af eignum dánarbúsins. Þar kemur fram að ekkjan hafi ekki getað haldið búskap áfram, enginn hafi verið til að flytja á jörðina og enginn nálægur getað eða viljað kaupa jörðina en erfingjarnir þarfnist stórlega verðsins fyrir hana.¹⁶² Í bréfi sýslumanns til hreppstjóra 31. mars 1863 kemur fram að sýslumaður sjái ekki betur en að jörðina beri að selja við opinbert uppboð þá um vorið.¹⁶³ Það uppboð fór ekki fram því búi Sigurðar var skipt 12. október 1863 og þá var Vatnsendi enn óseldur. Við skiptin var Vatnsendi lagður út sem arfshluti til barna Sigurðar.¹⁶⁴

Í reikningi yfir tekjur og gjöld fátækra sjóðsins í Svalbarðshreppi fardagaárið 1877-1878 kemur fram að 100 krónur hafi verið greiddar fyrir Vatnsendaland.¹⁶⁵

Við Vatnsendavatn er nú gangnamannakofi. Hann var byggður af Álandsbændum árið 1996.

¹⁵⁶Land og fólk, bls. 524.

¹⁵⁷Skjal nr. 4 (80).

¹⁵⁸Skjal nr. 4 (81).

¹⁵⁹Skjal nr. 4 (82).

¹⁶⁰Skjal nr. 4 (2).

¹⁶¹Skjal nr. 3 (44).

¹⁶²Skjal nr. 3(276).

¹⁶³Skjal nr. 3(277).

¹⁶⁴Skjal nr. 3(275).

¹⁶⁵Skjal nr. 3(280).

5.9. Hvappur

Í Lýsingu Þingeyjarsýslu segir, að Hvappi hafi fylgt sérstakt land, en ókunnugt sé um jarðeiganda.¹⁶⁶

Eiríkur Þormóðsson segir um Hvapp:

Hvappur er á Álandstungu, aðeins sjö til átta hundruð metra sunnan Hafurstaða, austan Balafells í dálítilli bugðu uppi við fjallið.¹⁶⁷

Kristjánskoti lýsir Eiríkur Þormóðsson svo:

Til suðausturs frá Hvappi og Hafurstöðum, niður við Hólkná, eru afskaplega greinilegar tættur, ekki mjög gamlar. Heitir þar Kristjánskot. Er sagt, að bóndinn á Hvappi hafi flutt þangað bæ sinn.¹⁶⁸

Um 1820 hófust deilur um eignarhald á landsvæði í nágrenni Balafells í Þistilfirði sem áttu eftir að standa í nokkra áratugi. Upphaf málsins má rekja til þess að árið 1817 uppbyggði Sigurður Magnússon, hreppstjóri í Þistilfirði, eyðikotið Hafursstaði, dóttur sinni til ábúðar, í sellandi sem Sauðanesprestur taldi tilheyrja Sauðaneskirkju. Hvappur kemur aðeins við sögu í þessu deilumáli.¹⁶⁹

Á manntalsþingi sem haldið var á Svalbarði þann 23. júní 1840 var lesið upp bréf frá prestinum á Sauðanesi þar sem hann bannaði nýbýlismönnum á Hafurstöðum og Hvappi að borga eiganda jarðarinnar Bakka leigu fyrir ábúð.¹⁷⁰ Nánar er sagt frá þessu máli í kaflanum um Hafursstaði hér að framan.

Þann 19. júní 1847 fyrir manntalsþingsréttinum að Svalbarði var þinglýst kaupbréfi fyrir jörðinni Hvappi frá 21. febrúar 1845 en þá keypti Jón Andrésson Hvapp af Þorsteini Bjarnasyni á Bakka.¹⁷¹

Sóknarlýsing frá því um 1875 segir Hvapp bóndaeign. Landrými mikið.¹⁷² Byggð stóð í Hvappi frá 1840 til 1886.¹⁷³

Landamerkjabréf fyrir jörðina Hvapp var útbúið þann 8. maí 1890. Það var þinglesið 26. júní sama ár:

Að utan ræður beinlína í vestur úr Hólkná miðjavega milli Hafursstaða og Hvapps í Balafellsbrún svo ræður fjallsbrúnnin suður í Vatnsendaskarð, svo ræður lækur sá er úr skarðinu rennur í Hólkná.

Að austan ræður áin.¹⁷⁴

¹⁶⁶Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 173.

¹⁶⁷Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 89.

¹⁶⁸Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 104.

¹⁶⁹Skjöl nr. 3 (193 - 206) a-b.

¹⁷⁰Skjal nr. 3 (152) a-b.

¹⁷¹Skjal nr. 3 (157).

¹⁷²Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 257.

¹⁷³Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 89-90.

¹⁷⁴Skjal nr. 3 (33).

Sigfús Jónsson, umboðsmaður L. Guðmundssonar, jarðeiganda, skrifaði undir skjalið. Landamerkjabréfið var samþykkt af umráðamanni Hafursstaða, Jóni Bjarnasyni og umráðamönnum Vatnsenda, þeim Árna Davíðssyni, S. Friðrikssyni, Kr. Vigfússyni, Jóni Árnasyni og Hirti Þorkelssyni.

Hvappur var fyrir nokkru byggður út úr landi Ytra- og Syðra - Álands og er nú sérstök (sérskilin) eign með tilgreindum landamerkjum samkvæmt jarðamati 1849. Þar kemur einnig fram að landrými sé sæmilegt.¹⁷⁵

Jarðatal Johnsens nefnir Hvapp sem sérstakt býli í leiguábúð og eins og Leirlæk, Hafursstaði og Kerastaði ekki finnast nefndur í jarðabókunum, en sýslumaður segi þær allar afbýli frá Syðra- og Ytra-Álandi (áður stólseign).¹⁷⁶ Jarðamat 1849-1850 segir jörðina byggða úr landi Ytra- og Syðra-Álands eins og Kerastaði og Hafursstaði.¹⁷⁷ Ný jarðabók telur þetta sérstaka jörð með tilteknu mati.¹⁷⁸

Í fasteignamati N-Þingeyjarsýslu 1916-1918 er landamerkjum Hvapps sem sagður er eyðijörð, lýst. Lýsingin er nánast samhljóða þeirri frá 8. maí 1890. Í fasteignamatinu kemur einnig fram að Sigurður Jónsson, bóndi á Brimnesi við Seyðisfjörð, eigi jörðina en að Guðbjörn Grímsson, bóndi á Syðra-Álandi, nýti hana.¹⁷⁹

5.10. Laxárdalur

Eftirfarandi segir í Lýsingu Þingeyjarsýslu:

Víðáttumikið land fylgir jörðinni. Tungan milli Hölknár og Laxár og öll Dalsheiði, ... Auk þess fylgir Laxárdal spilda af Álandstungu innan til, austurhlíð Lambafjallgarðs, gegnt Dalsheiðarkofa. Sagt er, að Jón bóndi Björnsson, sem lengi bjó stórbúi í Dal, ásamt Birni bróður sínum á seinni helmingi 19. aldar, hafi keypt þessa sneið til þess að koma í veg fyrir, að býli yrði reist þar; hafi talið slíkt geta valdið fé sínu óþarfa ónæði austan árinna.¹⁸⁰

Laxárdalur er fyrst nefndur í rekaskrá, sennilega frá 1296.¹⁸¹ Hann komst í eigu Möðruvallaklausturs 1378.¹⁸² Gottskálf Nikulásson Hólabiskup ánafnaði Hólastóli jörðina 1520.¹⁸³

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir grasa- og hvannatekju litla í Laxárdal, hafa áður betri verið, engjar á dreif hér og hvar í heiðinni, sitt ár í hverjum

¹⁷⁵Skjal nr. 3 (133).

¹⁷⁶Skjal nr. 4 (1).

¹⁷⁷Skjal nr. 3 (133).

¹⁷⁸Skjal nr. 4 (2).

¹⁷⁹Skjal nr. 3 (44).

¹⁸⁰Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 173.

¹⁸¹Skjal nr. 4 (74).

¹⁸²Skjal nr. 4 (80).

¹⁸³Skjal nr. 4 (93).

stað, úthagarnir nægir á sumrin, en fyrir nálægðar sakir beitist samt Gunnarsstaðaland öðru hvoru fyrir toll. Ekkert mat var á jörðinni.¹⁸⁴

Á manntalsþingi sem haldið var á Svalbarði hinn 4. maí 1703 spurði sýslumaður um land sem Dalsmenn [Laxárdals] guldu af toll til Gunnarsstaða. Svarið var á þessa leið:

... segia þeir sameigennlega að Aasenn firer Austann laxAa: hafe það land verid, Enn torfvijkur edur Tumavijkur Mó seigia þeir DalssMenn Alldrej hafe tolla viliad, þó GunnarstadaMenn þann Mó eiga þættust, og Dalss Abúandenn Olafur seigist eche gollded hafa Efter þann Moo, forliktest nú so Um þennann toll, Med gunnarstada, og Dalss Ábuendum, að á medann þeir, hvor firer sig, vid sinn leiguMaala hieilde, skjillde þesse tollur vera af Dalssmönnum 20 aln¹⁸⁵

Hinn 23. júlí 1811 fyrir manntalsþingsréttinum að Svalbarði í Þistilfirði var lesin upp lögfesta séra Einars Árnasonar á Sauðanesi fyrir jörðinni Dal [Laxárdalur]. Inntaksins er að engu getið.¹⁸⁶

Í sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslu frá árunum 1839-1844 er að finna sóknarlýsingu Svalbarðs en þar er lýsing á afréttarlöndum í Dals- og Hvammsheiðum. Sú lýsing mun vera rituð um 1875. Í sóknarlýsingunni segir:

Afréttarlöndin í Dals- og Hvammsheiðum eru almenningar framan við landamerki Dals (um Grasmannalæk, sem rennur úr Bræðravötnum vestur í Hólkná) og Gunnarsstaða (um Hávarðsdalsá)¹⁸⁷.

Landamerkjabréf Laxárdals var útbúið hinn 15. ágúst 1886. Það var þinglesið 18. maí 1887:

Að vestan ræður Holkná frá sjó, að Fremri Skarðslæk, svo ræður lækurinn til upptaka sinna, sem eru norðan undir Lambafjallgarði,

Þá ræður Lambafjallgarðsbrún til foss í Holkná, eftir það ræður nefnd á suður á móts við vesturhorn á Heljardalsfjöllum; að sunnan ræður bein stefna úr Holkná austur í norðvesturhorn Heljardalsfjalla; þá ráða Heljardalsfjöll, þar til tekin verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skessuhamar. Að austan ræður nefnd stefna úr Heljardalsfjöllum í Skessuhamar; þá ræður bein stefna úr Skessuhamri í upptök Laxár; síðan ræður Laxá allt til vörðu austan megin skammt fyrir ofan ós og þaðan bein lína eftir vörðum í Klöpp í flæðarmáli, hvar Laxá rann áður í sjó. Laxárdalur á hvals og viðarreka fyrir öllu sínu landi.¹⁸⁸

¹⁸⁴Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 364.

¹⁸⁵Skjal nr. 3 (144) a-b. Ólafur Sigurðsson var ábúandi Dals manntalsveturinn 1703, sbr. Manntal á Íslandi árið 1703. Reykjavík, 1924-1947, bls. 374.

¹⁸⁶Skjal nr. 3 (145).

¹⁸⁷Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 260.

¹⁸⁸Skjal nr. 3 (35).

Jón Bjarnarson, eigandi Laxárdals, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Guttormi Vigfússyni, fulltrúa umboðsmanns Munkaþverárklosturs (vegna Gunnarsstaða), og Sigfúsi Jónssyni, eiganda Hvamms.

Óársett og óundirskrifuð landamerki Laxárdals fylgja hér á eftir:

Landamerki

Laxárdals í Þistilfirði eru þessi

að vestan ræður Hólkná frá sjó að fremri skarðslæk svo ræður lækurin til upptaka sinna sem eru norðan undir Lambafjallgarði. Þá ræður Lambafjallgarðsbrún til foss í Hólkna, eptir það ræður nefnd á suður á mót svið norðvesturhorn á Heljárdalsfjöllum

Að sunnan ræður bein stefna úr Hólkná austur í norðvesturhorn Heljárdalsfjalla svo ráða Heljárdalsfjöll þar til tekið verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skjessuhamar. Að austan ræður nefnd stefna ur Heljárdalsfjöll í Skjessuhamar svo ræður lík stefna í upptök Laxár þá ræður Laxá að reiðmelum, eptir það ræður forni farvegur Laxáar að hennar forna ósi.

Allan Hvalreka og trjáviðarreka á Laxárdalur fyrir landi sínu frá Hólknárósi að forna Laxárosi.¹⁸⁹

Árni Árnason á Gunnarsstöðum kvartaði yfir því í bréfi til J. Havsteen amtmanns 6. október 1886 að ekki hafi verið hlustað á tillögur sínar þegar setja átti landamerki á milli Gunnarsstaða, Laxárdals og Hvamms þá um sumarið og því fari hann fram á ógildingu þeirra. Amtmaður skrifaði Stefáni Stephensen umboðsmanni Munkaþverárjarða 2. og 17. nóvember 1886 um málið. Stefán svaraði báðum bréfunum með tveimur bréfum dagsettum 12. sama mánaðar og skýrði frá því að hann hefði fengið Guttorm Vigfússon prófast til að útkljá landamerkin fyrir sína hönd. Til þess hafði hann fengið með sér Ólaf Jónsson á Kúðá og Árna Jóhannsson stúdent á Álandi. Stefán sagðist ekki draga í efa að þeir hafi sett landamerkin niður af samviskusemi en öllum bæri saman um að kröfur Árna á Gunnarsstöðum hefðu verið svo miklar og ósanngjarnar að ekki hefði verið hægt að taka tillit til þeirra. Með bréfinu sendi Stefán bréf Guttorms prófasts, frá 12. september 1886, til sín en þar segir m.a.:

Jeg sendi yður nú aptur landamerkja documentin, sem þjer fengud mjer og auk þess „samþykkt landamerki Gunnarstada“, jeg hlaut ad gjöra nokkra tilslökun vid Hvammsbóndann, hvad heidarlandið snertir, en á þeirri tilslökun hneixlast víst enginn madur, nema ef vera skyldi gamli Árni á Gunnarstöðum

¹⁸⁹Skjal nr. 3 (40) a-b.

og hefði hans uppástandi verið fylgt, þá var svo sem auðvitad að málið hefði gengið til dóms.¹⁹⁰

Í seinna bréfi Stefáns til amtmanns greindi hann frá því að undir Gunnarsstaði heyrði eyðikotið Hávarðsstaðir sem ætti land í Hvammsheiði. Árni Árnason á Gunnarsstöðum hefði viljað ná undir þetta kot megninu af Hvammsheiði sem eðlilega heyrði undir Hvamm. Guttormur prófastur hefði hinsvegar samþykkt að Hávarðsstaðir skyldu aðeins fá ríflegt hlutfall þess sem þeim bæri úr heiðarlandinu. Stefán benti á að frá Gunnarsstöðum væri um 1 ½ dagleið að umræddum landamerkjum og því hefði orðið dýrt að fara í mál út af landskika í afréttarlandi þar sem engin skortur væri á landrými.¹⁹¹

Gerð var úttekt á Gunnarsstöðum, þ.m.t. hjáleigunni Hávarðsstaðir, 23. maí 1910 vegna fyrirhugaðrar sölu. Þar stendur m.a.:

Auk þess, sem talið er að heimajörðin framfleyti er lánað allstórt landstykki til næsta bær (Laxárdals) bæði til beitar og slægna ... Ennfremur er hjáleigan Hávarðarstaðir inn í heiði í ca. 2½ mílu fjarlægð frá Gunnarsstöðum ... Landrými er þar mikið ...¹⁹²

Dalur (Laxárdalur) er fyrirverandi biskupsstólsjörð samkvæmt jarðamatinu 1804. Dýrleiki hennar er líklega 12 hundruð.¹⁹³

Virði Laxárdals er 12 hundruð samkvæmt jarðamatinu 1849. Þar kemur einnig fram að landrými og landkostir eru í betra lagi eftir því sem í sveit þessari gerist. Meðal ókosta jarðarinnar er að fjárgeymsla er ótrygg.¹⁹⁴

Í fasteignamati N-Þingeyjarsýslu 1916-1918 er landamerkjum Laxárdals lýst. Lýsingin er nánast samhljóða þeirri frá 15. ágúst 1886. Í fasteignamatinu er reyndar talað um Hólkná. Samkvæmt fasteignamatinu á Laxárdalur mikið heiðarland og góða sumarhaga.¹⁹⁵

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið í Laxárdal frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin framselst með hefðbundnum hætti og verið veðsett.

5.11. Hvammur

Í Lýsingu Þingeyjarsýslu segir, að mikið land fylgi jörðinni, auk heimalandsins öll Hvammsheiði. Engjar þóttu heldur rýrar í heimalandi, en víða góðir blettir í heimalandi.¹⁹⁶

¹⁹⁰Skjal nr. 3 (230).

¹⁹¹Skjal nr. 3 (230).

¹⁹²Skjal nr. 3 (247).

¹⁹³Skjal nr. 3 (176) a-b.

¹⁹⁴Skjal nr. 3 (133).

¹⁹⁵Skjal nr. 3 (44).

¹⁹⁶Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 177.

Hvammur sést fyrst nefndur í Sigurðarregistri, skrá um eignir Hóladómkirkju og Hólastóls í föstu og lausu eftir fráfall Jón Arasonar árið 1550.¹⁹⁷

Hvammur var fyrrum eign Svalbarðskirkju, en Jón Arason tók jörðina undir Hólastól og lét í staðinn hálf Hermundarfell.¹⁹⁸

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir grasa- og hvannatekju litla, engjar hendi menn í úthögum með smáblettum. Ekkert mat var á jörðinni. Þá segir:

Hvamms Sel kallast fornt eyðiból hjer í landinu fram með Hafralónsá, og eru þar auðsjen byggingamerki rústa og gamlara girðinga. Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskaparleysi, túnið er og mest alt lýngi vaxið.¹⁹⁹

Árni Árnason á Gunnarsstöðum kvartaði yfir því í bréfi til J. Havsteen amtmanns 6. október 1886 að ekki hafi verið hlustað á tillögur sínar þegar setja átti landamerki á milli Gunnarsstaða, Laxárdals og Hvamms þá um sumarið og því fari hann fram á ógildingunni þeirra.²⁰⁰

Í sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslu frá árunum 1839-1844 er að finna sóknarlýsingu Svalbarðs en þar er lýsing á afréttarlöndum í Dals- og Hvammsheiðum. Sú lýsing mun vera rituð um 1875. Í sóknarlýsingunni segir:

Afréttarlöndin í Dals- og Hvammsheiðum eru almenningar framan við landamerki Dals (um Grasmannalæk, sem rennur úr Bræðravötnum vestur í Hólkná) og Gunnarsstaða (um Hávarðsdalsá).²⁰¹

Landamerkjabréf fyrir jörðina Hvamm var útbúið 16. ágúst 1886. Það var þinglesið 18. maí 1887:

Landamerki Hvamms í Þistilfirði eru: Að austan ræður Hafralónsá frá Merkidalskílsósi að Heljardalsárósi, þá ræður Heljardalsá að upptökum sínum, sem eru innst í Heljardal. Að sunnan ræður Heljardalsbotn og hæðstu brúnir Heljardalsfjalla að norðan þar til kemur vestur á þau mið, eða svo langt að bein stefna verður tekin af fjöllum milli Bræðravatna í Skessuhamar, sem ræður landamerkjum að vestan. Frá Merkidalskílsósi, sem fyr er nefndur ræður að norðan Merkidalin til nyrðri botns síns, fyrir miðjum botninum er varða og úr henni ræður bein stefna yfir einstakt holt í mýrum á vörðu á Nónás og þaðan sama stefna í Garða, þá ræður Garða að upptökum sínum og svo bein stefna í Skessuhamar, sem áður er nefndur.

Í þessu landi liggur hjáleiga Gunnarsstaða, Hávarðsstaðir. Landamerki hjáleigu þessarar eru: Að austan Hafralónsá, að norðan Grímólfsá, frá ósi að Kíl þeim, sem kemur sunnan með Syðri-Kálfafjöllum; að vestan ræður Kíllinn og bein stefna úr botni hans í Hvappslæk, fast við fjöllin; að sunnan

¹⁹⁷Skjal nr. 4 (96).

¹⁹⁸Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 71-72 og 97-98. / Skjal nr. 3 (183).

¹⁹⁹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 366-367.

²⁰⁰Skjal nr. 3 (230).

²⁰¹Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 260.

ræður Hvappslækur að efri krók sínum og úr króknum bein stefna í Stóru-Gljúfur í Hafralónsá.²⁰²

Sigfús Jónsson, eigandi Hvamms, skrifaði undir. Samþykkir landamerkjunum voru Guttormur Vigfússon sem fulltrúi umboðsmanns Munkaþverárklausturs (þ.e. Gunnarsstaða) og eigandi Laxárdals, Jón Bjarnason.

Samkvæmt jarðamatinu 1804 er Hvammur fyrrverandi Hólastólsjörð. Virði hennar er óljóst.²⁰³

Jarðamat 1849 segir landrými Hvamms nægilegt til heiðar og landkosti í betra lagi. Jörðin er talin og tíunduð 12 hundruð að dýrleika.

Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að Hvammur hafi mikið upprekstrar- og heiðarland. Sumarhagar eru góðir en að hluta til fjarlægir. Þar stendur einnig að landamerkjabréf vanti fyrir jörðina.²⁰⁴

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Hvammi frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin framselst með hefðbundnum hætti og verið veðsett.

5.12. Syðralón

Lón, sem væntanlega er sama jörðin og kallaðist Guðmundarlón eða Syðralón, er nefnt í rekaskrá Skálholtsstóls árið 1270.²⁰⁵

Ýmsar kirkjur áttu samkvæmt máldögum reka á Guðmundarlóni, en eignarhald á jörðinni sjálfri kemur fyrst fram í eignaskrá Hólastóls frá árinu 1525, en þá er Guðmundarlón eign Hólastóls.²⁰⁶

Stefán Einarsson á Sauðanesi segir um Grímólfsártungu í sóknarlýsingu frá árinu 1840:

og fyrir framan þessi lönd [Hallgilsstaða og Tungusels] er almenningur millum Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði samt Þistilfirðinga að norðan. Hér í þessum almenningi eður á Grímólfsártungu lýsir Syðralón eftir 4 hundruða landi, er mér skilst eftir samanburði við annarra máldaga orðatiltæki sé sama og land undir 400 fjár.²⁰⁷

Skrifað var undir landamerkjabréf Syðralóns 4. nóvember 1916. Bréfinu var þinglýst 3. júlí 1917:

²⁰²Skjöl nr. 3 (36) og nr. 3 (37).

²⁰³Skjal nr. 3 (176) a-b.

²⁰⁴Skjal nr. 3 (44).

²⁰⁵Skjal nr. 4 (73).

²⁰⁶Skjal nr. 4 (94).

²⁰⁷Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 292-293.

Að sunnan ræður Fossá frá sjó þar til Merkilækur fellur í hana, en þaðan lækurinn þar til hann sveigir frá suðri til vesturs og aðskilur Helguflóa og Stóraflóa og þaðan bein stefna í Gunnlaugsárupptök.

Að austan og norðan ræður bein stefna úr Gunnlaugsárupptökum í vörðu á Ytri-Gunnlaugsárhól, þaðan í vörðu í Markgróf, þaðan í vörðu við suðurhorn Markvatns og þaðan bein stefna í vörðu á Háubökkum og sama stefna í sjó fram.

...

Þess utan á Syðralón þetta heiðarland: hina svonefndu Grímólfsártungu sem er land alt milli Hafralónsár og Grímólfsár frá upptökum þeirra þar til þær falla saman.²⁰⁸

Undir skrifuðu eigendur Syðralóns, þeir Guðmundur Vilhjálmsson og Ingimar Baldvinsson og Jón Halldórsson, Sauðanesprestur, vegna Sauðaness og Staðarsels auk umráðamanna Ytribrekkna þeirra Sigtr. og Axels Vilhjálmssona.

Syðralón er fyrrverandi Hólastólsjörð sem metin er á 12 hundruð samkvæmt jarðamatinu 1804. Þar er silungsveiði.²⁰⁹

Samkvæmt jarðamatinu 1849 tilheyrir Syðralóni sérstakt afréttarland fram til heiðar sem heitir Grímólfsártunga. Virði jarðarinnar er 12 hundruð.²¹⁰

Í fasteignamati N-Þingeyjarsýslu 1916-1918 er að finna upplýsingar um landamerki Syðralóns. Umsögnin um Grímólfsártungur er nær samhljóða bréfinu sem skráð var 4. nóvember 1916 og mörkin þau sömu. Syðralón hefur sumarhaga.²¹¹

5.13. Tungusel og Þorsteinsstaðir

Um Þorsteinsstaði segir í Lýsingu Þingeyjarsýslu:

Árið 1850 byggði Þorsteinn Eiríksson frá Heiði nýbýli í Tunguselslandi og nefndi Þorsteinsstaði. ... Land það, sem býlinu tilheyrir, er tungan, sem myndast á milli ána, Grímólfsár að vestan og Tunguár að austan, allt inn að Dragamótum, en síðan haldist bein stafna inn til Arnarfjalla. Er þetta mikið land og frítt, sauðland ágætt og engjar þó nokkrar.²¹²

Búið var á Þorsteinsstöðum nær samfellt 1850-1884.²¹³

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir um Tungusel árið 1712:

²⁰⁸Skjal nr. 3 (20).

²⁰⁹Skjal nr. 3 (218).

²¹⁰Skjal nr. 3 (132).

²¹¹Skjal nr. 3 (43).

²¹²Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 188.

²¹³Land og fólk, bls. 594. Friðrik G. Olgeirsson: Langnesingasaga I. bindi. Reykjavík, 1998, bls. 174.

Þetta býli er fyrst byggt á selstæði Hallgilsstaða hjer um fyrir 60 árum og er síðan reiknað þriðjungur þeirrar jarðar, afdeilt að öllum landsnyttjum, en ekki vita menn hvört kotið á nokkuð í rekanum.²¹⁴

Þá hafði Tungusel verið í eyði í sex ár. Býlið var metið sex hundruð; grasa- og hvannatekja var bjargleg fyrir heimilið; engið lá á heiðinni dreift með lækjum og sumt í flóum og langt þangað að sækja, úthagar góðir og miklir.²¹⁵

Tungusel byggðist aftur árið 1741, og síðan mun hafa verið þar samfelld byggð.²¹⁶

Á manntalsþingi að Sauðanesi þann 8. júlí 1854 lét Björn Guðmundsson í Laxárdal í ljós óánægju sína með þá lands tiltölu, þ.e.a.s. hlutföll, sem að undanförunu hafði viðgengist á milli eignarjarðar hans Hallgilsstaða og Tungusels sem til langframa höfðu verið taldar sem ein jörð með óskiptu landi. Nánar er sagt frá deilunni í kaflanum um Hallgilsstaði.²¹⁷

Hinn 16. febrúar 1870 svaraði Björn Halldórsson prófastur bréfi stiftsýfirvalda frá 29. september 1869. Þau höfðu mælt svo fyrir að andvirði jarðarinnar Hlíðarhólma skyldi sent suður nema ef hægt yrði að kaupa hentuga fasteign í staðinn sem væri nálægt Sauðanesi. Stuttu eftir að hafa fengið umrætt bréf tilkynnti Björn séra Vigfúsi Sigurðssyni á Sauðanesi, settum prófasti í Norður-Þingeyjarprófastsdæmi, um innihald þess. Hann 27. janúar sendi svo séra Vigfús Birni skjal frá Sigvalda Þorsteinssyni þar sem hann bauð Sauðaneskirkju eignarjörð sína Þorsteinsstaði.

Sauðanesprestur sendi prófasti sölutilboð Sigvalda Þorsteinssonar frá 27. janúar 1870 með bréfi sínu. Í því mælir hann með kaupunum því að kirkjan eigi enga nýtilega afréttartiltölu handa prestum sínum. Þorsteinsstöðum fylgi hins vegar mikið og gott heiðarland sem muni fyllilega bæta úr þeim skorti. Í tilboði sínu lýsir Sigvaldi kostum Þorsteinsstaða og segir að jörðin hafi mikið landrými, kjarngóða haga nær og fjær og gott afréttarland. Hann segir jörðina byggða úr auðn vorið 1850 úr Tunguselslandi af þáverandi eiganda og því sé hún ekki talin til hundraða sem sérstök jörð í jarðamatinu. Hún hafi hins vegar við fráfall eigandans verið fráskilin Tunguseli með ákveðnum landamerkjum. Gerningur þessi hafi verið skjalfestur og samþykktur af öllum hlutaðeigendum og þinglesinn á Sauðanesi. Auk árlegrar 24 dala leigu eftir jörðina áskilur Sigvaldi Sauðaneskirkju frían geldfjárupprekstur í afréttarlandi Þorsteinsstaða sem ævarandi hlunninda. Jafnframt getur hann þess að Sauðanesprestar hafi um langan aldur orðið að kaupa slíkan upprekstur annars staðar að síðan hinn forni upprekstur kirkjunnar í Fossdal lagðist af og það afréttarland eyðilagðist af náttúrunnar völdum.²¹⁸

²¹⁴Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 368.

²¹⁵Sama rit, bls. 368-369.

²¹⁶Friðrik G. Olgeirsson, 1998, bls. 175-176.

²¹⁷Skjöl nr. 3 (174) og nr. 3 (175).

²¹⁸Skjal nr. 3 (103).

Björn sendi stiftsyfirvöldunum afrit af þessu öllu saman og fól þeim að taka ákvörðun um kaupin. Sjálfur sagðist hann hlynntur þeim og taldi jörðinni rétt lýst. Hann sagði umrætt land vera bæði mikið og gott og alls engin hætta á því að það gengi af sér af náttúrunnar völdum því það væri að mestu láglent og grösugt og hvorki ár, fjöll né sandar til þess að valda skemmdum. Hann benti líka á að hafa skyldi í huga að þeir landkostir sem nú væru nefndir til heyskapar og handa búsmala hefðu lítt verið teknir til greina við jarðamatið því þá hefðu Þorsteinsstaðir ekki verið annað en afréttarland frá Tunguseli. Ennfremur taldi hann 24 ríkisdala árlegt eftirgjald fyrir jörðina sanngjarnt því við bættist að Sauðanesprestar myndu fá frjálstan upprekstur fyrir geldfé sitt sem samsvaraði hæglega 4 ríkisdölum. Einnig teldi hann að hækka mætti leigumálann í framtíðinni ef batnaði í ári en árferði undanfarinna ára hafi mjög svo þrengt að almenningi og ekki síst að þeim sem byggju á snjóþungum jörðum fram til heiða.

Stiftsyfirvöld skrifuðu Birni prófasti aftur 1. apríl 1870 og töldu 600 ríkisdali mikið fyrir jörð jafn lága að hundraðatali en að sögn Sigvalda væri hún aðeins talin 4,7 hundruð til tíundar síðan hún var fráskilin Tunguseli. Á móti kæmi hins vegar frír geldfjárupprekstur Sauðaneskirkju í afréttarlandi jarðarinnar sem kirkjan þarfnaðist. Þau samþykktu því kaupin á jörðinni²¹⁹ og 28. maí 1870 keypti séra Gunnar Gunnarsson á Sauðanesi fyrir hönd Sauðaneskirkju jörðina Þorsteinsstaði af eigandanum og ábúandanum Sigvalda Þorsteinssyni fyrir 600 ríkisdali. Samkvæmt afsalsbréfinu eru takmörk jarðarinnar svohljóðandi:

Landamerki nýnemdrar jardar eru Tunguá ad [ad, tvítekið] austan utan frá Hafralónsá fram ad svo nefndum Dragamótum og svo haldist sama stefna til Arnar fjalla, ad vestan Hafralónsá, utan frá Tungnaá fram til Grímólfsár, þá Grímólfsá til upptaka hennar. Í þessu landi áskilst Saudaneskirkju einnig rjettur til ad eiga fríann upprekstur fyrir geldfje stadarins.²²⁰

Undir bréfið skrifar Sigvaldi nafn sitt auk vitundarvottanna Jóns Benjamínssonar á Syðralóni og Gunnlaugs Þorsteinssonar á Ytralóni. Þeir Hilmar Finsen stiftamtmaður og Pétur Pétursson biskup samþykkja söluna fyrir hönd Sauðaneskirkju 24. mars 1871. Loks vottar Lárus Eðvarð Sveinbjörnsson sýslumaður 10. ágúst 1871 að bréfið hafi verið lesið upp í manntalsþingsréttinum á Sauðanesi 23. júní 1871 og svo fært inn í afsals- og veðmálabók sýslunnar nr. 264.

Björn prófastur svaraði bréfi stiftsyfirvalda 22. nóvember 1870 og sendi með bréfinu lögformlegt afsalsbréf jarðaeigandans til handa Sauðaneskirkju, sem stiftsyfirvöld vildu samþykkja, auk skilríkja frá viðkomandi sýslumanni um að Þorsteinsstaðir væru sérstök jörð og óveðsett eign Sigvalda Þorsteinssonar²²¹ Einnig sendi Björn með bréfinu samning sem gerður var á skiptafundi í dánarbúi Elínar

²¹⁹Skjal nr. 3 (104).

²²⁰Skjal nr. 3 (186) a-b.

²²¹Skjal nr. 3 (103).

Sveinsdóttur 23. maí 1861 að Þorsteinsstöðum á milli ekkjumannsins Þorsteins Eiríkssonar og fimm barna hans. Samningurinn kvað á um:

... að Jörðin Tungusel með Þorsteinsstöðum (sem talin er 6 hundrud að dýrleika, hvar af Tungusel er matid 3/5 hlutar, en Þorsteinsstadir 2/5, og ráði Tunguá landamerkjum utan frá Hafralóns á framm að so nefndum dragamótum, og so haldist sama stefna beint til Arnarfjalla) skuli eptir ekkjumannsins dag, ganga til jafnra skipta millum allra 5 barna hansns ...²²²

Síðan er útlistað hvernig þessum fimm hlutum er skipt á milli barnanna og að endingu vottar Jón Sigurðsson settur sýslumaður að skjalið hafi verið lesið upp fyrir manntalsþingsrétti að Sauðanesi 7. júní 1862.

Landamerkjabréf fyrir jörðina Tungusel var útbúið 20. apríl 1885. Það var þinglesið 27. júní 1890:

Að austan ræður Kverká frá því hún fellur í Hafralónsá allt innað klöpp (merki klöpp) þeirri er stendur austan við ána skammt fyrir utan Kverkáreyrar, þaðan bein stefna í Stóruvörðu, er stendur á melhrygg í Grasdal, þaðan sama stefna í vörðu á Hólmavatnshæðum, þaðan sama stefna í Miðdal í Arnarfjöllum þaðan bein stefna neðst á Búðarmel.

Að sunnan ræður bein stefna innst af Búðarmel vestur í Hafralónsá.

Að norðan ræður Hafralónsá innað Tunguá,

Að vestan Tunguá innað kílamótum þá austara Tungárdrag innað Arnarfjallahyrnu og þaðan bein stefna í Hafralón.²²³

Grímur Jónsson, umboðsmaður eigendanna, skrifaði undir. Eigandi hálfra Hallgilsstaða var samþykktur landamerkjunum.

Í jarðamatinu 1804 kemur fram að eyðibýlið Tungusel sé hjáleiga sjálfseignarjarðarinnar Hallgilsstaða og nýtist þeirri jörð sem beitiland og gefi önnur not.²²⁴

Bæði Jarðatal Johnsens og Ný jarðabók segja Tungusel hjáleigu frá Hallgilsstöðum.²²⁵

Í sóknarlýsingu Sauðanessóknar frá árinu 1840 segir að jarðirnar Hallgilsstaðir og Tungusel eigi hin bestu og mestu afréttarlönd ef notuð væri og fyrir framan þessi lönd sé „almennigur milli Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði, samt Þistilfirðinga að norðan“.²²⁶

²²²Skjal nr. 3 (103).

²²³Skjal nr. 3 (19).

²²⁴Skjal nr. 3 (218) a-b.

²²⁵Skjöl nr. 4 (1) og nr. 4 (2).

²²⁶Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 292-293.

Tungusel er talið hjáleiga frá Hallgilsstöðum í jarðamati 1849. Landrými er sagt nægilegt. Sumarhagar eru nokkuð góðir til heiðar. Bæði Tungusel og Hallgilsstaðir hafa afréttarland aflögu.²²⁷

Samkvæmt fasteignamati N-Þingeyjarsýslu 1916-1918 vantar landamerkjabréf fyrir jörðina Tungusel. Jörðin á töluvert heiðarland. Sumarhagar hennar eru góðir en hún verður fyrir ágangi af afréttarfé. Í matinu er líka minnst á Þorsteinsstaði sem sagðir eru í eyði. Þar kemur einnig fram að Þorsteinsstaðir séu innsta jörðin í Sauðaneshreppi og að það vanti landamerkjabréf fyrir hana.²²⁸

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið í Tunguseli frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti. Líkt og áður segir lagðist byggð af að Þorsteinsstöðum árið 1886. Jörðin var seld af ríkissjóði núverandi eigendum samkvæmt lögum nr. 9/1972 um sölu á Brekkuborg í Breiðdalshreppi og Þorsteinsstöðum í Sauðaneshreppi.

5.14. Hallgilsstaðir

Í Lýsingu Þingeyjarsýslu segir, að Hallgilsstaðir séu landstór jörð, þótt ekki sé meðtalið, að eftir landamerkjaskrá sé hartnær hálf Tunguselsheiði innan marka hennar. Svæðið norðan og norðaustan frá Fiská, suður af Heiðarenda, frá fjalli að Hafralónsá, svo síðar milli Hlíðanna og Kverkár að vestan, séu aðal búfjárhagar og engi jarðarinnar.²²⁹

Hallgilsstaðir/Hallgeirsstaðir eru meðal þeirra jarða, sem nefndar eru í rekaskrá Skálholtsstóls árið 1270.²³⁰

Að sögn Jarðabókar Árna Magnússonar var dýrleikinn 12 hundruð eftir að Tungusel byggðist, grasa- og hvannatekja bjargleg.²³¹

Hinn 17. júní 1850 kom Björn Skúlason umboðsmaður, í forföllum J.P. Havsteins sýslumanns, ásamt fjórum áreiðarmönnum til nýbýlisins Kverkártungu í svokölluðum almenningi á Langaneströnd. Erindið var að framkvæma, eftir skipun amtmanns frá 16. febrúar 1850, löglega skoðunar-, útvísunar- og matsgerð á því landi sem nauðsynlegt virtist fyrir mátulegt og í meðallagi gott nýbýli í fyrrnefndum almenningi. Eigendur aðliggjandi jarða við almenninginn voru boðaðir á staðinn og þangað mætti Þorsteinn Þorsteinsson á Bakka eigandi Miðfjarðarnessels, Pétur Stefánsson á Miðfjarðarnesi og Eggert Einarsson í Saurbæ. Þess er jafnframt getið að Guðmundur Þorsteinsson á Hallgilsstöðum, sem átti frumkvæðið að útvísunargerðinni, hafi selt Sigfúsi Sigurðssyni þau hús sem byggð voru á nýbýlinu og

²²⁷Skjal nr. 3 (132.)

²²⁸Skjal nr. 3 (43).

²²⁹Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 189.

²³⁰Skjal nr. 4 (73).

²³¹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 369-370.

um leið afsalað honum allan rétt sinn til þess. Nánar er sagt frá þessu máli í kaflanum um Kverkártungu.²³²

Á manntalsþingi að Sauðanesi 8. júlí 1854 lét Björn Guðmundsson í Laxárdal í ljós óánægju sína með þá lands tiltölu, þ.e.a.s. hlutföll, sem að undanfögnu höfðu viðgengist á milli eignarjarðar hans Hallgilsstaða og Tungusels sem til langframa höfðu verið taldar sem ein jörð með óskiptu landi. Sýslumaður útnefndi því fjóra skoðunarmenn til þess að gera skipti á milli jarðanna.²³³

Ári síðar, þ.e. 2. júlí 1855 á manntalsþingi á sama stað var auglýst og upplesið álit skoðunarmanna frá 23. júní 1855 um landamerki á milli Hallgeirsstaða (Hallgilsstaða) og Tungusels, sem var fornt afbýli þeirra, eftir hundraða dýrleika. Þorsteinn Eiríksson eigandi Tungusels mótmælti þessu álitu skoðunarmanna með upplestri lögfestu Tungusels frá 29. júní 1855 en landamerkjum þar bar ekki saman við álitid. Deilunni var vísað til sáttanefndar.²³⁴

Engin þinglesin landamerkjalysing er til fyrir Hallgilsstaði en eigandi hálfra Hallgilsstaða skrifaði undir landamerkjabréf Kverkártungu 8. maí 1884 og samþykkti landamerkjabréf Tungusels 20. maí 1885.²³⁵

Samkvæmt jarðamatinu 1804 hefur sjálfseignarjörðin Hallgeirsstaðir/Hallgilsstaðir, sem metin er til 16 hundraða, eyðihjáleiguna Tungusel. Þar er tækifæri til silungsveiði.²³⁶

Í sóknarlýsingu Sauðanessóknar frá árinu 1840 segir að jarðirnar Hallgilsstaðir og Tungusel eigi hin bestu og mestu afréttarlönd ef notuð væri og fyrir framan þessi lönd sé „almennigur milli Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði, samt Þistilfirðinga að norðan“.²³⁷

Í jarðamatinu 1849 segir að Hallgilsstaðir með hjáleigunni Tunguseli hafi áður verið taldir 12 hundruð en nú séu þau tíunduð 16 hundruð. Landrými á Hallgilsstöðum er nægilegt og sumarhagar nægir, en betri til heiða. Báðar jarðirnar hafa afréttarland aflögu.²³⁸

Í fasteignamatinu fyrir N-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918 er að finna lýsingu á landamerkjum Hallgilsstaða:

Að vestan ræður Kverká frá því hún fellur í Hafralóns á inn að Klöpp þeirri (Merkiklöpp) er stendur austanvið ána skamt fyrir utan Kverkáreyrar, þaðan bein stefna í Stóruvörðu, er stendur á melhrygg í Grasdál; þaðan sama stefna í vörðu á Hólmavatnshæðum, og þaðan enn sama stefna í Miðdal í Arnarfjöllum; þaðan ræður bein stefna innst á Barðmel. Að sunnan ræður

²³²Skjal nr. 3 (141), sama og skjal nr. 3 (45).

²³³Skjal nr. 3 (174).

²³⁴Skjal nr. 3 (175).

²³⁵Skjöl nr. 3 (1) og nr. 3 (19).

²³⁶Skjal nr. 3 (218) a-b

²³⁷Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 292-293.

²³⁸Skjal nr. 3 (132).

bein stefna innst af Barðmel í Heiðarhól og Heiðarvatn. Að austan ræður Kverkárdrag frá Heiðarvatni út að krók þeim sem dragið myndar stutt utan við Þverurð; þaðan bein stefna norðaustur í litlu Kverká, sem þá ræður út á móts við Langavatnsenda hinn nyrðri; þaðan ræður melhryggur sá, er liggur suður af fremri Þröskuld út á hæð þá, er svo heitir; þaðan bein stefna útaustur í Leirvatn; þaðan ræður Finnaþarðará að Stórhól, er stendur vestan við ána; þaðan bein stefna yfir Þverfell í Tjaldhæð. Að norðaustan ræður bein stefna af Tjaldhæð syðst á Fiskárvötn, þá Fiskárvötn og Fiská þar til hún fellur í Kíl þann, er liggur út í Hafralónsá. Að norðan og vestan ræður Hafralónsá allt inn að Kverká, þó svo, að þrír smá hólmar (ytri og innri Búðarhólar [svo] og Stórhólmi) austan og sunnan við Búðarhöfða, tilheyra Hvammi í Þistilfirði, en svonefndir Kumbshólmar, innar með ánni að vestan, tilheyra Hallgilsstöðum.²³⁹

Landamerkjnum virðist ekki hafa verið þinglýst. Í fasteignamatinu kemur einnig fram að jörðinni fylgi mikið heiðar- og upprekstrarland. Sumarhagar séu góðir.

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Hallgilsstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið í heimildum. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að jörðinni hefur verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.15. Kverkártunga

Jarðarlýsing er þessi í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

Jörðin er á breiðri bingu milli Litlu-Kverkár og Miðfjarðará, nær utan frá ármótunum og inn og suður á hreppamörk við Vopnafjörð suður á Háurðum (404 m). Sýslumörk við Norður-Þingeyjarsýslu eru við Litlu-Kverká á löngum kafla, annars afmarka áðurnefndar ár landið, og bær dregur nafn af tungunni milli ána, sem er mjög víðáttumikið flæmi, um 20 km (kort) frá na. til sv. og um 4 km, þar sem breiðast er, um Álftavatn (269 m). Sjálf tungan liggur íbjúg frá suðri til na. fer hægt lakkandi norður á við og út til hiðanna að áðurnefndum ám sem streyma fram eftir breiðum og víða votlendum lægðum, Miðfjarðará komin sunnan úr Mælifellsheiði og frá Kistufelli og Hágöngum, í klettagili á löngum kafla leiðar, og Kverká um heiðarflóa nær alla leið. Álftavatnslækur fellur um um mýrardrög norður frá Álftavatni í Kverká. ...

Haustganga hver tekur 7 menn 2 daga.²⁴⁰

Hinn 17. júní 1850 kom Björn Skúlason umboðsmaður, í forföllum J.P. Havsteins sýslumanns, ásamt fjórum áreiðarmönnum til nýbýlisins Kverkártungu í svokölluðum almenningi á Langanesströnd. Erindið var að framkvæma, eftir skipun amtmanns frá 16. febrúar 1850, löglega skoðunar-, útvísunar- og matsgerð á því landi

²³⁹Skjal nr. 3 (43).

²⁴⁰Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 26-27.

sem nauðsynlegt virtist fyrir mátulegt og í meðallagi gott nýbýli í fyrrnefndum almenningi. Eigendur aðliggjandi jarða við almenninginn voru boðaðir á staðinn og þangað mættu Þorsteinn Þorsteinsson á Bakka eigandi Miðfjarðarnessels, Pétur Stefánsson á Miðfjarðarnesi og Eggert Einarsson í Saurbæ. Þess er jafnframt getið að Guðmundur Þorsteinsson á Hallgilsstöðum, sem átti frumkvæðið að útvisunargerðinni, hafi selt Sigfúsi Sigurðssyni þau hús sem byggð voru á nýbýlinu og um leið afsalað honum allan rétt sinn til þess. Sigfús gat hins vegar ekki mætt og fékk því Þorstein Pétursson á Bakka til þess að mæta í sinn stað. Næst var riðið á landið, því lýst og nýbýlinu úthlutað landi með eftirfarandi hætti:

Almenningur þessi eda Kverkártunga sem svo er köllud er afmörkud af 2r ekki alllitlum Vatnsföllum nl. ad Nordan af Kverká og ad austan af Midfjarðará sem bádar koma sunnan ur Strandaheidi; og hafa upptök sín skammt hver frá annari, fellur Midfjarðará mikid til beint til síár frá upptökum sínum, en Kverká bugar skamt frá upptökum vestur á vid þannig ad hún um stund fellur til útnordurs, en þegar leingra dregur úteptir begist hún austur á vid uns hún fellur í Midfjarðará og mindar adr nefnda túngu sem þannig verdr langbreidust um midbikid. Land þetta er á ad giska rúmar 2 Mílur á lengd úr tunguspordinum fram á fremstu grös og $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ Míla á breidd þar sem það er breidast en miög svo er það hrjóstrugt og blásid þá eru töluverd flóasund her og þar einkum austanmegin og líka medfram Kverká, svo þar má hafa nokkurn heyskap. Bædi eigandi Midfjarðar og Midfjarðarnessels Þorsteinn Þorsteinsson, sem og ábúendur jardanna Midfjarðarness og Saurbæar gefa til kynna ad þeir hvorki giori eda geti gjört nokkurt tilkall til lands þess sem liggur milli Kverkár og Midfjarðará. Allan þenna Almenníng álíta skodunarmennirnir ekki stærri né betri enn svo ad samsvari medallags godri 4 hndr. jörd her austanlands og þegar land skal útleggja til jardar sem byggileg sé er eingin efi á því ad allan Almenníng milli ádrgreindra ummerkia verdr ad útleggja svo ekkert verdr afgang. Nybylinu Kverkártungu var því næst útlagt allt land milli Midfjarðará og Kverkar og svolangt fram til heidar sem grös gróa. Á landi þessu sem nú var útlagt álíta skodunarmennirnir ad framfleita megi til jafnadar í öllum árum 40 ám, 20 saudum, 20 lömbum og 3 hestum en kú eingri þared þeim virdist lítt mögulegt ad rækta þar upp tün svo nokkru nemi Og möttu þeir land þetta 4 hndr. skrifa fiögur hundrad ad dyrleika og giördi síálfseignarbondi Þ. Bjarnason sig anægðan med þetta mat vegna Vidtakanda. Þegar búid var ad lesa upp það sem bókad hafdi verid var útvisunargiördinni lokid.²⁴¹

Undir útvisunargerðina setja eftirfarandi menn nöfn sín: Björn Skúlason í sýslumannsstað, áreiðarmennirnir Jón Illugason hreppstjóri á Djúpalæk, Jón Jónsson í Viðvík, Gísli Sveinsson á Þorvaldsstöðum og Jón Einarsson í Miðfirði. Einnig fyrrnefndir eigendur aðliggjandi jarða og vottarnir H. Árnason og S. Sigurðsson.

²⁴¹Skjal nr. 3 (141), sama og skjal nr. 3 (45).

Af bréfi Jóns Illugasonar hreppstjóra til Þorsteins Jónssonar sýslumanns frá 25. október 1850 má sjá að ábúanda Kverkártungu hafi nýlega verið útvísað landi við skoðunargerð. Einnig sést af bréfinu að Kverkártunga hafi byggst er amtmaður Melsteð var sýslumaður en Páll Melsteð var sýslumaður í Norður-Múlasýslu á árunum 1817-1835.²⁴²

Sýslumaðurinn í Norður-Múlasýslu skrifaði hreppstjóra Skeggjastaðahrepps 28. desember 1850 og var ritunartilefnið sjálfsagt útvísunargerð Kverkártungu. Í bréfinu segir hann að nýbýlatilskipunin frá 15. apríl 1776 veiti nýbyggjurum einungis skatt- og tíundarfrelsi. Þeir verði því að greiða allar aðrar skyldur til opinberra þarfa svo sem brúartoll, þinghústoll, sakamálatoll, aukatillög til hreppsins, refatoll, auk þess að taka þátt í vegabótum og öðrum skylduverkum.²⁴³

Í bréfi til amtmanns, frá 7. janúar 1851, segist sýslumaður Norður-Múlasýslu senda honum afrit af útvísunargerð nýbýlisins Kverkártungu svo að hann geti gefið hlutaðeigandi ábúanda byggingarbréf fyrir jörðinni. Einnig kemur fram að útvísunargerðin hafi verið framkvæmd síðastliðið vor eftir bréflægri skipun amtsins frá 16. febrúar 1850.²⁴⁴

Á manntalsþingi að Skeggjastöðum 11. júní 1851 var auglýst skoðunar- og útmælingargerð á nýbýlinu Kverkártungu sem fram fór 17. júní 1850.²⁴⁵

Landamerkjabréf fyrir Kverkártungu var útbúið 8. maí 1884 og þinglesið 16. júlí 1885:

Jörðin Kverkártunga liggjandi í Skeggjastaðakyrkjusókn á Langanessströndum innan Norður-Múlasýslu á land frá ármótunum, Miðfjarðarar og Litlu-Kverkár þann veg inn með Miðfjarðará að vestan inn að svo nefndum Kistufellslæk, er í hana rennur hinum megin, og þaðan beint norður í Heiðarvatn, svo aftur beint þaðan og í Litlu-Kverkárdrög, sem mun vera hér um bil í öttu stað; eftir það afmarkar Kverká landið út að áður nefndum ármótum.²⁴⁶

Árni Þorkelsson eigandi ½ Kverkártungu skrifaði undir bréfið auk Gísla Þorsteinssonar eiganda að hálfendu Hallgilsstaða.

Í skýrslu hreppstjóra Skeggjastaðahrepps fyrir árið 1894 segir að jarðirnar Nýibær 10 hundruð að nýju mati, hálf Kverkártunga 4,1 hundruð að dýrleika og Sóleyjarvellir 3,3 hundruð að dýrleika séu í eyði. Þetta fékk sýslumann til þess að grennslast fyrir um, á manntalsþingi að Skeggjastöðum 4. júní 1895, hvort

²⁴²Skjal nr. 3 (46) a-b. Um sýslumannstíð Páls Melsteð, sjá Bogi Benediktsson, *Sýslumannaæfir* IV, bls. 792-793.

²⁴³Skjal nr. 3 (47) a-b.

²⁴⁴Skjal nr. 3 (48) a-b.

²⁴⁵Skjal nr. 3 (49) a-b.

²⁴⁶Skjal nr. 3 (1).

ofangreindar jarðir hafi verið notaðar til upprekstrar eða á einhvern annan hátt og svaraði hreppstjóri því neitandi.²⁴⁷

Hinn 20. desember 1921 var útbúið annað landamerkjabréf fyrir jörðina Kverkártungu. Það var þinglesið 31. júlí 1922:

1. Miðfjarðará þar frá er Kverká rennur í hana til vörðu innan við Kistufellslækjarós. Þaðan úr vörðu beint í Heiðarvatn við Heiðarhól. Síðan ræður Kverká alla leið unz hún fellur í Miðfjarðará.²⁴⁸

Jónas Pálsson, eigandi Kverkártungu, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Þórarni Árnasyni, eiganda Miðfjarðarnessels.

Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 hefur nýbýlið Kverkártunga nægilegt afréttarland. Heyskapur er víðfenginn.²⁴⁹

Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að Kverkártunga hafi nægilegt upprekstrarland en hafi engar tekjur af því. Engjar eru á víð og dreif innan um bithaga. Sumarhagar eru góðir.²⁵⁰

Búskapur hófst í Kverkártungu á fyrrihluta 19. aldar en hún fór í eyði árið 1937.²⁵¹ Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð útmælingarinnar hefur Kverkártungu verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.16. Miðfjörður

Eftirfarandi lýsing er í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

M<iðfjörður> er inn af botni Miðfjarðar og á allt land milli Miðfjarðará og Hölknár suður á hreppamörk vestur af Ytri-Hágangi.

Jörðin er víðáttumikil. Mikill hluti hennar er Miðfjarðarheiði, hæst 466 m sunnan til í landi M, en lítð eitt hærri sunnan hreppamarka Vopnafjarðar. Miðfjarðará er yfir 40 km löng utan frá sjó og inn í Miðfjarðarárdrög í Mælifellsheiði vestur af Þverfelli. Lax er í ánni utan til, en kemst ekki nema inn að Fálkafossi skammt utan við Kverkártungu. Annar foss, Sniðfoss, er skammt fyrir innan. Stutt austur af honum er eyðibýlið Foss (Fosshjáleiga, Sniðfoss), í ábúð 1849 og fram undir aldamót (eyðibýlaskrá Múlap. 5). ... Miðfjarðarheiði er gott afréttarland. Göngur taka þar 2-3 daga fyrir 8 menn. Leitarmannakofi er við Miðfjarðará inn undir Þverfellslæk. Í heiðinni miðri innan við Lambafjöll er Djúpavatn og í því silungur. Utan til er heiðin votlend á stórum svæðum meðfram Hölkná og Stóralæk, en þar á milli þurrlandara

²⁴⁷Skjal nr. 3 (221) a-b.

²⁴⁸Skjal nr. 3 (2).

²⁴⁹Skjal nr. 3 (131) a-b.

²⁵⁰Skjal nr. 3 (42).

²⁵¹Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 27.

(Sandhæð 148 m). .... Frá Borgartanga við Hölnárós eru samkvæmt korti 21-22 km inn og suður á hreppamörk á Miðfjarðarheiði.²⁵²

Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja jörðina Melavelli nýbýli stofnað árið 1950 á ¼ hluta lands Miðfjarðar, en ábúandi nýtti hálfu jörðina.²⁵³

Miðfjarðar er getið í umfjöllun um stríðshjálparskattinn 1681.²⁵⁴

Ábúandi Miðfjarðar var einn áreiðarmanna við útmælingu Kverkártungu árið 1850. Nánar er sagt frá þessu máli í kaflanum um Kverkártungu.²⁵⁵

Hinn 1. apríl 1884 var landamerkjabréf fyrir jörðina Miðfjörð undirritað. Bréfinu var þinglýst 26. júní 1884:

Jörðin Miðfjörður í Skeggjastaða kyrkjusókn á Langaness-ströndum á land frá Hölnárós og svo uppeptir henni og í norðasta Hágangshorn, þaðan beint í Þverfellslæg þar sem skemmst er, ræður þá lækurinn landamerkjum í Miðfjarðar á, svo ræður áin merkjum til sjóar.²⁵⁶

Matthildur Þorsteinsdóttir skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Árna Þorkelssyni eiganda Kverkártungu, St. Péturssyni samkvæmt umboði (óvíst fyrir hvern) og Jakobi Jónassyni ábúanda.

Nýtt landamerkjabréf fyrir Miðfjörð var útbúið 20. desember 1921. Það var þinglesið 31. júlí 1922:

Miðfjarðará að Kistufellslækjarós. Kistufellslækur að vörðu, sem stendur á hól við lækinn og þaðan beina leið að Hölnárupptökum, síðan Hölná til sjávar.²⁵⁷

Jónas Pálsson og Þorbjörg Þorsteinsdóttir, eigendur Miðfjarðar, skrifuðu undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Þórarni Árnasyni, eiganda Miðfjarðarnessels og Eiríki Jakobssyni, eiganda Gunnarsstaða.

Árið 1922, skrifaði Jónas Pálsson, og fleiri í Miðfirði, undir landamerkjabréf Leifsstaða í Vopnafirði.

Sjálfs eignarjörðin Miðfjörður er metin til 4 hundraða samkvæmt jarðamatinu 1804. Á jörðinni er lítills háttar silungsveiði.²⁵⁸

Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 á jörðin Miðfjörður „afrétt“ fyrir sig og getur tekið af öðrum.²⁵⁹

Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að jörðin hafi upprekstrarland fyrir fé ábúanda. Einnig kemur fram að útengjar séu á víð og dreif

²⁵²Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 27-28.

²⁵³Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 28.

²⁵⁴Skjal nr. 3 (260) a-b.

²⁵⁵Skjal nr. 3 (141). Sama og skjal nr. 3 (45).

²⁵⁶Skjal nr. 3 (3).

²⁵⁷Skjal nr. 3 (4) a-b.

²⁵⁸Skjal nr. 3 (217) a-b.

²⁵⁹Skjal nr. 3 (131) a-b.

innan um bithaga og sumpart langsóttar. Sumarhagar þykja góðir. Langt er á hluta beitilands. Ágangur er af afréttarfé.²⁶⁰

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið í Miðfirði frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1884 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.17. Gunnarsstaðir

Gunnarsstöðum er lýst svo í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

Gunnarsstaðir eru upphaflega hjáleiga frá Djúpalæk og bænda eign. Jörðin er nefnd, en ekki sérmetin í J '47, en þó getið um fornt mat á henni í F'61. Áður var þar Gerði, afbýli frá Djúpalæk; það fór í eyði 1777.

Landamörk eru að nv. við Hölkná frá sjó og til upptaka í Hölknádrögum og áfram þaðan suður á Ytri-Hágang. Austurmörk liggja sunnan til að Skeggjastöðum og Þorvaldsstöðum (sjá þær jarðalýs.). Síðan með Sellæk innan frá Sellækjardragi og út á móts við bæ, en eftir það á jörðin 500-700 m ræmu austan við Sellæk og Hölkná til sjávar (Árvík). Landið er breitt innan til, um 5,5 km við Sauðhöfða. Frá Hölknárósi suður á Hágang eru 18 km (kort).

... Mýrlendið fylgir Hölkná allt upp í Hölknádrög skammt nv. af Hágangi. Í Hágangaurð (300-600 m) eru grjóthæðir ríkjandi, en gróðurgeirar þó víða, vaxnir grasviði, smjörlaufi og öðrum fjallagróðri. Hágangaurð er annars geysistór auðn vestur og norður af Ytri-Hágangi, grýtt, víðast flöt og ísaldarleg. Austurjaðar hennar er Urðarhlíð upp af Staðarheiði, en norðvesturjaðarinn heitir Urðarbrún og veit að dölum Djúpalækjar og G milli Sellækjar og Hölknárdraga. Þar rísa Bláfjöllin tvö.

... Fé gengur í heimalandi og auk þess mikið vestur í Miðfjarðarheiði og austur í Staðarheiði, og taka göngur 2 daga utan heimalandsins, en einn heima.²⁶¹

Samkvæmt Sveitum og jörðum í Múlaþingi voru stofnuð tvö nýbýli á hálfu landi Gunnarsstaða árið 1950, Veðramót I og II.²⁶²

Úr landi Gunnarsstaða voru byggð þrjú nýbýli, Hölkná og Veðramót I og II. Fékk hvert þeirra ¼ hluta landsins.²⁶³ Eiga Gunnarsstaðir því nú aðeins fjórðung hins

²⁶⁰Skjal nr. 3 (42).

²⁶¹Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 30-31.

²⁶²Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 31.

²⁶³Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 31.

upphaflega lands. Eigandi Gunnarsstaða afsalaði $\frac{1}{4}$ jarðarinnar til dóttur sinnar 5. ágúst 1955.²⁶⁴ Nýnefnið Hölná á þeim hluta var kunngert 5. september 1956.²⁶⁵

Árið 1828 skrifaði Gunnar Stefánsson amtmanni í Norður- og Austuramtinu og sagðist hafa byggt bæ á Djúpalækjarseli árið áður með samþykki jarðeiganda og allra sveitarmanna. Sótti hann um sem nýbýlingur að verða eigandi að jörðinni og þurfa engu að svara til sýslumanns, prests eða kirkju í 20 ár.²⁶⁶ Í bréfi, 19. febrúar 1829, til sýslumanns Norður-Múlasýslu tilkynnti amtmaður, að Gunnar og kona hans yrðu undanþeginn skatti og tíund samkvæmt 10. gr. nýbýlatilskipunarinnar, en samkvæmt 3. gr. hennar gæti hann ekki öðlast eignarrétt á býlinu. Og samkvæmt því, sem gefið hefði verið upp, gæfi amtið honum ekki nýbýlingsbréf, heldur yrði hann að semja við jarðeigandann um landskuld og gjöld af býlinu.²⁶⁷

Landamerki Gunnarsstaða voru þinglesin 9. júlí 1891. Þau eru þannig:

Að norðan ræður Hölná, frá því er Sellækur rennur í hana, upp eptir þar til Sauðá fellur í hana og upp eptir henni í efstu drög; þaðan í Sellækjardrög og eptir þeim læk aptur í Hölná.²⁶⁸

Jón Halldórsson skrifaði undir fyrir hönd mad. Ólafar Stefánsdóttur í Krossavík. Einnig skrifuðu Stefán Pétursson og Matthildur Þorsteinsdóttir undir. (Matthildur var fyrrum húsfreyja í Miðfirði. Stefán gæti hafa verið eigandi Djúpalækjar eða umboðsmaður hans.)

Hinn 12. desember 1921 var landamerkjabréf fyrir jörðina Gunnarsstaðir útbúið og var það þinglesið 31. júlí 1922:

Að austan eru merkin úr vörðu, sem stendur á sjávarbakkanum rétt austan við Árvík, þaðan beina stefnu í svonefnda Valgerðartóft, sem er á Hávaðanum austan við Hölná, þaðan beina stefnu í Stórusteina á Jarðbakkanum. Úr Stóru steinum norðvestur í Sellæk neðanvert við Litla-kíl. Úr því ræður Sellækur inn á móts við Bláfjall. Þá tekur við Sellækjardrag og hágangsröð eystri, þaðan í eystra hágangshorn.

...

Silungsvéiði tilheyrir jörðinni að hálfu innan við Sellækjarós. Að vestan skiftir Hölná frá fjalli til fjöru.²⁶⁹

Eiríkur Jakobsson, eigandi Gunnarsstaða, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Einari Eiríkssyni, eiganda Djúpalækjar, Jónasi Pálssyni, eiganda að hálfum Miðfirði og Þorbjörgu Þorsteinsdóttur, sem átti hálfan Miðfjörð.

²⁶⁴Skjal nr. 11 (8).

²⁶⁵Skjal nr. 11 (9).

²⁶⁶Skjal nr. 6 (5).

²⁶⁷Skjal nr. 6 (6).

²⁶⁸Skjal nr. 3 (7).

²⁶⁹Skjal nr. 3 (8) a-b.

Í jarðamatinu 1849 eru Gunnarsstaðir sagðir afbýli frá Djúpalæk, taldir 3 hundrað að dýrleika. Heimajörðin á „afrétt“ fyrir sig.²⁷⁰

Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að Gunnarsstaðir hafi nægilegt upprekstrarland fyrir fé ábúanda. Engjar dreifðar um bithaga. Sumarhagar eru góðir fyrir allan búpening. Búfé annarra gengur nokkuð á landið.²⁷¹

5.18. Djúpilækur

Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja um Djúpalæk:

Jörðin er bænda eign frá fornu fari og Gunnarsstaðir hjáleiga þaðan (svo í J '47 og F '61). - D er fyrir miðjum Bakkaflóa og nær utan frá sjó og inn í Bláfellsbotn, og eru þangað 7-8 km, en strandlengjan um 2,5 km. Landamörk eru austan við Þorvaldsstaði meðfram Djúpalæknum, sem bærinn dregur nafn af, en að vestan (sjá Gunnarsstaði). Einnig á jörðin hálfu Hölná (veiði) frá sjó og inn þangað sem Sellækur fellur í hana, og á það rót sína að rekja til þess, að fyrr meir átti D land það austan við Hölná sem nú fylgir Gunnarsstöðum. - Selrústir eru á Selhól við Sellæk.

... Sumarhagar fjár eru einkum í Staðarheiði og Hágangaurð, og göngur taka tvo daga mest.²⁷²

Djúpilækur er nefndur í rekaskrá Skálholtsstóls árið 1270.²⁷³

Áreið á landamerki Djúpalækjar og Þorvaldsstaða fór fram árið 1883. Nánar er fjallað um hana í kaflanum um Þorvaldsstaði.²⁷⁴

Hinn 9. júlí 1891 voru landamerki Djúpalækjar þinglesin:

Að norðan ræður frá sjó Hölná upp til jarðbakka enda, og þaðan Sellækur upp fyrir innri Bláfjallsenda og þar í Djúpalæk, er síðan ræður að austan landamerkjum alla leið til sjóar.²⁷⁵

Jón Halldórsson skrifaði undir fyrir hönd mad. Ólafar Stefánsdóttur í Krossavík. Einnig skrifuðu Stefán Pétursson (hugsanlega fyrir Gunnarsstaði) og Matthildur Þorsteinsdóttir (væntanlega fyrir Miðfjörð en hún var áður húsfreyja þar) undir auk Guðríðar Árnadóttur á Þorvaldsstöðum.

Landamerkjabréf fyrir Djúpalæk var útbúið 12. desember 1921. Það var þinglesið 31. júlí 1922:

Að austan ræður Djúpilækur alt neðan frá sjó og inn í Bláfellsdalsbotn. Þaðan er svo bein lína vestur í Sellæk.

²⁷⁰Skjal nr. 3 (131).

²⁷¹Skjal nr. 3 (42).

²⁷²Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 33.

²⁷³Skjal nr. 4 (73).

²⁷⁴Skjal nr. 3 (15).

²⁷⁵Skjal nr. 3 (13).

Að norðan eru merkin úr vörðu, sem stendur á sjávarbakkanum rétt austan við Árvík og beina stefnu í svonefnda Valgerðartóft, sem er á hávaðanum austan við Hólkná. Þaðan beina stefnu inn í Stóru-steina á jarðbakkanum. Úr Stórusteinum norðvestur í Sellæk neðanvert við Litla kíl. Ræður Sellækur úr því inn á móts við Bláfellsdalsbotn....²⁷⁶

Einar Eiríksson, eigandi Djúpalækjar, skrifaði undir landamerkjalyðinguna. Hún var samþykkt af Þórarni Árnasyni, eiganda Þorvaldsstaða og Eiríki Jakobssyni, eiganda Gunnarsstaða.

Sjálfs eignarjörðin Djúpilækur er metin til 8 hundraða samkvæmt jarðamatinu 1804. Hún gefur eina tunnu af íslenskum mosa (fjallagrösum).²⁷⁷

Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 tilheyrir afbýlið Gunnarsstaðir jörðinni Djúpalæk. Í jarðamatinu kemur einnig fram að jörðin á „afrétt“ fyrir sig.²⁷⁸

Fasteignamatið 1916-1918 nefnir ekki upprekstrarland, en kvartar yfir ágangi af búfé nágranna. Útengjar eru sagðar dreifðar um bithaga og sumar langsóttar. Sumarhagar eru góðir.²⁷⁹

Djúpilækur fór í eyði árið 1966. Árið 1937 var býlið Bjarmaland skipt úr landi Djúpalækjar. Þar er ennþá búið.²⁸⁰ Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.19. Þorvaldsstaðir

Eftirfarandi er lýsing jarðarinnar í bókinni Sveitir og jarðir í Múlaþingi.

Þ eru sem næst miðri sveit, og landareignin nær norðan frá Bakkaflóa og suður í Hágangaurð norður af Ytri-Hágangi. Austurlandamörk við Skeggjastaði eru við Merkilæk vestan Skeggjastaðahálsa og fylgja innar áfram til suðurs Staðará inn á Urðarhlíð. Að vestan eru mörk við Djúpalæk með Djúpalæknum frá sjó og inn í Bláfellsdalsbotn. Þangað eru um 11 km utan frá túntanganum við sjó (kort).

... Innarlega um þessar mýrar liggur lág melalda (Jarðbakki). Innan við hana eru seltættur og síðan Selflóí. Austan bæjarlækjar er nokkurt láglendi með mýrum, móum og melum inn undir Þorvaldsstaðahálsa, sem taka yfir meirihluta landsins, lágir, ávalir og fara hækkandi til suðurs. Hæstu og gleggstu kennileiti eru Geitfell, Hádegishæð og Miðdegisfjall. Sunnan til í landinu er Bláfjall (366 m) og inn af því Urðartjörn (403 m) yst á Hágangaurð og suðurlandamörk 1,5-2 km innan við tjörnina. ... Göngur taka tvo daga utan

²⁷⁶Skjal nr. 3 (14).

²⁷⁷Skjal nr. 3 (217) a-b.

²⁷⁸Skjal nr. 3 (131) a-b.

²⁷⁹Skjal nr. 3 (42).

²⁸⁰ Sveitir og jarðir í Múlaþingi V. bindi. bls. 14 og 20.

heimalands í Miðfjarðarheiði, en heimalandið smalast á 6-8 stundum. Fé gengur mikið í Staðarheiði.²⁸¹

Þorvaldsstaða er getið í rekaskrá Skálholtsstóls frá um 1270.²⁸²

Hinn 22. ágúst 1669 selur Brynjólfur biskup Sveinsson Sölva Gunnlaugssyni Hjarðarhaga og fimm hundruð úr Skjöldólfsstöðum, samtals 15 hundruð, en fær í staðinn Þorvaldsstaði á Ströndum með eftirfarandi takmörkum:

... I midlum Merkelækjar og diupalækjar (sic) uppe I háfiöll sem Wötn meiga deila, og ofann I Siö atta hundrud ad dyrleika med ollum fylgjande gögnum og giædum, ad fornu og niju ...²⁸³

Landamerkjalytingu Þorvaldsstaða frá 14. júlí 1890 og áreið á landamerki milli Þorvaldsstaða og Djúpalækjar frá 22. júní 1883 var þinglýst 16. júlí 1892. Textinn er svohljóðandi:

Úr Merkilæk þar er hann fellur til sjávar, og upp eptir honum, þar til er hann myndast úr tveimur drögum; þaðan í vörðu, er stendur á melhól í svokölluðum „Merkiflóa“; þaðan rjett sýnis í aðra vörðu á svonefndum „Fossahnúk“, og sömu stefnu austan við Þorvaldsstaðavatn í Staðará, og upp með henni að vestan allt að upptökum hennar; þaðan beint norður í Djúpalækjardrög, og ræður sá lækur eptir það merkjum til sjóar.

Þorvaldsstaðir eiga allan viðreka milli Merkilækjar og Djúpalækjar og þrjá fjórðunga hvalreka, en einn fjórðung á Skálholtskirkja.

Eigandinn, Guðríður Árnadóttir og Jón Halldórsson á Skeggjastöðum, umráðamaður Skeggjastaðakirkju, skrifuðu undir lýsinguna. Síðan segir:

Ár 1883, föstudaginn þann 22. júnímánaðar gjörðum vjer undirskrifaðir áreið á landamerki milli Þorvaldsstaða og Djúpalækjar í Skeggjastaðahreppi, eptir beiðni eiganda og ábúanda Þorvaldsstaða Árna bónda Þorkelssonar og að viðstöddum Gunnlögi presti Halldórssyni sem umboðsmanni eiganda Djúpalækjar, Ólafar Stefánsdóttur í Krossavík; eptir að vjer höfðum skoðað landið í kring og landamerkjalinu þá, er hingað til hefur verið viðtekin, en sem vafi hefur leikið á hvort mundi rjett vera, var það eindregið álit vort að eðilegast væri að Djúpilækur, eins og hann nú fellur ráði landamerkjum milli áminnstra jarða alveg í sjó niður.

Þetta álit vort um landamerki milli jarðanna Þorvaldsstaða og Djúpalækjar gefum vjer eptir beztu sannfæringu.²⁸⁴

²⁸¹Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 35.

²⁸²Skjal nr. 4 (73).

²⁸³Skjal nr. 3 (172). Auk Brynjólfs biskups og Sölva skrifa Þorsteinn Gunnarsson, Jón Ólafsson, Pétur Jónsson og Gísli Eiríksson undir bréfið.

²⁸⁴Skjal nr. 3 (15).

Þ. Hálfðánarson skrifaði undir lýsinguna. Hún var handsöluð af St. Péturssyni, Jakobi Jónassyni, og Þorst. Þorsteinssyni. Álitið var samþykkt af Árna Þorkelssyni og Ólöfu Á. Stefánsdóttur.

Landamerkjabréf fyrir Þorvaldsstaði var útbúið 12. desember 1921. Það var þinglesið 31. júlí 1922:

Að austan ræður Merkjälækur alt neðan frá sjó og þar til hann kemur í tveim kvíslum inni í svonefndum Merkjaflóa. Þaðan úr torfvörðu, er stendur neðst í tungu þeirri, er kvíslarnar mynda, beina línu í grjótvörðu, sem stendur á melhól nokkru innar í Merkjaflóanum. Úr vörðu þeirri sjónhending í grjótvörðu, er stendur á svonefndum Fossahnjúk. Þaðan sjónhending í Háuhæð austanvert við Þorvaldsstaðavatn. Ræður sú hæðarbrún unz hæðin endar inn við Staðará. Úr því ræður Staðará merkjum, þar til hún fellur austur af Urðarhlíð, innanvert við Urðartjörn.

Að norðan ræður Djúpilækur, neðan frá sjó og inn í Bláfellsdalsbotn. Þaðan bein stefna í Staðará, þar sem hún fellur austur af Urðarhlíð innanvert við Urðartjörn....²⁸⁵

Þórarinn Árnason, eigandi Þorvaldsstaða, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Einari Eiríkssyni, eiganda Djúpalækjar og Ingvari Nikulássyni, presti á Skeggjastöðum.

Í jarðamatinu 1804 kemur fram að sjálfseignarjörðin Þorvaldsstaðir er metin til 8 hundraða.²⁸⁶

Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 eiga Þorvaldsstaðir „afrétt“ fyrir sig.²⁸⁷

Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að jörðin hafi nægilegt upprekstrarland fyrir fé ábúanda. Engjar eru á víð og dreif um landið, sumpart langsóttar. Sumarhagar þykja ágætir.²⁸⁸

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Þorvaldsstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.20. Skeggjastaðir (Dalhús og Gæsagil)

Um Skeggjastaði segir í Sveitir og jarðir í Múlaþingi.

Staðnum fylgdu tvær hjáleigur, Dalhús við samnefnda á og Gæsagil innar og sunnar í landi. Þar var fyrir sel. Afbýli, Barð, stóð við Barðslæk skammt sa. af bæ, byggt 1834-48. Auk Gæsagilssels er vitneskja um Miðmundasel undir Miðmundafelli (eyktamerki) um 3 km ssv. af bæ.

²⁸⁵Skjal nr. 3 (16).

²⁸⁶Skjal nr. 3 (217) a-b.

²⁸⁷Skjal nr. 3 (131) a-b.

Bærinn er vestanvert við botn Bakkafjarðar austan undir Skeggjastaðahálsum. Jörðin liggur norðan frá sjó vestan Skarfatanga við fjarðarmynni og ssv. á hreppamörk við Hámundarstaði í Vopnafirði innst í Gæsagilsárdrögum. Vesturlandamörk eru við Merkilæk og Staðará innar (sjá Þorvaldsst.), en á austurmörkum má nefna Gæsagilsárdrög (syðst), Staðarvatn, Miðmundalæk, Miðmundafell (161) og Bakkaá um 1 km utan við Dalhús langleið til sjávar ...

... Staðarheiði er víðáttumikil. Þar eru nokkrir lágir fjallakollar, Þríhöfðahæð og Rauðinúpur (368 m), Tafla inni undir Urðarhlíð og Staðarnúpur sv. af Staðarvatni. Bungur Urðarhlíðar eru 420-430 m.²⁸⁹

Svo segir í bókinni Sveitir og jarðir í Múlaþingi um Dalhús:

D eru gömul hjáleiga frá Skeggjastöðum og kölluð Dalshús stundum í seinni tíð og raunar fyrir, t.d. í F '61. Jörðin var í eyði 1776-1822. Hún er talin hjáleiga í jarðamatsbókum (J '47 og F '61), Skeggjastaðakirkjueign 1918 (F '18), en var um það leyti sameinuð eyðihjáleigunni Gæsagili og seld undan staðnum og bændaeign síðan. ...

Dalhúsabærinn stendur í daldragi eða hvammi skammt ofan við ármót Dalhúsa- og Gæsagilsár, um 3,5 km suðaustur frá Skeggjastöðum og stutt vestan vegar af Sandvíkurheiði. Að vestan liggur landið að mörkum Skeggjastaða (sjá þar), en að austan deila Gæsagilsá og Bakkaá mörkum við Nýjabæ og Bakka um 1 km út fyrir bæ. Landið nær rétt suður fyrir Staðarvatn og gengur þar í odd við Gæsagilsá. Hér er meðtalið land Gæsagils.'

Gæsagil var fyrrum sel frá Skeggjastöðum, en mannbyggðist vorið 1830, er Guðmundur Jakobsson settist þar að ... Býlið hélst í ábúð til 1903, en ekki samfellt, var t.d. í eyði 1881-1901. ... Gæsagilsbærinn var færður um set í landinu 1857 og þá nefndur Melar, en fluttur aftur á fyrri stað 7 árum síðar og upp tekið fyrri nafn. Bærinn var rétt vestan við Gæsagilsá um 4 km inn til heiðar suður af D, stóð niðri í gili á litlum valllendishól.

Dalhúsaland er að mestum hluta til heiðar. Mýrlendar, breiðar og grunnar lægðir liggja suður með ánum, sem þræða undan ljúfum halla krókóttar leiðir milli jarðdjúpra grasbakka. Hæðarbungurnar eru snögglandari, en þó sauðland gott. Tungan milli Gæsagils- og Dalhúsaár heitir Gæsagilstunga, en Staðarheiði er vestan Dalhúsaár. Mestur hluti lands er undir 200 m hæð og bærinn í 20-30 m hæð.²⁹⁰

Skeggjastaðir eru landnámsjörð Hróðgeirs hvíta Hrappssonar.²⁹¹ Þeir eru taldir meðal kirkjustaða í kirknatali Páls Jónssonar biskups um 1200.²⁹² Þá eru þeir nefndir í

²⁸⁸Skjal nr. 3 (42).

²⁸⁹Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 37-38.

²⁹⁰Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 41.

²⁹¹Skjal nr. 4 (103), bls. 289.

²⁹²Skjal nr. 4 (97).

rekaskrá Skálholtsstóls frá um 1270.²⁹³ Skeggjastaðir voru dæmdir í vernd og eign Stefáns Jónssonar Skálholtsbiskups árið 1504.²⁹⁴ Upp úr því verða Skeggjastaðir staður (beneficium).

Kirkjan á Skeggjastöðum átti áttung í heimalandi samkvæmt máldaga sem Oddeir biskup Þorsteinsson setti og er rakinn til ársins 1367.²⁹⁵

Til eru tveir óársettir máldagar Skeggjastaðakirkju sem taldir eru frá árunum 1491-1518. Í hinum fyrri kemur fram að kirkjan eigi heimalandið.²⁹⁶ Í þeim seinni er getið svohljóðandi landamerkja:

Enn lanndareignn a stadurinn vr merkesteine oc j ranngarlæk. jtölulauzann reka vr ránngarlæk oc rettsyne framm j griothlijdir oc suo lanngt framm sem sambydur korekudalzvattne hálfu og halft diupavatnn oc þadann riettsyne austur vmm þverr skarafioll j hunndzvatv hrygg framarliga oc hálfv hunndzvatnn. allar tungur yfir j holkná.²⁹⁷

Í máldagasafni Gísla Jónssonar biskups frá um 1570 (1570 - 1576) kemur fram að kirkjan á Skeggjastöðum eigi áttung í heimalandi.²⁹⁸

Árið 1641, í tíð Brynjólfs Sveinssonar biskups í Skálholti, voru Skeggjastaðir vísiteraðir:

Þorláks Kyrkia að Skeggiastöðum á Ströndum a efter maldögum áttung j heimalandi, Enn hina Siö hallda menn eiga Skálhollz Kyrkiu, og finst Bref j Skalholti uppa Skeggiastadi Sem er lögd oll Jördinn til prests upphelldis, þó Skalhollz Kyrkiu Bere Jus Patronatus efter Ordinantiunni Helldur nu Skalholt til brúkunar j Hualreka fyrer Skeggiastöðum þridiung.

Enn þessi eru halldinn Og höfd Landamerki, Frá merkilæk að Nordann Skamt Frá EinarsHöfn, og so allann Reka fyrer Skeggiastöðum allt austur að ysta árbug, So sem greind Skeggia stada Kyrkia a land efter lögfestu fyrer ofan. Og so framm epter þar til Votnum Hallar, Enn að Nordann framm efter j Sudurst. þar til og eirninn Votnum hallar.

Lögfesta sú, sem nefnd er, fylgir ekki. Út á blaðjaðar, sem er töluvert skertur, hefur verið eitthvað verið skrifað. Nú verður aðeins lesið með vissu: að til ... mar... son...²⁹⁹

Í vísitasíu Skeggjastaða árið 1660 stendur eftirfarandi:

Anno domini 1660 Visitasio Schalholtinæ ...

²⁹³Skjal nr. 4 (73).

²⁹⁴Skjal nr. 4 (92).

²⁹⁵Skjal nr. 4 (78).

²⁹⁶Skjal nr. 4 (87).

²⁹⁷Skjal nr. 4 (87).

²⁹⁸Íslenzkt fornbréfasafn XV, bls. 675. Gíslamáldagar voru að konungsboði 5. apríl 1749 löggiltir að sönnunargagni í málaferlum sem varða kynnu kirkjueignir, sbr. *Íslenzkt fornbréfasafn XV*. b. Reykjavík. 1947-1950. bls. 545.

af Biskupenum j Skalholti edur hans umbodsmanne, Pro Jure Patronatus Sem Skalholtz Kyrkia hefur yfer þessum Stad, þui það sem Maldagar eigna [hér er stafur, sem ekki verður ráðið í með vissu og virðist merkingarlaus] Skegiastada Kyrkiu j heimalandi a Skalho<l>tz Kyrkia epter Kaupi biskupz Stephans, allt annat Stendur sem skrifad hefur verid, utann biskupenn motmæler Landamerkia tilsogn S Marteins Jonssonar, sem j fyrstu Visitatiu var jnnskrifud einkum j Milli Skeggiastada og Backa, Lysandi sier Jördina Backa sellda og tilsagda Vera j Marksteina og þaðann j Backa á og uppepter henni j Giæsagils á So Þrætutungur fylgi Backa, rædur hun So Nordur epter, So ad Skala fiöll fylgia eirnenn Backa. Thetta allt saman er Nu Motmælislaust nema fiörumorken, Nedra sem fyrrskrifad er. ...³⁰⁰

Eftirfarandi kemur fram í vísitasíu árið 1706:

Anno 1706, d. 19 Augusti visiterud Kirkian a Skeggiastöðum, Hun á epter visitatiubok Hr. Gisla Jónssonar attung i Heimalandi, enn hina Siö partana seiger visitatio Magst. Brinjolfs Anni 1641 menn Halde ad tilheyre Skalholltskirkiu, þo sie öll iörden lögd til Prests upphelldis. ...³⁰¹

Ekki er ástæða til að vitna í vísitasíur Skeggjastaða frá árunum 1727, 1748, 1763 og 1779.³⁰²

Stefán Árnason prófastur vísiteraði Skeggjastaði 26. júlí 1849 en fram kemur m.a. í vísitasíunni að úr heimalandi staðarins séu nú byggð tvö býli, þ.e. Dalhús og Gæsagil.³⁰³

Hinn 28. júní 1504 var útnefndur dómur til að skoða afl tilkalls og ákæru Stefáns biskups til Skeggjastaða á Ströndum. Fyrst kom fyrir dómsmenn vitnisburður tveggja presta um að þeir hafi verið viðstaddir fund Jóns djákna Jónssonar priorsbróður og Stefáns biskups. Þar tilkynnti Jón biskupi að hann hafði heitið og lofað guði að Skeggjastaðir skyldu vera ævinlegt beneficium og undirgefið Skálholtskirkju og heilögum Þorláki nú og að aldaöldli en hann mætti sitja staðinn og þjóna kirkjunni til dauðadags. Þetta var samþykkt af Stefáni biskupi. Næst kom fyrir dómsmenn vitnisburður skjallegra dándimanna um að Runólfur Jónsson hafi gefið Stefáni biskupi Skeggjastaði til ævinlegrar eignar og frjáls forræðis með samþykki konu sinnar Kristínar Jörundsdóttur sem hafði erft jörðina eftir skilgetinn bróður sinn. Að lokum var lagður fyrir dóminn vitnisburður skilvísra dándimanna um að Skeggjastaðir væru í eyði og að þar væri enginn ábúnaður á. Að þessu yfirveguðu voru Skeggjastaðir dæmdir í í vernd og forsjá Stefáns biskups.³⁰⁴

²⁹⁹Skjal nr. 3 (79) a-b.

³⁰⁰Skjal nr. 3 (80) a-b.

³⁰¹Skjal nr. 3 (81) a-b.

³⁰²Skjöl nr. 3 (82) - (85).

³⁰³Skjal nr. 3 (240).

³⁰⁴Skjal nr. 4 (92).

Hinn 5. ágúst 1657 fór fram skoðun jarðarinnar Bakka á Ströndum. Minnst er á Skeggjastaði.³⁰⁵ Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Bakka.

Skeggjastöðum var lýst árið 1752. Í lýsingunni stendur eftirfarandi:

... temmelig Græsgang, Skov til Kul og Ildebrand ...³⁰⁶

Árni Þorsteinsson prófastur kom til Skeggjastaða 26. maí 1806 til þess að uppskrifa og úttaka kirkjuna og staðarhúsin en þá skilaði ekkja séra Skafta Skaftasonar, sem lést 26. nóvember 1804, af sér staðnum. Í úttekt prófastsins segir m.a. eftirfarandi:

Kyrkiu Jörd er einginn edur hefur Verid utann Eyde Kotid Dalhus sem er i Stadarens heima Lande, og þess vegna ad alita sem afbýle.³⁰⁷

Í skýrslu um Skeggjastaðaprestakall frá 14. júní 1839 stendur eftirfarandi:

1.) Jördin Skeggjastadur ... Líka má telja, ef vill henni til gjæda nokkra grasatekju, ... og veidivatn framm í Heidi sem þó lítid og sjaldan verður notad. - ...

2.) Úr Beneficii Heimalandi eru nú byggd 3 Kot, af hvörjum: a.) Hjáleygan Dalhús hefir verid byggd ad fornu. Þangad er nú sett 1tt af þeim 4. Kúgyllidum sem þessum Stad eiga ad fylgja og þadan goldin 40 ál. Landskuld. b.) Gjæsagil, er byggt fyrir 9 til 10 Árum framm í Heidi. Þangad er látid í brád ½ Kúgyllid og þadan gjalldast í Landskulldar skyni 25 fiskar. Þetta Kot liggur vid ad fari aptur í eydi, en þó en heldur: c.) Bard, fast vid Heimagardinn.³⁰⁸

Skeggjastaðaprestur samdi skýrslu um eignir kirkjunnar sem er dagsett 11. janúar 1844. Þar kemur fram að þrjú kot séu byggð úr heimalandi Skeggjastaða. Í fyrsta lagi Barð sem sé fast við heimagarðinn og að það skilgreinist fremur sem húsmennska en afbýli. Í öðru lagi Dalhús sem er sögð gömul hjáleiga en finnist hvergi metin því land hennar sé óákveðið og óúrskipt. Loks Gæsagil sem byggt hafi verið fyrir 14-15 árum en hvorki metið til hundraðtals né landi þess úrskipt.³⁰⁹

Lögfesta fyrir jörðinni Skeggjastöðum var útbúin og þinglýst þann 20. maí 1844:

Eg undirskrifadr lögfesti hér i Dag Mensaljördina Skeggiastadi á Langanessströndum innan Nordrmúla Syslu Prófastsdæmis, med Tödum og Eingium, Holtum og Högum, Vötum og Veidistöðum, Grasatekiu og öllum öðrum Landsnytiun, þeim er því landi fylgt hafa og fylgia éga, samt Hval og Vidreka til eptirskrifadra óum þrættra Landamerkia: Ur Merkilæk og réttsýni

³⁰⁵Skjal nr. 3 (261).

³⁰⁶Skjal nr. 3 (252).

³⁰⁷Skjal nr. 3 (241) a-b. Um dánarár og föðurnafn séra Skafta, sjá Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár* IV. Reykjavík, 1951, bls. 286.

³⁰⁸Skjal nr. 3 (272) a-b.

³⁰⁹Skjal nr. 3 (242).

fram í Grióthlídir og svo langt fram sem sam býdr Diúpadalsvatni hálfu, hálfu Qverkárdals vatn og svo norðr aptr í Læk þann, sem rennr í Gæsagilsá á milli Mid og Vestasta Skálafjalls, rædr svo nefnd á þadan Landi til Siáfar. Itölulaus Reki úr Merkisteini og í Merkilæk. - ³¹⁰

Undir lögfestuna skrifaði H. Árnason.

Samkvæmt skýrslu sem útbúin var um tekjur og gjöld Skeggjastaðaprestakalls 6. júní 1867 tilheyra hjáleigurnar Dalhús og Gæsagil Skeggjastöðum. ³¹¹

Landamerkjamálar á milli jarðanna Skeggjastaða og Bakka var tekið til umfjöllunar í aukarétti að Skeggjastöðum 16. júní 1886. Fyrir réttinn mættu Þórarinn Halldórsson, fyrir eigin hönd og meðeiganda síns að Bakka Nikulás Höjgaard, og séra Jón Halldórsson á Skeggjastöðum. Að lokinni áreið skýrðu málsaðilar dómsmönnum frá hugmyndum sínum um landamerkin eftir máldaga Vilchins biskups og sjálfu landslaginu. Að því yfirveguðu var komist að eftirfarandi niðurstöðu um landamerki milli Skeggjastaða og Bakka:

Frá [strikað yfir, Úr] sjó, beint í stærsta markstein í Brekku og beint í merkistein á merkitanga, svo í Bakka á, í hornið fyrir utan Háabakkavaðið, síðan niður Bakka á uppí Gæsagilsá, þó þannig að hólmar þeir allir er áin myndar fylgja löndum jarðanna eptir því sem megin árinna deilir löndum á hverjum tíma sem er. ³¹²

Undir þetta setja málsaðilar, Einar Thorlacius sýslumaður, Jóhann Þorsteinsson, Þorsteinn Þorsteinsson, Sigurður Magnússon og Jakob Jónsson meðdómsmenn nöfn sín.

Landamerkjabréf fyrir Skeggjastaði með hjáleigunum Dalhúsum og Gæsagili var útbúið og þinglesið 14. júlí 1890:

Úr Merkilæk, þar er hann fellur til sjáfar, og upp eptir honum, þartil er hann myndast úr tveimur drögum, þadan í vörðu, er stendur á Melhól í svokölluðum Merkiflóa, þadan rjettsýnis í aðra vörðu á svonefndum Fossahnúk og sömu stefnu austan við Þorvaldsstaðavatn í Staðará og upp með henni, svo langt fram sem sambýður hálfu Kverkárdalsvatni, þadan í læk þann, er rennur í Gæsagilsá norðan við vestasta Skálafjall og eptir þeim læk í Gæsagilsá; ræður svo nefnd á og síðan Bakkaá landamerkjum allt út að horninu utan við Háabakkavaðið, þó svo, að Hólmar þeir allir, er áin (Bakkaá) myndar, fylgja löndum jarðanna eptir því, sem megin árinna deilir löndum á hverjum tíma, sem er, úr nefndu horni beint í Merkistein á Merkitanga, þadan í stærsta markstein í Bakkaá og beint til sjóar.

Milli heimajarðarinnar og hjáleigunnar Dalhúsa er merkilínan: úr horninu utan við Dalhúsaeyrar og í Hyrnu, þadan bein lína yfir Miðmundarfell og í

³¹⁰Skjal nr. 3 (173) og 3 (140).

³¹¹Skjal nr. 3 (245).

³¹²Skjal nr. 3 (220) a-b, sjá einnig skjal nr. 3 (219) a-b.

Miðmundalækjamót, upp með vestari læknum og í Dalhúsaá ofan við Efri-Eyrar. Milli heimajarðarinnar og hjáleigunnar Gæsagils eru merkin: úr Dalhúsaá milli Efri- og Neðrieyra yfir Sauðhöfða um Staðarvatn og í Gæsagilsá; og á milli hjáleiganna er merkilínan: úr Dalhúsaá rjett ofan við Miðmundarlækjarós í stóran stein í norðasta ás, þaðan í vörðu á Miðás og beina línu áfram í Gæsagilsá. ³¹³

Undir bréfið skrifuðu Jón Halldórsson, Guðríður Árnadóttir, eigandi Þorvaldsstaða og eigendur Bakka, þeir N. Höjgaard og Þ. Hálfánarson.

Hinn 29. desember 1921 var útbúið landamerkjabréf fyrir jörðina Dalhús og eyðijörðina Gæsagil en þessar tvær jarðir voru hjáleigur Skeggjastaða. Landamerkjabréfinu var þinglýst 31. júlí 1922:

Að utan og norðan er [er tvítekið] merkjalínan milli Dalshúsa og Skeggjastaða frá svokölluðu Melshorni utan við Dalshúsaeyrar og í Hyrnu, þaðan beina línu yfir Miðmundarfell og í Miðmundalækjamót, upp með vestari læknum og í Dalshúsaá ofan við Efri Eyra. Ræður svo Gæsagilsá eftir það alla leið út að áðurnefndu Melshorni og heitir hún Bakkaá yzt.

Landamerki Gæsagils eru þannig:

Úr Dalshúsaá á milli Efri- og Neðri-eyra yfir Sandhöfða um Staðarvatn og í Gæsagilsá. Þessi merki eru að sunnan og vestanverðu, að utanverðu (Dalshúsamegin) eru þau úr Dalshúsaá rétt ofan við Miðmundarlækjarós í stóran stein í Norðasta ás, þaðan í vörðu á Miðás og beina línu áfram í Gæsagilsá. ³¹⁴

Gunnlaugur A. Jónsson, ábúandi Dalhúsa, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Ingvari Nikulássyni, prest í Skeggjastöðum.

Landamerki Skeggjastaða með hjáleigunum Dalhúsum og Gæsagili, sem var eyðihjáleiga, voru skráð 28. desember 1921. Landamerkjabréfinu var þinglýst 31. júlí 1922:

Úr Merkilæk, þar sem hann fellur til sjávar og upp eftir honum, þar til hann myndast úr tveimur drögum, þaðan í vörðu er stendur á Melhól í svonefndum Merkiflóa, þaðan réttisýnis í aðra vörðu á svonefndum Fossahnúk og í sömu stefnu austan við Þorvaldsstaðarvatn í Staðará og upp með henni, svo langt fram, sem sambýður hálfu Kverkárdalsvatni, þaðan í læk þann, er rennur í Gæsagilsá norðan við vestasta Skálafjall, og eftir þeim læk í Gæsagilsá, ræður sú á og síðan Bakkaá landamerkjum alt út að horninu utan við Háabakkavaðið, þó svo, að hólmar þeir allir, er áin (Bakkaá) myndar, fylgja löndum jarðanna eftir því, sem megin árinna deilir löndum á hverjum tíma sem er, úr nefndu horni beint í Merkistein á Merkitanga. Þaðan í stærsta markstein í Bakkaá beint til sjávar.

³¹³Skjal nr. 3 (9).

Milli heimajarðarinnar og hjáleigunnar Dalhúsa er merkilínan: Úr horninu utan við Dalhúsaeyrar og í Hyrnu, þaðan beina línu í Miðmundafell og í Miðmundalækjamót upp með vestari læknum og í Dalhúsaá ofan við Efríeyrar.

Milli heimajarðarinnar og hjáleigunnar Gæsagils eru merkin: Úr Dalhúsaá milli Efri- og Neðri eyra yfir Sauðhöfða um Staðarvatn og í Gæsagilsá og á milli hjáleiganna er merkilínan úr Dalhúsa rétt ofan við Miðmundalækjarós í stóran stein í norðasta ás, þaðan í vörðu á Miðás og beina línu áfram í Gæsagilsá.³¹⁵

Ingvar Nikulásson, prestur á Skeggjastöðum, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Þórarni Árnasyni, eiganda Þorvaldsstaða og eigendum Bakka þeim Þorbjörgu Þorsteinsdóttur og Jóni Höjgaard.

Greinargerð fyrir hjáleigunnar Dalhús og Gæsagil var útbúin 28. júní 1915 vegna fyrirhugaðrar sölu. Þar kemur fram að Gæsagil liggja samkvæmt landamerkjabréfi til heiða.³¹⁶

Hinn 20. september 1915 sendi umsjónarmaður hjáleiganna Dalhúsa og Gæsagils, Ingvar Nikulásson Skeggjastaðaprestur, yfirvöldum beiðni Gunnlaugs Jónssonar, bónda í Höfn, um að fá að kaupa hjáleigunnar. Ingvar setti sig ekki uppá móti þessari sölu en í bréfinu sem hann sendi yfirvöldum minnst hann á nokkur atriði henni viðvíkjandi. Hann minnst t.d. á að byggð í Dalhúsum hafi verið stopul undanfarin ár og að Gæsagil hafi alls ekki verið byggt í mannsaldur.³¹⁷

Ábúandi Dalhúsa og Gæsagils, Gunnlaugur A Jónsson, keypti jarðirnar af ríkinu 13. október 1922.³¹⁸ Í kaupsamningnum kemur fram að undanskilin sölunni séu námar sem hafi fundist eða kunna að finnast á jörðinni, fossar og nýtingarstaða þeirra auk reka.³¹⁹

Kirkjujörðin Skeggjastaðir er metin til 12 hundruða samkvæmt jarðamatinu 1804. Þar er smávægileg silungsveiði og jörðin gefur átta tunnur af fjallagrösom.³²⁰

Í jarðamatinu frá 1849 kemur fram að Skeggjastaðir hafi afbýlin Dalhús og Gæsagil auk eyðibýlisins Barðs og að jörðin hafi „afrétt“ fyrir sig. Grasatekja er allgöð.³²¹

Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að Skeggjastöðum fylgi nægilegt upprekstrarland og sumarhagar séu góðir fyrir sauðfé. Jörðin verður fyrir miklum ágangi af gripum nágretta. Í kaflanum um Dalhús í matinu stendur að landamerki Dalhúsa séu ekki skráð í landamerkjabók sýslunnar. Upprekstrarland er

³¹⁴Skjal nr. 3 (11).

³¹⁵Skjal nr. 3 (12) a-b.

³¹⁶Skjal nr. 3 (222).

³¹⁷Skjal nr. 3 (222).

³¹⁸Ekki hefur verið skrifað undir kaupbréfið.

³¹⁹Skjal nr. 3 (222).

³²⁰Skjal nr. 3 (217) a-b.

ekki nefnt við Dalhús. Engjar eru þar dreifðar um bithaga og beutiland gott. Bent er á landamerki Skeggjastaða.³²²

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Skeggjastöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.21. Bakki (Nýibær)

Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja um Nýjabæ:

Býlið byggðist fyrst 1840 sem hjáleiga frá Bakka. Í sóknarlýsingu séra Hóseasar 1841 er farið um það svofelldum orðum: „Nýibær stendur í svonefndum Þrætutungum, ...“ Svo virðist sem landið gangi til Bakka vegna hefðar.

... Býlið var kallað Jónsstaðir öðru hvoru eftir 1875. Um eða eftir 1920 var bærinn fluttur nokkru neðar, á bakka Gæsagilsár, og nefndur Nýibær síðan, en gamla bæjarstæðið Jónsstaðir.

Að vestan takmarkast landið við Gæsagilsá, en að austan (Bakkamörk) liggur markalínan frá hreppamörkum norður með Bakkanúp að vestan, með læk úr Bakkavatni í Hölkná og fylgir síðan Hölkná út á móts við Miðmundafell í Skeggjastaðalandi.

... Landið er að mestum hluta heiðarland allvel gróið og engjar taldar þar sæmilegar forðum. ...

N var í byggð til vors 1945, ...³²³

Bakki á Langanessströnd er nefndur í rekaskrá Skálholtsstóls árið 1270.³²⁴

Með bréfi frá 18. september 1652 byggir Hjalti Jónsson, í umboði Brynjólfs biskups Sveinssonar, Guðmundi Magnússyni jörðina Bakka á Ströndum með eftirfarandi landamerkjum:

... i Marksteina Vid Sióen, wt efter i Hafnar á, Suo i BackaNúp, enn Nordur effter i Backa á, og suo framm i Gæsagils á, og suo rietsynis, efter þuj sem Jördenn á i greint rekamark ...³²⁵

Hinn 5. ágúst 1657 fór fram skoðun jarðarinnar Bakka á Ströndum. Þar koma m.a. fram eftirfarandi upplýsingar um takmörk:

³²¹Skjal nr. 3 (131) a-b.

³²²Skjal nr. 3 (42).

³²³Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 42-43.

³²⁴Skjal nr. 4 (73).

³²⁵Skjal nr. 3 (168). Auk Hjalta og Guðmundar skrifa Þórður Snjólfsson og Þórarinn Sighvatsson undir bréfið. Fimm menn votta svo á Bakka á Ströndum að það sé rétt skrifað eftir frumritinu 12. ágúst 1654.

Landamerke Jardarennar halldast nu ad utan, rædur Hafnará millum fiallz og fiöru ad framan á ad ráda Backá og framm effter I Gæsagilsá so ad þrætu tungur fylge þessare Jördu, rædur hun nordur effter, so ad Skálafiöll fylgia einnen þessare Jördu. Wmm fiörumörk er tvidrægne nockur millum Skeggiastada og Backa, þar sem Backá fellur fram til Siáfar, enn Biskupenn lyser Sier Sellda Wera Jördena til Marksteina, og það hyggur hann Landamerke wera eiga þángad til annat Skiallegra kemur framm af Skeggiastada Álfu.³²⁶

Lögfesta fyrir hálfum Bakka var lesin upp á manntalsþingi að Skeggjastöðum 9. ágúst 1766 að beiðni séra Sigurðar Eiríkssonar. Inntaks lögfestunnar er ekki getið. Skeggjastaðaprestur bauð einnig Ólafi syni sínum jarðarhelminginn til lausnar en hann hafnaði því sökum peningaleysis.³²⁷

Hóseas Árnason segir í lýsingu Skeggjastaðasóknar árið 1841:

Fyrir austan sömu á [Gæsagilsá], en dálítið utar, stendur 16) Nýibær í sonefndum Þrætotungum, hvört land áður skyldi hafa heyrt til Skeggjastöðum en er nú gengið undan til Bakka, hvaðan kot þetta telst hjáleiga ...³²⁸

Landamerkjамál á milli jarðanna Skeggjastaða og Bakka var tekið til umfjöllunar í aukarétti að Skeggjastöðum 16. júní 1886. Nánar er fjallað um þetta mál í kaflanum um Skeggjastaði.³²⁹

Í skýrslu hreppstjóra Skeggjastaðahrepps fyrir árið 1894 segir að jarðirnar Nýibær 10 hundruð að nýju mati, hálf Kverkártunga 4,1 hundruð að dýrleika og Sóleyjarvellir 3,3 hundruð að dýrleika séu í eyði. Þetta fékk sýslumann til að grennslast fyrir um, á manntalsþingi að Skeggjastöðum 4. júní 1895, hvort ofangreindar jarðir hafi verið notaðar til upprekstrar eða á einhvern annan hátt og svaraði hreppstjóri því neitandi.³³⁰

Skrifað var undir landamerkjabréf fyrir jörðina Bakka 14. júlí 1890. Skjalinu var þinglýst samdægurs:

Landamerki á milli Hafnar, Bakka, Hámundarstaða og Skeggjastaða eru sem eftirfylgir:

Jörðin Bakki liggjandi í Skeggjastaðasókn í Norður-Múlasýslu á land úr Hafnarárósi uppeptir ánni og í svokallaða Þorskhöfðakeldu í Kríutjarnaflóa, þaðan beint í efri Hóltnárlón, svo upp eptir ánni og í Hólmavatn, einnig báða hólmana sem eru í vatninu, frá syðri enda Hólmavatns og á Bakkanúp, þaðan

³²⁶Skjal nr. 3 (261). Skoðunarmennirnir sem Brynjólfur biskup kallaði á voru Árni Halldórsson, Þorleifur Árnason, Gísli Sigurðsson, Sigurður Guðnason og Björn Stefánsson og setja þeir nöfn sín undir bréfið. Einnig kemur fram að Guðmundur Magnússon ábúandi jarðarinnar var viðstaddur skoðunina.

³²⁷Skjal nr. 3 (139).

³²⁸Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1874. Reykjavík 2000, bls. 31.

³²⁹Skjal nr. 3 (220) a-b, sjá einnig skjal nr. 3 (219) a-b.

beint í tanga í Miðheiðarvatni, úr tanganum beint á Skálafjöll, af vestasta Skálafjalli í læk sem rennur norðan undir því, eptir honum í Gæsagilsá, eptir henni þangað til hún fellur í Bakkaá, eptir henni í hornið fyrir utan Háabakkavað, þaðan beint í stóran stein á Merkitanga sem klofinn er, úr honum beint í stærsta stein í ánni út af Merkitanga, þaðan beint til sjófar. Hólmar þeir allir er áin myndar fylgja löndum jarðanna eptir því sem megin árinna deilir löndum á hverjum tíma sem er.³³¹

Undir skjalið skrifuðu eigendur Bakka, þeir Þórarinn Hálfánarson og N. Höjgaard, auk Jóns Halldórssonar á Skeggjastöðum. Halldór Hjálmarsson og Sigurður Sigurðsson, eigendur Strandhafnarlands, samþykktu lýsinguna. Einnig voru eigendur Hámundarstaða, þeir G. Jónsson og E. Jónsson, samþykkir skjalinu.

Hinn 15. desember 1921 var útbúið landamerkjabréf fyrir Bakka. Það var þinglesið 31. júlí 1922:

Úr Hafnarárósi uppeftir ánni og í svokallaða Þorskhöfðakeldu í Kríutjarnarflóa, þaðan beint í efri Höltnárlón, svo uppeftir ánni og í Hólmatvatn, einnig báða hólmana með, sem eru í vatninu, frá syðri enda Hólmatvatns og í syðri enda Bakkanúps. Þaðan beint út í efri Höltnárlón, svo ofan ána að stórri klöpp, sem er í bakkanum að norðan. Þaðan út og yfir [og yfir með dekkra bleki og að hluta ofan línu] heiðarpúfuháls í stóran stein norðan í hálsinum, úr þessum steini og í stóran stein, sem stendur á svokölluðum Reiðhrygg og þaðan beint ofan í Gæsagilsá, svo út með ánni þar til hún fellur í Bakkaá, eftir henni í hornið fyrir utan Háabakkavað, þaðan beint í stóran stein á Merkitanga sem klofinn er úr honum beint í stærsta steininn í ánni út af Merkitanga, þaðan beint til sjáfar, hólmar þeir allir, er áin myndar fylgja löndum jarðanna eftir því sem megin árinna deilir löndum á hverjum tíma sem er.³³²

Eigendur Bakka, þau Þorbjörg Þorsteinsdóttir og Jón Höjgaard, skrifuðu undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Sæbirni Þórarinssyni, eiganda Nýjabæjar, Þórarni Valdemarssyni, umboðsmanni Hafnar og séra Ingvari Nikulássyni, umboðsmanni Skeggjastaða. Einnig var bréfið samþykkt af Guðjóni Jósefssyni í Strandhöfn.

Landamerki milli Bakka og Nýjabæjar voru skráð 15. desember 1921. Landamerkjabréfið var þinglesið 31. júlí 1922:

Úr stórum steini, sem er innarlega á svonefndum Reiðhrygg þaðan beint í annan stóran stein norðan í Heiðarpúfuhálsi, úr þeim steini um og yfir og í stóra klöpp, sem er í bakkanum að norðanverðu á svokallaðri Höltná, svo inn með ánni úr því upp að efri Höltnárlónum, þaðan inn Bakkanúp að innri enda, úr endanum á núpnum og í tangann á Miðheiðarvatni, úr þeim tanga og beint

³³⁰Skjal nr. 3 (221) a-b.

³³¹Skjal nr. 3 (10).

³³²Skjal nr. 3 (18).

á Skálafjöll af vestasta Skálafjalli og í læk, sem rennur norðan undir því, eftir honum og í Gæsagilsá, eftir henni út að áðurnefndu merki á Reiðhrygg.³³³

Eigendur Nýjabæjar, þau Þorbjörg Þorsteinsdóttir og Sæbjörn Þórarinnsson, skrifuðu undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Jóni Höjgaard sem átti hálfja jörðina Bakka.

Sjálfs eignarjörðin Bakki er metin á 12 hundruð samkvæmt jarðamatinu 1804. Jörðin gefur eina og hálfu tunnu af fjallagrösom sem metin er á 45 álnir. Þar er smávægileg silungsveiði.³³⁴

Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 fylgja jörðinni Bakka afbýlin Nýibær og Sigurðarstaðir. Þar kemur einnig fram að jörðin á sinn eigin „afrétt“.³³⁵

Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að Bakki og Nýibær hafi nægt upprekstrarland fyrir sig. Þar eru engjar innan um bithaga. Beitiland er gott til sumar- og vetrararbeitar.³³⁶

Samkvæmt heimildum var samfelld búseta í Nýjabæ frá því að jarðarinnar er fyrst getið og til ársins 1945.³³⁷ Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.22. Afréttarnot

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns var tekin saman í ágúst 1712 fyrir Svalbarðs- og Sauðaneshreppa. Hvergi er minnst á afréttarlönd, en vikið er að heiðum í lýsingu ýmissa jarða, svo og grasatekju og rótagrefti. Þannig er grasatekja, hvannatekja og rótagróftur bjargleg fyrir heimilin á Hermundarfelli, Flautafelli og Álandi.³³⁸ Grasatekja er lítil í Garði.³³⁹ Grasa- og hvannatekja er bjargleg á Hallgilsstöðum.³⁴⁰ Á Svalbarði er grasatekjan sömuleiðis lítil, en hvannatekja og rótagróftur nægur fyrir heimilið, einnig má hafa heyskap fram í heiðinni í fjarska. Frammi í heiðinni á Svalbarði eru eyðihjáleigurnar Svalbarðssel og Kúðársel og fornt eyðiból Bægisstaðir.³⁴¹ Á heiðinni fyrir framan Áland eru Hafursstaðir, fornt eyðiból með ljósar byggingaleifar,

en ekki vita menn til vissu í hvórrar jarðar landi það liggur.³⁴²

Í Laxárdal eru engjar á dreif hér og hvar í heiðinni, sitt ár á hverjum stað.³⁴³

³³³Skjal nr. 3 (17).

³³⁴Skjal nr. 3 (217) a-b.

³³⁵Skjal nr. 3 (131) a-b.

³³⁶Skjal nr. 3 (42).

³³⁷Sveitir og jarðir í Múlapingi I. bindi, bls. 42-43.

³³⁸Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 358, 359, 363.

³³⁹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 358.

³⁴⁰Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 369.

³⁴¹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 360-362.

³⁴²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 363-364.

³⁴³Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 364.

Á fimmta áratug 18. aldar var sýslumönnum á Íslandi boðið að semja lýsingar á sýslum sínum. Lýsing Þorsteins Sigurðssonar á Norður-Múlasýslu, sem er einhver sú nákvæmasta, er dagsett á Víðivöllum 5. júní 1745. Þar segir m.a.:

Ingen Stutterie er her, ... men der imod har vi paa fiældene og udi de ubebygte Dale vores Kvæg om Sommertiden neml. Heste, Studer, Lambe og Gieldfaar og kalder vi disse Stæder Afrett; hvor om meldes i vores islandske Lov udi Landsleyebalken. Saadan Afretter er synden for Jökulsaee og Jökulsaedal i de ubebygte Dale ... Ingen anden lovlig Afrett er her i Sysselets Norderdeel, men Bøndene lade deres Kvæg gaae i de Daler og Marker som ligger i kring Gaardene.³⁴⁴

Ekki er vikið að „afréttum“ í sams konar lýsingu fyrir Þingeyjarsýslu.

Hóseas Árnason á Skeggjastöðum³⁴⁵ segir í sóknarlýsingu Skeggjastaðasóknar árið 1841:

Þar aðalbæirnir hér í sveitinni liggja allir strandlengis með sjónum, og eiga hvör um sig meira eða minna land til heiðar, hefir hér hvör bær um sig að mestu eða öllu upprekstur frá sér og hann þurfa ekki heldur næstliggjandi sveitir að sækja hingað.³⁴⁶

Um afréttarlönd segir Stefán Einarsson³⁴⁷ á Sauðanesi í sóknarlýsingu árið 1840:

Einhvör hinn mesti skaði þessara sóknar er ósiður sá, er lengi mun hafa hér viðgengist, að allir hafa gelding sinn og lömb í heimahögum, ... og hvörgi veit eg að afrétt kallist á öllu nesinu allt fram að Hallgilsstöðum, ... en jarðirnar Hallgilsstaðir og Tungusel eiga hin bestu og mestu afréttarlönd, ef notuð væri, og fyrir framan þessi lönd er almenningur millum Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði samt Þistilfirðinga að norðan. Hér í þessum almenningi eður á Grímólfsártungu lýsir Syðralón eftir 4 hundraða landi, er mér skilst eftir samanburði við annarra máldaga orðatiltæki sé sama og land undir 400 fjár. [Síðan kemur umfjöllun um réttir, en fyrir 12 árum hafi verið skipað að byggja tvær réttir]. Um þetta leyti ráku allir frambyggjendur, það er fyrir framan Sauðanes, í Tungusels- og Hallgilsstaðaheiðar, og hrepptu í þrjú ár stóran skaða á fé sínu vegna fámennis að ganga svoddan geim sem áður nefndar heiðar eru. Kærðu þeir þennan skaða fyrir cancelliráði sál. Björnssen, er þá skipaði Sauðanesshrepps búendum öllum að reka geldfé sitt í oftnefndar heiðar og hlaða rétt á Hallgilsstöðum, ... Eg hef síðan með

³⁴⁴Sýslulýsingar 1744-1749. Reykjavík 1957, bls. 261-262.

³⁴⁵Hóseas Árnason var prestur á Skeggjastöðum 1839-1859. (Íslenzkar æviskrár II. bindi, bls. 370-371).

³⁴⁶Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 32.

³⁴⁷Stefán Einarsson (1770-1847) mun hafa komið að Sauðanesi árið 1784 og átt heima í Sauðanesssókn til dauðadags. (Íslenzkar æviskrár I. bindi, bls. 337 og IV. bindi, bls. 317).

nefndum frambyggjurum í nefnda heiði rekið, en hinir aðrir haldið við sinn forna vana.³⁴⁸

Sauðanesprestur getur í þessari lýsingu um Þverfell, kollótt sandfjall, fyrir framan Hafralón. Þar fyrir framan séu urðarhryggir, Fjallgarðar, milli Vopnafjarðar, Langaness og Þistilfjarðar

og hittast á stundum sauðagöngumenn hér á haustum úr Selárdal í Vopnafirði og af frambæjum á Langanesi.³⁴⁹

Síðan lýsir prestur landi við Arnarfjöll og segir undir þeim hinar bestu sauðastöðvar. Þá nefnir hann Grjótfjöll, Kistufjöll og Grænavatnshnúk.

Út af Arnarfjöllum (sem austan við þetta liggja og ei ná svo langt út eftir sem hér segir) kemur graslendi gott. Eru þar margir rennandi smálækir með fögrum grashögum og ljósalykkjuflóum, er kallast nú, þegar hér er komið, yfir höfuð Tungusels- og Hallgilsstaðaheiðar (afréttarlönd).³⁵⁰

Um fjallgrasa- og hvannatekju segir Stefán:

Grasheiðar voru áður merkilegar á Tunguseli og Hallgilsstöðum en síðan hreindýrin komu á Vopnafjörð árið 1787, eður þar um bil, hafa nefndar heiðar ónýtar orðið bæði að grasa- og hvannatekju, er áður var hér ogsvo mikil. Urðu þær ónýtar til téðra efna, en 4 til 6 næstliðin ár hafa dýr þessi síður haldið sig í nefndum heiðum, og við það hefur komið nýgræðingur af grösom, hvörn frambæjarmenn nota sér fram til sláttar eftir sem geta.³⁵¹

Jarðamatið 1849 segir um Sauðaneshrepp að afréttarlands njóti sveitin nægilega fyrir sjálfa sig en einskis skóglendis.³⁵²

Sóknarlýsing Svalbarðs í Þistilfirði er talin geta verið skrifuð um 1875.³⁵³ Hana samdi Valdimar Ásmundsson, síðar ritstjóri.³⁵⁴ Um „afrétti“ segir:

Afréttarlöndin í Dals- og Hvammsheiðum eru almenningar framan við landamerki Dals (um Grasamannalæk, sem rennur úr Bræðravötnum vestur í Hólkná) og Gunnarsstaða (um Hávarðsdalsá). Sama er að segja um afréttina fram af Álandstungu, en þó á Vatnsendi (eyðijörð) þar nokkurt land. Ytri hlutar Búrfellsheiðar er kirkjuland og liggur undir Svalbarð. Garður á allmikið land í afréttinni vestan Svalbarðsár (milli Djúpár og Þverfellsár). Flautafell á og land í þeirri heiði. Svalbarð á allmikið land vestan Fjallgarðs, þar sem bæir hafa byggðir verið (Múli, Lækjamót og Óttarsstaðir). ...³⁵⁵

³⁴⁸Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 292-293.

³⁴⁹Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 276.

³⁵⁰Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 276.

³⁵¹Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 295.

³⁵²Skjal nr. 3 (132).

³⁵³Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 6.

³⁵⁴Valdimar Ásmundsson (1852-1902) fluttist í Þistilfjörð rétttra 11 ára gamall og átti þar heima um skeið. (Prestþjónustubók Svalbarðs. Sjá að öðru leyti Íslenzkar æviskrár V. bindi, bls. 37).

³⁵⁵Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 260.

Takmörkum Hvamms- og Dalsheiða lýsir Valdimar Ásmundsson þannig:

a) Heljardalsfjöll liggja vestur frá landamærum sveitarinnar í suðaustri (Heljardalsá) að Hólknárbotnum; ... Heiðargeim þann mikla, sem liggur út frá Heljardalsfjöllum milli Hafalónsár og Hólknár til byggða, nefna menn Hvammsheiði og Dalsheiði. Fremst í heiðargeimi þessum, næst Heljardalsfjöllum að norðan, er nefnt Hvítahraun; ... Þar fyrir utan er austurhlutur heiðarinnar (Hvammsheiðin) ...³⁵⁶

Um Búrfellsheiði og Fjallgarð hefur Valdimar m.a. þetta:

d) Búrfellsheiði liggur milli Sandár og fjallgarðs þess, er liggur frá Ormalóni fram í Haugsöræfi, frá Hólsmynni út að Svalbarðsgnúpum ...³⁵⁷

l) Fjallgarður sá, sem um hefur verið getið að gangi frá Haugsöræfum til Ormalóns, er jafnan nefndur „Fjallgarðurinn“. ... Gagndagahnúkar eru háir, grýttir og graslausir. Þar norðan við gengur láglendi norðvestur í Fjallgarð, sem nefnt er Djúpárbotnar. Þar tekur við land Svalbarðssóknar, en sá hluti Fjallgarðs og landið austur frá honum (Búrfellsheiðin), sem vér höfum lýst, heyrir til Axarfirði.³⁵⁸

Hlunnindi í Svalbarðssókn segir Valdimar lítil. Ekki sé nein fjaðratekja, því að lítið sé af álfum.

Grasatekja er hér lítil og eru þó fjallagrös víða hér, en lítil. Á seinni árum hafa menn alveg hætt því að hagnýta sér þau. Þó gjörðu menn það almennt vorið 1869 þegar bjargarskorturinn varð hér mestur. ... Hvannatekja er hér í stöku stöðum (Lokanum og víðar).³⁵⁹

Athugandi er það, sem sagt er um Álandstungu í umfjöllun um jörðina Hvapp, sem sögð í Álandstungu eins og Ytra- og Syðra-Áland, Leirlækur, Kerastaðir, Nýstaðir, Ás og Hafursstaðir:

Þeir bæir, sem vér höfum nú talið, frá Ytra-Álandi (5.) eru allir á Álandstungu. Ytra-Áland, sem var fyrrum eign Hólastóls, átti alla tungu þessa fram að Grófarós að vestan, og þar yfir, eða enn lengra. Syðra-Áland var hjáleiga þaðan, en hinar jarðirnar (7-11.) eru upphaflega afbýli. Þó halda menn að landið að framan, út að Grófarós, hafi verið almenningsseign.³⁶⁰

Sýslumaðurinn í Norður-Múlasýslu, Ole Vorm Smith, skrifaði öllum hreppstjórum í sýslunni 13. júní 1864 og fól þeim á hendur að gera uppástungur um sérhvað, sem þeir álitu nauðsynlegt varðandi fjallgöngur á haustum í hreppum þeirra, m.a.:

³⁵⁶Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 243.

³⁵⁷Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 244.

³⁵⁸Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 245-246.

³⁵⁹Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 261.

³⁶⁰Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 257.

c, hvar hverjir skulu gjöra gangnaskil og hvað langt skuli gengið til öræfa eða mots við aðrar sveitir eða sýslur;³⁶¹

Ætlaðist hann til þess, að uppástungurnar yrðu gerðar í samþykktarformi fyrir hverja sveit og komnar til sín fyrir miðjan ágústmánuð næstkomandi. Síðan mundi hann kveðja til tvo eða þrjá menn úr hverjum hreppi til fundar til þess að gera frumvarp til samþykktar fyrir alla sýsluna, sem síðan yrði send amtmanni til samþykktar. Svör bárust úr flestum hreppum, þó ekki Jökuldals- og Hlíðarhreppum, Hróarstungu- og Seyðisfjarðarhreppum. Ekki verður séð af bréfa- og bréfadagbókum sýslumanns, að orðið hafi úr frekari framkvæmdum.

Hreppstjóri Skeggjastaðahrepps, ásamt meðráðamönnum sínum, lagði til þessi gangnamörk:

7 grein. Rjettir skulu vera á þessum stöðum: Bakka, Djúpalæk, og Miðfjarðarnesi, og vera hjer eptir lögrjettir; skulu afrjettar- og heiðarlönd, geingnar til hveðrar rjettar fyrir sig sem nú skal greina:

a, til Bakkarjettar skal geingið til suðurs að vestan, austan við Gæsagilsá, að svokölluðu vestasta-Skálafjalli; til móts við Vopnfirðinga, svo austur í Viðvíkurdal og það út til sjófar.

b, til Djúpalækjarrjettar skal geingið, frá nefndum takmörkum (æ: vestasta Skálafjalli) og til vesturs í framanverðan ytri-Hágáng, og þaðan í norðvestur í Miðfjarðará; (inní þessu stykki er innifalin, Skeggjastaða Þorvaldsstaða, Djúpalækjar og Miðfjarðar heiðar). Auk þessa er almenningstykki, fyrir suðvestan nefndan Hágáng vestan við Þverfell og syðri Hágáng fram að kistufellslæk, sem ef til vill verður að gángast til sömu rjettar.

c, til Miðfjarðarnes-rjettar skal geingið: Hallgeirsstaða-heiði, að landamerkjum, Saurbæjarheiði og kverkártúnga, fram að Stakfellskvísl.³⁶²

Þorvaldur Thoroddsen segir í Lýsingu Íslands árið 1919:

Upp af Múlasýslum og Norður-Þingeyjarsýslu eru afar víðáttumikil beitarlönd og afréttir, enda fjárrækt þar víða með miklum blóma, ... Upp af Þistilfirði er mikill og grösugur heiðafláki, er heitir Búrfellsheiði, enda hefir þar áður verið mikil bygd; ... Þá eru beitarlönd mikil á Langanesströndum.³⁶³

Stjórnarráð Íslands sendi öllum sýslumönnum landsins bréf 29. desember 1919. Þar var þeim tilkynnt að vegna þingsályktunar um rétt ríkisins til vatnsorku í almenningum frá 27. september beri þeim að skila skýrslu við fyrsta tækifæri um svæði í sýslum þeirra sem teljast vera almenningar og um afréttarlönd sem ekki sannanlega hafa tilheyrt eða tilheyri nú nokkru lögbýli.³⁶⁴ Ari Arnalds sýslumaður í

³⁶¹Skjal nr. 3 (258) a-b.

³⁶²Skjal nr. 3 (259) a-b.

³⁶³Þorvaldur Thoroddsen, Lýsing Íslands III. bindi. Kaupmannahöfn 1919, bls. 195.

³⁶⁴Skjal nr. 3 (134).

Norður-Múlasýslu svaraði bréfinu 4. nóvember 1920 og sagðist hafa skrifað öllum hreppstjórum sýslunnar um málið og sendi með bréfi sínu svör þeirra þar að lútandi. Gunnlaugur A. Jónsson hreppstjóri í Skeggjastaðahrepp svaraði 20. október 1920 og sagðist nýbúinn að fá bréf sýslumanns frá 20. september sem hafi verið samhljóða bréfi hans frá 20. apríl 1920. Af þeim orsökum sendi hann honum aftur svar sitt frá 20. júní en þar kemur m.a. þetta fram:

Eins og kunnugt er, liggur bæjaröðin í Skeggjastaðahreppi meðfram sjávarströndinni, að undanskildum 4 bæjum, er lítið eitt liggja upp frá sjó. Inn til landsins frá bæjunum liggja svo misstórar landsspildur, sem eftir stærð þeirra, ýmist eru talin heimalönd (búfjárhagar) eða afrjettarlönd. Eiga því allar stærri jarðir hreppsins óslitið land úr heimahögum inn í afrjettir, alveg inn að afrjettarlöndum Vopnfirðinga að sunnan og Langnesinga að vestan. Þó er eitt svæði innst í svokallaðri Miðfjarðarheiði, sem hjeðan úr hreppi eru gjörð fjallskil á, og teljast mun mega til afrjettarlanda er ekki tilheyri nokkru lögbýli. Svæði þetta var áður fyrri smalað af Vopnfirðingum, en við áreið, sem gjörð var fyrir nokkrum árum síðan á heiðalönd þau er liggja milli Vopnafjarðar-, Skeggjastaða-, Fjalla-, Svalbarðs-, og Sauðaneshreppa var það tildæmt Skeggjastaðahreppi. Er það því hið eina svæði, er um getur verið að ræða hjer í hreppi í tilgangi þeim er áður umgetið brjef yðar ræðir um.³⁶⁵

Gunnlaugur hreppstjóri segir ennfremur að ofangreindar upplýsingar verði að duga að sinni því hann hafi ekki getað aflað sér nægilegra upplýsinga um stærð eða legu umrædds svæðis. Hann muni hinsvegar reyna að gera ítarlegri lýsingu á svæðinu verði óskað eftir því.

Ólíkt sýslumanninum í Norður-Múlasýslu samdi Steingrímur Jónsson sýslumaður í Þingeyjarsýslu skýrslu upp úr þeim upplýsingum sem hann hafði aflað sér um málið. Hún er frá 6. apríl 1920 og þar kemur m.a. þetta fram:

Um aðra almenninga en þessa er mér ekki kunnugt, en vel má vera, að í óbygðum Norður-Þingeyjarsýslu séu einhver lönd, sem rétt sé að telja almenninga, þó mér reyndar þyki það fremur ólíklegt. Einnig má vera, og er enda líklegt, að suður af Fnjóskadal, vestanvert við afrétt Bárðdæla, séu svæði sem telja beri til almenninga.³⁶⁶

Greinargerð fyrir Svalbarðsprestakall var útbúin 1782 [21. júlí 1782]. Þar stendur eftirfarandi:

...

β) Hlunnindi ...

Hier er og framm til Hejdar, Hálfá Þýngmannalejd frá bigdum eitt vejde Vatn, Enn því verður ecke Sætt, Hvörkie vegna vega leingdar, og ecke Helldur þess

³⁶⁵Skjal nr. 3 (135).

³⁶⁶Skjal nr. 3 (136).

vegna að Afle í Þvi, er ecke mejre enn so, að Hann betalar ecke Kostnadenn.

...

2° Er Hejmalanded so uppbláed, og onýtt orded, að Sumar büsmale synir Hier miög lýted gagn, hefe eg þvj uppfunded Selstödu langt framm til Hejdar.³⁶⁷

Náanar er fjallað um skýrsluna í kaflanum um Svalbarð.

Í jarðamatinu 1804 kemur fram að fjallagrös, eða hinn svokallaða íslenska mosa, geti hver ábúendi Sauðanesshrepps týnt frítt í almenningi hreppsins.³⁶⁸ Samkvæmt jarðamatinu 1804 njóta íbúar Svalbarðshrepps sömu hlunninda í þeim hreppi.³⁶⁹

Í lok 7. áratugar 19. aldar og í upphafi þess 8. stóðu deilur um eignarhald á landsvæðinu sem Heiðarmúli var byggður á. Meðal þess sem þá var minnst á var hversu mikið heiðarland Svalbarðskirkja eigi (að Öxarfjarðarheiði samkvæmt gömlum máldögum). Náanar er sagt frá þessu máli í kaflanum um Heiðarmúla.³⁷⁰

Friðrik Olgeirsson segir í Langnesingasögu, að fjölgað hafi þeim bændum, sem fóru með fé sitt suður á Tunguselsheiði, þegar kom fram á seinni hluta 19. aldar, og um og eftir aldamótin 1900 hafi aðeins bændur yst á nesinu og Fagranesi ekki gert það. Í upphafi 20. aldar hafi hreppsnefnd sektað bændur á Fagranesi fyrir að neita að koma í göngur á Tunguselsheiði, en bændurnir haft sigur með dómssátt árið 1915.³⁷¹

Jóhann Stefánsson, sýslumaður í Þingeyjarsýslu, lýsir „afréttum“ og fjallskilum þannig vorið 1959:

...

Svalbarðshreppur í Þistilfirði.

Heiðalönd Svalbarðshrepps skiptast í mörg afmörkuð svæði, sem bera sérstök nöfn.

Talið frá vestri. Afrétt heitir landsvæði frá Sveinungsvík og suður um Krossavík, austur á ströndina og vestur á fjallgarð norður að Hófaskarði eða Bláskriðu að Ormarsá vestur.

Seljaheiði liggur norðan þjóðvegur, vestan við Fjallgarð norður að Hófaskarði eða Bláskriðu að Ormarsá Vestur.

³⁶⁷Skjal nr 3 (235) a-b. - Ólafur Jónsson var prestur á Svalbarði 1761-1788, sbr. Sveinn Niélsson, Prestatal og prófasta, bls. 316.

³⁶⁸Skjal nr. 3 (218) a-b.

³⁶⁹Skjal nr. 3 (176) a-b.

³⁷⁰Skjöl nr. 3 (69) - 3 (74).

³⁷¹Friðrik G. Olgeirsson 1998, bls. 16.

Garðsheiði tekur við suður af Seljaheiði, nær á sveitarmörk að vestan og sunnan, um Botnagil, Einbúa og Botnakvísl, en að Svalbarðsá að austan.

Búrfellsheiði er á tungunni milli Svalbarðsár og Sandár, mörk að sunnan eru um Búrfellshól og Foss í Fossá, að ofan við eyðibýlið Foss.

Álandstunga heitir landsvæðið milli Sandár og Hölknár. Heiðamót að sunnan eru um Þorsteinsnef og stefnuna suðaustur um Hölknárbotna.

Dalsheiði nær yfir vatnasvæði Hölknár austanmegin og vatnasvæði Laxár vestanmegin. Þegar Laxá sleppir liggja heiðarmörk um Skessuhamar, Bræðravötn, Krókavatnshæð, austurhorn Heljardalsfjalla, vestur með fjöllumunum um Þvergil í Hölknárbotna.

Hvammsheiði liggur austanmegin við Dalsheiði. Heiðamörk að austan Hafralónsá, en að sunnan um bungu, Einbúa og Stakfellskvísl, sem fellur í Hafralónsá. (Oddviti)

Þórshafnarhreppur og Sauðaneshreppur.

Aðalafréttur Sauðaness- og Þórshafnarhrepps er Tunguselsheiði (Fjallskil eru sameiginleg í þessum hreppum).

Að vestan og suðvestan skilur Hafralónsá á milli Tunguselsheiðar og Hvammsheiðar í Svalbarðshreppi. Að austan sýslumörk Norður-Múlasýslu og Norður-Þingeyjarsýslu. Að sunnan afréttur Hólsfjalla, en þar eru gróðurlaus öræfi. ... (Oddviti)

...

Svalbarðshreppur

Mikill hluti af afréttarlöndum í Þistilfirði tilheyrir vissum jörðum og er eign ábúenda eða annarra óðalseigenda. Að öðru leyti eru lönd þessi eign sveitarfélagsins. (Oddviti)

Þórshafnar- og Sauðaneshreppur

Nokkur hluti Tunguselsheiðar er í Hallgilsstaðalandi. Þorsteinsstaðir, eyðibýli eign ríkisins, er í Tunguselheiði. Syðra-Lón í Þórshafnarhreppi á allmikið land í heiðinni. ... (Oddviti)

...

Svalbarðshreppur:

Engar sérstakar reglur hafa gilt um upprekstur í heiðalönd Þistilfirðinga.
(Oddviti)

Þórshafnar- og Sauðaneshreppur:

Mér er ekki kunnugt um neinar reglur varðandi uupprekstrarrétt ..... Hafi þær verið til eru þær nú gleymdar og glataðar.

...

Svalbarðshreppur

Afréttarlönd annarra hreppa liggja að heiðalöndum Þistilfirðinga á alla vegu.

Þórshafnar- og Sauðaneshreppur:

Afréttarlönd annarra hreppa liggja að afrétt hreppsins.

...

Rétt samkvæmt bréfum oddvitanna vottar:

Skrifstofu Þingeyjarsýslu og Húsavíkurkaupstaðar, 13. maí 1959

Sýslumaður Þingeyjarsýslu

Jón Skaptason.³⁷²

Engin sérstök eða nákvæm lýsing hefur fundist á heiðunum upp af Langaneströnd. Aðeins er vikið að heiðalöndunum í lýsingum einstakra jarða í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Þannig segir um Miðfjörð, að Miðfjarðarheiði sé gott afréttarland. Göngur taki þar 2-3 daga fyrir 8 menn.³⁷³ Fé á Gunnarsstöðum gengur í heimalandi og auk þess mikið vestur í Miðfjarðarheiði og austur í Staðarheiði, og taki göngur tvo daga utan heimalands, en einn heima.³⁷⁴ Á Djúpalæk eru sumarhagar fjár einkum í Staðarheiði og Hágangnaurð, og göngur taki tvo daga mest.³⁷⁵ Um Þorvaldsstaði segir, að göngur taki tvo daga utan heimalands, í Miðfjarðarheiði, en heimaland smalist á 6-8 stundum. Fé gangi mikið í Staðarheiði.³⁷⁶ Varðandi Skeggjastaði segir, að Staðarheiði sé víðáttumikil, en ekkert minnst á göngur eða hvernig að þeim sé staðið.³⁷⁷

Um Tunguelsheiði segir í Lýsingu Þingeyjarsýslu:

³⁷² „Upplýsingar um afréttir og fjallskil í Þingeyjarsýslu árið 1959.“ Bls. 1-7. Sýslumaður Þingeyjarsýslu, Jóhann Skaptason. Dags. 13.5.1959. Lagt fram til hliðsjónar.

³⁷³ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 27.

³⁷⁴ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 31.

³⁷⁵ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 33.

³⁷⁶ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 35.

³⁷⁷ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 38.

Suður af búfjárhögum innstu bæja í Sauðaneshreppi tekur við aðalafirrtarland sveitarinnar, Tunguselsheiði.

Þetta er allstórt svæði og yfirleitt talið gott sauðland, þótt nokkur hluti þess sé að vísu gróðurlítill eða aðeins með nokkrum háfjallagróðri. Að vestan takmarkast land þetta af Hafralónsá, sem fellur út í austanverðan Þistilfjörð og skilur sundur Sauðaneshrepp og Svalbarðshrepp. Sunnan við upptök Hafralónsár ræður Stakfellskvísl, sem kemur innan frá Litla-Stakfelli. Nokkru utar og vestan megin kvíslarinnar rís Stóra-Stakfell í 890 m hæð yfir sjó. Rétt sunnan við Litla-Stakfell eru takmörk afréttarinnar sunnan, og taka þar við heiðalönd Vopnfirðinga. Til austurs liggja svo merkin yfir gróðurlitlar og víða gróðurlausar urðir austur að vörðu á allháum mel við Vestastadrag, en það er ein af kvíslum þeim, sem mynda Miðfjarðará í Skeggjastaðahreppi. Að austan ráða svo sýslumörkin á milli Norður-Þingeyjarsýslu og Múlasýslu.³⁷⁸

Landinu er síðan lýst nánar, en upplýsingar um leitafyrirkomulag eru takmarkaðar.³⁷⁹

Heiðum í Þistilfirði, þ.e. Svalbarðshreppi, lýsir Eiríkur Þormóðsson og styðst við lýsingu Þórarins Kristjánssonar í Holti í Þistilfirði í Lýsingu Þingeyjarsýslu II:

Fyrsta svæðið nefnist Afrétt og nær frá Sveinungsvík að norðan og suður um að Kollavík. ...

Vestan við Afrétt og áfram lengra til suðurs er Seljaheiði. Takmarkast hún af Ormarsá að vestan og fjallgarðinum að austan, en vesturbrún hans er að mestu samfelldar brattar hlíðar eða skriður til vesturs frá Einarsskarði norður í sjó, klofnar af nokkrum skörðum. ...

Garðsheiði er næst sunnan Seljaheiðar og nær suður að sveitarmörkum milli Svalbarðsár að austan og hreppstakmarkanna að vestan. Helstu graslendi heiðarinnar eru í Garðsdal, vel grónum dal milli Flautafells og Súlnafjallgarðs. Einnig er allvíðáttumikið graslendi við Djúpá, sem rennur sunnan og vestan Súlnafjallgarðs í Svalbarðsá, svo og fram með allri Svalbarðsá. Eitt eyðibýli er í Garðsheiði, og verður síðar fjallað um það.

Næst austan Garðsheiðar er Búrfellsheiði, sem margrómuð er fyrir gróðursæld, og heitir Búrfell fjall eitt einstakt suður undir sveitarmörkum. ... Skipta má svæðinu milli Svalbarðsár að vestan og Sandár að austan í tvennt, Svalbarðstungu að norðan og Búrfellsheiði að sunnan. Heldur fyrir sunnan miðbik þessa svæðis er fjallbunga allmikil um sig, sem nær mikið til þvert yfir svæðið milli ána. Þetta eru Svalbarðsnúpar, og er mjög gott sauðland í þeim og meðfram, ekki síst í svonefndri Bægistaðahlíð austan þeirra. Svalbarðstunga heitir svæðið norðan Svalbarðsnúpa, en Búrfellsheiði er sunnan þeirra. Norðaustur af Svalbarðsnúpum er Stóra-Kvígindisfjall, einnig

³⁷⁸Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 183.

nefnt Grímsstaðafjall. ... Norður og austur af Búrfelli er fjöldi vatna, Búrfellsvötn, og er silungur í þeim.

Álandstunga heitir svæðið milli Sandár að vestan og Hölknár að austan. Er breidd hennar um 3-5 km. ... Beint austur undir Svalbarðsnúpum er Balafell, fremur lágt og aflangt fjall, og suður af því eftir endilangri tungunni eru ásar eða lágir fjallshryggir. Þar heitir skarð eitt Vatnsendaskarð. ...

Næsta afréttarland austan Álandstungu er Dalsheiði, sem liggur til suðurs frá bænum Laxárdal milli Hölknár í vestri og Hvammsheiðar í austri. Austurmörk heiðarinnar, sem skilja hana frá Hvammsheiði, liggja eftir miðjum hálendishrygg austan megin í heiðinni, en láglendara er lengi vel suður með Hölkná. Í suðri rísa Heljardalsfjöll, mun hærri en önnur fjöll í heiðinni. Syðsti hluti hennar er heldur gróðurlítill, víða sléttar urðir, en grastorfur þó hér og þar. ... Ekki er vitað til, að nein byggð hafi verið í Dalsheiði.

Austasta afréttarland Þistilfirðinga er Hvammsheiði, sem er þeirra lengst. Hún nær austur að Hafralónsá og vestur að Dalsheiði, en til suðurs á sveitarmörk í Einbúa. Landi heiðarinnar hallar að mestu til austurs að Hafralónsá. Svonefndur Heljardalur gengur til suðvesturs milli Heljardalsfjalla og Bungufjallgarðs. ... Miklu norðar og nær byggðum er Hávarðsdalur upp frá Hafralónsá. Báðir þessir dalir eru orðlögð sauðfjárlönd, enda var búið í Hávarðsdal, og var það eina býlið, sem vitað er um, að hafi verið inni í heiðinni.³⁸⁰

Jóhannes Árnason á Gunnarsstöðum lýsti innsta hluta Hvammsheiðar í Göngum og réttum um 1950:

Þar sem Hvammsheiði nær lengst suður í landið, er nefndur Heljardalur, og gengur hann suður að Bungufjallgarði, er liggur milli Vopnafjarðar og Hólsfjalla. Vestan dalsins ganga Heljardalsfjöll norður úr fjallgarðinum, ... Austan dalsins er Stóra-Stakfell. ...

Sunnan Stóra-Stakfells, þar sem Hvammsheiðarmenn ganga lengst, eiga að mætast afréttir fjögurra hreppa: Svalbarðs, Sauðaness, Vopnafjarðar og Hólsfjalla. Stundum mæta Hvammsheiðargangnamenn Vopnfirðingum eða Fjallamönnum, en sjá oft til Langnesinga.³⁸¹

Í síðari útgáfu Gangna og rétta (1987) eru heiðalýsingar, sem ekki voru í fyrri útgáfunni:

Seljaheiði lýsti Vigdís V. Sigurðardóttir snemma árs 1987:

³⁷⁹Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 183-187.

³⁸⁰Eiríkur Þormóðsson 1970, bls. 21-24.

³⁸¹Göngur og réttir V. bindi. Akureyri 1987, bls. 215.

Seljaheiði nefnist það heiðarland, sem nær frá Múlum í suðri og norður að Bláskriðu. Að vestan liggur Ormarsá á hreppamörkum og að austan liggur Fjallgarður. Fjallgarðurinn er víðast hvar allbrattur en yfir hann liggja sex skörð. Syðst er Einarsskarð og yfir það liggur vegurinn um Öxarfjarðarheiði, næst eru svo Sandskarð, Svalbarðsskarð, Kollavíkurskarð, Bjarnarskarð og nyrst er svo Hófaskarð. ...

Í Seljaheiði eru fjögur eyðibýli. ... En ef reynt er að gera sér í hugarlund á hverju búskapur byggðist hér áður fyrr, þ.e. góðum slægjum, þá er nóg af slíku í Seljaheiði. Syðst er Lækjamót. Býlið er talið vera í landi Óttarsstaða. ... Næst er Óttarsstaðir. Það er um 3 km norðar en Lækjamót. ...

Um smölun í Seljaheiði sjá ábúendur á Kollavík og Borgum. [Síðan segir, að innri hluta heiðarinnar smali Öxfirðingar í fyrstu göngum].³⁸²

Um Garðsheiði segir m.a. í frásögn Björgvins Þóroddssonar frá ársbyrjun 1987:

Garðsheiði er vestan Svalbarðsár. Að sunnan liggja heiðamót um Djúpá að upptökum hennar, þaðan sveitamörk norður yfir Urðir. Síðan austur á brún Fjallgarðs nokkuð sunnan við Einarsskarð, frá Einarsskarði norður eftir austurbrún Fjallgarðs.

Norðan Djúpár vestan Súlnafjallgarðs er nokkuð stórt gróið landsvæði sem kallað er Djúpárbotnar. Þetta landsvæði smala Öxfirðingar samkvæmt samningi. ... Garðsheiðarmenn smala nú suðurhluta heiðarinnar alveg frá Þorvaldsstaðahæðum inn að Fjallgarðshorni í veg fyrir Öxfirðinga við Djúpá. Að öðru leyti er heiðin smöluð til norðurs báðum megin Flautafells, ...

Garðsheiði tilheyrir Garði. Er hún víða grösug og mjög gott sumarland fyrir sauðfé. Fyrr á árum var mikið heyjað á Garðsdal og má enn víða sjá heytos nálægt bestu slægjublettunum.³⁸³

Búrfellsheiðarlýsing Gangna og rétta eftir Sigtrygg Þorláksson er einnig frá árinu 1987:

Búrfellsheiði er sumarbeitiland bænda á Svalbarðstungu í Þistilfirði og Öxfirðinga að hluta. Sá hlutinn, sem tilheyrir Þistilfirðingum, afmarkast af Sandá að austan, Fossá að sunnan lítið eitt upp fyrir eyðibýlið Foss. Þaðan liggja landamerkin eftir svokölluðum Jarðbakka í Búrfellshól, sem er allstór hóll norðaustan undir Búrfelli, úr Búrfellshól syðst á Langás, sem ræður merkjum að Djúpá, og síðan Djúpá þar til hún rennur í Svalbarðsá. Að norðan ráða landamerki Kúðár og Bægisstaða. ...

³⁸²Göngur og réttir V. bindi, bls. 220-221.

³⁸³Göngur og réttir V. bindi, bls. 222-223.

Á meðan Kúðá (fór í eyði 1966) var í byggð var lagt upp í göngur þaðan. ... á þeim árum fór einn maður degi fyrr en aðrir og smalaði þann dag svæðið kring Búrfell með Öxfirðingum. ... og rak síðan Þistilfjarðarféð morguninn eftir austur yfir Hraunhæð í veg fyrir Búrfellsheiðarmenn. ....

Á meðan þetta fyrirkomulag hélst var Búrfellsheiðin smöluð þannig, að allir gangnamenn fóru inn vestan við Svalbarðsnúpa, byrjuðu að smala í Grasdal og smöluðu fénu með sér inn með Núpunum að vestan og ráku það austur fyrir Hlíðarhorn áður en þeir fóru í matstað við Hraunhæð. Þar var mönnum skipt. Sumir fóru inn og austur að Fossi og niður með Fossá, smöluðu Fosshóla og út með Sandá. Aðrir fóru út og austur. Einn maður fór venjulega út yfir Svalbarðsnúpa, ... Fénu var smalað út og austur Stóra-Mosfell að Sandá, þaðan með henni alla götu út að Tröllkonuhlaupi. ...

Eftir að Kúðá fór í eyði árið 1966 og smölun með Öxfirðingum lagðist niður, var fyrirkomulagi gangna í Búrfellsheiðinni breytt á þann veg, að ekki var byrjað að smala fyrr en sunnan við Núpa og smalað út báðum megin. ... Öxarfjarðarfé tók að leggja undir sig innheiðina, og svo fór að samið var við þá að smala Þrætutungur, svæði vestan Vatnakvíslar austur um Litla-Mosfell.³⁸⁴

Grímur Guðbjörnsson lýsir snemma árs 1987 Álandstungu svo:

Álandstunga liggur á milli Hölknár og Sandár í Þistilfirði. Það nafn er ekki einungis á afréttarlandinu eða heiðinni, heldur öllu landinu frá sjó til heiða og hreppamóta. ...

Suðurmörk heiðarinnar - heiðamót - eru vestan við Þorsteinsnef, sem er örskammt frá Sandá, en að austan við svokallaðan „Hól“, sem stendur við Hölkná - austan ár. Sunnan þessara marka tekur við afrétt Hólsfjalla, en hefir nú á seinni árum verið smöluð af Öxfirðingum.³⁸⁵

Smölun á Álandstungu háttaði svo að sögn Gríms:

Þar sem heiðin liggur á milli tveggja vatnsfalla, sem fé fer ekki mikið yfir, liggur beint við, að fénu er smalað að ánum og út með þeim, enda hefir svo verið gert í a.m.k. ein sextíu ár. En áður var þetta gert á annan hátt. Á meðan býlin voru í byggð inn um alla heiði, var stór hluti hennar heimalönd. Þá var því Álandstunga fram yfir síðustu aldamót, eftir því sem ég best veit, smöluð með Dalsheiði. Þá hafa gangnamenn gist á innstu bæjum, ... smalað inn Álandstungu, rekið féð yfir Hölkná og smalað svo út (norður) Dalsheiði. ... Hvenær þessu var breytt veit ég ekki fyrir víst, en hluti af austurheiðinni var smalaður með Dalsheiði allt til 1927. Tilefni þess, að svo var gert, var, að bóndinn í Laxárdal keypti þetta land, þegar býlin voru að byggjast í heiðinni, til að koma í veg fyrir frekari byggð.

³⁸⁴Göngur og réttir V. bindi, bls. 224-225.

³⁸⁵Göngur og réttir V. bindi, bls. 226.

Á meðan búíð var á Hafursstöðum fóru gangnamenn þangað til gistingar, smöluðu innan við næsta dag og gistu þar næstu nótt. ... Á þriðja degi var smalað til réttar. ... Árið 1970 var byggður gangnamannakofi og hesthús á Vatnsenda og hætt að gista á Hafursstöðum.

... Fyrsta dag er farið í kofa, annan daginn er innheiðin smöluð og féð rekið út fyrir Kristjánskot. Þriðja daginn er smalað út ...

Í stórum dráttum fer smölun í heiðinni þannig fram, að riðið er úr kofa inn á heiðamót. Þar fara tveir menn austur og smala út með Hölkná austan Lambafjallgarðs. Fjórir smala út vesturheiði, en einn þeirra, sá sem fer út fjallgarðinn, fer austur norðan við Kamba, þar sem hann mætir austurheiðarmönnum.³⁸⁶

Dalsheiði og Dalsheiðargöngum lýsir Þórarinn Kristjánsson vorið 1987:

Dalsheiði er önnur austasta afrétt Þistilfirðinga, vestan megin á tungunni milli Hölknár og Hafralónsár. Samkvæmt byggingabréfi frá 1900 er heiðin öll innan landamæra jarðarinnar Laxárdals. Að vestan ræður Hölkná inn á mótis við Þvergil norðvestan í Heljardalsfjöllum, að austan Laxá að upptökum, þá Skessuhamar og Bræðravatnahryggur, stefna milli Bræðravatna og nokkuð bein lína í norðausturhorn Heljardalsfjalla, sem marka línuna að sunnan.

Vegalengd frá sjó inn að Heljardalsfjöllum er um 40 km. ...

Áður en túnrækt hófst að marki var oft heyjað í heiðinni, sett saman og ekið heim að vetrinum. ... Verða hér nefndir nokkrir blettir eða engjastykki svo sem í Einarsdal, við Hestlæk, Víðinesá suður af Lambhól og Bessalæk. Þá Laufnes og enn sunnar við ána Krubbusel, besta engjastykkið í heiðinni. Á Víðinestungunni var heyjað við Ytrihæðalæk. Þá var heyjað í Blettinum sunnan við Fremrihæðir, við Álftatjörn vestur af Krubbnaseli og inn við Aragunnulæk. Þangað var ekki minna en 15 km frá Laxárdal.³⁸⁷

Þórarinn segir gangnakofa í Dalsheiði lengi hafa verið á lækjarbakka örstutt austan við Hölkná í Þvertungunni skammt norðan við fjallið. Árið 1964 var nýr kofi byggður við Stóruurð undir Nautatungufjalli. Fyrrum var byrjað á að fara í Hafursstaði og gista þar. Næsta dag smalað inn Lambafjallgarð austanverðan, Dalsheiði innanverða og gisti í Dalsheiðarkofa. Þriðja daginn smalað heim. Nokkru eftir að byggð lagðist af á Hafursstöðum, fóru Álandstungumenn að smala þetta svæði, en Dalsheiðarmenn fóru beint inn í kofa og gistu þar tvær nætur.³⁸⁸

Þórarinn Kristjánsson lýsir einnig Hvammsheiði árið 1987:

Hvammsheiði er austasta afréttarsvæði Þistilfirðinga. Heiðamörk að vestan liggja að Dalsheiði inn í Heljardalsfjöll eins og fram kemur í þættinum um

³⁸⁶Göngur og réttir V. bindi, bls. 229-230.

³⁸⁷Göngur og réttir V. bindi, bls. 233-234.

³⁸⁸Göngur og réttir V. bindi, bls. 224-236.

Dalsheiði. Að austan ræður Hafralónsá inn að Heljardalsá, síðan Stakfellskill að upptökum og stefna allt suður að Einbúa, þar sem liggja saman heiðalönd Pistilfirðinga, Fjöllunga og Vopnfirðinga, og þaðan norðvestur fjöllin vestanmegin Heljardalsins. Vegalengd frá sjó suður um Einbúa mun vera um 50 km.³⁸⁹

Engjaheyskapur var í Hvammsheiði að sögn Þórarins:

Áður fyrr voru nytjaðar engjar í Hvammsheiði kringum Hávarðsstaði, við Fremrifjöll, í Garðárbrekkum, Kollhólsflóa og víðar. Sóttu bændur í Hvammi og Gunnarsstöðum heyfeng á þessar slóðir fram yfir 1940, lágu við í tjöldum, settu saman og sóttu á sleðum á vetrum.

Göngur segir Þórarinn með þeim hætti, að fyrsta dag er farið í Kofa. Næsta dag farið inn fyrir, sem kallað er, og þurfi að taka daginn áður en sauðljóst sé, því að löng dagleið er fyrir höndum. Aðra nótt er gíst í kofa og þriðja dag smalað út fyrir girðingu. Göngur í Hvammsheiði hafi lengi verið metnar hærra en aðrar göngur í hreppnum. Dagleiðir muni hafa verið taldar nokkru lengri þar en á öðrum heiðum.³⁹⁰

Í Lýsingu Þingeyjarsýslu segir m.a. um Búrfellsvötn á Búrfellsheiði:

Suður frá þeim [þ.e. Svalbarðsnúpum] liggur lág háslétta vel grösug allt milli ána. Þar inni á sléttunni eru Búrfellsvötn. Er silungur í vötnunum. Hafa Pistilfirðingar farið þangað síðari hluta vetrar eða snemma vors og veitt á dorg í gegnum ísinn og fengið nokkurn afla.³⁹¹

5.23. Sel

Selfarar Sauðaneskirkju hjá Balafelli er fyrst getið í Auðunarmáldögum frá árinu 1318.³⁹² Þar er einnig nefndur Fellslækur, sem keyptur var fyrir kúgildi. Sami lækur er nefndur Fiskilækur í máldögum Jóns skalla Eiríkssonar frá árunum 1360-1389.³⁹³ Í þeim máldögum er selförin einnig nefnd og í yngri máldögum og visitasíum.³⁹⁴ Fiskilækur virðist vera hjá Balafelli, sbr. sóknarlýsingu Sauðaness, sem vikið verður síðar að.

Frá 1591 er varðveittur reikningur Sauðaneskirkju þar sem fram kemur að kirkjan eigi allt heimaland sitt en einnig selför undir Balafell og Fiskilæk.³⁹⁵ Skrá var gerð yfir eignir Sauðaneskirkju af sóknarprestinum Jóni Bessasyni 5. maí 1644 en auk

³⁸⁹Göngur og réttir V. bindi, bls. 237.

³⁹⁰Göngur og réttir V. bindi, bls. 239.

³⁹¹Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 153.

³⁹²Skjal nr. 4 (75). Sömu upplýsingar koma fram í máldagasafni Jóns skalla Eiríkssonar Hólabiskups sem talið er frá árunum 1360-1389, sbr. skjal nr. 4 (77). Þetta er endurtekið í máldagasafni Péturs Nikulássonar Hólabiskups frá 1394 og síðar, sbr. skjal nr. 4 (83). Þess sama er getið í máldaga Sauðaneskirkju úr máldagasafni Ólafs Rögnvaldssonar Hólabiskups frá 1461 og síðar, sbr. skjal nr. 4 (85).

³⁹³Skjal nr. 4 (77).

³⁹⁴Skjöl nr. 4 (83) og nr. 4 (85).

³⁹⁵Skjal nr. 3 (187).

hans setja þeir Bjarni Jónsson og Guðmundur Magnússon nafn sitt undir hana. Þar kemur m.a. fram að kirkjan eigi allt heimaland sitt en að auki selför undir Balafelli og Fiskilæk.³⁹⁶

Greinargerð fyrir Presthólaprestakall var samin árið 1782. Þar stendur:

... Hver, edur hversu mörg Jök þesse Stadur eige til lands í annara löndum veit Eg ecke vüst þar einger vitnis burder edur Skiöl þar umm finnast vid Kyrkiuna, enn heirdt hefe Eg gamla Menn seigia ad Hann ætte Selfor fyrer austann Ormarsá og frý Hagabeitar land þar umm Lækina, umm þann týma; Item Galthólmana utfrá í Anne Eirnenn Hoolmavatn og Hölmann þar i; Enn þetta allt færer med ser einga Nytseme nu umm stunder.³⁹⁷

Um 1820 hófust deilur um eignarhald á landsvæði í nágrenni Balafells í Þistilfirði, með tilliti til selstöðuréttinda, sem áttu eftir að standa í nokkra áratugi. Upphaf málsins má rekja til þess að árið 1817 uppbyggði Sigurður Magnússon, hreppstjóri í Þistilfirði, eyðikotið Hafursstaði, dóttur sinni til ábúðar, í sellandi sem Sauðanesprestur taldi tilheyrja Sauðaneskirkju. Minnst er á sel þessu í deilumáli.³⁹⁸

Fyrir manntalsþingsrétti á Svalbarði í Þistilfirði 30. júní 1820 var lesin upp lögfesta séra Stefáns Einarssonar á Sauðanesi fyrir nefndrar kirkju sellandi fram í Svalbarðsheiði.³⁹⁹

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns (sá hlutinn, sem nær til Norður-Þingeyjarsýslu, saminn 1712) er mjög fátöluð um sel. Getið er tveggja eyðihjáleigna Svalbarðs, sem kenndar eru við sel, Svalbarðssels og Kúðársels.⁴⁰⁰ Um eyðibólið Bægisstaði í landi Svalbarðsstaðar, framarlega á heiðinni segir:

Selför og nokkurn heyskap hafði staðurinn á þessu eyðibóli um nokkurn tíma fyrir vel 40 árum, og síðan bjó þar maður eitt ár, ...⁴⁰¹

Getið er um Hafursstaði, fornt eyðiból frammi í heiðinni fram frá Álandi. Síðan segir:

Selför á Sauðanesstaður á þetta eyðiból, en ekki vita menn til vissu í hvörrar jarðar landi það liggur.⁴⁰²

Í lýsingu Sauðaness stendur aftur á móti:

Selför á staðurinn í Álands land undir Balafelli, sem ekki hefur búkast í manna minni. Silúngsveiði á staðurinn í einum læk í sama takmarki, sem Fiskilækur kallast, hefur ei brúkast nema í sumar, og fækst þar í silúngur.⁴⁰³

³⁹⁶Skjal nr. 3 (185). Stefán Einarsson, Vigfús Jónsson og Eiríkur Þorsteinsson votta 31. júlí 1808 að eignarskráin sé rétt skrifuð eftir afriti sem séra Bessi Jónsson á Sauðanesi og Sigurður Hrólfsson gerðu eftir skjölum kirkjunnar 6. apríl 1691.

³⁹⁷Skjal nr. 3 (274) a-b.

³⁹⁸Skjöl nr. 3 (193 - 206) a-b.

³⁹⁹Skjal nr. 3 (148).

⁴⁰⁰Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 361.

⁴⁰¹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 362.

⁴⁰²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 363-364.

Jarðabókin nefnir einnig Hvammssel fornt eyðiból í Hvammslandi fram með Hafralónsá.⁴⁰⁴

Tungusel er sagt vera fyrst byggt á selstæði Hallgilsstaða fyrir hér um 60 árum [væntanlega upp úr 1650].⁴⁰⁵

Í lýsingu Skeggjastaðasóknar árið 1841 nefnir séra Hóseas meðal bæja, sem átt hafi selstöður:

- 2) Miðfjarðarnes, hvört nú er mannbyggt og áður talið. 3) Djúpilækur; á Gunnarsstöðum hefir nl. áður verið sel þaðan og tvö önnur þar skammt frá. 4) Þórvaldsstaðir; þar hafa verið tvö sel fram í landinu. 5) Á Skeggjastað hafa ogso verið tvö sel: a) Miðmundasel, undir sonefndu Miðmundafelli, og b) Gæsagilssel, þar sem bærinn er nú byggður.⁴⁰⁶

Selstöður, sem Stefán Einarsson á Sauðanesi nefndi árið 1840, voru m.a. þessar:

Tungusel getur haft selstöðu í sínu landi. Hallgilsstaðir hafa einhvörn tíma haft selstöðu á Kristjansstöðum, eyðitóftum framanvert við Helkunduheiðarenda í landamerki Fells og Hallgilsstaða. Syðribrekkur meina eg hafi átt selstöðu utanvert við Fiská upp undir fjalli, hvar tóftarformur sést í svonefndum Selhólum. Ytribrekkur eiga selstöðu í tóftum þeim er standa norðanvert við Selvatn, fram og austur af Ytribrekkum og úr því rennur lækur sá er við það kennist. Syðralón á selstöðu austur og upp í Lónshálsum við svonefndan Sellæk. Sauðanes hefur haft selstöðu ... og e) á Hafurstöðum undir Balafelli í Þistilfirði. ... Öll þessi sellönd (eða selstöður) liggja ónotuð og get eg ei bevísað nær nokkur þeirra hafi notuð verið, nema séra Jón Bessason, er hér var á Sauðanesi, hafði síðastur í seli circa 1650 á Hafurstöðum undir Balafelli og hætti því um það leyti vegna harðinda, ...⁴⁰⁷

Stefán Einarsson nefnir líka eftirfarandi í lýsingu Sauðanessóknar frá 1840:

Undir Sauðaneskirkju ... selför undir Balafelli (Hafurstöðum) og Fiskilækur í sama plássi ...⁴⁰⁸

Valdimar Ásmundsson segir í lýsingu Svalbarðssóknar frá því um 1875, að víða hafi verið selstöður og allar lagst niður „fyrir næstliðin aldamót, þegar bágindi voru hér mest.“ Meðal selja telur hann:

1. Krubbnasel, langt fram á Dalstungu, sel frá Laxárdal. 2. Urðarsel, austur undan suðurenda Flautafells, og 3. Fremrasel, litlu sunnar með Svalbarðsá.⁴⁰⁹

⁴⁰³Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 374.

⁴⁰⁴Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 367.

⁴⁰⁵Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI. bindi, bls. 368.

⁴⁰⁶Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 32.

⁴⁰⁷Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 292.

⁴⁰⁸Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 296 - 297.

⁴⁰⁹Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 260.

Í Nýrri jarðabók árið 1861 er getið hjáleigunnar Hermundarfellssels, sem væntanlega hefur byggst á selstæði frá Hermundarfelli.⁴¹⁰

Í Lýsingu Þingeyjarsýslu er í landi Hallgilsstaða nefnt Klúkusel, austan við Kverká, örskammt innan við ármótin, þar sem áin fellur í Hafralónsá. Þar er talið hafa verið smábýli. Síðar hafi verið þar beitarhús frá Hallgilsstöðum. Einnig er nefnt Melasel, sem þar er talið smábýli, vestan við Kverká, hér um bil á móti Klúkuseli.⁴¹¹

Sama rit nefnir Selhóla og Selás í landi Syðribrekkna.⁴¹² Einnig Krubbasel í landi Laxárdals.⁴¹³ Svo og Þorvaldsstaðasel í landi Svalbarðs.⁴¹⁴ Þá Garðssel á miðjum Garðsdal.⁴¹⁵ Loks eyðibýlið Hermundarfellssel í Hermundarfellslandi, vestur undir fjallgarði, skammt frá Tunguá, norður af svokölluðum Fossabrekkum.⁴¹⁶

---

⁴¹⁰Skjal nr. 4 (2).

⁴¹¹Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 190.

⁴¹²Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 192.

⁴¹³Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 174.

⁴¹⁴Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 166.

⁴¹⁵Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 164.

⁴¹⁶Ritsafn Þingeyinga II. Lýsing Þingeyjarsýslu II. Norður-Þingeyjarsýsla, bls. 163.

6. NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR

6.1. Almenn atriði og dómafordæmi í þjóðlendumálum

Í úrskurðum óbyggðanefndar á fyrsta landsvæðinu sem tekið var til meðferðar, sjá mál nr. 1-7/2000, er í kaflanum *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* gerð grein fyrir athugunum og niðurstöðum um nokkrar staðreyndir og lagaatriði sem almenna þýðingu geta haft við úrlausn þjóðlendumála. Í úrskurðum á næsta landsvæði sem tekið var til meðferðar er í kaflanum *Viðauki við almennar niðurstöður óbyggðanefndar* aukið við þessa umfjöllun og nokkrum nýjum atriðum bætt við, sjá mál nr. 1-5/2001. Kaflar þessir voru felldir saman, með lítilsháttar breytingum, og birtir þannig sem viðauki með úrskurðum í málum á þriðja svæðinu, nr. 1-9/2003, og því fjórða, nr. 1-6/2004. Sami viðauki fylgir hér og með öðrum úrskurðum í málum á fimmta landsvæðinu sem óbyggðanefnd hefur tekið til umfjöllunar, nr. 1-5/2005.

Á þeim tíma sem liðinn er frá því Almennar niðurstöður óbyggðanefndar og viðauki við þær birtist hefur Hæstiréttur kveðið upp nokkurn fjölda dóma sem fela í sér afstöðu réttarins til atriða sem almenna þýðingu hafa við efnislega úrlausn þjóðlendumála. Skál þar fyrst getið um dóm Hæstaréttar frá 6. september 2005 í máli nr. 367/2005, sem fjallað var um í inngangi að niðurstöðum óbyggðanefndar í málum á svæði 4. Svo sem þar segir verður sú ályktun af honum dregin, sbr. nú einnig dóm Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006, að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, og verði að leysa úr máli á þeim grundvelli. Í tilvikum ríkisjarða hefur því þó verið lýst yfir af hálfu íslenska ríkisins að í þjóðlendukröfu felist ekki afsal á eignarlandi og því eigi niðurstaða óbyggðanefndar, að því leyti sem hún tekur til ríkisjarða, að ráðast af sömu atriðum og lögð séu til grundvallar um annað eignarland. Aðrir dómar varða fremur heimildamat og sönnunarkröfur, nánar tiltekið tveir dómar Hæstaréttar frá 21. október 2004 (mál nr. 47 og 48/2004); þrír dómar frá 11. maí 2006 (mál nr. 496/2005, 454/2005 og 345/2005); tveir dómar frá 28. september 2006 (mál nr. 497/2005 og 498/2005); tveir dómar frá 5. október 2006 (mál nr. 67/2006 og 133/2006) og nú síðast þrír dómar frá 16. maí 2007 (mál nr. 448/2006, 536/2006 og 24/2007).

Sú umfjöllun um einstök landsvæði sem hér fer á eftir er í beinu samhengi og samræmi við framangreindar Almennar niðurstöður óbyggðanefndar, ásamt viðauka við þær, og vísar til þeirra. Fyrirliggjandi dómar og úrskurðir óbyggðanefndar eru einnig fordæmi við úrlausn málsins, í þeim tilvikum að reynt hefur á atriði sem almenna þýðingu hafa.

Hér á eftir verður fyrst lagt mat á hvort dómar gefi tilefni til að herða sönnunarkröfur til landamerkjabréfa jarða og að því loknu fjallað almennt um stofnun heiðarbyggðar á Norðausturlandi. Þá verður gerð grein fyrir landnámi á því svæði sem mál þetta varðar og því næst koma niðurstöður óbyggðanefndar um eignarréttarlega

stöðu einstakra landsvæða, í staðfræðilegri röð.⁴¹⁷ Loks verður fjallað um ákvörðun málskostnaðar.

6.1.1. Gildi landamerkjabréfa jarða

Í forsendum dóms Hæstaréttar í máli nr. 48/2004, sem birtur er í dómasafni þess árs á bls. 3796, tók rétturinn almenna afstöðu til mats á gildi landamerkjabréfa, annars vegar jarða og hins vegar annarra landsvæða, og inntaks eignarréttar á svæði, sem lýst er í landamerkjabréfi jarðar, sbr. einnig tilvísanir í síðari dómum í þjóðlendumálum, t.d. máli nr. 345/2005. Orðrétt segir svo:

Við mat á gildi landamerkjabréfa og því hvert sé inntak eignarréttar á svæði, sem þar er lýst, skiptir almennt máli hvort um er að ræða jörð eða annað landsvæði, en þekkt er að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, heldur einnig til dæmis afrétti, sem ekki tengjast sérstaklega tiltekinni jörð. Felur landamerkjabréf fyrir jörð í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða þótt jafnframt verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega.

Einnig kemur fram það álit réttarins að áritun um samþykki eigenda aðliggjandi jarða, þinglýsing og innfærsla í landamerkjabók auki sönnunargildi landamerkjabréfs. Sama máli gegnir ef ekki hefur verið ágreiningur um merki viðkomandi jarðar. Hins vegar verði ekki litið fram hjá þeirri staðreynd að fyrir gildistöku laga nr. 58/1998 hafi engum verið til að dreifa sem gat sem handhafi beins eignarréttar gert samninga um mörk þess lands sem nú nefnist þjóðlenda. Þá verði þess að gæta að með því að gera landamerkjabréf gátu menn ekki einhliða aukið við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Verði til þess að líta hvort til séu eldri heimildir sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfi, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu lands.

Segja má einnig að í nýjustu dómum, sbr. mál nr. 536/2006 og 24/2007, hafi enn verið hnekktt á þýðingu þess að landsvæði teljist innan merkja jarðar. Samkvæmt þessu er óbyggðanefnd rétt að leggja áfram áherslu á landamerkjabréf jarða, sbr. umfjöllun um þau í *Almennum niðurstöðum*, enda þótt með skýrum fyrirvörum sé.

Umfjöllun dómstóla um landamerkjabréf jarðanna Úthlíðar, Stafafells (hluta), Skaftafells og Hóla gefur þó tilefni til að huga sérstaklega að því hvort óbyggðanefnd beri að herða kröfur til sönnunar eignarlands innan landamerkjabréfa jarða, frá því sem lagt er til grundvallar í *Almennum niðurstöðum*. Viðkomandi landsvæði voru öll talin eignarlönd en í forsendum dóma samt sem áður lýst efasemdum um að svo væri að öllu leyti.

⁴¹⁷ Umfjöllun um staðhætti og gróðurfar á svæðinu er byggð á skýrslu Hjörleifs Guttormssonar, náttúrufræðings, sbr. skjal nr. 39, útgefnum kortum Landmælinga Íslands, örnefnaskráum frá Örnefnastofnun Íslands, athugunum í vettvangsferð, sbr. kafla 4.3., og almennum uppláttarritum, svo sem árbókum Ferðafélags Íslands.

Í tilvikum Úthlíðar og þess hluta Stafafellslands sem liggur sunnan og vestan Jökulsár, sbr. mál nr. 48/2004 og 498/2005, lágu fyrir bæði landamerkjabréf og eldri heimildir um merki. Lýsingar þessar fengu vel samrýmst en beinn eignarréttur á hluta þeirra landsvæða sem afmörkuð voru þrátt fyrir það talinn vafa undirorpinn. Fram kemur að staðhættir og fyrirbyggjandi heimildir um gróðurfar styðji ekki að þar hafi verið stofnað til beins eignarréttar með námi. Ekki voru þó talin skilyrði til að skilja þessi landsvæði undan eignarlandi jarðanna, einkum þar sem ekkert hefði komið fram af hálfu íslenska ríkisins sem leggja mætti til grundvallar við nánari afmörkun að þessu leyti. Varðandi umræddan hluta Úthlíðar var einnig tekið fram að ekki hefði verið sýnt fram á að landsvæðið hefði verið nýtt sem samnotaafréttur.

Í tilvikum Skaftafells og Hóla, sbr. mál nr. 496/2005 og 48/2004, voru landamerkjabréf fyrir hendi en engar eldri heimildir. Um landamerkjabréf Skaftafells, sem er ódagsett en var þinglesið á árinu 1890, segir svo í dómi Hæstaréttar:

Þótt landamerkjabréfið geti haft sönnunargildi um mörk eignarlands Skaftafells með því að það var áritað um samþykki af eigendum aðliggjandi jarða, þinglesið og fært í landamerkjabók, verður að líta til þess að ekki var á valdi eigenda jarðarinnar að auka með landamerkjabréfinu við land sitt eða annan rétt umfram það, sem áður hafði verið. Getur landamerkjabréf þetta því ekki eitt og sér nægt gegn andmælum áfrýjanda til að sanna beinan eignarrétt eigenda Skaftafells II að landinu á Skeiðarársandi, sem deilt er um í málinu, heldur verða önnur atriði jafnframt að koma til, sem stutt geta sömu niðurstöðu, sbr. dóm Hæstaréttar 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 [sem fjallar m.a. um Hóla], sem birtur er í dómasafni þess árs á bls. 3796.

Hér skal einnig getið dóms í máli nr. 345/2004, varðandi jörðina Fell í Suðursveit. Þar lá fyrir skýr eldri heimild, nánar tiltekið lögfesta frá árinu 1851, þar sem merki inn til landsins voru m.a. miðuð við aðliggjandi jökul. Landamerkjabréf jarðarinnar frá árinu 1922 var mun óskýrara, náði skemur inn til landsins, þ.e. í átt að jökli, og gat ekki sérstaklega um merki gagnvart jöklinum. Fjallendið næst jökli var dæmt þjóðlenda og þannig fremur miðað við hina yngri heimild, þ.e. landamerkjabréfið, sem náði skemur en hin eldri. Þar höfðu þó önnur atriði einnig vægi.

Óbyggðanefnd hefur nú þegar kveðið upp úrskurði sem fjalla um fjölda jarða á sunnanverðu landinu, þ.e. svæðum 1-4, og heimilda um afmörkun og eignarréttindi á ágreiningssvæðum verið skipulega leitað, m.a. á Þjóðskjalasafni og hjá sýslumannsembættum. Séu þær skoðaðar heildstætt kemur í ljós að landamerkjabréf hátt í tvö hundruð jarða hafa verið könnuð sérstaklega. Í upp undir helmingi tilvika hefur það verið elsta lýsing á merkjum jarðar og beinn samanburður við eldri heimildir þannig ekki mögulegur. Því fer einnig fjarri að eldri heimildir séu almennt heildstæðar merkjalýsingar. Þvert á móti geta þær verið brotarkenndar og jafnvel fremur falið í sér vísbendingar en ótvíræðar lýsingar. Loks eru tíu tilvik þar sem

ekkert landamerkjabréf, í skilningi landamerkjatalaga, er fyrir hendi og verður ekki séð að það hafi nokkurn tíma verið gert. Að því er varðar mikinn meirihluta jarða á svæðum 1-4, var niðurstaðan sú að aðrar heimildir um merki, væru þær til, ýmist styddu lýsingu bréfs eða mæltu henni ekki í mót. Merkjum væri því rétt lýst í landamerkjabréfi, svo sem óbyggðanefnd skýrði það. Tekið skal fram að sú skýring var í ákveðnum tilvikum önnur en málsaðila.

Svo sem að framan greinir virðast dómstólar þannig gera fremur strangar kröfur til landamerkjabréfa jarða, þ. á m. að þau hafi stuðning af öðru og þá einkum eldri heimildum. Til þess ber þó að líta að fleiri atriði eru hér samofin og lögð til grundvallar niðurstöðu hverju sinni, þar á meðal mismunandi vægi eða trúverðugleiki einstakra heimilda, nýting, gróðurfar og staðhættir. Með hliðsjón af því og með tilliti til stjórnskipulegrar jafnræðisreglu telur óbyggðanefnd að fara beri varlega í að draga víðtækar ályktanir af þessari umfjöllun. Líta ber til þess að eftir að gengið hafði verið frá landamerkjabréfi, með tilheyrandi opinberri skráningu, hafði jarðeigandi síður ástæðu til að varðveita skjöl sem þar kann að hafa verið byggt á. Eðlilegt verður að telja að íslenska ríkið beri hallann af þeim vafa sem fyrir hendi kann að vera í slíkum tilvikum.

Niðurstaða óbyggðanefndar er því sú að ekki sé ástæða til að herða sérstaklega kröfur um sönnun eignarlands innan lýsingar í landamerkjabréfi jarðar, umfram það sem áður hefur verið lagt til grundvallar og samrýmist vel þeirri almennu afstöðu Hæstaréttar til landamerkjabréfa sem áður var lýst. Eftir sem áður er ljóst að dómstólar gera nokkuð strangar kröfur til sönnunar eignarlands, sbr. einnig þá meginreglu í íslenskum rétti að sá sem telur til eignarréttar yfir landi verður að færa fram heimildir fyrir eignartikalli sínu. Jafnframt liggur fyrir að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, sbr. t.d. dóm Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2005, þar sem segir svo:

...nær frá upphafi Íslandsbyggðar mörkuðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig mörk ítaka, afrétta og allra annarra réttinda í lönd sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu manna. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda merkjum réttindanna við, hvers eðlis sem þau voru. Af framanrituðu þykir leiða að skýra verði hvaða réttindi það séu sem menn voru að skipta á milli sín.

6.1.2. Heiðarbýli á Norðausturlandi

Í Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar er gerð almenn grein fyrir þeirri stofnun eignarréttar sem heimilaður var í nýbýlatilskipun frá 15. apríl 1776, um landnám og byggingu eyðijarða, og síðar nýbýlalögum, nr. 15/1897.⁴¹⁸ Að því er varðar Norðausturland sérstaklega í þessu sambandi benda heimildir til að í kjölfar

nýbýlatilskipunar og fram yfir miðja 19. öld hafi þar verið stofnað til heiðarbyggðar í meiri mæli en á þeim landshlutum sem áður hafa komið til umfjöllunar hjá óbyggðanefnd. Byggð þessi stóð að jafnaði stutt, oft slitrótt, og þegar komið var fram á miðja 20. öld var henni nær alveg lokið. Í kjölfar gildistöku landamerkjálaga voru ýmist gerð sérstök landmerkjabréf fyrir slík heiðarbýli eða þau felld innan landamerkjálýsingar tiltekinnar jarðar.

Samkvæmt ákvæðum nýbýlatilskipunar gat slík býlisstofnun hvort heldur er verið í landi jarðar eða utan þess. Kveðið var á um útmælingu viðkomandi landsvæðis undir stjórn sýslumanns og útgáfu amtmanns á byggingarbréfi til handa nýbýlingi, enda hefði skilyrðum verið fullnægt.

Í þeim tilvikum að stofnað var til nýbýlis í landi jarðar með lögformlegum hætti, sbr. einkum 2. gr. nýbýlatilskipunar, er ljóst að með því hefur ekki orðið breyting á eignarréttarlegri stöðu landsvæðisins. Hér gegnir sama máli og ef þar var stofnað til byggðar með öðrum hætti, svo sem leigu eða sölu hluta jarðar.⁴¹⁹ Um slík landsvæði hlýtur því að fara eftir sömu sjónarmiðum og jarðir almennt, hvernig sem formlegum frágangi hefur verið háttað. Um jarðir almennt vísast nánar til *Almennra niðurstæðna óbyggðanefndar*.

Hafi hins vegar tekist byggð utan jarðar, sbr. einkum 4. gr. nýbýlatilskipunar, verður að kanna hvort þar hafi verið stofnað til lögformlegs nýbýlis. Hafi svo verið, er ljóst að viðkomandi landsvæði er eignarland, þá þegar af þeirri ástæðu. Ella verður að líta svo á að ekki hafi verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli þeirrar löggjafar. Eignarréttarleg staða viðkomandi landsvæðis breyttist því ekki, hvernig sem henni var farið. Annað mál er að í kjölfarið kann að hafa stofnast þar eignarland á öðrum grundvelli, sbr. lög nr. 46/1905 um hefð.

Heiðarbyggð á Norðausturlandi er nefnd ýmsum nöfnum í heimildum, einkum nýbýli, afbýli, heiðarkot og hjáleiga. Notkun þessara hugtaka er misvísandi og tekur ekki endilega mið af ákvæðum nýbýlatilskipunar eða nýbýlalaga. Þannig kann tiltekið býli að vera nefnt nýbýli í heimildum án þess að byggingarbréf liggja fyrir. Málsmeðferð nýbýlaumsóknar getur þá af einhverjum ástæðum hafa lokið á einhverju stigi, svo sem eftir útmælingu, eða jafnvel ekki hafist yfirleitt. Á hinn bóginn getur verið að byggingarbréf hafi verið gefið út en býlið þrátt fyrir það nefnt annað en nýbýli, t.d. hjáleiga.

Útgáfa byggingarbréfs, sem stundum er nefnt nýbýlaleyfi, tekur af vafa um stofnun eignarlands og að landsvæði hafi frá þeim tíma öðlast stöðu jarðar að lögum. Að öðru leyti hlýtur að þurfa að leggja mat á eignarréttarlega stöðu viðkomandi landsvæðis áður en þar tókst byggð og hvort sú staða hafi tekið breytingum síðan. Í því sambandi ber að líta til þeirra krafna sem Hæstiréttur hefur gert til sönnunar eignarlands, sbr. kafla 6.1.1.

⁴¹⁸ Sbr. kafla 3.3. í viðauka.

6.2. Landnám

Í kafla 5.1. hér að framan er gerð grein fyrir frásögn Landnámu varðandi þau landsvæði sem hér eru til umfjöllunar. Svo sem þar kemur fram segir Sturlubók svo um landnám í Þistilfirði: „Ketill þistill nam Þistilfjörð milli Hundsness og Sauðaness. Hans son var Sigmundur, faðir Laugarbrekku-Einars.“ Hauksbók og Þórðarbók Landnámu lýsa landnámsmörkum eins, en segja meira af Katli og afkomendum hans. Hundsnes er talið vera Rauðanes, austan við Kollavík en Sauðanes er talið vera Grenjanes á vestanverðu Langanesi.

Um landnám á Langanesströnd eru Landnámugerðir samhljóða en því er lýst svo: „Gunnólfur kroppa hét maðr, son Þóris hauknefs hersis; hann nam Gunnólfsvík ok Gunnólfsfell og Langanes allt fyrir útan Helkunduheiði ok bjó í Fagravík. Han son var Skúli herkja, faðir Geirlaugar. Finni hét maðr, er nam Finnafjörð ok Miðfjörð. Hans son var Þórarinn, faðir Sigurðar, föður Glíru-Halla. Hróðger en hvíti Hrappsson nam Sandvík fyrir norðan Digranes allt til Miðfjarðar ok bjó á Skeggjastöðum. hans dóttir var Ingibjörg, er átti Þorsteinn enn hvíti.“ Sumar gerðir Landnámu kalla Miðfjörð Viðfjörð og Sandvík nefnist nú Bakkafjörður.

Óbyggðanefnd hefur í fyrri úrlausnum sínum byggt á því að skýrar frásagnir Landnámu hafi sönnunargildi um tilvist eignarréttar en talið hæpið að af takmörkuðum lýsingum í Landnámu verði afdráttarlausar ályktanir dregnar um það hvort í öndverðu hafi verið stofnað til eignarréttar yfir landsvæði með námi, sbr. einnig dóm Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2005, sem fjallaði um Hoffells-Lambatungur í Nesjum. Af þeim frásögnum Landnámu sem að framan er lýst verður ekki ráðið hversu langt inn til landsins landnám náði og að því leyti verða þannig engar afdráttarlausar ályktanir af þeim dregnar. Þá skal þess getið að í máli nr. 5/2005 hjá óbyggðanefnd er komist að sömu niðurstöðu að því er varðar landnámslýsingar í Öxarfirði.

6.3. Heiðarmúli

6.3.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Heiðarmúla, sbr. landamerkjabréf dags. 28. júní 1884 og þingl. 16. maí 1885.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá hornmarki heiðarlands Garðs, Flautafells og Heiðarmúla (punktur 12) og þaðan að hornmarki Garðs, Hermundarfells og Heiðarmúla (punktur 13) og síðan eftir Einarsskarðskvísl að Ormarsá (punktur 14). Frá þeim punkti liggur kröfulína ríkisins eftir Ormarsá til

⁴¹⁹ Sbr. kafla 4.2. í viðauka.

suðurs. Aftur á móti hefur gagnaðili, þinglýstur eigandi Heiðarmúla, lýst kröfu um beinan eignarrétt að landi innan landamerkja Heiðarmúla. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.2.

Að Heiðarmúla liggur til suðurs Þverfellsland en til vesturs er ágreiningssvæði í Öxarfirði sem fjallað er um í máli nr. 5/2005 hjá óbyggðanefnd. Landsvæðið er í 300-500 m hæð. Að norðanverðu er Seljaheiði sem er hallalítill og gróin. Til suðurs hækkar land í Múlum. Múlar eru miklir um sig og lítt grónir og er hæsti tindur þeirra innan svæðisins í 403 m hæð. Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.3.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi héraðs hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að Þistilfjarðarheiðarnar hafi verið numdar. Afréttarlönd kröfusvæðisins séu átta talsins og Seljalandsheiði eitt þeirra en á þeirri heiði liggja Heiðarmúli. Ríkið heldur því fram að býlið Heiðarmúli hafi verið reist í afrétti eða á almenningi án þess að nýbýlaleyfi hafi verið gefið út. Því hafi eignarréttur yfir landinu ekki stofnast og allt orðið eins og fyrr þegar skammvinn byggð lagðist af.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 19 og 13(1), er byggt á þinglýstum landamerkjabréfum og öðrum eignarheimildum, fornum og nýjum, sem hann hafi fyrir þessari eign sinni, og einnig þinglýstum landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Þá sé fullur hefðartími liðinn frá því ofangreint landamerkjabréf var gert. Auk þess hafi ríkið í aldanna rás viðurkennt að landið sé undirorpið eignarrétti og aldrei fyrr haldið öðru fram. Þá er vísað til jafnræðisreglu stjórnarsýslulaga og stjórnarskrár um að sambærileg mál hljóti sömu niðurstöðu. Þannig verði ekki gerðar ríkari kröfur til gagnaðila en annarra jarðeiganda um að færa sönnur fyrir eignarhaldi sínu. Loks er því haldið fram að eignarréttur að landinu hafi stofnast á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá árinu 1776.

6.3.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Heiðarmúla er rakin í kafla 5.3. Er hér um að ræða eitt svokallaðra heiðarbýla, sbr. kafla 6.1.2., í byggð á árunum 1854-1865 og á árunum 1868-1881. Einnig er rakið þar að viðræður fóru fram um það leyti sem býlið var stofnað þar sem falast var eftir landinu á leigu frá Svalbarðskirkju. Þá liggur fyrir að ábúandi sótti í kjölfarið um nýbýlaleyfi á grundvelli Nýbýlatilskipunarinnar frá árinu 1776. Þeirri beiðni var hins vegar andmælt af hálfu

ábúanda Hermundarfells sem taldi að landsvæðið hefði verið byggt þeirri jörð. Hvorki er til fornt né nýtt mat vegna Heiðarmúla.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Heiðarmúla er lýst í landamerkjabréfi frá 28. júní 1884 og þingl. 16. maí 1885. Einnig verður kannað hvað ráðið verður af öðrum heimildum um það efni en þar nýtur við útmælingar frá 8. júní 1856 vegna stofnunar nýbýlis og lýsingar á merkjum í landamerkjabréfum aðliggjandi landsvæða.

Í landamerkjabréfinu er mörkum að austan og norðanverðu, gagnvart Óttarsstöðum, lýst úr gildragi vestanvert við fjallgarðinn framanvert við Einarsskarð og þaðan eftir Einarsskarðskvísl þar til hún kemur í Ormarsá. Í útmælingunni er að finna sömu lýsingu á þessum merkjum. Ekkert landamerkjabréf er til fyrir Óttarsstaði en í fasteignamatinu frá 1916-1918 fyrir N-Þingeyjarsýslu er að finna lýsingu á landamerkjum Óttarsstaða. Þar segir að Óttarsstaðir eigi landamerki að norðan frá Kollavíkurskarðsöxl syðri í há Urðarás, þaðan í Biskupsásþúfu og svo beint í Ormarsá. Að vestan ráði Ormarsá til upptaka sinna fremst í Mýrarselsbotnum. Að sunnan ráði bein stefna þaðan austur í fjallgarð. Síðan segir að innan þessara merkja sé eyðijörðin Múli en Einarsskarðskvísl ráði merkjum milli þessara tveggja eyðikota. Samkvæmt þessari lýsingu er hluti af landi Heiðarmúla innan merkja Óttarsstaða.

Til vesturs, gagnvart Efri-Hólum, Arnarstöðum, Arnarhóli, Hrauntanga, Þverá, Sandfellshaga og Hafrafellstungu í Öxarfjarðarhreppi, er merkjum lýst í landamerkjabréfinu eftir Ormarsá að Axarfjarðarheiðarþjóðvegi og þaðan eftir þjóðvegi þeim er liggur úr gili á milli Mýrarsels og Djúpárbotna. Í útmælingu er þessum merkjum lýst á sama veg. Um merki aðliggjandi jarða er fjallað í máli 5/2005 en þar kemur fram að merki þeirra geti samrýmst þeim merkjum sem lýst er í landamerkjabréfi Heiðarmúla.

Loks er merkjum í landamerkjabréfinu lýst úr gilinu á milli Mýrarsels og Djúpárbotna í beinni stefnu þvert yfir hæðir og urðir austur í fyrrnefnt Einarsskarðsgil þannig að lýsingin lokast í þeim upphafspunkti. Sömu lýsingu er að finna í útmælingunni. Hluti Heiðarmúla liggur að Garði og fær lýsing á mörkum jarðarinnar í landamerkjabréfi Garðs frá 25. nóvember 1887 og þingl. 26. júní 1890 samrýmst merkjum Heiðarmúla. Í landamerkjabréfi Garðs er einnig lýsing á Þverfellslandi sem aðskilið er frá öðru landi Garðs og liggur að Heiðarmúla. Þar eru merki talin með Djúpá til upptaka sinna í Djúpárbotnum en síðan ráði bein stefna frá upptökum Djúpár yfir Súlnafjallgarð að upptökum Arndísarlæks. Þessar lýsingar geta vel fengið samræmst.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Heiðarmúla. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum svæðisins sé þar rétt lýst. Umrætt landamerkjabréf var þinglesið og fært í landamerkjabók. Eftir sem áður þarfnast eignarréttarleg staða þessa landsvæðis athugunar, enda þekkt að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir. Með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki getað einhliða aukið við land sitt eða annan rétt. Frá

upphafi Íslandsbyggðar helguðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig ítök, afrétti og öll önnur réttindi sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda við merkjum réttindanna, hvers eðlis sem þau voru. Um þetta má t.d. vísa til dóms Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur).

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Elstu heimildir um eignarhald á þessu svæði er vísitasía fyrir kirkjuna á Svalbarði frá 10. mars 1686 en þar kemur fram að kirkjan eigi land allt austur í Sandá og vestur í Ormarsá og þar að auki Þrætutungur. Þar sem Ormarsá ræður mörkum Heiðarmúla til vesturs er sennilegt að allt það landsvæði sem hér er til umfjöllunar sé innan þessara marka.

Svo sem nánar er rakið í kafla 5.3. falaðist Guðni Sigurðsson eftir því við Vigfús Sigurðssonar prest á Svalbarði að fá að byggja í landi kirkjunnar vestan fjallgarðs. Því erindi svaraði séra Vigfús með bréfi 3. júní 1854 þar sem hann heimilaði Guðna að byggja bæ á nánar tilgreindu bæjarstæði. Jafnframt gerði presturinn ráð fyrir að koma á heiðina síðar um sumarið til að úthluta landi og ákveða landskuldina eftir nánara samkomulagi. Af þessu varð hins vegar ekki og sótti Guðni um að fá landinu útvísað til stofnunar nýbýlis á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar með bréfi 19. febrúar 1855. Í kjölfarið risu deilur við ábúandann á jörðinni Hermundarfelli sem taldi að kirkjan hefði byggt þeirri jörð land þetta. Ábúandinn var hins vegar reiðubúinn til að sætta sig við orðinn hlut svo lengi sem afgangið af Hermundarfelli lækkaði í réttu hlutfalli.

Með bréfi amtmanns 7. janúar 1856 til sýslumanns var þess farið á leit að útvísað yrði hæfilegu landi undir Heiðarmúla á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar. Fór útmælingin síðan fram 8. júlí sama ár en viðstaddur hana var meðal annars séra Vigfús Sigurðsson, prestur á Svalbarði. Að útmælingunni var vikið þegar lýst var merkjum Heiðarmúla hér að framan.

Hinn 15. júlí 1869 ritar Vigfús Sigurðsson, prestur á Svalbarði, bréf til amtmanns og upplýsir að frá því útvísun fór fram á Heiðarmúla sumarið 1856 hafi hver ábúandinn tekið við af öðrum án þess að hann kæmi þar nærri og hafi hann ekkert við það að athuga. Hins vegar hafi hann nýlega orðið þess áskynja að þeir sem hafi landið til umráða vilji eigna sér það sem fornan almenning og svipta Svalbarðskirkju öllu eignarhaldi á því og það muni hann ekki sætta sig við.

Árið 1869 tók séra Gunnar Gunnarsson við Svalbarði af séra Vigfúsi Sigurðssyni. Hinn 22. janúar 1872 ritaði Gunnar bréf til Stefáns Eiríkssonar sem þá

taldi til eignarréttar að Heiðarmúla. Því erindi svaraði Stefán með bréfi 24. sama mánaðar. Þar kemur meðal annars fram að Stefán telji sig eiga Heiðarmúla en hvort hann sé réttmætur eigandi verði landslög að skera úr um. Jafnframt segir hann raunalegt að séra Vigfús hafi ekki framvísað kirkjuskjölum við áreiðargjörðina auk þess sem Stefán bendir á að þar komi ekki fram að hann hafi áskilið sér rétt til áfrýjunar.

Í kjölfar þessa ritar séra Gunnar stiftsfirvöldum 12. febrúar 1872 og óskaði álits og leiðbeiningar þeirra. Í svarbréfi stiftsfirvalda 19. apríl sama ár segir að Guðni Sigurðsson hafi leitað leyfis Svalbarðsprests til nýbýlisbyggingar en ekki haft þetta leyfi að neinu því hann snúi sér beint til amtmanns og óski eftir að öðlast nýbyggjararétt. Í framhaldi af því feli amtmaður sýslumanni að mæla út land samkvæmt nýbýlatiskipuninni. Stiftsfirvöld telja líklegt að í kjölfarið hafi amtmaður gefið Guðna nýbyggjarabréf en ef ekki þá hafi hann hvort sem er litið á sig sem slíka og farið með býlið sem reglulegt nýbýli. Þannig sé það nú komið í þriðja manns eigu án þess að hægt sé að sjá merki þess að hreyft hafi verið við málum af hálfu Svalbarðskirkju fyrr en nú. Einnig taka stiftsfirvöld fram í bréfinu að þó svo býlið ætti upphaflega að hafa verið byggt sem afbýli í landi Hermundarfells, eign Svalbarðskirkju, þá geti þau ekki skilið að það hafi verið látið standa nema að presturinn hafi ekki treyst sér að færa sönnur á að kirkjan ætti landið sem Heiðarmúli væri byggður í. Hallast stiftsfirvöldin að þessu og styrkist það af því að máldagar geti þess ekki að kirkjan eigi land til Axarfjarðarheiðar. Einnig benda stiftsfirvöld á að fram komi í útdrætti úr kirkjustól Svalbarðskirkju, sem gefin var út af séra Vigfúsi Sigurðssyni, að fyrir því landi sem fylgi kirkjujörðunum Brekknakoti og Hermundarfelli, en úr því síðarnefnda ætti Heiðarmúli að vera byggður, sé enginn máldagi aðeins nýjar og gamlar lögfestur sem enginn hafi mótmælt. Þar sem lögfestur jafngildi ekki eignarskjölum og hafi enga réttarþýðingu nema þær hafi verið staðfestar fyrir dómi telja stiftsfirvöld að erfitt geti reynst að sýna fram á hversu mikið heiðarland Svalbarð eigi og hvort Heiðarmúli sé byggður í því landi. Enn fremur telja stiftsfirvöld að erfitt reynist að sanna hvað af heiðarlandinu hafi verið í stöðugri notkun af Svalbarðskirkju því það liggja í svo mikilli fjarlægð frá henni. Ráðleggja stiftsfirvöldin því prestinum á Svalbarði að aðhafast ekkert nema full eignarsönnun Svalbarðskirkju fáið fyrir því landi sem Heiðarmúli er byggður í.

Af gögnum málsins verður ekki ráðið að presturinn á Svalbarði hafi gripið til annarra aðgerða en að afla tveggja vitnisburða eldri manna úr sveitinni um að Heiðarmúli væri í landi Svalbarðskirkju.

Landamerkjabréf fyrir Heiðarmúla var ritað 28. júní 1884 og var bréfinu þinglýst 16. maí 1885. Undir bréfið ritar meðal annars Guttormur Vigfússon, vegna marka til austurs og norðurs, en hann var þá prestur á Svalbarði. Nokkru síðar eða um vorið 1887 var landamerkjabréf vegna Svalbarðs ritað, en þar er mörkum ekki lýst

vestar en í Svalbarðsá. Undir það bréf ritar einnig séra Guttormur Vigfússon vegna jarðarinnar.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið hefur ekki annað komið fram til að renna stoðum undir að land sem lagt var til Heiðarmúla hafi verið eignarland Svalbarðskirkju en vísitasía frá 10. mars 1686. Um þetta land sérstaklega nýtur svo ekki við heimilda fyrr en löngu síðar eða um miðbik 19. aldar þegar heiðarbýli er reist á landinu. Þótt eignarhald Svalbarðskirkju hafi verið véfengt í kjölfarið bæði af síðari ábúanda Heiðarmúla og Stiftsyfirvöldum gerði kirkjan engan reka að því að fá skorið úr þessum ágreiningi eða hafði uppi kröfur af nokkru tagi um að eignarhaldið yrði viðurkennt. Þvert á móti ritar sami prestur sem tekið hafði við jörðinni Svalbarð bæði á landamerkjabréf Heiðarmúla og undir landamerkjabréf Svalbarðs án þess að þar sé nokkuð vikið að því að kirkjan kalli til eignarréttar að landi Heiðarmúla. Að þessu gættu verður ekki talið sannað að land sem lagt var til Heiðarmúla hafi verið úr landi jarðarinnar Svalbarðs. Verður því ekki talið að landsvæðið sé undirorpið eignarrétti nema til hans hafi stofnast á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 15. apríl 1776 eða í skjóli hefðar síðar.

Í málinu liggur ekki fyrir byggingarbréf útgefið af amtmanni fyrir nýbýlinu Heiðarmúla. Þá verður ekki ráðið af öðrum gögnum málsins að slíkt bréf hafi verið gefið út. Í þeim efnum er ekki við annað að styðjast en þá fullyrðingu stiftsyfirvalda í bréfi 19. apríl 1872 að slíkt bréf hafi líklega verið gefið út. Sú fullyrðing sem sett er fram 16 árum eftir útvísun landsins er hins vegar ekki studd neinum rökum. Er því vel hugsanlegt að slíkt bréf hafi aldrei verið gefið út en þau tilvik eru þekkt að útmæling lands undir nýbýli hafi farið fram án þess að byggingarbréf hafi verið gefið út. Með því að ekki hefur verið leitt í ljós að fyrirmælum nýbýlatilskipunar hafi verið fullnægt hefur ekki verið sannað að stofnað hafi verið til beins eignarréttar á grundvelli þeirrar löggjafar. Verður því ekki miðað við að eignarréttarleg staða landsvæðisins hafi tekið breytingum á þeim grundvelli. Í þessu sambandi ber að vísa til þeirra krafna sem Hæstiréttur hefur gert til sönnunar eignarlands, sbr. kafla 6.1.1.

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til eignarréttar að landsvæðinu á grundvelli hefðar. Svo sem áður er rakið var Heiðarmúli í byggð á árunum 1854-1865 og á árunum 1868-1881. Talið er að Stefán Eiríksson hafi átt Heiðarmúla þegar landamerkjabréfið fyrir landið var ritað 28. júní 1884. Undir það bréf ritar Jón Sigurðsson en hann mun hafa verið tengdasonur Stefáns. Ekkert liggur fyrir um eignarhald Heiðarmúla þar til Jón Þ. Jónsson, bóndi á Ásmundarstöðum í Norður-Þingeyjarsýslu afsalar Heiðarmúla 26. nóvember 1943 til Benjamíns Sigvaldasonar. Var afsalinu þinglýst 26. ágúst 1963 með þeirri athugasemd að afsalsgjafi hefði ekki þinglesna eignarheimild fyrir Heiðarmúla. Hinn 31. mars 1967 afsalaði Benjamín Sigvaldason Heiðarmúla til gagnaðila, Barða Friðrikssonar. Ekkert liggur fyrir um með hvaða móti gagnaðili eða þeir sem hann leiðir rétt sinn frá hafa hagnýtt Heiðarmúla frá því landið fór úr byggð á ofanverðri 19. öld. Möguleg hagnýting

landsins fyrir setningu laga um hefð nr. 46/1905 gat ekki að þágildandi lögum stofnað til eignarréttar yfir landinu. Visast um þetta til almennra niðurstaðna óbyggðanefndar.⁴²⁰ Hins vegar þarf að huga nánar að stöðu landsvæðisins eftir gildistöku þeirra laga. Í ljósi Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar⁴²¹ og dóma Hæstaréttar um eignarréttarlega þýðingu landamerkjabréfa liggur fyrir að með gerð landamerkjabréfs verður ekki einhliða stofnað til eignarréttar á landsvæði sem ekki er fyrir undirorpið eignarrétti. Þannig háttar óhjákvæmilega til um landamerkjabréf Heiðarmúla. Að frátöldum þeim tímabundnu nytjum sem áttu sér stað innan marka landsvæðisins um miðja 19. öld liggur ekkert fyrir um hagnýtingu þess á síðari tímum og má ætla að hún hafi verið lítil ef nokkur af þeim sem gert hafa tilkall til eignarréttar. Er þá undanskilin aðild að veiðifélagi Ormarsár en að henni verður nánar vikið síðar. Stendur þá það eitt eftir hvort ætlað framsal réttinda til landsvæðisins hafi leitt til breytinga á eignarréttarlegu inntaki yfir landinu. Slíkar ráðstafanir einar og sér geta ekki falið í sér stofnun beins eignarréttar fyrir hefð á grundvelli laga um hefð nr. 46/1905.

Hefur því hvorki verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar né hefðar en af því leiðir að Heiðarmúli hefur ekki stöðu jarðar að lögum, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Samkvæmt öllu því sem hér hefur verið rakið verður fallist á þá kröfu ríkisins að umrætt landsvæði verði talin þjóðlenda. Að þeirri niðurstöðu fenginni þarf að leysa úr því hvort stofnast hafi til takmarkaðri réttinda innan marka þessarar þjóðlendu en gagnaðili hefur uppi kröfu á þeim grundvelli.

Svo sem hér hefur verið rakið var Heiðarmúli tímabundið í byggð á 19. öld en almennt séð liggur lítið fyrir um afnot landsvæðisins eftir þann tíma. Því má hins vegar slá föstu að fé bænda í sveitinni hefur að meira eða minna leyti runnið um svæðið. Á grundvelli þeirrar hagnýtingar getur gagnaðili hins vegar ekki kallað til réttinda yfir landinu. Þá liggur fyrir í málinu yfirlýsing gagnaðila frá 23. júní 2003 þar sem hann veitir ábúendum Valþjófsstaða heimild til að nýta Heiðarmúla sem afrétt til beitar fyrir sauðfé á tímabilinu frá júní til september ár hvert. Var heimild þessi ótímabundin en uppsegjanleg með árs fyrirvara. Þessi hagnýting gat heldur ekki skapað rétt fyrir gagnaðila, enda er ekki unnt að öðlast eignarrétt innan þjóðlendu fyrir nám eða hefð eftir gildistöku laga nr. 58/1998. Fyrir liggur að Heiðarmúli hefur verið í arðskrá Veiðifélags Ormarsár a.m.k. frá árinu 1972. Gagnaðili íslenska ríkisins í máli þessu, Barði Friðriksson, hefur farið með veiði fyrir landi Heiðarmúla og notið arðs af henni í hefðartíma fullan, sbr. hefðarlög nr. 46/1905. Samkvæmt þessu verður ekki fallist á það með gagnaðila að hann hafi öðlast önnur óbein eignarréttindi innan þjóðlendunnar en veiðirétt í Ormarsá.

⁴²⁰ Sjá viðauka.

⁴²¹ Sjá viðauka.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Að austan ræður gildrag vestanvert við fjallgarðinn framanvert við Einarsskarð og fylgir landið Einarsskarðskvísl, sem liggur vestan við fjallgarðinn þar til hún kemur í Ormarsá og ræður þannig umgetin kvísl merkjum að austan og norðanverðu, en upp frá því Ormarsáin að vestanverðu fram að Öxarfjarðarheiðar þjóðvegi. Þar eftir er fylgt farvegi þeim, er liggur úr gili á milli Mýrarsels og Djúpárbotna, og ræður þá bein stefna frá gílinu að sunnan þvert yfir hæðir og urðir, austur að fyrrnefndu Einarsskarðsgili.

Barði Friðriksson er eigandi veiðiréttar fyrir landi Heiðarmúla í Ormarsá, samkvæmt II. kafla laga um lax- og silungsveiði, nr. 61/2006.

6.4. Þverfellsland (Garður)

6.4.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Garðs. Nánar tiltekið er um að ræða svokallað Þverfellsland, svo sem því er lýst í landamerkjabréfi Garðs, dags. 25. nóvember 1887 og þingl. 26. júní 1890. Einungis Þverfellsland er á þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins og tekur umfjöllunin því eingöngu til þess.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Lambafjallagróf þar sem hún fellur í Kúdá (punktur 10) og síðan með innri mörkum jarðarinnar Kúðár upp með Lambafjallagróf að upptökum hennar (punktur 11) en þaðan er fylgt innri landamörkum Flautafells þar til þau eiga hornmark við Heiðarmúla (punktur 12) og þaðan í hornmark við merki Heiðarmúla, Garðs og Flautafells (punktur 13). Er landið því allt í þjóðlendu, miðað við þessa kröfugerð. Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Garðs, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggja innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1 og kröfum gagnaðila í kafla 3.3.

Að Þverfellslandi liggja til vesturs Sandfellshagi og Heiðarmúli. Til austurs er Kúdá og til suðurs er Hafrafellstunga og Svalbarðskirkjuland. Til norðurs er Flautafell. Landsvæðið sem um ræðir liggur að jafnaði í 3-500 m hæð og er að stórum hluta lítt gróið. Súlnafjallgarður nær yfir mikinn hluta landsins og hefur hann leguna norður-suður. Að vestanverðunni liggja Djúpárbotnar í um 200 m hæð yfir sjávarmáli og er þar votlent og grösugt. Upp af Djúpárbotnum til norðurs og austurs hækkar land. Syðst á svæðinu liggur Súlnafell sem hefur þrjá háa hnjúka í u.þ.b. 500 m hæð. Súlnafell er allbratt að austanverðu. Austan undir austasta hnjúk fjallsins er Súlnatjörn/Súlnafellstjörn í Súlnaflóa. Þar til norðausturs rís Þverfell (u.þ.b. 300 m).

Vestan Þverfells og fyrir miðju landsvæðisins liggur Súlnafjallgarður með leguna norður-suður og er hann allbrattur að austanverðunni en hallar minna að vestanverðunni. Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.4.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7), er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að numdar hafi verið Þistilfjarðarheiðarnar. Afréttarlönd kröfusvæðisins séu átta talsins og Garðsheiðin eitt þeirra. Heimildir um fjallskil bendi til að hér sé um afrétt að ræða og sé allt Þverfellslandið innan þjóðlendukröfulínu ríkisins.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 16 og 13(1), er byggt á þinglýstu landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. 25. nóvember 1887, og öðrum skráðum eignarheimildum sem þeir hafi fyrir þessari eign sinni, og einnig þinglýstum landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Þá sé einnig fullur hefðartími liðinn frá því að ofangreindu landamerkjabréfi var þinglýst. Öll afnot og nytjar landsins hafi verið háðar leyfi jarðeigenda enda enginn notað landið með nokkrum hætti nema eigendur þess. Ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að umrætt land, innan landamerkja, hafi verið undirorpið fullkomnum eignarrétti. Jarðeigendur telja að taka verði Landnámu með fyrirvara sem heimild og að röksemdir þess efnis að landnám hafi ekki náð til heiða á Þistilfjarðarsvæðinu séu ekki reistar á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Lögð er áhersla á að landamerki Garðs séu gömul og bendi til þess að fullkominn eignarréttur eigendanna hafi verið virtur á þessu landi frá ómunatíð.

6.4.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar jarðarinnar Garðs er rakin í kafla 5.5. Þar kemur fram að Garðs er getið fyrst í heimildum frá 13. öld. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴²² Í landamerkjabréfi Garðs frá 25. nóvember 1887 er annars vegar lýst merkjum heimalandsins og hins vegar merkjum svokallaðs Þverfellslands, „...liggjandi í afréttarlöndum inn til heiða“ eins og segir í bréfinu. Milli Þverfellslands og Garðs er jörðin Flautafell. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

⁴²² Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Þverfellslands er lýst í framangreindu landamerkjabréfi en engar eldri merkjalýsingar hafa komið fram. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Þverfellslandi. Að fenginni niðurstöðu um landamerkin verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Samkvæmt landamerkjabréfi Garðs eru merki Þverfellslands til austurs, gagnvart Kúdá og til suðausturs gagnvart Svalbarðskirkjulandi, miðuð við Svalbarðsá frá Þverfellsárósi að Djúpárósi. Sunnanverðum vesturmerkjum Kúðár er eins lýst í landamerkjabréfi þeirrar jarðar, dags. 12. desember 1922. Bréf Garðs er ekki áritað vegna Kúdá en bréf Kúðár er áritað vegna Garðs. Norðanverðum vesturmerkjum Svalbarðskirkjulands er eins lýst í landamerkjabréfum þess lands, því fyrra frá árinu 1887 og því síðara frá 9. desember 1922. Þessi bréf eru ekki árituð vegna Garðs en bréf Garðs er áritað vegna Svalbarðs.

Samkvæmt landamerkjabréfi Garðs eru merki Þverfellslands til suðurs og suðvesturs, gagnvart Sandfellshaga, miðuð við Djúpá frá ósi til upptaka sinna í Djúpárbotnum. Bréfið er ekki áritað vegna Sandfellshaga. Sunnanverðum austurmerkjum Sandfellshaga er eins lýst í landamerkjabréfi þeirrar jarðar, dags. 16. janúar 1883 og þinglýst 25. júní 1884. Landamerkjabréf Sandfellshaga er einnig ekki áritað vegna Garðs. Vegna álitafnis um merki aðliggjandi jarða, Hafrafellstungu og Sandfellshaga, er vísað til umfjöllunar í kafla 6.5. og 6.6. í máli nr. 5/2005 hjá óbyggðanefnd, en þar er lagt til grundvallar, eins og í þessu máli, að Djúpá ráði merkjum gagnvart Þverfellslandi.

Norðanverðum vesturmerkjum Þverfellslands, gagnvart Heiðarmúla, er lýst þannig að bein stefna ráði frá upptökum Djúpár yfir Súlnafjallgarð að upptökum Arndísarlæks. Þessi merki eru samhljóða merkjum Heiðarmúla sem lýst er í landamerkjabréfi fyrir Heiðarmúla, dags. 28. júní 1884 og þingl. 16. maí 1885. Landamerkjabréf Garðs er áritað vegna Heiðarmúla en ekki landamerkjabréf Heiðarmúla vegna Garðs.

Samkvæmt landamerkjabréfi Garðs eru merki Þverfellslands til norðurs og norðausturs gagnvart Flautafelli miðuð við upptök Arndísarlæks þar sem hann fellur í Þverfellsá en eftir það ræður Þverfellsá frá nefndum lækjarósi að ósi sínum þar sem hún fellur í Svalbarðsá. Merkin eru samhljóða merkjum Flautafells sem lýst er í landamerkjabréfi fyrir þá jörð og dagsett er hinn 16. janúar 1885 og þinglýst 16. maí sama ár. Landamerkjabréf Garðs er samþykkt vegna Flautafells og gagnkvæmt.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Garð og þar lýst sérstaklega aðskildu heiðarlandi jarðarinnar, svokölluðu Þverfellslandi, sem hér er til umfjöllunar. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum sé þar rétt lýst. Skjal þetta var þinglesið og innfært í landamerkjabók sýslumanns. Hér að framan hefur verið gerð grein fyrir þeirri niðurstöðu Hæstaréttar að landamerkjabréf fyrir jörð feli í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða en hins vegar verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega, sjá nánar í kafla 6.1.1.

Með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki getað einhliða aukið við land sitt eða annan rétt. Frá upphafi Íslandsbyggðar helguðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig ítök, afrétti og öll önnur réttindi sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda við merkjum réttindanna, hvers eðlis sem þau voru. Ber um þetta efni sérstaklega að vísa til dóms Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur).

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja.

Hvergi kemur fram í heimildum að á Þverfellslandi hafi verið búseta af nokkru tagi, sjálfstæð jörð eða hjáleiga. Þess er fyrst getið í landamerkjabréfi Garðs frá árinu 1887. Sú aðgreining Þverfellslands frá Garði sem þar kemur fram bendir til þess að svæðið hafi verið afréttur og aðskilið frá öðru landi jarðarinnar. Engin gögn liggja fyrir um að Þverfellsland hafi nokkurn tíma verið nýtt til annars en sumarþeirra fyrir búfé og annarra takmarkaðra nota. Sama verður einnig ráðið af staðháttum og gróðurfari en um er að ræða fjallaland fjarri byggð. Ábúendur í Garði reka fé á landið en einnig mun fé ganga á landið frá fleiri jörðum. Landið er smalað af jörðum í sveitinni en einnig frá Öxarfirði þaðan sem fé rennur inn á heiðina. Eldri heimildir benda til þess að Garður hafi átt afrétt enda þótt hann sé ekki tilgreindur nánar. Fyrir manntalsþingsrétti að Svalbarði 2. júní 1847 er þannig lesið forboðsskjal þar sem Garðs- og Flautafellsbændur banna rekstur geldfénaðs í afrétt þeirra án leyfis og afborgunar fyrir hverja kind. Jafnframt segir í sóknalýsingu um Garð, frá því um 1875, að þar sé landrými mikið til heiðar en lítið heimaland og létt sauðland heima. Að endingu kemur fram í fasteignamati N-Þingeyjarsýslu 1916-1918 að hluti landsins sé fjallaland.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki, af hálfu eigenda Garðs, verið sýnt fram á að Þverfellsland sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttáð hefur heldur ekki verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé þjóðlenda.⁴²³ Af fyrirbyggjandi gögnum verður hins vegar ráðið að Þverfellsland sé í afréttareign Garðs.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að landsvæði það sem kallað hefur verið Þverfellsland, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Austurmörk eru um Svalbarðsá frá Þverfellsárósi að Djúpárósi, að sunnan og vestan ræður Djúpá frá ósi til upptaka sinna í Djúpárbotnum. Að norðan ræður bein stefna frá upptökum Djúpár yfir Súlnafellsfjallgarð að upptökum Arndísarlæks, þá ræður lækurinn frá

⁴²³ Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

upptökum til óss síns þar sem hann fellur í Þverfellsá, eftir það ræður Þverfellsá frá nefndum lækjarósi, að ósi sínum, þar sem hún fellur í Svalbarðsá, sem áður er nefndur.

Sama landsvæði telst til afréttareignar jarðarinnar Garðs, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.5. Svalbarðskirkjuland

6.5.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Svalbarðs, sbr. landamerkjabréf Svalbarðskirkjulands frá vori 1887, þingl. 26. júní 1890. Um er að ræða syðri hluta þess landsvæðis sem þar er afmarkað en þess er að gæta að á 19. öld var hjáleigunum Kúðá, Fjallalækjarseli og Bægisstöðum skipt út úr heildarsvæðinu. Nýtt landamerkjabréf var síðan gert fyrir jörðina Svalbarð 9. desember 1922 og þingl. árið 1923, en þar er merkjum lýst að norðurmörkum útskipts lands Kúðár og Fjallalækjarsels. Í því bréfi er hins vegar ekkert vikið að landsvæðinu suður af Kúðá, sem hér er til umfjöllunar. Í kafla 6.6 verður fjallað um Bægisstaði. Af hálfu íslenska ríkisins er miðað við að kröfugerð þess nái ekki norður fyrir merki Kúðár og Fjallarlækjarsels. Eigandi Svalbarðs telur að kröfugerðin taki til lands sem tilheyri Svalbarði.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína með Skjónulæk að þúfu á móts við Tvísteina og í þá (punktur 9). Þaðan liggur línan að landamörkum Kúðár og meðfram þeim í suðurátt í punkt 9A. Þaðan liggur línan meðfram landamörkum Svalbarðskirkjulands og Kúðár í punkt 10, sem er hornpunktur milli Svalbarðskirkjulands, Garðsheiðar og Kúðár. Síðan er fylgt innri mörkum jarðarinnar Kúðár í norður, þar til línan sker Flautafellsmerkin (punktur 11). Á mótí hefur gagnaðili, þinglýstur eigandi Svalbarðs, lýst kröfu um beinan eignarrétt að umræddu landsvæði sunnan kröfulínu ríkisins, sem hann telur liggja innan merkja jarðarinnar samkvæmt eldra landamerkjabréfi frá árinu 1887. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.4.

Að því landsvæði sem hér er til úrlausnar, liggur Kúðá til norðurs en til vesturs eru Hafrafellstunga og Þverfellsland til norðvesturs. Til austurs eru Bægisstaðir og Vatnsendi til suðausturs. Landsvæðið sem um ræðir er hluti af Búrfellsheiði. Svæðið er að mestu gróin háslétta í um 300 m hæð yfir sjávarmáli. Á svæðinu er nokkuð af vötnum og er það að miklum hluta votlendi. Austasti hlutinn af Sandá að austan og Mosfellskvísl að vestan en svæðið á milli ána myndar tungu og kallast nyrsti hluti hennar Mosfellstunga. Syðri hluti tungunnar kallast Stóranes. Um miðja tunguna rís Stóra-Mosfell (385 m) en sunnan þess eru mýrarflákar. Norðvestan Stóra-Mosfells liggur Litla-Mosfell (397 m). Vestan Litla-Mosfells er nokkuð um vötn og kallast þau saman Búrfellsvötn. Norðan Stóra-Mosfells liggja Svalbarðsnúpar (703 m)

og er fjallið mikið um sig. Sunnan í því er brattur hnjúkur er kallast Hlíðarhorn (550 m). Vestan undir Svalbarðsnúpum lækkar land til vesturs og er þar hallalítið, gróið og votlent svæði. Nokkrar kvíslar renna um svæðið norður í Svalbarðsá sem rennur norðvestan svæðisins. Ber þar að nefna Langáskvísl og Vatnakvísl. Frá bæjarstæði Svalbarðs í 385 m hæðapunkt í Stóra-Mosfelli eru um 25 km í beinni loftlínu.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.5.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að numdar hafi verið Þistilfjarðarheiðarnar. Búrfellsheiðin sé staðsett á Svalbarðskirkjulandinu og eitt af átta afréttarlöndum kröfusvæðisins. Sóknarlýsingar Svalbarðskirkju segi að ytri hluti Búrfellsheiðar sé kirkjuland og liggi undir Svalbarð. Ekki sé svo að skilja að almenningar Þistilfjarðar endi þarna og eignarlönd taki við. Við skoðun á því verði að hafa í huga að sóknarlýsingin sé rituð af hálfu kirkjunnar og því ekki litið hlutlaust á málin. Endi almenningurinn hér væri ekki almenningur norðar og sú ályktun verði ekki dregin af áframhaldi lýsingarinnar. Þykir því eðlilegra að líta á þetta kirkjuland eins og Hrunaheiðar, sem úrskurðað var þjóðlenda, eða Skjaldbreið sem einnig var úrskurðað þjóðlenda. Allt Svalbarðskirkjulandið sé innan þjóðlendu eins og það afmarkast af aðliggjandi jörðum og byggist sú afmörkun á því sem að ofan er rakið sem og öðrum heimildum um mörk almenninga á þessum slóðum.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 26 og 13(1), er byggt á þinglýstu landamerkjabréfi Svalbarðskirkjulands frá vori 1887, ásamt þinglýstum afsölum og öðrum skráðum eignarheimildum sem þeir hafi fyrir þessari eign sinni og einnig þinglýstum landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Þá er því einnig haldið fram að fullur hefðartími sé liðinn frá því flestum landamerkjagjörðum var þinglýst. Öll afnot og nýttjar landsins séu háðar leyfi jarðeigenda enda enginn notað landið með nokkrum hætti nema eigendur Svalbarðs og hjáleigur þess. Landsvæði þetta sé um margt líkt svokallaðri Tunguheiði er fylgir Bræðratungukirkju í Biskupstungum og viðurkennt hafi verið sem eignarland. Að virtum staðháttum og gróðurfari á þessum slóðum sé ljóst að Svalbarðskirkjuland teljist frekar til jarða í Svalbarðshreppi heldur en til afréttaralmenningu sem teldist nú þjóðlenda. Á því er byggt að ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að umrætt land sé undirorpið fullkomnum eignarrétti og aldrei haldið öðru fram. Í ljósi þeirra gjörninga sem liggja fyrir um ráðstöfun landsins er því haldið fram að jarðeigendur hafi fært fram nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja staðhæfingu jarðeigenda að

þrætulandið sé ekki fullkomin eign þeirra. Ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að umrætt land, innan landamerkja, sé undirorpið fullkomnum eignarrétti. Taka verði heimildargildi Landnámu með fyrirvara og fullyrðing þess efnis að landnám hafi ekki náð til heiða á Þistilfjarðarsvæðinu sé ekki reist á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Lögð er áhersla á að landamerki Svalbarðs séu gömul en það bendi til að fullkominn eignarréttur eigendanna hafi verið virtur á þessu landi frá ómunatíð.

6.5.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Svalbarðskirkjulands er rakin í kafla 5.6. Þar kemur fram að Svalbarðs er fyrst getið í máldagasafni Auðuns rauða Þorbergssonar Hólabiskups frá árinu 1318. Af heimildum verður ráðið að Svalbarð er sjálfstæð jörð en um er að ræða forna kirkjujörð hreppsins sem sveitarfélagið er kennt við.⁴²⁴ Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Svalbarðskirkjulands er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1887 og hvað ráðið verður af eldri heimildum um sama efni, en þær eru helstar vísitasíu- og máldagabók Jóns biskups Vigfússonar frá árunum 1685-1687, vitnisburður Jóns Benediktssonar prests í Svalbarði frá árinu 1861, kirkjustólsbók frá árinu 1871 og skráning Guttorms Vigfússonar, prests á Svalbarði frá árinu 1885. Jafnframt verður litið til gagna um merki aðliggjandi landsvæða. Eins og áður er vikið að er eingöngu til úrlausnar það landsvæði sem liggur suður af Kúðá og er innan kröfusvæðis ríkisins. Athugun þessi tekur því eingöngu til merkja á því svæði. Að fenginni niðurstöðu um landamerki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem er til umfjöllunar.

Samkvæmt landamerkjabréfi Svalbarðskirkjulands eru merki jarðarinnar til vesturs, gagnvart Hafrafellstungu og til norðvesturs gagnvart Garði (Þverfellsland), miðuð við Svalbarðsá frá ósi upp þangað sem Djúpa fellur í hana, síðan Djúpa að ytri Langássenda og svo Langás en síðan skilur heiðarlönd Svalbarðskirkju og Hafrafellstungu bein lína úr fremri Langássenda suður í upptök kvíslar þeirrar er fellur austur úr stóra Búrfellsvatni (Hólmavatn), þaðan réttisýnis yfir vatnið austan við hólma í melhól þann sem er norðaustan við Búrfell. Þaðan réttisýnis í Dettifossá og ræður sú á síðan landamerkjum austur til Sandár. Austurmerkjum Hafrafellstungu er eins lýst í landamerkjabréfi þeirrar jarðar, dags. 20. júní 1888 og þingl. 29. júní sama ár. Bréf Svalbarðskirkjulands er áritað af hálfu Hafrafellstungu og bréf Hafrafellstungu vegna Svalbarðs. Suðausturmerkjum Garðs (Þverfellsland) er eins lýst í landamerkjabréfi

⁴²⁴ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

þeirrar jarðar, dags. 25. nóvember 1887 og þingl. 26. júní 1890. Bréf Svalbarðskirkjulands er ekki áritað af hálfu eigenda Garðs en bréf Garðs er áritað vegna Svalbarðskirkjulands.

Samkvæmt vísitasíu- og máldagabók Jóns biskups Vigfússonar frá árunum 1685-1687 virðast merkin hafa náð mun lengra til vesturs en þar segir að Svalbarðskirkja eigi land allt milli Sandár að austan og Ormarsá að vestan, auk þess sem tekið er fram að kirkjan eigi þar að auki Þrætutungur. Varðveittur er vitnisburður Jóns Benediktssonar, sem var prestur á Svalbarði á árunum 1817-1838, um landeign Svalbarðskirkju í Þistilfirði, frá árinu 1861, en mörk Svalbarðs til vesturs og norðvesturs samkvæmt þeim vitnisburði virðast í meginráttum þau sömu og koma fram í landamerkjabréfi fyrir jörðina. Þá eru merkin jafnframt í samræmi við upplýsingar sem færðar voru í kirkjustólsbók árið 1871 eftir annarri kirkjustólsbók frá árinu 1818.

Samkvæmt landamerkjabréfi eru merki Svalbarðskirkjulands til austurs, gagnvart Vatnsenda eða Álandstungu, miðuð við Sandá sem allt til sjávar myndar austurmörk jarðarinnar. Vesturmerkjum Vatnsenda er eins lýst í landamerkjabréfi fyrir Vatnsenda, dags. 4. júní 1889 og þingl. 26. júní 1890. Bréf Vatnsenda er ekki áritað af hálfu Svalbarðs og sama á við um bréf Svalbarðskirkjulands. Úr Svalbarðskirkjulandi var skipt hjáleigunni Bægisstöðum á síðari hluta 19. aldar og miðast norðausturhluti landsins við vestur og suðurmörk Bægisstaða eins og þau eru afmörkuð í landamerkjabréfi fyrir Bægisstaði, dags. 12. desember 1922, þingl. 1923, sem hljóðar svo: „Frá fremra Hlíðarhorni þvert í Sandá; með henni að Skjónulæk, ræður svo lækurinn að torfvörðu móts við Tvísteina, frá vörðunni í Tvísteina. Frá Tvísteinum ræður bein lína að neðanverðri Lambafjallsgróf þar sem hún fellur í Kúðá. Þaðan ræður nefnd gróf að upptökum hennar; síðan þvert yfir Núpa í Hlíðarhorn.“ Landamerkjabréf Bægisstaða er ekki áritað vegna Svalbarðskirkjulands.

Austurmerki Svalbarðskirkjulands virðast lengi hafa verið miðuð við Sandá, frá upptökum og til sjávar. Sú lýsing kemur fyrst fram í vísitasíu og máldagabók Jóns biskups Vigfússonar frá árunum 1685-1687 og síðar einnig í vitnisburði séra Jóns Benediktssonar um landeign Svalbarðskirkju í Þistilfirði, frá árinu 1861. Jafnframt er austurmerkjum Svalbarðskirkjulandsins lýst á sama hátt í kirkjustólsbók árið 1871, sem er rituð upp eftir annarri kirkjustólsbók frá árinu 1818, og sömu lýsingu má einnig finna í skráningu Guttorms Vigfússonar, prests á Svalbarði, á merkjum jarðarinnar frá árinu 1885.

Merki Svalbarðskirkjulands til norðurs eru miðuð við sjó samkvæmt umræddu landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1887. Eins og áður er rakið var Kúðá skipt úr jörðinni á 19. öld og liggur landsvæðið, sem hér er til umfjöllunar, sunnan við Kúðá. Í landamerkjabréfi fyrir þá jörð frá árinu 1922 er suðurmörkum jarðarinnar miðuð við Tvísteina, frá þeim beint í Lambafjallagróf þar sem hún fellur í Kúðá. Ræður svo

grófin að upptökum. Þaðan beint í Jarpkolluhól norðan undir Svalbarðsnúpum og þaðan beint í Svalbarðsá.

Í kjölfar þess að landamerkjalog tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Svalbarðskirkjuland vorið 1887. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum jarðarinnar sé þar rétt lýst. Landamerkjabréf Svalbarðskirkjulands var undirritað af eiganda jarðarinnar, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem þýðingu hafi hér. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Svalbarðskirkjulands hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst. Sá formgalli, sem á landamerkjabréfi Svalbarðskirkjulands er að því leyti að áritun vantar vegna Kúðár, Garðs, Vatnsenda og Bægisstaða verður ekki talinn hafa efnislega þýðingu hér.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja.

Elstu heimildir um eignarhald á þessu svæði er vísitasía fyrir kirkjuna á Svalbarði frá 10. mars 1686 en þar kemur fram að kirkjan eigi land allt austur í Sandá og vestur í Ormarsá og þar að auki Þrætutungur. Af þessari lýsingu að dæma liggur það landsvæði sem hér er til umfjöllunar innan þessara marka en mörk svæðisins eru dregin um Sandá, svo sem áður var rakið. Þá liggja Þrætutungur á mörkum svæðisins til norðvesturs. Einnig hnígur í sömu átt vitnisburður Jóns Benediktssonar, sem var prestur á Svalbarði á árunum 1817-1838, um landeign Svalbarðskirkju í Þistilfirði, frá árinu 1861, en þar er landareign kirkjunnar lýst milli Sandár og Svalbarðsár allt inn að Dettifossá, hæsta hrygg Búrfells og Búrfellsvötnum. Það sama verður einnig ráðið af kirkjustólsbók frá árinu 1871 sem skrifuð var upp eftir kirkjustólsbók frá árinu 1818 en sú bók var einnig skrifuð eftir enn eldri kirkjustólsbók. Í þessari heimild segir að landareign kirkjunnar frá öndverðu sé tungan á milli Svalbarðsár og Sandár. Einnig kemur fram að frá upptökum Dettifossár liggja eitt lítið mýrarsund vestur til Svalbarðsár upptaka en síðan segir: „og eru það sögð landamerki að landeign kyrkjunnar á þá síðu sem til heiðar veit, hver landaeygn eg ekki veit til að sje með lögum kyrkjunni frákomid.“

Þær eldri heimildir sem hér hafa verið raktar verða taldar samræmast landamerkjabréfi fyrir Svalbarðskirkjuland, sem ritað var vorið 1887. Jafnframt verða þessar heimildir taldar styrkja sönnunargildi bréfsins um að landið sem þar er lýst hafi verið undirorpið beinum eignarrétti. Þá hafa engar heimildir komið fram sem fara í bága við bréfið eða veikja það sem sönnunargagn um eignarhaldið. Í því sambandi breytir engu þótt síðar hafi verið gert nýtt landamerkjabréf 9. desember 1922 sem aðeins lýsir mörkum landsins til suðurs að Kúdá og Fjallalækjarseli. Er þá til þess að líta að beint tilefni var til að gera nýtt bréf sem lýsti þeim mörkum með hliðsjón af því að landi hafði verið skipt úr jörðinni en minna máli hefur skipt að lýsa landinu suður

til heiða. Verður því eingöngu talið að yngra bréfið feli í sér lýsingu á mörkum jarðarinnar að því leyti og hafi ekki komið í stað eldra bréfs jarðarinnar sem lýsir mörkunum á öllu landi jarðarinnar eins og það var áður en jörðinni var skipt upp.

Með afsali 13. apríl 1956 á grundvelli laga nr. 4/1946 um sölu þjóðjarða og kirkjujarða var jörðin seld til Þorláks Stefánssonar. Samkvæmt afsalinu var jörðin seld með öllum gögnum og gæðum án þess að nokkur hluti af landi hennar væri undanskilinn. Núverandi eigandi jarðarinnar er sonur Þorláks og leiðir rétt sinn frá honum.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Svalbarð hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan tilgreindra marka í landamerkjabréfum hafa eigendur jarðanna farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Land jarðanna til suðurs inn til heiða hefur þar ekki verið undanskilið, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land jarðarinnar Svalbarðs innan kröfulínu ríkisins hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Svalbarðs sunnan við kröfulínu ríkisins sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴²⁵

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að Svalbarðskirkjuland, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.6. Bægisstaðir

6.6.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Bægisstaða, sbr. landamerkjabréfi dags. 12. desember árið 1922 og þingl. árið 1923. Landið er hluti af og liggur allt innan þess landsvæðis sem afmarkað er í fyrra landamerkjabréfi Svalbarðskirkju frá árinu 1887 og þingl. 26. júní 1890.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína í Balafellsbrún (punktur 6) og þaðan í Tröllkonuhlaup í Sandá (punktur 7). Þaðan er Sandá fylgt í norðurátt þar til kemur að innri landamörkum Fjallalækjarsels við Skjónulæk (punktur 8), síðan upp lækinn að

⁴²⁵ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

þúfu á móts við Tvísteina og í þá (punktur 9). Þaðan liggur línan að landmörkum Kúðár og meðfram þeim í suðurátt í punkt 9A. Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Fjallalækjarsels, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfi fyrir Bægisstaði. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.5.

Að Bægisstöðum liggur Svalbarðskirkjuland til vesturs og suðurs og Kúdá til norðvesturs. Til austurs eru Hafursstaðir og Vatnsendi. Til norðurs er Fjallalækjarsel. Landsvæðið sem um ræðir er aflangt og hefur leguna norður-suður. Svæðið liggur norðaustan og austan Svalbarðsnúpa og er gróið. Suðvestan til liggur Bægisstaðahlíð sem er löng og brött hlíð mót austri, vestan Mosfellskvíslar. Bröttust er hún syðst. Norðan og austan Bægisstaðahlíðarinnar er land hallalítið og gróið. Frá bæjarstæði Bægisstaða að Fremra-Hlíðarhorni á Svalbarðsnúpum eru um 5,5 km í beinni loftlínu.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.6.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi héraendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að numdar hafi verið Þistilfjarðarheiðarnar. Afréttarlönd kröfusvæðisins séu átta talsins og Búrfellsheiðin eitt þeirra en eftir að Kúdá, Bægisstaðir og Grímsstaðir fóru í eyði megi segja að heiðin nái alveg að landamerkjum Svalbarðssels og Fjallalækjarsels. Bægisstaðir séu fyrst byggðir 1832 á þeim tíma sem heiðarbýlaþróunin var að hefjast í landinu. Miklar efasemdir séu um að býlið hafi verið reist í eignarlandi, þrátt fyrir skráningu sem hjáleiga og líklegra sé að það hafi verið reist í afréttarlandi Svalbarðskirkju. Allt land Bægisstaða eins og því er lýst í landamerkjabréfi er innan þjóðlendukröfulínu ríkisins.

Af hálfu gagnaðila er byggt á þinglýstum landamerkjabréfum og öðrum eignarheimildum, fornum og nýjum, sem hann hafi fyrir þessari eign sinni, og einnig þinglýstum landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Þá sé fullur hefðartími liðinn frá því ofangreint landamerkjabréf var gert. Gagnaðili telur að taka verði heimildargildi Landnámu með fyrirvara auk þess sem hann heldur því fram að fullyrðing þess efnis að landnám hafi ekki náð til heiða á Þistilfjarðarsvæðinu séu ekki reist á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Heimildir um jörðina ná allt til ársins 1402 og bendi til þess að búseta hafi verið á þessu svæði frá ómunatíð.

6.6.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Bægisstaða er rakin í kafla 5.7. Þar kemur fram að Bægisstaða er getið fyrst í eyðibýlaskrá í Ferðabók Ólafs Ólavíusar en þar er nefndur Bæjarstaður uppi í heiði sem farið hafi í eyði árið 1402. Byggð hófst að nýju árið 1830 og stóð samfelld til ársins 1887 en frá þeim tíma og til ársins 1913 var býlið í eyði. Síðar var búið á Bægisstöðum frá 1913-1926. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Bægisstaða er lýst í landamerkjabréfi þeirra frá 12. desember 1922. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Bægisstöðum og hvað ráðið verður af öðrum heimildum um sama efni. Athugun þessi tekur til alls lands Bægisstaða eins og það er afmarkað í landamerkjabréfi en umrætt svæði er allt innan kröfulínu íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Bægisstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Samkvæmt landamerkjabréfi Bægisstaða eru merki þeirra til austurs gagnvart Vatnsenda og Hafursstöðum miðuð við Sandá og með henni að Skjónulæk en lækurinn ræður að torfvörðu móts við Tvísteina. Norðanverðum vesturmerkjum Vatnsenda er eins lýst í landamerkjabréfi fyrir það landsvæði frá 4. júní 1889 sem þinglýst var 26. júní 1890. Bréf Vatnsenda er ekki áritað vegna Bægisstaða en bréf Bægisstaða er áritað vegna Vatnsenda. Vesturmerkjum Hafursstaða er jafnframt lýst eins í landamerkjabréfi þeirrar jarðar sem útbúið var 29. janúar 1883 og þinglýst 5. júní 1889. Þetta bréf er ekki áritað vegna Bægisstaða en bréf Bægisstaða er áritað vegna Hafursstaða. Í fyrra landamerkjabréfi Svalbarðskirkju frá árinu 1887, þar sem lýst er í heild merkjum þess lands sem talið var eign kirkjunnar, eru merki til austurs einnig miðuð við Sandá.

Sömu merkjalýsingu er að finna í byggingarbréfi frá 20. nóvember 1867 en þá byggði séra Vigfús Sigurðsson á Svalbarði Jóni Jónssyni kirkjuháleiguna Bægisstaði. Einnig er merkjum eins lýst í úttekt sem gerð var á Bægisstöðum hinn 9. september 1913.

Samkvæmt landamerkjabréfi eru merki Bægisstaða til norðurs, gagnvart Fjallalækjarseli, og til vesturs og suðurs, gagnvart landi Svalbarðskirkju og Kúdá, miðuð við torfvörðu sem er við Skjónulæk til móts við Tvísteina, frá vörðunni í Tvísteina en þaðan ræður bein lína að neðanverðri Lambafjallsgróf þar sem hún fellur í Kúdá. Þaðan ræður nefnd gróf að upptökum hennar en síðan þvert yfir Núpa í Hlíðarhorn. Bréfið er áritað vegna Kúðár en ekki vegna Fjallalækjarsels og Svalbarðs. Merkjum Fjallalækjarsels er eins lýst í fasteignamati N.-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918. Í áðurgreindu landamerkjabréfi Svalbarðskirkju er ekki að finna neina lýsingu á þessum merkjum, enda ekki um að ræða línu sem liggur á mörkum þess lands sem

lýst er í því landamerkjabréfi. Samkvæmt landamerkjabréfi Kúðár frá 12. desember 1922 og þingl. árið 1923, er merkjum gagnvart Bægisstöðum eins lýst. Bréf Kúðár er áritað vegna Bægisstaða.

Lýsingu á merkjum Bægisstaða til norðurs, vesturs og suðurs er einnig að finna í úttekt sem gerð var á jörðinni hinn 9. september 1913 og virðist hún vera í samræmi við landamerkjabréf Bægisstaða. Þar er lýsingin þó ekki jafn ítarleg og í landamerkjabréfinu en í úttektinni segir m.a.: „...þaðan bein stefna að Lambafellsgróf, þaðan bein stefna í fremra Hlíðarhorn.“ Hér er ekki minnst á „...neðanverða Lambafjallsgróf þar sem hún fellur í Kúðá...“ og síðar „...þvert yfir Núpa í Hlíðarhorn“, líkt og segir í landamerkjabréfi. Merkjalýsing úttektarinnar styðst einnig við byggingarbréf frá 20. nóvember 1867 en þar vantar þó lýsingu á merkjum til vesturs. Þótt merkjalýsing að þessu leyti sé ekki jafn glögg í eldri heimildum verður það ekki talið benda til að lýst sé öðrum merkjum en í landamerkjabréfinu.

Í kjölfar þess að lög um landamerki, nr. 41/1919, taka gildi er gert landamerkjabréf fyrir Bægisstaði. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum Bægisstaða sé þar rétt lýst. Landamerkjabréf Bægisstaða var undirritað af þeim sem taldi til réttar yfir landinu, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem þýðingu hafi hér. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Bægisstaða hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst. Sá formgalli á landamerkjabréfi Bægisstaða að því leyti að áritun vantar vegna Svalbarðskirkjulands og Fjallalækjarsels verður ekki talinn hafa efnislega þýðingu hér.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja.

Bægisstaðir eru nefndir í eignaskrá Svalbarðskirkju frá árinu 1751. Þar er upptalning á jörðum kirkjunnar í heimalandi og eru Bægisstaðir nefndir þar ásamt jörðunum Brekknakoti, Flögu, Hjálmarvík og Kúðarseli. Í brauðamati Svalbarðsprestakalls sem nær yfir fardagaárið 1838-1839 kemur fram að meðal byggðra jarða kirkjunnar séu Bægisstaðir, Hermundarfell og Hermundarfellssel. Í brauðamati Svalbarðskirkju frá 1854 segir að hjáleigur jarðarinnar séu Flaga, Svalbarðssel, Fjallalækjarsel, Grímsstaðir, Kúðá, Bægisstaðir og Óttarstaðir en þá fylgi jörðinni einnig kirkjujarðirnar Hermundarfell og Hermundarfellshjáleiga. Í skýrslu um tekjur Svalbarðsprestakalls sem samin var 8. júní 1867 kemur einnig fram að Bægisstaðir séu hjáleiga prestakallsins. Þá liggur fyrir byggingarbréf frá 20. nóvember 1867 þess efnis að séra Vigfús Sigurðsson á Svalbarði byggi Jóni Jónssyni kirkjuhjáleiguna Bægisstaði. Þessar heimildir hníga allar að því að Bægisstaðir hafi

verið hluti af Svalbarði sem er sjálfstæð jörð⁴²⁶ í hreppnum sem sveitarfélagið er kennt við.

Svo sem áður er rakið er allt það land sem lýst er í landamerkjabréfi Bægisstaða innan marka þess lands sem lýst er í fyrra landamerkjabréfi Svalbarðskirkju frá vori 1887. Í kafla 6.5. eru raktar eldri heimildir sem falla að því bréfi og styrkja sönnunargildi bréfsins um að landið sem þar er lýst hafi verið undirorpið beinum eignarrétti. Þessar heimildir hafa sömu þýðingu gagnvart landamerkjabréfi Bægisstaða, enda er um að ræða hluta af sama landi og lýst er í umræddu landamerkjabréfi Svalbarðskirkju.

Að slepptum þeim heimildum sem hér hafa verið raktar um eignarhald Bægisstaða hefur ekkert komið fram sem fer í bága við landamerkjabréf fyrir landið eða veikir það sem sönnunargagn um eignarhaldið.

Síðustu ábúendur Bægisstaða voru bræðurnir Kjartan og Guðmundur Jónssynir. Í málinu liggur fyrir óundirritaður og óþinglýstur kaupsamningur þeirra við ríkið um jörðina og er samningurinn dagsettur 18. febrúar 1915. Landamerkjabréf fyrir Bægisstaði var gert 12. desember 1922 en undir það rita þeir Guðmundur og Kjartan. Bréfið var samþykkt af ábúendum Kúðár, Urðarsels, Grímsstaða í Þistilfirði, fulltrúum Svalbarðshrepps og eiganda Vatnsenda. Kjartan lést og eftir það fluttist Guðmundur í Fjallalækjarsel ásamt ekkju Kjartans. Ekkjan giftist síðar öðrum manni og eignuðust þau einn son, Þorleif Gunnarsson, en hann er faðir Gunnars Þorleifssonar, sem hefur uppi tilkall til þessa landsvæðis. Eftir að byggð lagðist af á Bægisstöðum árið 1926 hefur býlið verið í eyði. Samkvæmt framansögðu leikur vafi á því hvort komist hafi á kaup um Bægisstaði þannig að landinu hafi verið ráðstafað frá ríkinu. Hugsanlegur ágreiningur um eignarhaldið að því leyti heyrir ekki undir óbyggðanefnd, enda getur jörðin undir þessum kringumstæðum ekki talist þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998.

Ekki eru heimildir um annað en að Bægisstaðir hafi allt fram til 1926 verið byggðir og nýttir eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Til þess tíma hafa eigendur jarðanna farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Eftir að Bægisstaðir fóru í eyði hefur landið verið nýtt af bændum í sveitinni til beitar og upprekstrar sauðfjár.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land Bægisstaða sem allt liggur innan kröfulínu ríkisins hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Svalbarðs sunnan við kröfulínu ríkisins

⁴²⁶ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴²⁷

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Bægisstaða, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.7. Vatnsendi

6.7.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfuvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Vatnsenda, sbr. landamerkjabréf dags. 4. júní 1889 og þingl. árið 1890.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína þaðan sem Grasmannalækur rennur í Hölkná (punktur 4) og eftir henni liggur línan að innri landamörkum Hafursstaða (punktur 5) og þeim fylgt í Balafellsbrún (punktur 6). Þaðan er farið í Tröllkonuhlaup í Sandá (punktur 7). Samkvæmt þessari kröfugerð er allt landsvæðið innan þjóðlendu Á móti hafa gagnaðilar, Svalbarðshreppur og þinglýstir eigendur Ytra-Álands, gert þá kröfu að landsvæðið verði lýst eignarland. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.6. og 3.7.

Að Vatnsenda liggja til vesturs Bægisstaðir, Svalbarðskirkjuland, Hafrafellstunga og Hvannstaðir. Til norðurs er Hvappur og Hafursstaðir en Laxárdalur er til austurs. Landsvæðið sem um ræðir er aflangt og hefur leguna norður-suður. Svæðið liggur í 200-520 m hæð yfir sjávarmáli. Austan til er land fjalllent en vestan til er land hallalítið og gróið. Nyrst á landsvæðinu liggur Balafellið (434 m). Sunnan Balafells liggur Vatnsendahnjúkur (400 m) en á milli þeirra er Vatnsendaskarð. Vestur undir Vatnsendahnjúk liggur Vatnsendavatn í um 280 m yfir sjávarmáli og er land þar hallalítið. Sunnan tekur við Álftadyngjufjallgarður sem er allbrattur að vestanverðunni en hallaminni að austanverðunni. Syðst á fjallgarðinum er Álftadyngjufjallgarðshaus (523 m). Sunnan og vestan Álftadyngjufjallgarðshaus hallar land mót vestri.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.7.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi

⁴²⁷ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að numdar hafi verið Þistilfjarðarheiðarnar. Afréttarlönd kröfussvæðisins séu átta talsins og Álandstungan eitt þeirra en land Vatnsenda liggja á Álandstungunni ofanverðri. Nafnið sé dregið af nöfnum þeirra bæja sem einir standa eftir í byggð en nú séu eyðibýli í Álandstungu. Hér bendi leitarfyrirkomulag til að um þjóðlendu sé að ræða er innar dregur í heiðinni og séu önnur atriði því til stuðnings.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 28 og 13(1) er byggt á þinglýstu landamerkjabréfi og öðrum eignarheimildum, fornum og nýjum, sem hann hafi fyrir þessari eign sinni, og einnig þinglýstum landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Af hálfu sveitarfélagsins er því haldið fram að landið hafi verið tekið upp í skuld fyrri eiganda við sveitarsjóð og því sé landamerkjabréf fyrir svæðið undirritað af hreppsnefndarmönnum. Þá er bent á að fullur hefðartími sé liðinn frá því ofangreint landamerkjabréf var gert. Krafa til landsvæðisins byggi og á fornum heimildum um Álandstungu, einkum jarðaskjölum Hólastóls og öðrum skráðum eignarheimildum. Gagnaðili telur að taka verði Landnámu með fyrirvara sem heimild og að það verði að telja röksemdir ríkisins, þess efnis að landnám hafi ekki náð til lands Álandstungunnar ósannaðar, enda ekki reistar á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Þvert á móti sé ljóst að Álandstungan, sem öll sé vafin hinum fegursta gróðri, hafi verið grundvöllur landnáms á þessu svæði.

Eigendur Ytra-Álands, gera einnig kröfu til þessa landsvæðis og er krafan sett fram við hlið annarra kröfulýsinga eigenda lands á Álandstungu, bæði eigenda jarðanna Vatnsenda og Laxárdals, og þeim til fyllingar, sbr. skjöl nr. 31 og 13(1). Í því felst að viðurkenndur er eignarréttur þeirra innan þinglýstra merkja ofangreindra jarða. Verði hins vegar ekki talið að viðhlítandi sönnun hafi verið færð fyrir eignarhaldi þeirra eða landsvæði á Álandstungu að einhverju marki talið utan merkja jarða er byggt á því að það land sé eign Ytra-Álands. Því er haldið fram að Álandstungan hafi aldrei verið nytjuð af öðrum en þeim jörðum sem á Álandstungu hafa verið. Gangnakofi og heiðargirðing séu í eigu Ytra- og Syðra-Álands og sjái ábúendur um allt viðhald á þessum eignum. Að öðru leyti er vísað til sömu sjónarmiða og fram koma hjá Svalbarðshreppi hér að framan.

6.7.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Vatnsenda er rakin í kafla 5.8. Þar kemur fram að Vatnsenda er fyrst getið í Jarðatali Johnsens árið 1847 og skráður sem sérmetin eign í Nýrri jarðabók árið 1861. Er hér um að ræða eitt svokallaðra heiðarbýla, sbr. kafla 6.1.2., í byggð á árunum 1840-1843 og á árunum 1844-1862.

Kemur þá fyrst til skoðunar hvernig merkjum Vatnsenda er lýst í landamerkjabréfi frá 4. júní 1889 og þingl. 26. júní 1890. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Vatnsenda og hvað ráðið verður af öðrum heimildum um sama efni. Athugun þessi tekur til alls lands Vatnsenda eins og

það er afmarkað í landamerkjabréfi en umrætt svæði er allt innan kröfulínu íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Vatnsenda verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Samkvæmt landamerkjabréfi fyrir Vatnsenda eru merki hans til norðurs gagnvart Hafurstöðum og Hvappi miðuð við Tröllkonuhlaup við Sandá beint í austur í Balafellsbrún, þaðan eftir brúninni suður í Vatnsendaskarð. Þaðan í austur ræður lækur sá er rennur úr skarðinu í Hólkná. Bréfið er áritað vegna Hafurstaða og Hvapps. Merkjum Hafurstaða til suðvesturs er eins lýst í landamerkjabréfi fyrir það landsvæði frá 29. janúar 1883 og þingl. 5. júní 1889, og vesturmerkjum Hvapps er einnig eins lýst í landamerkjabréfi fyrir það landsvæði frá 8. maí 1890 og þingl. 26. júní sama ár. Bæði bréfin eru árituð vegna Vatnsenda.

Samkvæmt landamerkjabréfi Vatnsenda eru merki landsvæðisins til austurs gagnvart Laxárdal miðuð við Hólkná frá Skarðslæk inn að Krubbnalæk og ræður hann til upptaka sinna sem eru utanundir Álftadyngjufjallgarðshaus en þaðan ræður sama stefna í suður þar til tekin verður bein lína vestur í Sandá um Þorsteinsnef. Sunnanverð vesturmerki Laxárdals, eins og þeim er lýst í landamerkjabréfi frá 15. ágúst 1886 og þingl. 1887, eru miðuð við Hólkná frá sjó að Fremri-Skarðslæk en svo ræður lækurinn til upptaka sinna sem eru norðan undir Lambafjallgarði. Þá ræður Lambafjallgarðsbrún til foss í Hólkná en eftir það ræður nefnd á suður á mótis við vesturhorn á Heljardalsfjöllum. Að áliti óbyggðanefndar leikur enginn vafi á því að með „lækurinn“ í þessari lýsingu er átt við Krubbnalæk enda kemur lýsingin að öðrum kosti ekki heim og saman við önnur gögn og staðhætti. Þótt orðalag á merkjalýsingum í umræddum landamerkjabréfum séu ekki í fullu samræmi verður þó ekki séð að hér sé lýst mismunandi merkjum. Þetta styður einnig að landamerkjabréf Vatnsenda er áritað vegna Laxárdals. Bréf Laxárdals er hins vegar ekki áritað vegna Vatnsenda.

Hins ber að geta að eigendur Ytra-Álands gera, svo sem fyrr segir, vara- eða fyllingarkröfu sem eingöngu kemur til álita ef ekki verður fallist á kröfur Svalbarðshrepps. Afmörkun þeirra á mörkum gagnvart Laxárdal er ekki sú sama og að framan er lýst heldur austan við Lambafjallgarð. Þessi afmörkun er hins vegar ekki í samræmi við lýsingar landamerkjabréfa eða aðrar heimildir um jarðirnar. Fæst ekki séð en hún styðjist við annað en óstaðfestar munnmælasögur frá 19. öld sem getið er í Ritsafni Þingeyinga II, sjá nánar í kafla 5.10. Getur þetta því ekki komið til frekari álita í málinu.

Að öðru leyti eru merki Vatnsenda til suðurs og vesturs, gagnvart Hvannstöðum, „afréttarlandi á Hólsfjöllum“, Hafrafellstungu, Svalbarðskirkjulandi og Bægisstöðum, samkvæmt landamerkjabréfi miðuð við upptök Krubbnalækjar sem eru utan undir Álftadyngjufjallgarðshaus en þaðan ræður, svo sem fyrr segir, sama stefna í suður þar til tekin verður bein lína vestur í Sandá um Þorsteinsnef en síðan ræður Sandá frá Þorsteinsnefi til Tröllkonuhlaups. Norðanverðum austurmerkjum

Hvannstaða er lýst í landamerkjabréfi þess landsvæðis sem útbúið var 24. júní 1890 og þingl. 12. júní 1891, með Sandá en þaðan beina stefnu í Þorsteinsnef og þaðan í Sandhaug á Alftadyngjuþjallgarði en svo ræður fjallgarðurinn frá Sandhaug að Klettagili. Þetta bréf er ekki áritað vegna Vatnsenda en bréf Vatnsenda er áritað af þeim sem töldu til réttar yfir Hvannstöðum. Þessar landamerkjálýsingar geta vel fengið samrýmst. Í landamerkjabréfi fyrir „afréttarland á Hólsfjöllum“ sem útbúið var 3. júní 1890 og þingl. 12. júní 1891, eru merki til austurs frá Klettagili og þaðan suður austan við Bungu. Bréfið er ekki áritað vegna Vatnsenda. Þessi lýsing er ónákvæm og verður ekki af henni ráðið hvort eða hvernig hún fær samrýmst afmörkun Vatnsenda þar á móti. Lýsingar virðast þó ekki í ósamræmi. Sunnanverðum austurmerkjum Hafrafellstungu er lýst í landamerkjabréfi frá 20. janúar 1888 og þingl. 29. júní sama ár, en þau eru í samræmi við merki Vatnsenda. Bréf Hafrafellstungu er ekki áritað vegna Vatnsenda og landamerkjabréf Vatnsenda er heldur ekki áritað vegna Hafrafellstungu. Sunnanverðum austurmerkjum Svalbarðskirkjulands eins og þeim er lýst í landamerkjabréfi, frá árinu 1887 og þingl. 26. júní 1890, er einnig lýst í samræmi við merki Vatnsenda. Bréf Svalbarðskirkjulands er ekki áritað vegna Vatnsenda en bréf Vatnsenda er áritað af eigendum Svalbarðskirkjulands. Bægisstöðum var skipt út úr landi Svalbarðskirkju og því er það landsvæði innan þeirra merkja sem lýst er í bréfi Svalbarðskirkju frá árinu 1887.

Merkjum Vatnsenda er einnig lýst í fasteignamati N.-Þingeyjarsýslu 1916-1918. Þar er þeim lýst með sama hætti og í landamerkjabréfi Vatnsenda nema austurmerkjum en um þau segir í fasteignamatinu: „Ræður svo áin [Hólkná] suður að Krubbnalæk eða móts við Lambafjall garðenda ytri. Ræður svo fjallgarðurinn suður á móts við Þorsteinsnef“. Í landamerkjabréfinu er ekki miðað við fjallgarðinn heldur ræður Krubbnalækur til upptaka sinna sem eru utanundir Álftadyngjuþjallgarðshaus en þaðan ræður sama stefna í suður þar til tekin verður bein lína í vestur í Sandá um Þorsteinsnef. Ekki verður betur séð en að þessar lýsingar séu í samræmi.

Vatnsendi er á því landsvæði sem kallast Álandstunga. Í heimild frá árinu 1379, sem nánar verður vikið að hér síðar, eru vesturmerki Álands einnig miðuð við Sandá og austurmerkin við Hólkná.

Í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi 1882 var þannig gert landamerkjabréf fyrir Vatnsenda. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum svæðisins sé þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Umrætt landamerkjabréf var þinglesið og fært í landamerkjabók. Eftir sem áður þarfnast eignarréttarleg staða þessa landsvæðis athugunar, enda þekkt að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir. Með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki getað einhliða aukið við land sitt eða annan rétt. Frá upphafi Íslandsbyggðar helguðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig ítök, afrétti og öll önnur réttindi sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda við merkjum réttindanna, hvers

eðlis sem þau voru. Um þetta má t.d. vísa til dóms Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur).

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Í ritaðri heimild frá árinu 1379 segir að Ásgeir prestur Jónsson hafi selt klaustrinu á Möðruvöllum jörðina Áland í Þistilfirði fyrir lausafé. Einnig segir að jörðin eigi „alla iardar eign millum halknar. ok sandar. land gagn ok fioru gagn.“ Þessi lýsing nær mögulega, a.m.k. að einhverju leyti, til þess lands sem í dag er gert tilkall til vegna Vatnsenda sem liggur milli Sandár og Hölknár. Hins vegar liggur ekkert fyrir um tengsl þess eignarhalds við kröfur þeirra sem nú kalla til eignarréttar að svæðinu. Hér brestur því sönnun um samhengi eignarréttar og sögu. Engar heimildir finnast að öðru leyti um eignarhald á umræddu svæði fyrr en liðið er á 19. öld og Vatnsendi kemur til sögunnar. Svo sem áður er vikið að er Vatnsenda getið í Jarðarbók Johnsens og Nýrri jarðabók. Þá er getið eyðibýlisins Fagraness sem einnig var nefnt Halldóorskot mun hafa verið skammt frá bænum á Vatnsenda og innan marka þess lands sem í dag er gert tilkall til vegna Vatnsenda. Þá liggur fyrir að Vatnsendi var í byggð á árunum 1840-1843 og á árunum 1844-1862 án þess að fyrir liggi á grundvelli hvaða heimildar stofnað var til býlisins. Eftir að byggð lagðist af á Vatnsenda hefur landið verið nýtt til hefðbundinna afréttarnota af jörðum í sveitinni.

Síðasti ábúandinn á Vatnsenda var Sigurður Jóakimsson en hann andaðist 17. júní 1862. Hinn 16. desember 1862 ritaði hreppstjóri Svalbarðshrepps sýslumanni bréf með uppskriftargerð af eignum dánarbúsins. Þar kemur fram að ekkjan hafi ekki getað haldið búskap áfram, enginn hafi verið til að flytja á jörðina og enginn nálægur getað eða viljað kaupa jörðina en erfingjarnir þarfnist stórlega verðsins fyrir hana. Í bréfi sýslumanns til hreppstjóra 31. mars 1863 kemur fram að sýslumaður sjái ekki betur en að jörðina beri að selja við opinbert uppboð þá um vorið. Það uppboð fór ekki fram því búi Sigurðar var skipt 12. október 1863 og þá var Vatnsendi enn óseldur. Við skiptin var Vatnsendi lagður út sem arfshluti til barna Sigurðar.

Landamerkjabréf fyrir Vatnsenda var gefið út 4. júní 1889 en undir það rita meðlimir í hreppsnefnd Svalbarðshrepps. Er á því byggt í málinu, af hálfu Svalbarðshrepps, að sveitarfélagið hafi tekið jörðina upp í skuld fyrri eiganda við sveitarsjóð. Að tilhlutan óbyggðanefndar hefur Þjóðskjalasafnið kannað uppboðsbók Þingeyjarsýslu og þar kemur ekkert fram um uppboð á Vatnsenda frá árinu 1863 þar til landamerkjabréf var gert. Einnig er Vatnsenda ekki getið meðal eigna sveitarfélagsins í Hreppsbók Svalbarðshrepps frá árunum 1855-1874. Á hinn bóginn kemur fram í reikningi yfir tekjur og gjöld fátækra sjóðsins í Svalbarðshreppi fardagaárið 1877-1878 að 100 krónur hafi verið greiddar fyrir Vatnsendaland.

Svo sem fyrr segir liggja ekki fyrir nein gögn um það í skjóli hvaða heimildar stofnað var til býlis á Vatnsenda þegar komið var fram á miðbik 19. aldar. Þannig verður hvorki séð að landið hafi verið byggt ábúendum af einhverjum sem taldi til eignarréttar að svæðinu né að gerður hafi verið nokkur reki að því að stofna til nýbýlis á grundvelli nýbýlatilskipunar frá árinu 1776. Af því leiðir að Vatnsendi hefur ekki stöðu jarðar að lögum, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Svalbarðshreppur reisir eignartilkall sitt eingöngu á því að sveitarfélagið leiði rétt sinn frá fyrri eiganda Vatnsenda.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að Vatnsendi sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttáð hefur heldur ekki verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Í því sambandi skal tekið fram að hagnýting landsins þegar það var í byggð á árunum 1840-1862 fyrir setningu laga um hefð nr. 46/1905 gat ekki að þágildandi lögum stofnað til eignarréttar að landinu. Vísast um þetta til almennra niðurstaðna óbyggðanefndar.⁴²⁸ Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að á umræddu landsvæði sé þjóðlenda.⁴²⁹ Af fyrirbyggjandi gögnum verður hins vegar ráðið að Vatnsendi sé afréttur Svalbarðshrepps en landið hefur verið nýtt til beitar af jörðum innan sveitarfélagsins.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Að norðan ræður Tröllkonuhlaup við Sandá og þaðan bein lína í austur í Balafellsbrún. Þá ræður brúnin í Vatnsendaskarð og þaðan ræður lækur sá er úr skarðinu kemur í Hölná. Að austan ræður Hölná frá Skarðslæk inn að Krubbnalæk og ræður hann til upptaka sinna, sem eru utan undir Álftadyngjufjallgarðshaus en þaðan ræður sama stefna í suður þar til tekin verður bein lína vestur í Sandá um Þorsteinsnef. Að vestan ræður Sandá frá Þorsteinsnefi til Tröllkonuhlaups.

Sama landsvæði er í afréttareign Svalbarðshrepps, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

⁴²⁸ Sjá viðauka.

⁴²⁹ Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.8. Hvappur

6.8.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Hvapps, sbr. landamerkjabréf dags. 8. maí 1890 og þingl. 26. júní sama ár.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína þaðan sem Grasamannalækur rennur í Hölkná (punktur 4) og eftir henni liggur línan að innri landamörkum Hafursstaða (punktur 5) og þeim fylgt í Balafellsbrún (punktur 6). Gagnaðilar, þinglýstir eigendur Syðra-Álands, hafa aftur á móti lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfi fyrir Hvapp. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.7. og 3.8.

Að Hvappi liggur Vatnsendi til suðurs og vesturs. Til austurs er Laxárdalur og til norðurs eru Hafursstaðir. Landsvæðið sem um ræðir er hallalítið gróið votlendi og liggur það að mestu í 200-300 m hæð yfir sjávarmáli. Hölkná rennur með landsvæðinu austanverðu og hækkar það jafnt og þétt til vestur þar til kemur að austurhlíðum Balafells (434 m) þar sem land tekur að hækka skarpt.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.8.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að numdar hafi verið Þistilfjarðarheiðarnar. Afréttarlönd kröfusvæðisins séu átta talsins og Álandstungan eitt þeirra en land Hvapps liggi á Álandstungunni miðri. Nafnið sé dregið af nöfnum þeirra bæja sem einir standa eftir í byggð en nú séu eyðibýli í Álandstungu. Hér bendi leitarfyrirkomulag til að um þjóðlendu sé að ræða er innar dregur í heiðinni og séu fyrrnefnd atriði því einnig til stuðnings.

Af hálfu gagnaðila er byggt á þinglýstu landamerkjabréfi Hvapps frá árinu 1890 en þar komi fram að þáverandi eigandi Syðra-Álands sé eigandi Hvapps. Er því haldið fram að jörðin sé afbýli frá Syðra-Álandi og liggi undir þá jörð. Núverandi eigendur Syðra-Álands skorti hins vegar þinglýsta eignarheimild. Fullur hefðartími sé liðinn frá því ofangreint landamerkjabréf var gert. Á þessum grundvelli kalla eigendur Syðra-Álands eftir óskoruðum eignarrétti fyrir landinu með öllum gögnum og gæðum. Eigendur hafi farið með öll hefðbundin eignarréttindi Hvapps og hafi landsvæði þetta fylgt Syðra-Álandi um langt skeið og verið grundvöllur búsetu þar enda mikilvægt

beitiland. Taka verði heimildargildi Landnámu með fyrirvara og fullyrðing þess efnis að landnám hafi ekki náð til heiða á Þistilfjarðarsvæðinu sé ekki reist á neinum hlutlægum sönnunargögnum.

Eigendur Ytra-Álands gera einnig kröfu til þess landsvæðis sem afmarkað er í landamerkjabréfi Hvapps og er hún sett fram við hlið annarra kröfulýsinga eigenda lands á Álandstungu og þeim til fyllingar. Þessi kröfulýsing nær til mun stærra landsvæðis en lýst er í landamerkjabréfi Hvapps og vísast til umfjöllunar um hana í kafla 6.7. um Vatnsenda.

6.8.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Hvapps er rakin í kafla 5.9. Þar kemur fram að Hvapps er fyrst getið í heimildum frá manntalsþingi sem haldið var á Svalbarði hinn 23. júní 1840. Hvapps er einnig getið í Jarðatali Johnsens árið 1847 sem býlis í leiguabúð, auk þess sem Jarðamatið 1849-1850 segir jörðina byggða úr landi Ytra- og Syðra-Álands. Ný jarðabók frá árinu 1861 telur landið hins vegar sérstaka eign með tilteknu mati. Er hér um að ræða eitt svokallaðra heiðarbýla, sbr. kafla 6.1.2., í byggð á árunum 1840-1886.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Hvapps er lýst í landamerkjabréfi frá 8. maí 1890 og þingl. 26. júní sama ár. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Hvappi og hvað ráðið verður af öðrum heimildum um sama efni. Athugun þessi tekur til alls lands Hvapps eins og það er afmarkað í landamerkjabréfi en umrætt svæði er allt innan kröfulínu íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Hvapps verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Samkvæmt landamerkjabréfi Hvapps eru merki landsvæðisins til norðurs, gagnvart Hafursstöðum, miðuð við beina línu að utan í vestur úr Hólkná miðja vegu milli Hafursstaða og Hvapps í Balafellsbrún. Austanverðum suðurmerkjum Hafursstaða er eins lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar sem útbúið var 29. janúar 1883 og þingl. 5. júní 1889. Landamerkjabréf Hafursstaða er áritað vegna Hvapps og bréf Hvapps er áritað vegna Hafursstaða.

Í landamerkjabréfinu eru merki landsvæðisins til vesturs og suðurs, gagnvart Vatnsenda, miðuð við Balafellsbrún og með henni suður í Vatnsendaskarð en svo ræður lækur sá er úr skarðinu rennur í Hólkná. Austanverðum norðurmerkjum Vatnsenda er eins lýst í landamerkjabréfi þess landsvæðis frá 4. júní 1889 sem þinglýst var 26. júní 1890. Bréf Vatnsenda er áritað vegna Hvapps og bréf Hvapps er jafnframt áritað vegna Vatnsenda.

Þá lýsir landamerkjabréfið mörkum til austurs, gagnvart Laxárdal, um Hólkná, frá þeim stað þar sem lækur úr Vatnsendaskarði rennur í ána. Þaðan er Hólkná fylgt þar til tekin verður bein lína í vestur úr ána, miðja vegu milli Hafursstaða og Hvapps í Balafellsbrún. Vesturmerkjum Laxárdals er eins lýst í landamerkjabréfi þeirrar jarðar

sem útbúið var 15. ágúst 1886 og þinglýst 18. maí 1887. Þetta bréf er ekki áritað vegna Hvapps og bréf Hvapps er ekki áritað vegna Laxárdals. Í heimild frá árinu 1379 er lýst í heild merkjum Álands þegar landsvæðið var selt Möðruvallaklaustri. Þar eru merki landsins til austurs einnig miðuð við Hölná.

Í fasteignamati Norður-Þingeyjarsýslu 1916-1918 er einnig að finna lýsingu á merkjum Hvapps og má fullyrða að um sé að ræða sömu lýsingu.

Í kjölfar þess að landamerkjalög taka gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Hvapp. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum svæðisins sé þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Umrætt landamerkjabréf var þinglesið og fært í landamerkjabók. Eftir sem áður þarfnast eignarréttarleg staða þessa landsvæðis athugunar, enda þekkt að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir. Með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki getað einhliða aukið við land sitt eða annan rétt. Frá upphafi Íslandsbyggðar helguðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig ítök, afrétti og öll önnur réttindi sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda við merkjum réttindanna, hvers eðlis sem þau voru. Um þetta má t.d. vísa til dóms Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur).

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Í ritaðri heimild frá árinu 1379 segir að Ásgeir prestur Jónsson hafi selt klaustrinu á Möðruvöllum jörðina Áland í Þistilfirði fyrir lausafé. Einnig segir að jörðin eigi „alla iardar eign millum halknar. ok sandar. land gaugn ok fioru gaugn.“ Þessi lýsing nær mögulega, a.m.k. að einhverju leyti, til þess lands sem í dag er gert tilkall til vegna Hvapps sem liggur vestan Hölnár. Hins vegar liggur ekkert fyrir um tengsl þess eignarhalds við kröfur þeirra sem nú kalla til eignarréttar að svæðinu. Hér brestur því sönnun um samhengi eignarréttar og sögu. Engar heimildir finnast að öðru leyti um eignarhald á umræddu svæði fyrr en liðið er á 19. öld og Hvappur kemur til sögunnar.

Hinn 21. janúar 1820 ritaði Stefán Einarsson, prestur í Sauðanesi, bréf til biskups og óskaði álits á því hvort höfða ætti mál á hendur eiganda Álands af því tilefni að hann hafði byggt eyðikotið Hafurstaði dóttur sinni til ábúðar, en Hafurstaðir liggja fyrir norðan Hvapp. Í bréfinu vísaði prestur til þess að eigandi Álands hefði engin gögn fyrir því hversu langt land hans næði. Hafurstaðir hefðu verið í eyði frá stóru plágu en kotið liggi undir Balafelli. Samkvæmt máldagabók Ólafs biskups Rögnvaldssonar frá árinu 1461 ætti kirkjan hins vegar selför undir eða hjá Balafelli, sem ekki hafi verið notað síðan í tíð Ólafs Guðmundssonar, prófasts, en hann hélt

Sauðnes á árunum 1567 til 1609. Hvappur mun vera byggður í fornum seltóftum frá þessum tíma.

Á manntalsþingi sem haldið var á Svalbarði 23. júní 1840 var lesið upp bréf frá prestinum á Sauðanesi, Stefáni Þorsteinssyni, þar sem hann bannaði nýbýlismönnum á Hafurstöðum og Hvappi að greiða Þorsteini Bjarnasyni eiganda jarðarinnar Bakka leigu fyrir ábúð eða leita leyfis hans fyrir landnýtingu þar sem þeir byggju í Sauðneskirkjulandi. Á sama manntalsþingi komu einnig fram mótmæli við fleiri nýbýlum í sveitinni.

Hinn 21. febrúar 1845 var gert kaupbréf fyrir Hvapp en með því selur Þorsteinn Bjarnason landið til Jóns Andréssonar. Þorsteinn seldi einnig Hafursstaði með kaupbréfi 22. janúar sama ár. Kaupbréfið fyrir Hvapp var þinglýst á manntalsþingi 19. júní 1845 en fyrir Hafursstaði 2. júní 1847. Jón Andrésson, sem keypti Hvapp, átti son að nafni Jón Jónsson og kvæntist hann Kristbjörgu Jónsdóttur. Eftir að Jón andaðist giftist Kristbjörg Lárusi Guðmundssyni, eiganda Syðra-Álands, en landamerkjabréfið fyrir Hvapp frá 8. maí 1890 er undirritað í hans nafni. Í fasteignamati Norður-Þingeyjarsýslu er eigandi jarðarinnar sagður Sigurður Jónsson, bóndi á Brimnesi við Seyðisfjörð, en hann var sonur Kristbjargar og Jóns, fyrri eiginmanns hennar.

Af þeim gögnum sem hér hafa verið rakin virðist Hvappur hafa verið byggður í skjóli heimildar frá Þorsteini Bjarnasyni sem kallaði til eignarréttar að svæðinu. Þeirri ráðstöfun var hins vegar andmælt af hálfu prestsins í Sauðanesi sem taldi kirkjuna eiga selför undir eða við Balafell. Í málinu nýtur ekki við neinna gagna sem rennt geta stoð undir eignarhald Þorsteins að umræddu landsvæði. Þá verður heldur ekki séð á hvaða grundvelli landið getur hafa komist í eigu kirkjunnar á Sauðanesi en sú ályktun verður ekki dregin af því einu að kirkjan hafi átt sel á svæðinu. Er þá til þess að líta að til slíks búskapar var jafnan stofnað á svæðum sem öllum var heimilt að nýta. Loks liggur ekki fyrir að stofnað hafi verið til nýbýlis að Hvappi á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá árinu 1776. Af því leiðir að Hvappur hefur ekki stöðu jarðar að lögum, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Eftir að byggð lagðist af árið 1886 hefur Hvappur verið nýttur til beitar eins og annað heiðarland á þessum slóðum.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að Hvappur sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttáð hefur heldur ekki verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Í því sambandi skal tekið fram að hagnýting landsins þegar þar var býli á árunum 1840-1886 fyrir setningu laga um hefð nr. 46/1905 gat ekki að þágildandi lögum stofnað til eignarréttar að landinu. Vísast um þetta til Almennra

niðurstaðna óbyggðanefndar.⁴³⁰ Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að á umræddu landsvæði sé þjóðlenda.⁴³¹

Í málinu gera ekki aðrir kröfu um óbein eignarréttindi að landsvæðinu en eigendur Syðra- og Ytra-Álands. Fyrir liggur og er ágreiningslaust að landsvæðið hefur verið nýtt til beitar frá þessum jörðum og verður landið því talið í afréttareign þeirra jarða.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Að utan ræður bein lína í vestur úr Hölkná miðjavega milli Hafursstaða og Hvapps í Balafellsbrún svo ræður fjallsbrúnin suður í Vatnsendaskarð en svo ræður lækur sá er úr skarðinu rennur í Hölkná. Að austan ræður Hölkná.

Sama landsvæði er í afréttareign Syðra- og Ytra-Álands, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.9. Laxárdalur

6.9.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Laxárdals, sbr. landamerkjabréf frá 15. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá þeim punkti þar sem Hávarðsdalsá rennur í Hafralónsá (punktur 2), þaðan í punkt (3) þar sem Grasmannalækur rennur úr Bræðravötnum en þaðan er læknum fylgt að Hölkná (punktur 4). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Laxárdals, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.9.

Að Laxárdal liggja til vesturs Vatnsendi, Hvappur, Hafursstaðir og Áland og til austurs Hvammur og Gunnarsstaðir. Að norðanverðu er hafið og til suðurs landsvæði sem Svalbarðshreppur hefur gert tilkall til í máli þessu. Landsvæðið sem um ræðir er aflangt og hefur leguna norður-suður. Svæðið liggur í 200 til rúmlega 600 m hæð yfir sjávarmáli. Hölknárdalur liggur um mitt landsvæðið norðan til og rennur Hölkná um hann til norðurs. Nokkuð er um vatnsföll á svæðinu. Austan Hölknárdals liggur Nautatungufjall (584 m) en vestan dalsins liggur Lambafjallgarður (483 m). Norðan til er land gróið og votlent en er sunnar dregur minnkar gróðurinn. Sunnan til

⁴³⁰ Sjá viðauka.

⁴³¹ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

á svæðinu er land hálent og fjalllent. Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.9.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Af lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að numdar hafi verið Þistilfjarðarheiðarnar. Dalsheiðin sé annar austasti afréttur Þistilfirðinga og einn af átta afréttarlöndum kröfusvæðisins. Þá er vísað í sýslu- og sóknarlýsingar Þingeyjarsýslu frá árunum 1839-1844 því til stuðnings að innan þjóðlendulínunnar séu almenningar. Kröfulína ríkisins er dregin þvert yfir landsvæði það sem afmarkað er í landamerkjabréfi fyrir jörðina og byggist sú afmörkun á upplýsingum um mörk almenninga í Þistilfirði á þessum slóðum.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 23 og 13(1), er byggt á þinglýstu landamerkjabréfi jarðarinnar, frá 15. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887, ásamt þinglýstum afsölum og öðrum skráðum eignarheimildum þeirra, auk þinglýstra landamerkjabréfa aðliggjandi jarða. Einnig er vísað til þess að fullur hefðartími sé liðinn frá því landamerkjabréfum var þinglýst. Ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að land innan þessara merkja sé undirorpið fullkomnum eignarrétti. Ekkert komi fram í málalíbúnaði ríkisins sem bendi til annars en að allt land innan landamerkja Laxárdals hafi verið nýtt sem fullkomið eignarland eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Taka verði Landnámu með fyrirvara sem heimild og röksemdir þess efnis að landnám hafi ekki náð til heiða á Þistilfjarðarsvæðinu séu ekki reistar á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Lögð er áhersla á að landamerki Laxárdals séu gömul en það bendi til að fullkominn eignarréttur hafi verið virtur á þessu landi frá ómunatíð.

6.9.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Laxárdal er rakin í kafla 5.10. Þar kemur fram að Laxárdals er fyrst getið í heimildum frá því á 13. öld. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴³² Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Laxárdals er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að

⁴³² Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Laxárdal og hvað ráðið verður af öðrum heimildum um sama efni. Athugun þessi tekur til sunnanverðra austur- og vesturmerkja jarðarinnar og merkja til suðurs, innan kröfufsvæðis íslenska ríkisins. Merki jarðarinnar að öðru leyti liggja utan kröfufsvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Laxárdals verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem til umfjöllunar er.

Landamerkjum Laxárdals er fyrst lýst heildstætt í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 15. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887. Þá var á árinu 1875 rituð lýsing á suðurmörkum jarðarinnar sem fram kemur í sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslu.

Samkvæmt landamerkjabréfi Laxárdals eru merki til vesturs, gagnvart Álandi, Hafursstöðum, Hvappi og Vatnsenda, miðuð við „Hölná frá sjó, að Fremri Skarðslæk, svo ræður lækurinn til upptaka sinna, sem eru norðan undir Lambafjallgarði. Þá ræður Lambafjallgarðsbrún til foss í Holkná, eftir það ræður nefnd á suður á móts við vesturhorn á Heljardalsfjöllum.“ Bréfið er hvorki áritað vegna Vatnsenda, Hvapps, Hafursstaða né Álands. Merki Laxárdals gagnvart Hafursstöðum og Syðra- og Ytra-Álandi eru utan þjóðlendukröfufsvæðis ríkisins og þarfnast því ekki nánari athugunar. Austanverðum merkjum Hvapps er eins lýst í landamerkjabréfi fyrir það landsvæði frá 8. maí 1890 og þingl. 26. júní sama ár. Bréfið er ekki áritað vegna Laxárdals. Austanverð merki Vatnsenda, gagnvart Laxárdal, eru í landamerkjabréfi frá 4. júní 1889 og þingl. 26. júní 1890 miðuð við Hölná frá Skarðslæk inn að Krubbnalæk og ræður hann til upptaka sinna sem eru utanundir Álftadyngjufjallgarðshaus en þaðan ræður sama stefna í suður þar til tekin verður bein lína í Sandá um Þorsteinsnef. Þótt merkjalýsingar Vatnsenda og Laxárdals séu ekki samhljóða virðast þær í samræmi svo sem nánar var rakið hér að framan í kafla 6.7. Landamerkjabréf Vatnsenda er áritað vegna Laxárdals.

Í kaflanum um Vatnsenda er vikið að heimild frá árinu 1379 en þar eru austurmerki Álands gagnvart Laxárdal einnig miðuð við Hölná.

Samkvæmt landamerkjabréfi Laxárdals eru merki til suðurs, gagnvart landsvæði sem Svalbarðshreppur hefur gert kröfu um að verði viðurkennt afréttareign hreppsins, miðuð við beina stefnu úr Hölná austur í norðvesturhorn Heljardalsfjalla en þá ráði Heljardalsfjöll þar til tekin verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skessuhamar. Engar heimildir finnast um merki þessa aðliggjandi landsvæðis en kröfur Svalbarðshrepps eru í samræmi við suðurmerki Laxárdals eins og þeim er lýst hér að framan. Í sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslu er að finna sóknarlýsingar Svalbarðssóknar sem rituð er árið 1875 en þar er landamerkjum Laxárdals til suðurs lýst. Í sóknarlýsingunni segir: „Afréttarlöndin í Dals- og Hvammsheiðum eru almenningar framan við landamerki Dals (um Grasmannalæk, sem rennur úr Bræðravötnum vestur í Hólkná) og Gunnarsstaða (um Hávarðsdalsá)“. Samkvæmt þessari heimild ná merki Laxárdals mun skemur til suðurs en greinir í landamerkjabréfi fyrir jörðina.

Austurmerki Laxárdals, samkvæmt landamerkjabréfi, eru gagnvart Hvammi, þannig að bein stefna er tekin frá Heljardalsfjöllum milli Bræðravatna og í Skessuhamar. Sunnanverðum vesturmerkjum Hvamms er eins lýst að þessu leyti í landamerkjabréfi þeirrar jarðar frá 16. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887. Bréf Hvamms er áritað vegna Laxárdals og bréf Laxárdals er áritað vegna Hvamms. Engar eldri heimildir finnast um merki Hvamms, sbr. kafla 5.11.

Í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi árið 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Laxárdal. Þar er merkjum lýst mun lengra til suðurs en í merkjalýsingu sem rituð var árið 1875 og er hluti af sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslu. Landamerkjabréfið er ekki áritað vegna aðliggjandi landsvæðis til suðvesturs og suðurs, þ.e. gagnvart Vatnsenda, Hvappi og Heljardalsfjöllum. Lýsing hinnar eldri heimildar er mjög skýr og svo mikið ber á milli að telja verður að hún mæli í mót landamerkjabréfinu að þessu leyti. Óbyggðanefnd telur því að ekki sé í ljós leitt að land sunnan Grasmannalækjar hafi verið innan landamerkja Laxárdals fyrir gerð landamerkjabréfsins árið 1886. Fyrirliggjandi gögn benda hins vegar ekki til annars en að landamerkjum Laxárdals til annarra átta sé þar rétt lýst. Bréfið er þinglesið, fært í landamerkjabók og er ekki að sjá að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágretta. Þá eru landamerkjabréf aðliggjandi jarða þinglesin og að hluta til árituð vegna Laxárdals.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfi jarðarinnar Laxárdals.

Að því er tekur til þess landsvæðis sem afmarkað er í framangreindu landamerkjabréfi er til þess að líta að eldri heimild mælir gegn því að merki jarðarinnar nái svo langt suður sem þeim er lýst í bréfinu. Önnur gögn um merki Laxárdals liggja ekki fyrir. Þá er ljóst að með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt, sbr. kafla 6.1.1. Í umræddri sóknarlýsingu segir orðrétt: „Afréttarlöndin í Dals- og Hvammsheiðum eru almenningar framan við landamerki Dals (um Grasmannalæk, sem rennur úr Bræðravötnum vestur í Hólkná) og Gunnarsstaða (um Hávarðsdalsá)“. Umrædd sóknarlýsing sem rituð er árið 1875, eða um áratug áður en landamerkjabréfið er gert er venju fremur glögg og afdráttarlaus um mörk jarðar gagnvart afrétti/almenningi. Ekkert annað hefur komið fram en að hér sé um að ræða hlutlausu samtímalýsingu sem ætla verður að hafi byggst á fullnægjandi heimildum. Er jafnframt til þess að líta að sóknarlýsingin í heild sinni ber þess öll merki að vandað hafi verið til verksins eftir því sem frekast var kostur. Að þessu virtu, með hliðsjón af staðháttum á heiðarlandi þessu, og að gættum þeim sönnunarkröfum sem gera verður í ljósi dóma Hæstaréttar í þjóðlendumálum verður að telja svo verulegan vafa leika á því að innan Grasmannalækjar hafi við gerð landamerkjabréfsins verið eignarland að á slíku verði ekki byggt. Ekki hefur verið sýnt fram á að not af landi þessu síðar hafi verið með

þeim hætti að stofnast hafi til beins eignarréttar á grundvelli hefðar, sbr. hefðarlög nr. 46/1905.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að umrætt landsvæði sunnan kröfulínu ríkisins sem miðar við Grasamannalæk úr Bræðravötnum að Hölkná sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að á umræddu landsvæði sé þjóðlenda.⁴³³ Af fyrirliggjandi gögnum verður hins vegar ráðið að umrætt land, sem nýtt hefur verið til beitars, sé í afréttareign Laxárdals en aðrir hafa ekki haft uppi slíkt tilkall til svæðisins.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Línan fylgir Grasamannalæk úr Bræðravötnum og í Hölkná en þá er Hölkná fylgt til suðurs að Fremri-Skarðslæk sem ræður til upptaka sinna sem eru norðan undir Lambafjallgarði. Þá ræður Lambafjallgarðsbrún til foss í Hölkná en eftir það ræður áin suður á mótis við vesturhorn á Heljardalsfjöllum. Þá ráða Heljardalsfjöllin að þeim stað þar sem tekin verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skessuhamar. Þeirri línu er síðan fylgt þar til komið er á milli Bræðravatna en þá er farið til vesturs í upphafspunkt lýsingar þessarar.

Sama landsvæði er í afréttareign Laxárdals, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.10. Hvammur

6.10.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Hvamms, sbr. landamerkjabréf dags. 16. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887. Við þessa umfjöllun verður ekki tekið tillit til skiptingar lands innan þeirra merkja en Hvammur skiptist nú í Hvamm I, II, III og IV.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá þeim stað þar sem Hávarðsdalsá rennur í Hafralónsá (punktur 2) og þaðan í punkt 3 þar sem Grasamannalækur rennur úr Bræðravötnum. Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Hvamms, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.10.

⁴³³ Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Að Hvammi liggja til vesturs Laxárdalur og Gunnarsstaðir. Til austurs eru Tungusel og Þorsteinsstaðir og heiðarland Syðralóns sem kallast Grímólfsártunga. Til suðurs er landsvæði sem Svalbarðshreppur gerir tilkall til. Til norðurs eru Gunnarsstaðir. Landsvæðið sem um ræðir hefur leguna norður-suður. Tilheyrir svæðið Hvammsheiði. Syðst liggur gróinn Heljardalur á milli Stakfells (891 m) að austan og Heljardalsfjalla (950 m) að vestan. Rennur Heljardalsá norður dalinn í Hafralónsá, við Heljardalseyrar en Hafralónsá afmarkar landsvæðið að austan. Norðaustan Heljardals er urðarsvæði er kallast Hvítahraun og Háahraun. Hvítahraunskvísl rennur úr Heljardalsfjöllum til norðausturs í Hafralónsá norðan Hvítahrauns. Norðan Heljardalsfjalla liggur Krókavatnsflói og í honum eru Krókavötn (472 m). Norðan þeirra liggur Krókavatnshæð (528 m). Norðaustan Krókavatnshæðar er brattur og grösugur dalur er kallast Hávarðsdalur og rennur Hávarðsdalsá um hann til norðausturs í Hafralónsá. Austan dalsins liggur Hávarðsdalsfjall (471 m) en vestan hans eru hlíðar syðri hluta Fremrifjallshlíðar er hallar til austurs. Landsvæðið er gróið og mikið er um votlendi.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.10.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Af lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að numdar hafi verið Þistilfjarðarheiðarnar. Hvammsheiðin sé austasta afréttarsvæði Þistilfirðinga og eitt af átta afréttarlöndum kröfusvæðisins. Þá er vísað í sýslu- og sóknalýsingar Þingeyjarsýslu frá árunum 1839-1844 því til stuðnings að innan þjóðlendulínunnar séu almenningar. Kröfulína ríkisins sé dregin þvert yfir landsvæði það sem afmarkað er í landamerkjabréfi fyrir jörðina og byggist sú afmörkun á upplýsingum um mörk almenninga í Þistilfirði á þessum slóðum.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 20 og 13(1), er byggt á þinglýstu landamerkjabréfi jarðarinnar frá 16. ágúst 1886, ásamt þinglýstum afsölum og öðrum skráðum eignarheimildum, auk þinglýstra landamerkjabréfa aðliggjandi jarða. Þá sé einnig fullur hefðartími liðinn frá því flestum landamerkjagjörðum var þinglýst. Ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að umrætt land, innan landamerkja, sé undirorpið fullkomnum eignarrétti. Taka verði Landnámu með fyrirvara sem heimild og röksemdir þess efnis að landnám hafi ekki náð til heiða á Þistilfjarðarsvæðinu séu ekki reistar á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Lögð er áhersla á að landamerki Hvamms séu gömul og bendi til þessi að fullkominn eignarréttur eigendanna hafi verið virtur á þessu landi frá ómunatíð.

6.10.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Hvamms er rakin í kafla 5.11. Þar kemur fram að Hvamms er getið fyrst í Sigurðarregistri, skrá um eignir Hóladómkirkju og Hólastóls, frá árinu 1550. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴³⁴ Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Hvamms er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Hvammi. Athugun þessi tekur til sunnanverðra austur- og vesturmerkja auk suðurmerkja Hvamms að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Hvamms verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem til umfjöllunar er.

Landamerkjum Hvamms er fyrst lýst heildstætt í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 16. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887. Þá var á árinu 1875 rituð lýsing á suðurmörkum jarðarinnar sem fram kemur í sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslu.

Samkvæmt landamerkjabréfi Hvamms eru merki jarðarinnar til austurs, gagnvart Grímólfsártungu (heiðarlandi Syðralóns), Tunguseli og Þorsteinsstöðum, miðuð við Haftralónsá frá Merkidalskílsósi að Heljardalsárósi en þá ráði Heljardalsá að upptökum sínum sem eru innst í Heljardal. Bréfið er ekki áritað vegna Syðralóns, Tungusels eða Þorsteinsstaða. Sunnanverðum vesturmerkjum Grímólfsártungu er eins lýst í landamerkjabréfi fyrir Syðralón frá 4. nóvember 1916 og þingl. 3. júlí 1917. Bréfið er ekki áritað vegna Hvamms. Engar eldri heimildir finnast um merki Grímólfsártungu, sbr. kafla 5.12. Merki gagnvart Tunguseli og Þorsteinsstöðum liggja utan kröfusvæðisins og þarfnast því ekki nánari athugunar.

Samkvæmt landamerkjabréfi Hvamms eru merki til vesturs og suðurs, gagnvart Laxárdal og landsvæði sem Svalbarðshreppur hefur gert tilkall til sem afréttareign hreppsins, miðuð við „...Heljardalsbotn og hæðstu brúnir Heljardalsfjalla að norðan þar til kemur vestur á þau mið, eða svo langt að bein stefna verður tekin af fjölluunum milli Bræðravatna í Skessuhamar sem ræður landamerkjum að vestan.“ Bréfið er áritað vegna Laxárdals. Syðstu merki Hvamms eru gagnvart afrétt sem Svalbarðshreppur hefur gert tilkall til, sjá kafla 6.21. Engar heimildir finnast um afmörkun þess en kröfur Svalbarðshrepps eru í samræmi við suðurmerki Hvamms eins og þeim er lýst hér að framan. Í sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslu er að finna sóknarlýsingu Svalbarðssóknar sem rituð er 1875 en þar er landamerkjum Hvamms til suðurs lýst. Í sóknarlýsingunni segir: „Afréttarlöndin í Dals- og Hvammsheiðum eru almenningar framan við landamerki Dals (um Grasmannalæk,

⁴³⁴ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

sem rennur úr Bræðravötnum vestur í Hólkná) og Gunnarsstaða (um Hávarðsdalsá)“.
Hávarðsdalsá virðist hins vegar marka land Hvamms en ekki Gunnarsstaða, sjá hér síðar í umfjöllun um þessa heimild. Samkvæmt þessari lýsingu ná merki Hvamms mun skemur til suðurs en greinir í landamerkjabréfi fyrir jörðina.

Í landamerkjabréfi fyrir Laxárdal frá 15. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887, er sunnanverðum austurmerkjum landsvæðisins þannig lýst: „...þá ráða Heljardalsfjöll, þar til tekin verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skessuhamar. Að austan ræður nefnd stefna úr Heljardalsfjöllum í Skessuhamar...“ Bréfið er áritað vegna Hvamms. Þessi lýsing í landamerkjabréfi Laxárdals virðist þó í samræmi við lýsingu á sömu mörkum í landamerkjabréfi Hvamms. Suðurmörkum Laxárdals er einnig lýst í sóknarlýsingu Svalbarðssóknar sem rakin er hér að framan. Þar er merkjum til suðurs lýst mun skemur inn til landsins en í landamerkjabréfi jarðarinnar, sbr. umfjöllun í kafla 6.9. um Laxárdal.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi árið 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Hvamm. Þar er merkjum lýst mun lengra til suðurs en í merkjalýsingu sem rituð var árið 1875 og er hluti af sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslu. Landamerkjabréfið er ekki áritað vegna aðliggjandi landsvæðis til suðausturs og suðurs, þ.e. gagnvart Grímólfsártungu, Heljardalsfjöllum og Stakfelli. Lýsing hinnar eldri heimildar er mjög skýr og svo mikið ber á milli að telja verður að hún mæli í mót landamerkjabréfinu að þessu leyti. Óbyggðanefnd telur því að ekki sé í ljós leitt að land sunnan Hávarðsdalsár hafi verið innan landamerkja Hvamms fyrir gerð landamerkjabréfsins árið 1886. Fyrirliggjandi gögn benda hins vegar ekki til annars en að landamerkjum Hvamms til annarra átta sé þar rétt lýst. Bréfið var þinglesið, fært í landamerkjabók og er ekki að sjá að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágretta. Þá eru landamerkjabréf aðliggjandi jarða þinglesin og að hluta til árituð vegna Hvamms.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja.

Að því er tekur til þess landsvæðis sem afmarkað er í framangreindu landamerkjabréfi er til þess að líta að eldri heimild mælir gegn því að merki jarðarinnar nái svo langt suður sem þeim er lýst í bréfinu. Önnur gögn um merki Hvamms liggja ekki fyrir. Þá er ljóst að með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt, sbr. kafla 6.1.1. Í umræddri sóknarlýsingu segir orðrétt: „Afréttarlöndin í Dals- og Hvammsheiðum eru almenningar framan við landamerki Dals (um Grasmannalæk, sem rennur úr Bræðravötnum vestur í Hólkná) og Gunnarsstaða (um Hávarðsdalsá)“. Samkvæmt landamerkjabréfum liggur Hávarðsdalsá hvorki að né um land Gunnarsstaða heldur Hvamms. Hins vegar kemur fram, sbr. kafla 5.10., að fyrir gerð landamerkjabréfa virðist hafa verið ágreiningur um merki Hvamms, Laxárdals og Gunnarsstaða og merkin þá ekki að öllu ljós. Kann þetta að skýra tilvísun til Gunnarsstaða en ekki

Hvamms á umræddum stað en Hávarðsdalsá er á hinn bóginn þekkt og glögg kennileiti. Umrædd sóknarlýsing, sem rituð er árið 1875, eða um áratug áður en landamerkjabréfið er gert er venju fremur glögg og afdráttarlaus um mörk jarðar gagnvart afrétti/almenningi. Ekkert annað hefur komið fram en að hér sé um að ræða hlutlausa samtímalýsingu sem ætla verður að hafi byggst á fullnægjandi heimildum. Er jafnframt til þess að líta að sóknarlýsingin í heild sinni ber þess öll merki að vandað hafi verið til verksins eftir því sem frekast var kostur. Að þessu virtu, með hliðsjón af staðháttum á heiðarlandi þessu, og að gættum þeim sönnunarkröfum sem gera verður í ljósi dóma Hæstaréttar í þjóðlendumálum, verður að telja svo verulegan vafa leika á því að innan Hávarðsdalsár, þar sem hún rennur syðst, hafi við gerð landamerkjabréfsins verið eignarland að á slíku verði ekki byggt. Ekki hefur verið sýnt fram á að not á landi þessu síðar, sem fyrst og fremst hafi verið beitarafnot, hafi verið með þeim hætti að stofnast hafi getað til beins eignarréttar á grundvelli hefðar, sbr. hefðarlög nr. 46/1905.

Í málinu verður hins vegar ekki byggt á kröfulínu íslenska ríkisins sem dregin er nokkuð norðar Hávarðsdalsár. Til þess er þá að líta að þetta ósamræmi virðist skýrast af ágreiningi eða óvissu um staðhætti eða kennileiti enda sýnist ríkið í raun miða við nefnda Hávarðsdalsá um mörk þjóðlendu gagnvart eignarlandi.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að umrætt landsvæði sunnan Hávarðsdalsár sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að landsvæði sunnan kröfulínu íslenska ríkisins en norðan Hávarðsdalsár sé þjóðlenda.⁴³⁵ Af fyrirbyggjandi gögnum verður hins vegar ráðið að umrætt land, sem nýtt hefur verið til beitar, sé í afréttareign Hvamms en aðrir hafa ekki haft uppi slíkt tilkall til svæðisins.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Frá Hafralónskíl fer línan að Heljardalsárósi en þá ræður Heljardalsá að upptökum sínum sem eru innst í Heljardal. Úr Heljardalsbotninum er farið með hæstu brúnum Heljardalsfjalla að norðan þar til kemur vestur á þau mið eða svo langt að bein stefna verður tekin af fjöllum milli Bræðravatna í Skessuhamar. Þeirri línu er síðan fylgt norður þar til komið er á móts við Hávarðsdalsá þar sem hún rennur syðst og þaðan í Hávarðsdalsá. Þeirri á er síðan fylgt til norðausturs þar til hún rennur í Hafralónsá en þá er Hafralónsá fylgt í Hafralónskíl.

Sama landsvæði er í afréttareign Hvamms, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

⁴³⁵ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.11. Grímólfsártunga (Syðralón)

6.11.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfuvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Grímólfsártungu, svo sem því landsvæði er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar Syðralóns, frá 4. nóvember 1916 og þingl. 3. júlí 1917.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Kverkártungu þar sem hreppamarkalína kemur að Litlu Kverká (punktur 1). Frá þeim punkti er dregin lína þangað sem Hávarðsdalsá rennur í Hafralónsá (punktur 2). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Syðralóns, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.11.

Að Grímólfsártungu liggur Hvammur til vesturs en Þorsteinsstaðir og Tungusel til austurs. Til suðurs er landsvæði sem Svalbarðs- og Þórshafnarhreppur hafa gert tilkall til. Landsvæðið sem um ræðir hefur leguna norður-suður og afmarkast að vestan af Hafralónsá og austan af Grímólfsá. Sunnan til er svæðið lítt gróið en gróður eykst eftir því sem norðar dregur. Nyrst á landsvæðinu liggur Grænavatn í um 300 m yfir sjávarmáli og úr því rennur Grænavatnslækur í Grímólfsá. Sunnan Grænavatns rís Ytra-Kistufjall (445 m) og sunnan þess er Syðra-Kistufjall (474 m). Sunnan Kistufjalla liggur breið melbunga er kallast Stóriás, (523 m). Milli Stóraáss og Kistufjalla er votlend lægð (460-480 m). Austan Hafralónsár syðst á landsvæðinu er votlent og hallalítið land. Frá suðurenda Grænavatns að Hafralóni, sem er á suðurmörkum svæðisins, eru um 13,7 km í beinni loftlínu.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.11.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Byggt er á því að almenningar eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998 hafi verið sem eignarréttarlegt hugtak það sama og nú heita þjóðlendur. Þessu eignarformi hafi ekki verið hægt að breyta nema eftir nýbýlatilskipuninni frá árinu 1776. Í sýslu- og sóknalýsingum Þingeyjarsýslna segir að mörk almennings séu um Hávarðsdalsá og áfram í Dalsheiðinni um Grasamannalæk sem renni úr Bræðravötnum. Þyki því eðlilegt að draga þjóðlendukröfulínu frá Kverkártungu yfir Tunguselsheiði í Hávarðsdalsá og svo í Grasamannalæk við Bræðravötn.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 27 og 13(1), er byggt á þinglýstu landamerkjabréfi jarðarinnar frá 4. nóvember 1916 og þingl. 3. júlí 1917, og öðrum skráðum eignarheimildum sem hann hefur fyrir þessari eign sinni, og einnig þinglýstum landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Þá sé einnig fullur hefðartími liðinn frá því að ofangreindu landamerkjabréfi var þinglýst. Öll afnot og nytjar landsins hafi verið háðar leyfi jarðeigenda enda enginn notað landið með nokkrum hætti nema eigendur þess. Ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að umrætt land, innan landamerkja, væri undirorpið fullkomnum eignarrétti og aldrei haldið öðru fram. Í ljósi þeirra gjörninga sem liggja fyrir um ráðstöfun landsins er því haldið fram að eigandi jarðarinnar hafi fært fram nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu hans að þrætulandið sé ekki fullkomin eign hans. Taka verði Landnámu með fyrirvara sem heimild og að röksemdir þess efnis að landnám hafi ekki náð til heiða séu ekki reistar á neinum hlutlægum sönnunargögnum.

6.11.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Syðralóns er rakin í kafla 5.12. Þar kemur fram að Syðralóns er getið í heimildum frá 13. öld. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴³⁶ Í landamerkjabréfi Syðralóns, dags. 4. nóvember 1916 og þingl. 3. júlí 1917, er annars vegar lýst merkjum heimalandsins og hins vegar merkjum svokallaðrar Grímólfsártungu. Milli Syðralóns og nyrsta hluta Grímólfsártungunnar eru u.þ.b. 23 km í beinni loftlínu og liggja m.a. jarðirnar Hallgilsstaðir og Tungusel þar á milli.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Grímólfsártungu er lýst í framangreindu landamerkjabréfi en engar eldri merkjalýsingar hafa komið fram. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Grímólfsártungu. Athugun þessi tekur til vestur-, austur- og suðurmerkja landsins en aðeins nyrsti hluti þess er ekki innan kröfulínu íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki fyrir Grímólfsártungu verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Samkvæmt landamerkjabréfi Syðralóns eru merki Grímólfsártungu, gagnvart Hvammi til vesturs og Þorsteinsstöðum og Tunguseli til austurs, miðuð við Hafralónsá og Grímólfsá frá upptökum þeirra þar til þær falla saman. Bréfið er hvorki áritað vegna Hvamms né Þorsteinsstaða eða Tungusels. Austurmerkjum Hvamms er eins lýst í landamerkjabréfi þeirrar jarðar frá 16. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887. Bréf Hvamms er ekki áritað vegna Syðralóns. Engin lögformleg lýsing er til á merkjum Þorsteinsstaða en þeir munu hafa verið byggðir úr landi Tungusels um miðja 19. öld. Í afsalsbréfi frá 28. maí 1870, sem útbúið var vegna kaupa Sauðaneskirkju á

⁴³⁶ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Þorsteinsstöðum, er að finna lýsingu á merkjum landsvæðisins. Merkjum Þorsteinsstaða til vesturs er lýst svo: „ad vestan Hafralónsá, útan frá Tungnaá fram til Grímólfsár, þá Grímólfsá til upptaka hennar“. Sé þessi merkjalýsing borin saman við lýsinguna í landamerkjabréfi Syðralóns eru vesturmerki Þorsteinsstaða og austurmerki Grímólfsártungu í báðum tilvikum miðuð við Grímólfsá frá upptökum hennar og þar til hún fellur saman við Hafralónsá. Ágreiningur er um mörk Grímólfsártungu, á heiðinni, við aðliggjandi jörð Tungusel og Þorsteinsstaði. Í landamerkjabréfi fyrir Tungusel, frá 20. apríl 1885 og þingl. 27. júní 1892, er vesturmerkjum lýst svo: „Að vestan Tunguá innað kílamótum þá austara Tungárdrag innað Arnarfjallahyrnu og þaðan bein stefna í Hafralón“. Hér er ljóst að merkjalýsing er ekki í fullu samræmi við lýsingu á merkjum Grímólfsártungu. Engin merkjalýsing er til fyrir það landsvæði sem Svalbarðs- og Þórshafnarhreppur hafa gert tilkall til og liggur sunnan við Grímólfsártunguna en afmörkun hreppanna er í samræmi við merkjalýsingar Syðralóns.

Ágreiningur er þannig með aðilum um það hvort Stóriás og landsvæði þar um kring sé innan merkja Grímólfsártungu eða Tungusels. Í kröfulýsingu hafa gagnaðilar, bæði eigendur Syðralóns og Tungusels og Þorsteinsstaða, miðað við sömu kvísl Grímólfsár frá því undir Arnarfjallahyrnu þar til komið er nokkuð suðvestur af Arnarfjöllum. Þaðan miða eigendur Syðralóns við þá kvísl sem rennur austan við Stóraás en af hálfu eigenda Tungusels og Þorsteinsstaða er hins vegar dregin lína í Hafralón. Hér ber að athuga að á þessu svæði renna saman af stærra vatnasvæði nokkrar kvíslar sem mynda Grímólfsá. Í landamerkjabréfi Syðralóns er miðað við upptök Grímólfsár og Hafralónsár. Af þeirri lýsingu verður ekki ráðið hvernig landsvæðið lokast til suðurs þar sem ár þessar eiga ekki sameiginleg upptök. Að þessu gættu eru staðhættir á því svæði sem krafist er vegna Syðralóns ekki í samræmi við landamerkjabréfið. Í afsali fyrir Þorsteinsstöðum frá árinu 1870 er mörkum lýst til austurs „frá Hafralónsá fram ad svo nefndum Dragamótum og svo haldist sama stefna til Arnar fjalla, ad vestan Hafralónsá, útan frá Tungnaá fram til Grímólfsár, þá Grímólfsá til upptaka hennar.“ Merkjum til suðurs, frá Arnarfjöllum að austanverðu og í upptök Grímólfsár að vestanverðu, er þannig ekki sérstaklega lýst. Lýsing á vesturmörkum Tungusels í landamerkjabréfi frá árinu 1885 miðar við Arnarfjallahyrnu og þaðan beina stefnu í Hafralón. Við mat á þessum merkjalýsingum er til þess að líta að bæði í lýsingum á Grímólfsártungu og Þorsteinsstöðum er óglögg við hvaða kvísl Grímólfsár skuli miða. Lýsing á merkjum Tungusels er hins vegar afdráttarlaus. Þetta mælir því í mót að merki Grímólfsártungu liggi eins austarlega og eigendur Syðralóns miða við í kröfugerð sinni. Óbyggðanefnd telur í bestu samræmi við framangreindar merkjalýsingar Grímólfsártungu og aðliggjandi landsvæða að á umræddu ágreiningssvæði sé miðað við þá kvísl Grímólfsár sem liggur vestan við Stóraás að upptökum hennar og þaðan í Hafralón.

Í kjölfar þess að landamerkjalog tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Syðralón og þar lýst sérstaklega aðskildu heiðarlandi jarðarinnar, svokallaðri Grímólfsártungu. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að merkjum Grímólfsártungunnar til vesturs gagnvart Hvammi sé rétt lýst svo langt sem sú lýsing nær. Hins vegar lýsir bréfið ekki merkjum Grímólfsártungu til suðurs auk þess sem lýsing á merkjum til austurs gagnvart Tunguseli og Þorsteinsstöðum er óglögg svo sem hér hefur nánar verið rakið. Skjal þetta var þinglesið og innfært í landamerkjabók sýslumanns. Hér að framan hefur verið gerð grein fyrir þeirri niðurstöðu Hæstaréttar að landamerkjabréf fyrir jörð feli í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða en hins vegar verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega, sjá nánar í kafla 6.1.1. Með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki getað einhliða aukið við land sitt eða annan rétt. Frá upphafi Íslandsbyggðar helguðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig ítök, afrétti og öll önnur réttindi sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda við merkjum réttindanna, hvers eðlis sem þau voru. Ber um þetta efni sérstaklega að vísa til dóms Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur).

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Hvergi kemur fram í heimildum að á Grímólfsártungu hafi verið búseta af nokkru tagi, sjálfstæð jörð eða hjáleiga. Henni er fyrst lýst í landamerkjabréfi Syðralóns frá árinu 1916. Sú aðgreining Grímólfsártungunnar frá Syðralóni sem þar kemur fram bendir til þess að svæðið hafi verið afréttur og aðskilið frá öðru landi jarðarinnar. Engin gögn liggja fyrir um að Grímólfsártungan hafi nokkurn tíma verið nýtt til annars en sumarbeitar fyrir búfé og annarra takmarkaðra nota. Sama verður einnig ráðið af staðháttum og gróðurfari en um er að ræða fjallaland fjarri byggð. Landið er nýtt til beitar og smalað af jörðum í sveitinni. Eldri heimildir benda til þess að Grímólfsártunga hafi verið afréttur sem tilheyrir hafi Syðralóni. Í sóknarlýsingu frá 1840 segir Stefán Einarsson á Sauðanesi um Grímólfsártungu: „...og fyrir framan þessi lönd [Hallgilsstaða og Tungusels] er almenningur millum Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði samt Þistilfirðinga að norðan. Hér í þessum almenningi eður á Grímólfsártungu lýsir Syðralón eftir 4 hundraða landi, er mér skilst eftir samanburði við annarra máldaga orðatiltæki sé sama og land undir 400 fjár.“ Samkvæmt jarðamatinu 1849 tilheyrir þannig Syðralóni sérstakt afréttarland fram til heiðar sem heitir Grímólfsártunga. Þá er í fasteignamati N-Þingeyjarsýslu 1916-1918 er að finna upplýsingar um landamerki Syðralóns. Umsögnin um Grímólfsártungu er

nær samhljóða landamerkjabréfi Syðralóns. Þar segir jafnframt að Syðralón hafi sumarhaga.

Að öllu framangreindu virtu hefur, af hálfu eiganda Syðralóns, ekki verið sýnt fram á að Grímólfsártungan sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttað hefur heldur ekki verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé þjóðlenda.⁴³⁷ Af fyrirliggjandi gögnum verður hins vegar ráðið að Grímólfsártungan sé í afréttareign Syðralóns. Til þess verður þó að líta að þjóðlendukrafa ríkisins nær ekki til nyrsta hluta Grímólfsártungunnar. Líkt og nánar er rakið í kafla 6.1. er óbyggðanefnd bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, og verður því að leysa úr máli á þeim grundvelli, sbr. þá ályktun sem dregin verður af dómum Hæstaréttar frá 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 og 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006. Af þessum sökum verður nyrsti hluti Grímólfsártungu talinn utan þjóðlendu.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að landsvæði það sem kallað hefur verið Grímólfsártunga, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Frá þeim stað þar sem Hávarðsdalsá rennur í Hafralónsá er dregin lína til austurs í stefnu á þann stað þar sem hreppamarkalína kemur að Litlu-Kverká við Kverkártungu (punktur 1 í þjóðlendukröfu íslenska ríkisins). Þessari línu er fylgt að þeim stað þar sem hún sker Grímólfsá og síðan Grímólfsá til suðurs þar til komið er vestur af Arnarfellshyrnu. Þaðan er miðað við þá kvísl árinnar sem gagnaðilar íslenska ríkisins miða við í kröfugerð sinni, að þeim stað þar sem kröfulínur gagnaðila greinast í sundur. Frá þeim punkti er Grímólfsá fylgt þangað sem hún á upptök sín vestan við Stóraás og síðan áfram í Hafralón. Úr Hafralóni er Hafralónsá fylgt til norðurs þar til Hávarðsdalsá rennur í hana.

Sama landsvæði er í afréttareign Syðralóns, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.12. Tungusel og Þorsteinsstaðir

6.12.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Tungusels og Þorsteinsstaða.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Kverkártungu þar sem hreppamarkalína kemur að Litlu-Kverká (punktur 1). Frá þeim punkti er dregin lína

⁴³⁷ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

þangað sem Hávarðsdalsá rennur í Hafralónsá (punktur 2). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Tungusels og Þorsteinsstaða, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðanna samkvæmt landamerkjabréfi. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.12.

Að Tunguseli og Þorsteinsstöðum liggja Grímólfsártunga og Hvammur til vesturs. Til norðurs er Hvammur og Hallgilsstaðir. Til vesturs liggja Hallgilsstaðir. Til suðurs er landsvæði sem Þórshafnarhreppur hefur gert tilkall til. Landsvæðið sem um ræðir hefur leguna norður-suður og tilheyrir Tunguselsheiði. Svæðið liggur í 300-500 m yfir sjávarmáli. Nyrst er land hallalítið og votlent en hækkar hratt upp í Sammælingahnjúk (481 m), er skagar norður úr Arnarfjöllunum. Upp af honum er Arnarfellshyrna/Arnarhyrna (528 m), vestast í Arnarfjöllum. Suðaustan Sammælingahnjúks og Arnarfellshyrnu/Arnarhyrnu liggur Miðdalsvatn í tæplega 500 m yfir sjávarmáli. Sunnan Arnarfjalla er land hallalítið. Syðst á svæðinu liggur Barðmelur, langur og nokkuð hár melur á köflum. Lega hans er norður-suður og er hann bugðóttur.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.12.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi héraðs hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið með tímanum fleiri. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að Þistilfjarðarheiðarnar hafi verið numdar. Byggt er á því að almenningar eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku Þjóðlendulaga 1998 hafi verið sem eignarréttarlegt hugtak það sama og nú heita Þjóðlendir. Þessu eignarformi hafi ekki verið hægt að breyta nema eftir nýbýlatilskipuninni 1776. Í sóknarlýsingu Sauðanessóknar frá árinu 1840 segi að jarðirnar Hallgilsstaðir og Tungusel eigi hin bestu og mestu afréttarlönd ef notuð væri og fyrir framan þessi lönd sé „almennigur milli Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði, samt Þistilfirðinga að norðan“.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 29, 30 og 13(1), er byggt á þinglýstum landamerkjabréfum og öðrum skráðum eignarheimildum sem þeir hafi fyrir þessari eign sinni, og einnig þinglýstum landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Þá sé fullur hefðartími liðinn frá því landamerkjabréfi var þinglýst. Jarðeigendur hafi farið með öll hefðbundin eignarréttindi jarðanna sem m.a. hafi lýst sér í því að þeir hafi bannað öðrum not landsins og hafi öll nýting verið háð leyfi frá þeim. Á því er byggt að ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að umrætt land sé undirorpið fullkomnum eignarrétti og aldrei haldið öðru fram. Taka verði Landnámu með

fyrirvara sem heimild og röksemdir ríkisins, þess efnis að landnám hafi ekki náð til heiða algerlega ósannaðar, enda ekki reistar á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Þá beri þess að geta að ríkið hafi selt land Þorsteinsstaða. Vísað er til jafnræðisreglu stjórnarskrárinnar og stjórnsýslulaga um að sambærileg mál hljóti sömu niðurstöðu og að jafnræði ríki milli borgaranna.

6.12.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Tunguseli og Þorsteinsstöðum er rakin í kafla 5.13. Þar kemur fram að Tunguseli var skipt úr landi jarðarinnar Hallgilsstaða á 17. öld, sbr. einnig kafla 6.13., og þar búið síðan. Árið 1850 voru Þorsteinsstaðir síðan byggðir í landi Tungusels. Búið var á Þorsteinsstöðum nær samfellt frá 1850-1884 en síðan hefur jörðin verið í eyði og nýtt til beitars fyrir sauðfé. Árið 1972 voru Þorsteinsstaðir seldir eigendum Tungusels samkvæmt lögum nr. 9/1972 en seljandi var ríkissjóður. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Tungusels er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. 20. apríl 1885 og þingl. 27. júní 1890. Merkjum Þorsteinsstaða hefur ekki verið lýst í landamerkjabréfi en hins vegar er lýsing í samningi sem gerður var á skiptafundi í dánarbúi Elínar Sveinsdóttur 23. maí 1861. Þá er lýsing á merkjum Þorsteinsstaða í afsalsbréfi frá 28. maí 1870 þegar Gunnar Gunnarsson á Sauðanesi keypti, fyrir hönd Sauðaneskirkju, Þorsteinsstaði af Sigvalda Þorsteinssyni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Tunguseli og Þorsteinsstöðum og hvað ráðið verður af öðrum heimildum um sama efni. Athugun þessi tekur til vestur-, suður- og austurmerkja landsvæðisins, að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Tungusels og Þorsteinsstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Samkvæmt landamerkjabréfi Tungusels eru merki til vesturs, gagnvart Þorsteinsstöðum og Grímólfsártungu (heiðarlandi Syðralóns) þegar sunnar dregur, miðuð við Tunguá inn að kílamótum þá austara Tunguárdrag inn að Arnarfjallahyrnu og þaðan beina stefnu í Hafralón. Bréfið er hvorki áritað vegna Þorsteinsstaða né Syðralóns. Í samningi sem gerður var á skiptafundi í dánarbúi Elínar Sveinsdóttur árið 1861 er merkjum Þorsteinsstaða, gagnvart Tunguseli, lýst með Tunguá að utan frá Hafralónsá fram að svo nefndum Dragamótum og svo helst sama stefna beint til Arnarfjalla. Sömu lýsingu er að finna í afsalsbréfi fyrir Þorsteinsstöðum frá 1870. Í landamerkjabréfi Syðralóns, dags. 4. nóvember 1916 og þingl. 3. júlí 1917, er merkjum Grímólfsártungu lýst sem öllu landi milli Hafralónsár og Grímólfsár frá upptökum þeirra og þar til þær falla saman. Ágreiningur er milli aðila um þessi mörk en af merkjalýsingu verður ráðið að þær falla ekki að öllu leyti saman. Um merkin

milli Tungusels og Þorsteinsstaða og Grímólfsártungu vísast til nánari umfjöllunar í kafla 6.11. en þar kemur fram að mörk milli þeirra skuli miðuð við þá kvísl Grímólfsár sem liggur vestan við Stóraás að upptökum hennar og þaðan í Hafralón.

Samkvæmt landamerkjabréfi Tungusels eru merki til austurs, gagnvart Hallgilsstöðum, lýst með „...Kverká frá því hún fellur í Hafralónsá allt inn að klöpp (merki klöpp) þeirri er stendur austan við ána skammt fyrir utan Kverkáreyrar, þaðan bein stefna í Stóruvörðu er stendur á melhrygg í Grasdál, þaðan sama stefna í vörðu á Hólmavatnshæðum, þaðan sama stefna í Miðdal í Arnarfjöllum þaðan bein stefna neðst á Búðarmel“. Bréfið er áritað vegna hálfra Hallgilsstaða. Ekkert landamerkjabréf er til fyrir Hallgilsstaði en í fasteignamati fyrir N-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918 er lýsing á merkjum Hallgilsstaða. Merkjum til vesturs, gagnvart Tunguseli, á því svæði sem fellur innan kröfulínu ríkisins er lýst frá vörðu á Hólmavatnshæðum og þaðan enn sömu stefnu í Miðdal í Arnarfjöllum en þaðan ræður bein stefna innst á Barðmel. Hér er samræmi milli lýsinga á merkjum þessara aðliggjandi jarða en svo virðist sem „Barðmelur“ og „Búðarmelur“ sé sama kennileitið.

Samkvæmt landamerkjabréfi Tungusels eru merki jarðarinnar til suðurs gagnvart landsvæði sem Þórshafnarhreppur hefur gert tilkall til miðuð við beina stefnu innst af Búðarmel og vestur í Hafralónsá. Engar heimildir finnast um merki þessa aðliggjandi landsvæðis en kröfur Þórshafnarhrepps eru í samræmi við suðurmerki Tungusels eins og þeim er lýst hér að framan.

Austurmerki Þorsteinsstaða, gagnvart Tunguseli, hafa verið rakin hér að framan. Önnur merki Þorsteinsstaða, líkt og þau eru afmörkuð í fyrrnefndu afsalsbréfi frá 1870, eru að vestan, gagnvart Grímólfsártungu (heiðarlandi Syðralóns) „...Hafralónsá útan frá Tungnaá fram til Grímólfsár, þá Grímólfsá til upptaka hennar“. Í samningi sem gerður var á skiptafundi í dánarbúi Elínar Sveinsdóttur er aðeins lýsing á austurmörkum Þorsteinsstaða. Samkvæmt landamerkjabréfi Syðralóns frá 4. nóvember 1916 og þingl. 3. júlí 1917 er Grímólfsártungu, sem liggur að Þorsteinsstöðum, lýst sem öllu landi milli Hafralónsár og Grímólfsár frá upptökum þeirra þar til þær falla saman. Bréf Syðralóns er ekki áritað vegna Þorsteinsstaða. Engar aðrar heimildir eru til um merki þessa heiðarlands sem lýst er í landamerkjabréfi Syðralóns. Hér geta lýsingar á merkjum Syðralóns og Þorsteinsstaða vel samrýmst.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir jörðina Tungusel. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum jarðarinnar sé þar rétt lýst. Landamerkjabréfið var undirritað af fyrirsvarsmanni jarðarinnar, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki hennar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem þýðingu hafi hér. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi

við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Tungusels hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Svo sem hér hefur verið rakið var ekki gert landamerkjabréf fyrir Þorsteinsstaði. Að slepptu landamerkjabréfi Tungusels er ekki við annað að styðjast en lýsingu í afsali fyrir Þorsteinsstaði frá 1870 varðandi vesturmörk, gagnvart Grímólfsártungu (heiðarlandi Syðralóns), á kröfusvæðinu. Er til þess að líta að lýsing á þeim mörkum er sú sama og í landamerkjabréfi Syðralóns. Þá mæla engin gögn gegn þessari lýsingu og er því óhætt að leggja hana til grundvallar.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Í sóknarlýsingu Sauðanessóknar frá árinu 1840 segir að jarðirnar Hallgilsstaðir og Tungusel eigi hin bestu og mestu afréttarlönd ef notuð væru og fyrir framan þessi lönd sé „almennur milli Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði, samt Þistilfirðinga að norðan“. Hér ber þess að geta að sunnan Tungusels er afréttarsvæði, sbr. kafla 6.22. Öndvert við sóknarlýsingu Svalbarðssóknar, sem rakin er í kafla 6.9. um Laxárdal og kafla 6.10. um Hvamm, er hér ekki að finna neina lýsingu á mörkum eignarlanda gagnvart afréttum eða almenningum. Verður því ekki talið að sóknarlýsing Sauðanessóknar mæli gegn mörkum Tungusels eins og gerð hefur verið grein fyrir hér að framan.

Fram kemur í heimildum að Tungusel hafi verið byggt í landi Hallgilsstaða og Þorsteinsstaðir síðar í landi Tungusels. Þrátt fyrir að engar merkjalýsingar finnast um afmörkun á þessu landsvæði áður en jörðunum var skipt úr því verður til þess að líta að forsaga jarðanna er sú sama og verður rakin til jarðarinnar Hallgilsstaða en fyrir þeirri jörð eru heimildir frá 13. öld, líkt og nánar er rakið í kafla 5.14.⁴³⁸ Verður þetta talið renna frekari stoðum undir sönnunargildi landamerkjabréfs Tungusels. Að þessu virtu þykir einnig óhætt að slá því föstu að landsvæði það sem lagt var til Þorsteinsstaða hafi verið eignarland.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Tungusel hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Þorsteinsstaðir voru byggðir úr landi Tungusels, eins og að framan greinir, og hafa verið nýttir eftir aðstæðum. Innan tilgreindra marka í landamerkjabréfi og afsali fyrir Þorsteinsstaði frá árinu 1870 hafa eigendur jarðanna farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Land jarðanna til suðurs, inn til heiða, hefur þar ekki verið undanskilið, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land Tungusels og Þorsteinsstaða sunnan

⁴³⁸ Sbr. einnig umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

kröfulínu ríkisins hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkjja Tungusels og Þorsteinsstaða sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴³⁹

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Tungusels og Þorsteinsstaða, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.13. Hallgilsstaðir

6.13.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Hallgilsstaða. Við þá umfjöllun verður ekki tekið tillit til þess að Hallgilsstaðir skiptast nú í I og II.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Kverkártungu þar sem hreppamarkalína kemur að Litlu-Kverká (punktur 1) og þaðan þangað sem Hávarðsdalsá rennur í Hafralónsá (punktur 2). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Hallgilsstaða, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggja innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.14.

Að Hallgilsstöðum liggja Tungusel og Þorsteinsstaðir til vesturs og Kverkártunga til suðausturs. Til norðurs er hafið en til suðurs er landsvæði sem Þórshafnarhreppur hefur gert tilkall til í máli þessu. Landsvæðið sem um ræðir hefur leguna norður-suður og tilheyrir Tunguselsheiði. Svæðið liggur í 300-580 m yfir sjávarmáli. Nyrst er land hallalítið og votlent og afmarkast af Litlu-Kverká að austan. Suður með Litlu-Kverká að vestan er land hallalítið og gróið. Allbreitt dalverpi, Sveinsdalur, liggur norðvestan til á landsvæðinu og liggur mjór urðarhryggur vestan hans með tvo hnjúka (540 m og 579 m). Að auki liggur Miðdalsvatn vestan Sveinsdals í tæplega 500 m yfir sjávarmáli. Austan Sveinsdals liggja Kílafjöll í um 500 m yfir sjávarmáli. Sveinsdalslækur rennur austnorðaustur úr dalnum í Stóru-Kverká norðan Kílafjalla. Ofan Sveinsdals liggja Sveinsdalsvötn í um 530 m yfir sjávarmáli. Land er gróið neðst í fjöllunum en gróður minnkar eftir því sem ofar dregur og verður land þá lítt gróið og grýtt. Sunnan fjallanna tekur land að lækka til suðurs og við tekur samfelld háslétta í um 500 m yfir sjávarmáli. Háslétta þessi er að

⁴³⁹ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

mestu hálfgróin og moslend. Vestast á landsvæðinu, suðvestan Sveinsdals, liggur Eyjavatn (503 m) og úr því rennur Stórilækur sem sameinast Kverká austur undir Kílafjöllum. Kverká rennur til norðausturs á sunnanverðri hásléttu landsvæðisins. Frá bæjarstæði Hallgilsstaða að norðanverðu Eyjavatni eru um 28 km í beinni loftlínu.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.13.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið með tímanum fleiri. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að Þistilfjarðarheiðarnar hafi verið numdar. Byggt er á því að almenningar eins og þeir voru skilgreindir fyrir gildistöku Þjóðlendulaga 1998 hafi verið sem eignarréttarlegt hugtak það sama og nú heiti þjóðlendir. Þessu eignarformi hafi ekki verið hægt að breyta nema eftir nýbýlatilskipuninni 1776. Í sóknarlýsingu Sauðanessóknar frá árinu 1840 segi að jarðirnar Hallgilsstaðir og Tungusel eigi hin bestu og mestu afréttarlönd ef notuð væru og fyrir framan þessi lönd sé „almenningur milli Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði, samt Þistilfirðinga að norðan“.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 18 og 13(1), er byggt á landamerkjalyýsingu jarðarinnar í fasteignamati og öðrum skráðum eignarheimildum sem þeir hafi fyrir þessari jörð sinni, fornum og nýjum, og einnig þinglýstum landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Þá sé einnig fullur hefðartími liðinn frá því landamerki jarðarinnar hafi verið skráð. Ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að umrætt land, innan landamerkja, sé undirorpið fullkomnum eignarrétti. Taka verði Landnámu með fyrirvara sem heimild og að röksemdir þess efnis að landnám hafi ekki náð til heiða og ekki til fjalla, nema Gunnólfsvíkurfjalls, séu ekki reistar á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Lögð er áhersla á að landamerki Hallgilsstaða séu gömul og bendi til þessi að fullkominn eignarréttur eigendanna hafi verið virtur á þessu landi frá ómunatíð.

6.13.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Hallgilsstaða er rakin í kafla 5.14. Þar kemur fram að Hallgilsstaða er getið í heimildum allt frá 13. öld. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴⁴⁰ Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði

⁴⁴⁰ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvað ráðið verður af heimildum um merki Hallgilsstaða. Athugun þessi tekur fyrst og fremst til sunnanverðra vestur- og austurmerkja jarðarinnar, ásamt suðurmerkjum, þ.e. merkja landsvæðisins að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Hallgilsstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Fyrir liggur að ekki hefur verið gert landamerkjabréf fyrir Hallgilsstaði. Hins vegar er að finna greinargóða lýsingu á merkjum Hallgilsstaða í fasteignamati fyrir N-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918. Þá er rétt að minna á, líkt og rakið er í kafla 5.13. um Tungusel og Þorsteinsstaði, að fram kemur í heimildum að Tungusel var í upphafi byggt í landi Hallgilsstaða og Þorsteinsstaðir síðar í landi Tungusels. Við afmörkun Hallgilsstaða verður því að líta til tiltækra gagna um landamerki aðliggjandi jarða og svæða. Þar er að vestanverðu um að ræða landamerkjabréf Tungusels, dags. 20. apríl 1885 og þingl. 27. júní 1890, og að austanverðu landamerkjabréf Kverkártungu, dags. 8. maí 1884 og þingl. 16. júlí 1885. Ekki er til landamerkjabréf sem tekur til suðurmerkja jarðarinnar.

Merki Hallgilsstaða til vesturs, gagnvart Tunguseli, má ráða af landamerkjabréfi Tungusels. Samkvæmt bréfinu er merkjum milli jarðanna lýst svo: „... í vörðu á Hólmavatnshæðum, þaðan sama stefna í Miðdal í Arnarfjöllum þaðan bein stefna neðst á Búdarmel.“ Bréfið er áritað vegna hálfra Hallgilsstaða. Samkvæmt lýsingu í fasteignamati fyrir N-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918 eru merki Hallgilsstaða til vesturs samhljóða þeim merkjum sem lýst er í bréfi Tungusels.

Samkvæmt landamerkjabréfi Kverkártungu er sunnanverðum austurmerkjum Hallgilsstaða, lýst með Miðfjarðará að Kistufellslæk „...og þaðan beint norður í Heiðarvatn, svo aftur beint þaðan og í Litlu-Kverkárdrög, sem mun vera hér um bil í óttu stað; eftir það afmarkar Kverká landið út að áður nefndum ármótum [Miðfjarðará og Litlu-Kverkár]“. Bréfið er áritað vegna hálfra Hallgilsstaða. Í fyrrgreindu fasteignamati eru austurmerki Hallgilsstaða svofelld: „Að austan ræður Kverkárdrag frá Heiðarvatni út að krók þeim sem dragið myndar stutt utan við Þverurð; þaðan bein stefna norðaustur í litlu Kverká, sem þá ræður út á móts við Langavatnsenda hinn nyrðri; þaðan ræður melhryggur sá, er liggur suður af fremri Þröskuld út á hæð þá, er svo heitir; þaðan bein stefna útaustur í Leirvatn...“ Merkjalyfing fasteignamatsins og landamerkjabréfs Kverkártunga geta þannig vel samrýmst.

Suðurmerki Hallgilsstaða liggja að landsvæði sem Þórshafnarhreppur hefur gert tilkall til í máli þessu. Í fasteignamati Hallgilsstaða 1916-1918 er þessum merkjum lýst svo: „Að sunnan ræður bein stefna innst af Barðmel í Heiðarhól og Heiðarvatn“. Engar heimildir finnast um merki þessa aðliggjandi landsvæðis en kröfur

Þórshafnarhrepps eru í samræmi við suðurmerki Hallgilsstaða eins og þeim er lýst í fasteignamatinu.

Svo sem hér hefur verið rakið var ekki gert landamerkjabréf fyrir Hallgilsstaði í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 og 1919. Hins vegar voru landamerkjabréf aðliggjandi landsvæða árituð af hálfu Hallgilsstaða, þinglýst og færð í landamerkjabók. Er til þess að líta að lýsing á mörkum gagnvart Hallgilsstöðum er sú sama og í fasteignamati Hallgilsstaða. Þetta bendir til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Hallgilsstaða hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Þá eru engin gögn sem mæla því í gegn að farið sé eftir lýsingu fasteignamatsins við afmörkun á jörðinni til suðurs en þau fá jafnframt vel samrýmst suðurmörkum aðliggjandi landsvæða. Er því óhætt að leggja hana til grundvallar.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa almennt fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Í sóknarlýsingu Sauðanessóknar frá árinu 1840 segir að jarðirnar Hallgilsstaðir og Tungusel eigi hin bestu og mestu afréttarlönd ef notuð væri og fyrir framan þessi lönd sé „almenningur milli Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði, samt Þistilfirðinga að norðan“. Hér ber þess að geta að sunnan Hallgilsstaða er afréttarsvæði, sbr. kafla 6.22. Öndvert við sóknarlýsingu Svalbarðssóknar, sem rakin er í kafla 6.9. um Laxárdal og kafla 6.10. um Hvamm, er hér ekki að finna neina lýsingu á mörkum Hallgilsstaða eða annarra eignarlanda gagnvart afréttum eða almenningum. Verður því ekki talið að sóknarlýsing Sauðnessóknar mæli gegn mörkum Hallgilsstaða eins og gerð hefur verið grein fyrir þeim hér að framan. Að þessu frátöldu hefur ekkert komið fram sem fer í bága við heimildir um afmörkun jarðarinnar eða veikir þær sem sönnunargagn um eignarhaldið.

Ekki eru þannig heimildir um annað en að jörðin Hallgilsstaðir hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem tilgreind eru í landamerkjabréfum aðliggjandi landsvæða, árituð vegna Hallgilsstaða og árétuð eru í fasteignamati 1916-1918 hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Land jarðarinnar til suðurs inn til heiða hefur þar ekki verið undanskilið, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land Hallgilsstaða hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkjja Hallgilsstaða sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁴¹

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Hallgilsstaða, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.14. Kverkártunga

6.14.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Kverkártungu, sbr. landamerkjabréf frá 8. maí 1884 og þingl. 16. júlí 1885.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Miðfjarðará, þar sem Litlilækur rennur í ána við Kverkártungu (punktur 4). Frá þessum punkti er haldið upp Miðfjarðará þar til komið er 15 km veg frá nyrsta odda Kverkártungu og verður það punktur 5. Frá þessum punkti er haldið vestur yfir Kverkártungu og á þann stað í Kverká (punktur 6), þar sem 15 km eru norður til endimarka Kverkártungunnar. Frá þessum punkti er haldið niður eftir Litlu-Kverká og allt til þar sveitarfélagamörk koma að ánni (punktur 7). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Kverkártungu, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggja innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.15.

Að Kverkártungu liggja til vesturs Hallgilsstaðir og Miðfjörður til austurs. Til suðurs er landsvæði sem Þórshafnarhreppur hefur gert tilkall til. Landsvæðið sem um ræðir er háslétta í 400-500 m yfir sjávarmáli og hefur leguna norður-suður. Svæðið er lítt gróið þar sem það liggur hæst en grónara þegar neðar dregur.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.14.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Kverkártungu sé ekki getið í jarðabókum 1762 eða 1804 en komi fram í neðanmálgrein í jarðabók 1847 sem nýbýli. Þótt ekki

⁴⁴¹ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

liggi fyrir byggingarbréf virðist hafa verið gengið út frá því af yfirvöldum að formlegt nýbýli hafi verið stofnað og af því sé þá ljóst að útmælt land býlisins milli Miðfjarðarár og Kverkár sé ekki þjóðlenda heldur eignarland. Ekki eigi að vera óvissa um hversu langt til heiðar þessi beini eignarréttur nái því útmælt land hafi ekki náð lengra til heiða en grös grói og heimildir greini frá því að það sé í 15 km fjarlægð frá tunguoddinum.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 7, 7(3) og 6(4), er byggt á því að land jarðarinnar eins og því sé lýst í landamerkjabréfum hafi verið innan landnáms Finna sem nam Finna fjörð og Miðfjörð. Þá er því mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðarinnar verði dregin í efa. Elsta skjallaga heimildin um landamerki Kverkártungu sé útmælingargerð frá árinu 1850 en þar segi að hið útmælda land sé allt land milli Miðfjarðarár og Kverkár. Enn fremur segi í útmælingargerðinni að milli áðurgreindra ummerkja verði að útleggja land allt svo ekkert verði afgang. Vísað er til þess að frá öndverðu hafi lög kveðið á um merkjagerð. Það hafi fyrst verið við setningu landamerkjalaga árið 1882 og síðar árið 1919 að stjórnvöld hafi haft frumkvæði að því að gengið væri frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann hafi verið uppi. Þegar haft sé í huga að samkvæmt landamerkjalögum sé opinberum aðilum falið að ganga úr skugga um að lýsingar landamerkjabréfa séu réttar samkvæmt formi sínu og efni styðji það þá meginreglu íslensks réttar að athugasemdalasri landamerkjalýsingu jarðar verði ekki hnekk nema óyggjandi sönnunargögn liggi því til grundvallar. Sönnunarbýrðin um inntak eignarréttar á landi jarðarinnar hvíli þannig á íslenska ríkinu. Þá telji gagnaðilar að í kröfum íslenska ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda þeirra án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt og beri þegar af þeirri ástæðu að hafna kröfu ríkisins. Gagnaðilar hafi í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkja sé undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra enda hafi handhafar ríkisvaldsins margsinnis, bæði beint og óbeint, viðurkennt fullkominn eignarrétt þeirra innan lýstra merkja. Þá er vísað til hefðar.

6.14.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Kverkártungu er rakin í kafla 5.15. Er hér um að ræða eitt svokallaðra heiðarbýla, sbr. kafla 6.1.2., fyrst byggt einhvern tíma á árunum 1817-1835, þ.e. á þeim tíma sem Páll Melsteð var sýslumaður í N-Múlasýslu. Einnig er þar rakið að útvísunargerð á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 1776 fór fram 17. júní 1850, í almenningi, eins og það er beinlínis orðað í útvísunargerðinni. Í málinu liggur ekki fyrir byggingarbréf útgefið af amtmanni fyrir nýbýlinu Kverkártungu. Þá verður ekki ráðið af öðrum gögnum málsins að slíkt bréf hafi verið gefið út. Í þeim efnum er ekki við annað að styðjast en bréf sýslumanns til amtmanns frá 7. janúar 1851 þess efnis að sýslumaður sendi

amtmanntí afrit af útvísunargjörð nýbýlisins svo amtmaður geti gefið hlutaðeigandi ábúanda byggingarbréf fyrir nýbýlinu. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Byggð sú sem tókst í Kverkártungu á grundvelli útvísunarinnar mun hafa verið með einhverjum hléum en þó samfellt frá árinu 1911 til ársins 1937 þegar Kverkártunga fór í eyði. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að á tímabilinu 1950-1994 hefur Kverkártunga nokkrum sinnum gengið kaupum og sölum eða komið til skipta í dánarbúum.

Þjóðlendukrafa íslenska ríkisins gerir ráð fyrir að hið útmælda land Kverkártungu sé eignarland en sunnan þess þjóðlenda. Kemur því ekki til skoðunar hjá óbyggðanefnd hvort stofnast hafi til eignarréttar að því landi á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar eða fyrir hefð, sbr. dóma Hæstaréttar frá 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 og 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006. Til athugunar er því einungis til hvaða landsvæðis útmælingin tekur, hvort fyrirbyggjandi landamerkjabréf jarðarinnar taki til stærra svæðis og hver sé eignarréttarleg staða þess svæðis sem þar kann að muna.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Kverkártungu er lýst í útmælingu frá 1850, landamerkjabréfi frá 8. maí 1884 og í öðru landamerkjabréfi sem útbúið var 20. desember 1921. Einnig verður kannað hvað ráðið verður af öðrum heimildum um það efni en þar nýtur við áðurnefndrar útmælingar frá 17. júní 1850 vegna stofnunar nýbýlis og lýsingar á merkjum í landamerkjabréfum aðliggjandi landsvæða. Athugun þessi tekur til suðurmerkja landsvæðisins og sunnanverðra vestur- og austurmerkja, að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins.

Í útmælingu frá 17. júní 1850 vegna stofnunar nýbýlis er fyrirhuguðu nýbýli útlagt allt land milli Miðfjarðarár og Kverkár en í útmælingunni segir að landið sé „...á ad giska rúmar 2 Mílur á lengd úr tunguspordinum fram á fremstu grös og ½ til ⅔ Míla á breidd þar sem það er breidast...“ Í málinu liggur fyrir að hér er um að ræða danska mílu en lengd hennar mun vera u.þ.b. 7,5 km. Punktur þeir sem íslenska ríkið byggir kröfulínu sína á liggja í u.þ.b. 15 km fjarlægð frá tunguoddinum og fá því vel samræmst þeirri lýsingu sem fram kemur í útmælingunni. Er þá komið í um og yfir 400 m hæð.

Landamerkjabréf fyrir Kverkártungu var útbúið 8. maí 1884 og þingl. 16. júlí 1885. Undir bréfið skrifa Árni Þorkelsson eigandi hálftrar Kverkártungu og Gísli Þorsteinsson eigandi háflendu Hallgilsstaða. Hinn 20. desember 1921 var útbúið annað landamerkjabréf fyrir Kverkártungu. Það var þinglesið 31. júlí 1922 og undirritað af Jónasi Pálssyni, eiganda Kverkártungu og samþykkt af Þórarni Árnasyni, eiganda Miðfjarðarnessels.

Í landamerkjabréfunum er mörkum að austan, gagnvart Miðfirði, og suðaustan, gagnvart því landsvæði sem Þórshafnarhreppur hefur gert tilkall til, lýst frá ármótum Miðfjarðará og Litlu-Kverkár „...þann veg inn með Miðfjarðará að vestan inn að svonefndum Kistufellslæk, er í hana rennur hinum megin, og þaðan beint norður í Heiðarvatn...“ Bréfin eru ekki árituð vegna Miðfjarðar. Samkvæmt landamerkjabréfi Miðfjarðar, frá 1. apríl 1884 og þingl. 26. júní 1884, eru vesturmerkin, gagnvart Kverkártungu, miðuð við Þverfellslæk og ræður lækurinn landamerkjum í Miðfjarðará sem ræður svo merkjum til sjávar. Bréfið er áritað vegna Kverkártungu. Yngra bréf fyrir Miðfjörð frá 20. desember 1921 lýsir merkjum til vesturs um Miðfjarðará að Kistufellslækjarós og síðan Kistufellslækur að vörðu sem stendur á hól við lækinn. Bréfið er ekki áritað vegna Kverkártungu. Merki Miðfjarðar og Kverkártungu geta vel samrýmst þó lýsir eldra bréf Miðfjarðar mörkum jarðarinnar mun skemur inn til landsins en gert er í yngra bréfinu. Engar heimildir finnast um merki aðliggjandi landsvæðis til suðurs en kröfur Þórshafnarhrepps eru í samræmi við suðurmerki Kverkártungu eins og þeim er lýst hér að framan.

Samkvæmt landamerkjabréfum Kverkártungu eru merki til vesturs, gagnvart Hallgilsstöðum, frá Heiðarvatni og beint þaðan í Litlu-Kverkárdrög en eftir það afmarkar Kverká landið. Bréfið er áritað vegna hálfra Hallgilsstaða. Ekkert landamerkjabréf er til fyrir Hallgilsstaði en lýsingu á merkjum landsvæðisins er að finna í fasteignamati fyrir N-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918. Þar eru merki til austurs miðuð við Kverkárdrag frá Heiðarvatni út að krók þeim sem dragið myndar stutt utan við Þverurð en þaðan bein stefna norðaustur í Litlu-Kverká. Þessar lýsingar eru í samræmi.

Ljóst er þannig að í landamerkjabréfum Kverkártungu er merkjum lýst nokkru sunnar en fram kemur í útmælingunni 1850. Að öðru leyti eru útmælingin og önnur gögn í samræmi við lýsingar landamerkjabréfanna.

Að fenginni þessari niðurstöðu um merki Kverkártungu þarf að leysa úr eignarréttarlegri stöðu þess landsvæðis sem liggur sunnan og utan útmælingarinnar en innan landamerkjabréfanna og ágreiningur aðila í máli þessu stendur um. Í kafla 6.1.1. er fjallað um sönnunargildi landamerkjabréfa fyrir eignarrétt að landi. Eins og þar kemur fram hafa menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt með því að gera landamerkjabréf. Þegar virt er sönnunargildi landamerkjabréfs verður að líta til þess hvort önnur gögn geta fallið að bréfinu eða mæla því gegn. Ekkert hefur komið fram sem rennir stöðum undir að á svæðinu utan útmælingarinnar hafi verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar. Þá hafa heldur ekki verið leidd í ljós nein þau not af þessu fjallendi sem stofnað hafi til beins eignarréttar á grundvelli hefðar, sbr. lög nr. 46/1905.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að umrætt landsvæði sunnan kröfulínu ríkisins sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að á umræddu

landsvæði sé þjóðlenda.⁴⁴² Af fyrirbyggjandi gögnum verður hins vegar ráðið að umrætt land, sem nýtt var til beitar á meðan byggð stóð yfir í Kverkártungu, sé í afréttareign Kverkártungu en aðrir hafa ekki haft uppi slíkt tilkall til svæðisins.

Að öllu ofangreindu virtu er það niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá þeim punkti í Litlu-Kverká þar sem 15 km eru frá nyrsta odda Kverkártungu, sbr. punkt 6 í kröfugerð íslenska ríkisins, er dregin lína suðaustur yfir Kverkártungu og í Miðfjarðará, nánar tiltekið þangað sem 15 km eru norður til endimarka Kverkártungu, sbr. punkt 5 í kröfugerð íslenska ríkisins. Síðan er farið með Miðfjarðará inn að Kistufellslæk er í hana rennur hinum megin og þaðan beint í Heiðarvatn við Heiðarhól. Þaðan er farið í Litlu-Kverkárdrög og eftir það afmarkar Litla-Kverká landið þar til komið er að punkti þeim í Litlu-Kverká sem fyrstur var nefndur í lýsingu þessari.

Sama landsvæði er í afréttareign Kverkártungu, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.15. Miðfjörður

6.15.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Miðfjarðar. Við þá umfjöllun verður miðað við afmörkun í yngra landamerkjabréfi fyrir jörðina og verður ekki tekið tillit til þess að Miðfjörður skiptist nú í Miðfjörð I og II og Melavelli.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Urðartjörn (punktur 3), þaðan í þann stað í Miðfjarðará, þar sem Litlilækur rennur í ána við Kverkártungu (4). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Miðjarðar, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.16. og 3.17.

Að Miðfirði liggja samkvæmt kröfulýsingu gagnaðila, Kverkártunga til vesturs og til austur eru Gunnarsstaðir. Til suðurs og suðausturs er ágreiningssvæði sem til umfjöllunar er í máli nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd. Landsvæðið sem um ræðir hefur leguna norður-suður og liggur að mestu í 350-500 m hæð yfir sjávarmáli á Miðfjarðarheiði. Nyrst hallar land mót norðri í Lambafjöllum og renna úr þeim nokkur vatnsföll. Djúpavatn liggur í Lambafjöllum í tæplega 380 m yfir sjávarmáli. Sunnan Lambafjalla fer land hækkandi og syðst á umræddu landsvæði vestur undir

⁴⁴² Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Syðri-Hágangi liggur land í 500-600 m hæð. Land er lítt gróið til hálfgróið á þessu svæði og er mest um mólendi og votlendi.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.15.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið með tímanum fleiri en í upphafi. Finni nam Finna fjörð og Viðfjörð (Miðfjörð) svo ljóst er að byggðirnar við þessa firði hafi verið numdar en lýsing þessi bendi ekki til að landnámið sjálft hafi náð til Kverkártungunnar og Miðfjarðarheiðinnar. Megi því ráða að þjóðlenda sé á miðbiki kröfusvæðisins, Kverkártungu, Miðfjarðarheiði, Staðarheiði og Sandvíkurheiði. Mörk þjóðlendunnar hljóti að vera þar sem mörk heimalanda jarða séu við afrétti. Þessi niðurstaða styðjist við sýslu- og sóknarlýsingar Sauðnessóknar en þar segi frá almenningum á Langaneströnd sem séu hluti af stórum almenningi sem nái frá Selárdal í Vopnafirði og í gegnum Skeggjastaðahrepp, Þórshafnarhrepp, Svalbarðshrepp og allt norður í Öxarfjörð.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 8, 8(1), 9, 9(5) og 6(4), er byggt á því að land jarðarinnar Miðfjarðar eins og því sé lýst í landamerkjabréfi frá 1921 hafi verið innan landnáms Finna sem nam Finna fjörð og Miðfjörð. Því er mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðarinnar verði dregin í efa. Vísað er til þess að frá öndverðu hafi lög kveðið á um merkjagerð. Það hafi fyrst verið við setningu landamerkjalaga árið 1882 og síðar árið 1919 að stjórnvöld höfðu frumkvæði að því að gengið væri frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann hafi verið uppi. Þegar haft sé í huga að samkvæmt landamerkjalögum sé opinberum aðilum falið að ganga úr skugga um að lýsingar landamerkjabréfa séu réttar samkvæmt formi sínu og efni styðji það þá meginreglu íslensks réttar að athugasemdalausri landamerkjalyýsingu jarðar verði ekki hnekkkt nema óyggjandi sönnunargögn liggja því til grundvallar. Sönnunarbyrðin um inntak eignarréttar á landi jarðarinnar hvíli þannig á íslenska ríkinu. Í kröfum íslenska ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt og beri þegar af þeirri ástæðu að hafna kröfu ríkisins. Eigendur jarðarinnar hafi í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkja sé undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra enda hafi handhafar ríkisvaldsins margsinnis, bæði beint og óbeint, viðurkennt fullkominn eignarrétt þeirra innan lýstra merkja. Þá er vísað til hefðar.

6.15.3. Niðurstöður

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Miðfjarðar er rakin í kafla 5.16. Þar kemur fram að Miðfjarðar er fyrst getið í heimildum frá 17. öld. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴⁴³ Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Miðfjarðar er lýst í fyrirliggjandi heimildum. Athugun þessi tekur til suðurmerkja jarðarinnar og sunnanverðra vestur- og austurmerkja hennar, að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Miðfirði. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Miðfjarðar verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Fyrirliggjandi eru tvö landamerkjabréf fyrir jörðina Miðfjörð. Hið eldra er dags. 1. apríl 1884 og þingl. hinn 26. júní 1884 og hið yngra er dags. 20. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922. Í kröfugerð gagnaðila ríkisins er miðað við yngra landamerkjabréfið.

Samkvæmt eldra landamerkjabréfi Miðfjarðar eru merki jarðarinnar til vesturs, gagnvart Kverkártungu, talin frá þeim stað þar sem Þverfellslækur rennur í Miðfjarðará en svo ræður áin merkjum til sjávar. Bréfið er áritað vegna Kverkártungu. Samkvæmt yngra landamerkjabréfi Miðfjarðar eru merki jarðarinnar til vesturs, miðuð við Miðfjarðará að Kistufellslækjarós. Bréfið er ekki áritað vegna Kverkártungu. Í yngra bréfinu ná vesturmerkin mun lengra inn til landsins heldur en merkin samkvæmt eldra bréfinu. Samkvæmt landamerkjabréfi Kverkártungu, frá 8. maí 1884 og þingl. 16. júlí 1885, fá merki hennar vel samrýmst lýsingum í landamerkjabréfum Miðfjarðar nema að því leyti að þeim er lýst lengra inn til landsins en í eldra bréfi Miðfjarðar. Bréf Kverkártungu er áritað vegna Miðfjarðar. Eldri heimild um Kverkártungu lýsir merkjum þó skemur inn til landsins en gert er í landamerkjabréfi, sbr. kafla 6.14.

Í eldra bréfi Miðfjarðar eru suðurmerkjin, gagnvart ágreiningssvæði íslenska ríkisins og eigenda Þorvaldsstaða sem til úrlausnar er í máli nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd, upp eftir Hölkná og í norðasta Hágangshorn, þaðan beint í Þverfellslæk þar sem skemmst er, ræður þá lækurinn landamerkjum í Miðfjarðará. Bréfið er ekki áritað vegna Þorvaldsstaða. Samkvæmt yngra landamerkjabréfi Miðfjarðar eru merki til suðurs, frá Kistufellslækjarós, síðan með Kistufellslæk að vörðu sem stendur á hól við lækinn. Bréfið er ekki áritað vegna Þorvaldsstaða. Hér er ljóst að suðurmerkjum Miðfjarðar er lýst mun lengra inn til landsins í yngra bréfinu, þar sem miðað er við Kistufellslæk, heldur en í því eldra þar sem mörkin eru miðuð

⁴⁴³ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

við Þverfellslæg. Um merki Þorvaldsstaða í Vopnafjarðarhreppi er fjallað í máli nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd. Lýsingar í landamerkjabréfum Þorvaldsstaða eru í samræmi við yngra landamerkjabréf Miðfjarðar. Þar er hins vegar komist að þeirri niðurstöðu að merkjalýsing landamerkjabréfanna sé í ósamræmi við eldri heimild sem lögð er til grundvallar í því máli.

Í eldra landamerkjabréfi fyrir Miðfjörð eru austurmerkin, gagnvart Gunnarsstöðum og ágreiningssvæði íslenska ríkisins og eigenda Hvammsgerðis, Hróaldsstaða I og II, Áslaugarstaða og Leifsstaða miðuð við „...land frá Höltnárós (sic.) og svo uppeptir henni og í norðasta Hágangshorn, þaðan beint í Þverfellslæg þar sem skemmst er...“ Bréfið er ekki áritað vegna landsvæðis að austanverðu. Merki Miðfjarðar til austurs, samkvæmt yngra landamerkjabréfi jarðarinnar, eru frá vörðu sem stendur á hól við Kistufellslæg og þaðan beina leið að Hölknárupptökum en síðan Hölkná til sjávar. Austurmörk Miðfjarðar ná mun lengra inn til landsins samkvæmt yngra bréfinu heldur en því eldra. Bréfið er áritað vegna Gunnarsstaða en ekki jarða í Vopnafjarðarhreppi. Samkvæmt landamerkjabréfi Gunnarsstaða, ódagsett en þingl. 9. júlí 1891, eru merki til vesturs gagnvart Miðfirði þessi: „Að norðan ræður Höltná (sic.), frá því er Sellækur rennur í hana, upp eptir þar til Sauðá fellur í hana og upp eptir henni í efstu drög...“ Bréfið er áritað vegna Miðfjarðar. Yngra bréf fyrir Gunnarsstaði frá 1921 lýsir merkjum Gunnarsstaða gagnvart Miðfirði svo: „Að vestan skiftir Hölkná frá fjalli til fjöru“. Bréfið er áritað vegna Miðfjarðar. Í landamerkjalyýsingum aðliggjandi jarða í Vopnafjarðarhreppi eru merki þeirra til vesturs ýmist miðuð við vatnaskil eða ákveðin kennileiti, svo sem Hágangana. Í máli nr. 3/2005 um Vopnafjarðarhrepp er komist að þeirri niðurstöðu að land jarðanna nái að vatnaskilum. Bréf jarðanna eru ekki árituð af hálfu Miðfjarðar nema bréf Leifsstaða frá árinu 1922.

Samkvæmt eldra bréfinu eru merki til suðurs miðuð við „norðasta Hágangshorn“ og þaðan beint í Þverfellslæg þar sem skemmst er en síðan ræður lækurinn landamerkjum í Miðfjarðará. Í yngra bréfinu er hins vegar miðað við Kistufellslægjarós og svo Kistufellslæg „...að vörðu sem stendur á hól við lækinn og þaðan beina leið að Hölknárupptökum...“ Ljóst er að í fyrra bréfinu sem gert var fyrir jörðina er merkjum lýst mun skemur inn til landsins en í því síðara. Um þýðingu þessa við mat á eignarréttarlega stöðu landsins verður fjallað hér síðar.

Í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Miðfjörð. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum jarðarinnar sé þar rétt lýst og finnast ekki eldri heimildir sem mæla henni í mót. Annað landamerkjabréf er síðan gert fyrir Miðfjörð eftir gildistöku landamerkjalaga nr. 41/1919 og við það miða eigendur jarðarinnar kröfugerð sína í máli þessu. Þar eru landamerki jarðarinnar dregin miklu sunnar en í eldra bréfinu. Fyrirliggjandi gögn benda hins vegar ekki til annars en að landamerkjum Miðfjarðar sé rétt lýst í eldra landamerkjabréfinu. Lýsing eldra bréfsins er mjög skýr og svo mikið ber á milli að telja verður að hún mæli í mót

lýsingu yngra landamerkjabréfsins. Óbyggðanefnd telur því að ekki sé í ljós leitt að land sunnan Þverfellslækjar hafi verið innan landamerkja Miðfjarðar fyrir gerð yngra bréfsins árið 1921. Bæði landamerkjabréfin eru árituð vegna aðliggjandi jarða í Skeggjastaðahreppi en ekki vegna jarða í Vopnafjarðahreppi. Þá eru bæði bréfin undirrituð af eigendum jarðarinnar, þinglesin, færð í landamerkjabók og ekki er að sjá að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágretta.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja.

Að því er tekur til þess landsvæðis sem afmarkað er í yngra landamerkjabréfi er til þess að líta að eldra landamerkjabréf mælir gegn því að merki jarðarinnar nái svo langt suður sem þeim er lýst í yngra bréfinu. Önnur gögn um merki Miðfjarðar liggja ekki fyrir. Þá er ljóst að með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt, sbr. kafla 6.1.1.

Ekkert hefur komið fram sem rennir stoðum undir lýsingu yngra bréfsins að því marki sem hún gengur lengra inn til landsins en lýsing eldra bréfsins. Í því bréfi er merkjum jarðarinnar lýst á allar hliðar og því verður það bréf talið mæla gegn yngra bréfinu þar sem mörk jarðarinnar eru færð út á þann veg sem hér hefur verið rakið. Þá hafa heldur ekki verið leidd í ljós nein þau not af þessu fjallendi að stofnað hafi til beins eignarréttar á grundvelli hefðar, sbr. lög nr. 46/1905. Á hinn bóginn hefur ekkert komið fram sem mælir gegn lýsingu á merkjum jarðarinnar í eldra bréfinu. Um þýðingu upphaflegs landamerkjabréfs jarðarinnar við mat á sönnun um eignarhald að því landi sem þar er afmarkað vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1. Kröfulína íslenska ríkisins er dregin mun norðar en eldra bréfið nær og hefur ríkið ekki með nokkru móti rökstutt þessa kröfulínu sína.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið er það niðurstaða óbyggðanefndar að ekki hafi verið sýnt fram á annað en að mörk þjóðlendu gagnvart Miðfirði verði dregin eftir suðurlínu landamerkjabréfsins frá 1884 og miðist við Þverfellslæk frá Miðfjarðará og eftir læknum í norðasta Hágangshorn og þaðan í Hölkná. Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé þjóðlenda. Norðan framangreindrar línu er hins vegar eignarland án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁴⁴

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til óbeinna eignarréttinda innan þeirrar þjóðlendu sem hér er til umfjöllunar og liggur sunnan framangreindrar þjóðlendulínu en innan marka kröfulínu gagnaðila. Aðrir gera ekki kröfu til sambærilegs svæðis. Fyrir liggur að svæðið hefur verið nýtt af eigendum Miðfjarðar til beitarrá og annarra venjubundinna afréttarnota. Verður því fallist á þá kröfu að landið sé í afréttareign Miðfjarðar.

⁴⁴⁴ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá Hölnárrögum við nyrsta Hágangshorn er dregin lína í Þverfellslæk, skemmstu leið. Þá ræður Þverfellslækur þar til hann rennur í Miðfjarðará. Síðan er Miðfjarðará fylgt að Kistufellslækjarósi. Þaðan er Kistufellslæk fylgt að vörðu sem stendur á hól við lækinn og þaðan er farið beina leið aftur í fyrstnefnd Hölnárrög við nyrsta Hágangshorn.

Sama landsvæði er í afréttareign Miðfjarðar, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.16. Gunnarsstaðir

6.16.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Gunnarsstaða. Við þá umfjöllun verður miðað við afmörkun í yngra landamerkjabréfi fyrir jörðina og verður ekki tekið tillit til þess að um miðja síðustu öld var jörðunum Hölná, Veðramótum I og Veðramótum II skipt út úr landi Gunnarsstaða.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Urðartjörn (punktur 3), þaðan í þann stað í Miðfjarðará, þar sem Litlilækur rennur í ána við Kverkártungu (4). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Gunnarsstaða, Veðramóta I og II og Hölnár, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggja innan merkja jarðanna samkvæmt landamerkjabréfi. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í köflum 3.18.-3.21.

Að Gunnarsstöðum liggja, samkvæmt kröfulýsingu gagnaðila, Miðfjörður til vesturs og til suðurs Hvammsgerði og Hámundarstaðir í Vopnafjarðarhreppi. Til austurs liggur Djúpilækur og Þorvaldsstaðir. Landsvæðið sem um ræðir hefur leguna norður-suður og liggur að mestu í 300-500 m hæð yfir sjávarmáli. Hæst rís land syðst á svæðinu í Ytri-Hágangi (923 m). Nyrst á landsvæðinu liggja Urðarbrúnir (300-400 m) en úr þeim rennur Sauða til norðurs í Sauðhöfðalæk. Upp af Urðarbrúnum liggja tvær hæðarnibbur sem kallast Sauðhöfðar og eru þeir samfastir að sunnan og austan. Syðri nibban kallast Efri-Sauðhöfði (490 m) og sú nyrðri kallast Neðri-Sauðhöfði (442 m). Inn af Urðarbrúnum suður að Ytri-Hágangi hallar landi til norðurs og kallast það Sauðárdrög en þar falla allnokkrir lækir. Frá bæjarstæði Gunnarsstaða suður að toppi Ytri-Hágangs eru tæpir 14 km í beinni loftlínu.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.16.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið með tímanum fleiri en í upphafi. Finni hafi numið Finna fjörð og Viðfjörð (Miðfjörð) svo ljóst sé að byggðirnar við þessa firði hafi verið numdar en lýsing þessi bendi ekki til að landnámið sjálft hafi náð til Kverkártungunnar og Miðfjarðarheiðinnar. Megi því ráða að þjóðlenda sé á miðbiki kröfusvæðisins, Kverkártungu, Miðfjarðarheiði, Staðarheiði og Sandvíkurheiði. Þessi niðurstaða styðjist við sýslu- og sóknarlýsingar Sauðnessóknar en þar segi frá almenningum á Langanesströnd sem séu hluti af stórum almenningi sem nái frá Selárdal í Vopnafirði og í gegnum Skeggjastaðahrepp, Þórshafnarhrepp, Svalbarðshrepp og allt norður í Öxarfjörð.

Af hálfu eigenda Veðramóta I og Gunnarsstaða, sbr. skjöl nr. 6, 6(3), 10, 10(1) og 6(4) og 8(3), er byggt á því að land jarðarinnar eins og því sé lýst í landamerkjabréfi frá 1921 hafi verið innan landnáms Hróðgeirs hvíta. Þeir mótmæla því að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðarinnar verði dregin í efa. Þá er vísað til meginreglna í eignarrétti og stjórnarskrár, einkum 72. gr. hennar ásamt laga nr. 62/1994 um Mannréttindasáttmála Evrópu. Því er mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðarinnar verði dregin í efa. Vísað er til þess að frá öndverðu hafi lög kveðið á um merkjagerð. Það hafi fyrst verið við setningu landamerkjalaga árið 1882 og síðar árið 1919 að stjórnvöld hafi haft frumkvæði að því að gengið yrði frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann kæmi upp. Þegar haft sé í huga að samkvæmt landamerkjalögum sé opinberum aðilum falið að ganga úr skugga um að lýsingar landamerkjabréfa séu réttar samkvæmt formi sínu og efni styðji það þá meginreglu íslensks réttar að athugasemdalausri landamerkjalýsingu jarðar verði ekki hnekk nema óyggjandi sönnunargögn liggi því til grundvallar. Sönnunarbyrðin um inntak eignarréttar á landi jarðarinnar hvíli þannig á íslenska ríkinu. Í kröfum íslenska ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt og beri þegar af þeirri ástæðu að hafna kröfu ríkisins. Eigendur jarðarinnar hafi í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkja sé undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra enda hafi handhafar ríkisvaldsins margsinnis, bæði beint og óbeint, viðurkennt fullkominn eignarrétt þeirra innan lýstra merkja. Þá er vísað til hefðar.

Af hálfu eigenda Veðramóta II og Hölknár, sbr. skjöl nr. 11, 11(15) og 12, er byggt á skráðu og þinglýstu landamerkjabréfi frá 1921 og óslitinni þinglýstri framsalsröð frá þeim tíma. Þá hafi eigendur jarðarinnar verið viðurkenndir sem slíkir í áratugi. Allt frá fyrstu skriflegu heimildum um jörðina hafi hún ótvírætt verið talin

eignarland að öllu leyti, sbr. landamerkjabréfið frá 1921. Fyrri eigendur hafi nýtt hana að öllu leyti sem eignarland, hvort sem litið sé til búskapar eða annarra hlunninda jarðarinnar, svo sem fisk- og fuglaveiða. Þá hafi eigendur stofnað til óbeinna eignarréttinda yfir jörðinni sem ekki væri mögulegt nema um eignarland væri að ræða. Megi þar nefna veðréttindi sem m.a. íslenska ríkið hafi tekið í allri jörðinni. Samningarnir sýni að enginn vafi sé á að jörðin hafi ætíð verið eignarland að öllu leyti í samræmi við þinglýst landamerki. Hróðgeir hvíti nam land í Sandvík og náði landnám hans frá landnámi Finna í Miðfirði að norðan að landanámsmörkum Vopnafjarðarhéraðs sem greinist af heiðarlöndunum inn frá Digranesi. Heimildir bendi til að landnám Hróðgeirs hvíta hafi náð vestur að Miðfirði og suður að hreppamörkum. Þar með falli allt Gunnarsstaðalandið innan landnámsins. Vísað er í eignarréttarákvæði stjórnarskrárinnar, sbr. 72. gr. laga nr. 33/1994 og einnig 1. gr. 1. viðauka laga nr. 62/1994 um Mannréttindasáttmála Evrópu. Jafnvel þótt talið yrði að hinar skráðu upplýsingar um eignarhald væru ekki fullnægjandi sé ljóst að landið hafi verið hefðað í skilningi laga nr. 46/1905, sbr. m.a. 2. og 6. gr. laganna.

6.16.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Gunnarsstaða er rakin í kafla 5.17. Þar kemur fram að Gunnarsstaðir, sem fyrst er getið í heimildum á fyrri hluta 19. aldar, voru upphaflega hjáleiga frá jörðinni Djúpalæk en síðar sjálfstæð jörð.⁴⁴⁵ Jarðarinnar Djúpalækjar er getið í heimildum allt frá 13. öld, sjá nánar í kafla 5.18. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Gunnarsstaða er lýst í fyrirliggjandi heimildum. Athugun þessi tekur til suðurmerkja jarðarinnar og sunnanverðra vestur- og austurmerkja hennar, að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Gunnarsstöðum. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Gunnarsstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Fyrirliggjandi eru tvö landamerkjabréf fyrir jörðina Gunnarsstaði. Hið eldra ódags. en þingl. 9. júlí 1891 og hið yngra dags. 12. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922.

Í eldra landamerkjabréfi sem gert var fyrir Gunnarsstaði árið 1891 eru vesturmerkin, gagnvart Miðfirði, talin fylgja Hölkná „...frá því er Sellækur rennur í hana, upp eptir þar til Sauða fellur í hana og upp eptir henni í efstu drög...“ Bréfið er áritað vegna Miðfjarðar. Samkvæmt yngra landamerkjabréfi Gunnarsstaða er merkjum jarðarinnar til vesturs lýst með þessum hætti: „Að vestan skiftir Hölkná frá

⁴⁴⁵ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

fjalli til fjöru.“ Bréfið er áritað vegna Miðfjarðar. Þessi merki fást vel samrýmst. Tvö landamerkjabréf voru gerð fyrir jörðina Miðfjörð, það eldra frá árinu 1884 og það yngra frá árinu 1921. Í yngra bréfi Miðfjarðar er merkjum gagnvart Gunnarsstöðum lýst mun lengra inn til landsins en merki Gunnarsstaða ná en að öðru leyti eru merki jarðanna í samræmi, sbr. kafla 6.15.

Eldra bréf fyrir Gunnarsstaði lýsir merkjum til suðurs, gagnvart ágreiningssvæði í Vopnafjarðarhreppi, þannig að farið sé úr Sauðárdrögum og „þaðan í Sellækjardrög og eptir þeim læk aptur í Hölná...“ Þetta bréf er ekki áritað vegna landsvæðis til suðurs. Samkvæmt yngra landamerkjabréfi Gunnarsstaða eru merki til suðurs miðuð við „Sellækjardrag og hágangsröð eystri, þaðan í eystra hágangshorn“. Bréfið er ekki áritað vegna landsvæðis til suðurs. Hér er ljóst að suðurmerkjum er lýst mun skemur inn til landsins í eldra bréfinu, þar sem miðað er við Sauðá. Í landamerkjálýsingum jarða á ágreiningssvæði í Vopnafjarðarhreppi eru merki þeirra til norðurs gagnvart Gunnarsstöðum ýmist miðuð við vatnaskil eða ákveðin kennileiti, svo sem Hágangana. Bréfin eru ekki árituð vegna Gunnarsstaða. Um landamerkjabréf og nánari afmörkun þessara jarða vísast í umfjöllun í máli nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd.

Samkvæmt eldra landamerkjabréfi fyrir Gunnarsstaði eru merki til austurs, gagnvart því landsvæði sem eigendur Djúpalækjar og Þorvaldsstaða hafa gert tilkall til, miðuð við Sellækjardrög. Í yngra landamerkjabréfi Gunnarsstaða eru austurmerkin frá „...Sellæk neðanvert við Litla-kíl. Úr því ræður Sellækur inn á móts við Bláfjall. Þá tekur við Sellækjardrag og hágangsröð eystri...“ Bréfið er áritað vegna Djúpalækjar en ekki Þorvaldsstaða. Í yngra bréfinu ná merkin nokkuð lengra inn til landsins en í því eldra. Bréfið er áritað vegna Djúpalækjar. Samkvæmt landamerkjabréfum Djúpalækjar, öðru ódags. en þingl. 9. júlí 1891 og hinu dags. 12. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922, eru merki jarðarinnar til vesturs í samræmi við merki Gunnarsstaða nema að því leyti að yngra bréf Gunnarsstaða lýsir merkjum nokkuð lengra inn til landsins en bréf Djúpalækjar. Í tveimur landamerkjabréfum sem gerð voru fyrir Þorvaldsstaði, annars vegar 14. júlí 1890 og hins vegar 12. desember 1921, eru vesturmerkin miðuð við Djúpalæk frá upptökum og til sjávar. Þau eru ekki árituð vegna Gunnarsstaða. Þessi lýsing á sér einnig stoð í afsali fyrir Þorvaldsstöðum frá 1669 og áreið sem farin var á landamerki milli Þorvaldsstaða og Djúpalækjar frá 22. júní 1883. Í kröfugerð gagnaðila, eins og hún er afmörkuð á korti, liggur land Gunnarsstaða að landi Þorvaldsstaða. Það er hins vegar ekki í samræmi við þær merkjalýsingar sem hafa verið raktar enda liggur Djúpilækur og upptök hans ekki að Gunnarsstöðum. Samkvæmt því eiga Gunnarsstaðir og Þorvaldsstaðir ekki merki saman, sjá nánari umfjöllun um merki Þorvaldsstaða í kafla 6.18.

Í landamerkjabréfum Gunnarsstaða skortir nokkuð á samræmi í merkjalýsingu fyrir suður- og suðausturmörk jarðarinnar, svo sem áður er vikið að. Samkvæmt eldra bréfinu eru merki til suðurs miðuð við efstu drög Sauðár og „þaðan í Sellækjardrög og

eptir þeim læk aptur í Hólkná“. Í yngra bréfinu er hins vegar miðað við Sellækjar drag og „hágangsröð eystri, þaðan í eystra hágangshorn“. Um þýðingu þessa við mat á eignarréttarlega stöðu landsins verður fjallað hér síðar.

Í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Gunnarsstaði. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum jarðarinnar sé þar rétt lýst og finnast ekki eldri heimildir sem mæla henni í mót. Annað landamerkjabréf er síðan gert fyrir Gunnarsstaði eftir gildistöku landamerkjalaga nr. 41/1919. Þar eru landamerki jarðarinnar að austanverðu dregin nokkru sunnar en í eldra bréfinu. Fyrirliggjandi gögn benda hins vegar ekki til annars en að landamerkjum Gunnarsstaða sé rétt lýst í eldra landamerkjabréfinu. Lýsing eldra bréfsins er mjög skýr og svo mikið ber á milli að telja verður að hún mæli í mót lýsingu yngra landamerkjabréfsins þessu leyti. Óbyggðanefnd telur því að ekki sé í ljós leitt að land sunnan þeirra marka sem miðað er við í eldra landamerkjabréfi Gunnarsstaða hafi verið innan landamerkja Gunnarsstaða fyrir gerð yngra bréfsins árið 1921. Landamerkjabréfin eru samþykkt vegna aðliggjandi jarða í Skeggjastaðahreppi en ekki vegna jarða í Vopnafjarðahreppi. Þá eru bæði bréfin undirrituð af eigendum jarðarinnar, þinglesin, færð í landamerkjabók og ekki er að sjá að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágretta.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja.

Að því er tekur til þess landsvæðis sem afmarkað er í yngra landamerkjabréfi er til þess að líta að eldra landamerkjabréf mælir gegn því að merki jarðarinnar nái svo langt suður sem þeim er lýst í yngra bréfinu. Önnur gögn um merki Gunnarsstaða liggja ekki fyrir. Þá er ljóst að með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt, sbr. kafla 6.1.1.

Ekkert hefur komið fram sem rennir stoðum undir lýsingu yngra bréfsins að því marki sem hún gengur lengra inn til landsins en lýsing eldra bréfsins. Í því bréfi er merkjum jarðarinnar lýst á allar hliðar og því verður það bréf talið mæla gegn yngra bréfinu þar sem mörk jarðarinnar eru færð út á þann veg sem hér hefur verið rakið. Þá hafa heldur ekki verið leidd í ljós nein þau not af þessu fjallendi að stofnað hafi til beins eignarréttar á grundvelli hefðar, sbr. lög nr. 46/1905. Á hinn bóginn hefur ekkert komið fram sem mælir gegn lýsingu á merkjum jarðarinnar í eldra bréfinu. Um þýðingu upphaflegs landamerkjabréfs jarðarinnar við mat á sönnun um eignarhald að því landi sem þar er afmarkað vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1. Kröfulína íslenska ríkisins er dregin norðar en eldra bréfið nær og hefur ríkið ekki með nokkru móti rökstutt þessa kröfulínu sína.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið er það niðurstaða óbyggðanefndar að ekki hafi verið sýnt fram á annað en að mörk þjóðlendu gagnvart jörðinni Gunnarsstöðum liggja svo sem suðurmerkjum er lýst í eldra landamerkjabréfinu og miðist við Sauðárdrög og þaðan í Sellækjar drög. Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar

einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé þjóðlenda. Norðan framangreindrar línu er hins vegar eignarland án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁴⁶

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til óbeinna eignarréttinda innan þeirrar þjóðlendu sem hér er til umfjöllunar og liggur sunnan framangreindrar þjóðlendulínu en innan marka kröfulínu gagnaðila. Aðrir gera ekki kröfu til sambærilegs svæðis. Fyrir liggur að umrætt landsvæði hefur verið nýtt af eigendum Gunnarsstaða til beitar og annarra venjubundinna afréttarnota. Verður því fallist á þá kröfu að landið sé í afréttareign Gunnarsstaða.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá þeim stað þar sem línan sem dregin er úr vörðu við Kistufellslæk og í Hölnárdrög sker sveitarfélagamörk er sveitarfélagamörkum fylgt til austurs þar til kemur að hornmarki Gunnarsstaða og Þorvaldsstaða í Hágangaurð svo sem það er teiknað í kröfulýsingum gagnaðila íslenska ríkisins. Þaðan er kröfulínu sömu aðila fylgt í Sellækjardrög en þaðan er farið í Sauðárdrög. Þá er Sauðá fylgt þar til hún fellur í Hölná. Þaðan er farið með Hölná í Hölnárdrög og þaðan á fyrstnefndan stað þar sem línan sem dregin er úr vörðu við Kistufellslæk og í Hölnárdrög, sker sveitarfélagamörk.

Sama landsvæði er í afréttareign Gunnarsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.17. Djúpalækur

6.17.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Djúpalækjar.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Urðartjörn (punktur 3), þaðan í þann stað í Miðfjarðará, þar sem Litlilækur rennur í ána við Kverkártungu (4). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Djúpalækjar, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.22.

Að Djúpalæk liggja Gunnarsstaðir til vesturs og Þorvaldsstaðir til austurs. Til suðurs liggur landsvæði sem eigendur Gunnarsstaða og Þorvaldsstaða hafa gert tilkall

⁴⁴⁶ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

til. Um er að ræða lítið landsvæði sem hefur leguna norður-suður og liggur í um 400 m yfir sjávarmáli.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.17.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið með tímanum fleiri en í upphafi. Finni hafi numið Finna fjörð og Viðfjörð (Miðfjörð) svo ljóst sé að byggðirnar við þessa firði hafi verið numdar en lýsing þessi bendi ekki til að landnámið sjálft hafi náð til Kverkártungunnar og Miðfjarðarheiðinnar. Megi því ráða að þjóðlenda sé á miðbiki kröfusvæðisins, Kverkártungu, Miðfjarðarheiði, Staðarheiði og Sandvíkurheiði. Mörk þjóðlendunnar hljóti að vera þar sem mörk heimalanda jarða séu við afrétti. Þessi niðurstaða styðjist við sýslu- og sóknarlýsingar Sauðnessóknar en þar segi frá almenningum á Langaneströnd sem séu hluti af stórum almenningi sem nái frá Selárdal í Vopnafirði og í gegnum Skeggjastaðahrepp, Þórshafnarhrepp, Svalbarðshrepp og allt norður í Öxarfjörð.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 35, 35(1) og 6(4), er byggt á því að land jarðarinnar sé innan landnáms Hróðgeirs hins hvíta sem hafi numið Sandvík (Bakkafjörð) fyrir norðan Digranes allt til Miðfjarðar en hann hafi búið á Skeggjastöðum. Því er mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landinu innan landamerkjara jarðarinnar verði dregin í efa. Vísað er til þess að frá öndverðu hafi lög kveðið á um merkjagerð. Það hafi fyrst verið við setningu landamerkjatalaga árið 1882 og síðar árið 1919 að stjórnvöld hafi haft frumkvæði að því að gengið yrði frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann hefði komið upp. Þegar haft sé í huga að samkvæmt landamerkjalogum sé opinberum aðilum falið að ganga úr skugga um að lýsingar landamerkjabréfa séu réttar samkvæmt formi sínu og efni styðji það þá meginreglu íslensks réttar að athugasemdalausri landamerkjalyýsingu jarðar verði ekki hnekkt nema óyggjandi sönnunargögn liggja því til grundvallar. Sönnunarbyrðin um inntak eignarréttar á landi jarðarinnar hvíli þannig á íslenska ríkinu. Í kröfum íslenska ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt og beri þegar af þeirri ástæðu að hafna kröfu ríkisins. Eigendur jarðarinnar hafi í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkjara sé undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra enda hafi handhafar ríkisvaldsins margsinnis, bæði beint og óbeint, viðurkennt fullkominn eignarrétt þeirra innan lýstra merkja. Þá er vísað til hefðar.

6.17.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Djúpalækjar er rakin í kafla 5.18. Þar kemur fram að Djúpalækjar er getið í heimildum allt frá 13. öld. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴⁴⁷ Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Djúpalækjar er lýst í fyrirliggjandi heimildum. Athugun þessi tekur til suðurmerkja jarðarinnar og sunnanverðra vestur- og austurmerkja hennar, að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Djúpalæk. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Djúpalækjar verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Landamerkjum Djúpalækjar er fyrst lýst í landamerkjabréfi, ódagsettu en þingl. 9. júlí 1891. Annað landamerkjabréf var einnig gert fyrir Djúpalæk 12. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922. Þá er að finna lýsingu á merkjum milli Djúpalækjar og Þorvaldsstaða í áreið sem farin var á landamerkin hinn 14. júlí 1890.

Samkvæmt yngra landamerkjabréfi Djúpalækjar eru merki jarðarinnar til vesturs, gagnvart Gunnarsstöðum, miðuð við Sellæk á móts við Bláfellsdalsbotn. Eldra bréfið miðar merki gagnvart Gunnarsstöðum við Sellæk og upp fyrir innri Bláfjallsenda. Bréfin eru árituð vegna Gunnarsstaða. Landamerkjabréf frá 1891 og 1921 fyrir Gunnarsstaði miða einnig merki gagnvart Djúpalæk við Sellæk. Þau eru samþykkt vegna Djúpalækjar. Samræmi er með þessum merkjalýsingum.

Samkvæmt fyrrnefndum landamerkjabréfum Djúpalækjar munu merki jarðarinnar til austurs, gagnvart Þorvaldsstöðum, fylgja Djúpalæk frá sjó og inn í Bláfellsdalsbotn eða Bláfjallsenda. Bréfin eru samþykkt vegna Þorvaldsstaða. Sömu lýsingu er að finna í áreið sem farin var á merki milli Djúpalækjar og Þorvaldsstaða. Merkjum er ekki sérstaklega lýst til suðurs en syðsti hluti landsins er samkvæmt eldra bréfinu Sellækur „...upp fyrir innri Bláfjallsenda...“ og samkvæmt yngra bréfinu „...inn á móts við Bláfellsdalsbotn“. Í afmörkun á kröfugerð eigenda Djúpalækjar eru suðurmörk jarðarinnar hins vegar miðuð við Sellækjardrög. Að áliti óbyggðanefndar verður þó ekki séð að ósamræmi sé milli merkjalýsinga landamerkjabréfanna og kröfugerðar jarðeigenda. Styðst það m.a. við lýsingar á merkjum Gunnarsstaða en í landamerkjabréfum þeirrar jarðar er einnig miðað við Sellækjardrög.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Djúpalæk. Annað landamerkjabréf var síðan gert fyrir jörðina eftir gildistöku gildandi landamerkjalaga nr. 41/1919. Landamerkjabréfin eru samþykkt vegna aðliggjandi jarða, undirrituð af eigendum jarðarinnar, þinglesin, færð í landamerkjabók og á þeim

⁴⁴⁷ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

byggt án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem þýðingu hafi hér. Þetta bendir til að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er ljóst að eigendur jarðarinnar hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða þess lands sem ágreiningur íslenska ríkisins og eigenda jarðarinnar Djúpalækjar tekur til. Um þýðingu landamerkjabréfa fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Í málinu hafa ekki komið fram nein gögn sem hnekk geta landamerkjabréfunum eða rýrt eignarréttarlegt sönnunargildi þeirra.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Djúpilækur, eins og hún er afmörkuð í landamerkjabréfi, hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þessara landamerkja hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan þessara merkja hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Fyrirkomulag smölunar á þessu svæði verður ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Djúpalækjar sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁴⁸

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Djúpalækjar, svo sem því er lýst í landamerkjabréfi, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.18. Þorvaldsstaðir

6.18.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Þorvaldsstaða.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Skálafjalli (punktur 2), þaðan yfir Staðarvatn og Staðarheiði í Urðartjörn (punktur 3), þaðan í þann stað í Miðfjarðará, þar sem Litlilækur rennur í ána við Kverkártungu (4). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Þorvaldsstaða, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt

⁴⁴⁸ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.23.

Að Þorvaldsstöðum liggja, samkvæmt kröfulýsingu gagnaðila, Djúpilækur og Gunnarsstaðir til vesturs og Skeggjastaðir til austurs. Til suðurs eru Hámundarstaðir í Vopnafjarðarhreppi, sjá mál nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd. Landsvæðið sem um ræðir hefur leguna norður-suður og liggur að mestu í 400-500 m hæð yfir sjávarmáli. Land hallar mót austri og norðri og kallast Urðarhlíð. Nyrst liggur Urðartjörn (í 403 m hæð). Nokkur vatnsföll falla til austurs úr Urðarhlíð og ber þar að nefna Staðará sem sker hlíðina. Urðarhlíð er mikil grágrytisurð.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.18.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið með tímanum fleiri en í upphafi. Finni hafi numið Finnaþjórd og Viðfjörð (Miðfjörð) svo ljóst sé að byggðirnar við þessa firði hafi verið numdar en lýsing þessi bendi ekki til að landnámið sjálft hafi náð til Kverkártungunnar og Miðfjarðarheiðarinnar. Megi því ráða að þjóðlenda sé á miðbiki kröfusvæðisins, Kverkártungu, Miðfjarðarheiði, Staðarheiði og Sandvíkurheiði. Mörk þjóðlendunnar hljóti að vera þar sem mörk heimalanda jarða séu við afrétti. Þessi niðurstaða styðjist við sýslu- og sóknarlýsingar Sauðnessóknar en þar segi frá almenningum á Langanessströnd sem séu hluti af stórum almenningi sem nái frá Selárdal í Vopnafirði og í gegnum Skeggjastaðahrepp, Þórshafnarhrepp, Svalbarðshrepp og allt norður í Öxarfjörð.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 36, 36(2) og 6(4), er byggt á því að land jarðarinnar, eins og því sé lýst í landamerkjabréfi, hafi verið innan landnáms Hróðgeirs hvíta. Þeir mótmæla því að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðarinnar verði dregin í efa. Þá vísa þeir til meginreglna í eignarrétti og stjórnarskrár, einkum 72. gr. hennar ásamt laga nr. 62/1994 um Mannréttindasáttmála Evrópu. Því er mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðarinnar verði dregin í efa. Vísað er til þess að frá öndverðu hafi lög kveðið á um merkjagerð. Það hafi fyrst verið við setningu landamerkjalaga árið 1882 og síðar árið 1919 að stjórnvöld hafi haft frumkvæði að því að gengið yrði frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann hefði komið upp. Þegar haft sé í huga að samkvæmt landamerkjalögum sé opinberum aðilum falið að ganga úr skugga um að lýsingar landamerkjabréfa séu réttar samkvæmt formi sínu og efni styðji það þá meginreglu íslensks réttar að athugasemdaleausri landamerkjalýsingu jarðar verði ekki

hnekktt nema óbyggjandi sönnunargögn liggi því til grundvallar. Sönnunarbyrðin um inntak eignarréttar á landi jarðarinnar hvíli þannig á íslenska ríkinu. Þá er talið að í kröfum íslenska ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda þeirra án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt og beri þegar af þeirri ástæðu að hafna kröfu ríkisins. Eigendur jarðarinnar hafi í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkjja sé undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra enda hafi handhafar ríkisvaldsins margsinnis, bæði beint og óbeint, viðurkennt fullkominn eignarrétt þeirra innan lýstra merkja. Þá er vísað til hefðar.

6.18.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Þorvaldsstaða er rakin í kafla 5.19. Þar kemur fram að Þorvaldsstaða er getið í heimildum allt frá 13. öld. Af þeim verður ráðið að um sjálfstaða jörð hefur verið að ræða.⁴⁴⁹ Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Þorvaldsstaða er lýst í fyrirliggjandi heimildum. Athugun þessi tekur til suðurmerkja jarðarinnar og sunnanverðra vestur- og austurmerkja hennar að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Þorvaldsstöðum. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Þorvaldsstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Landamerkjum Þorvaldsstaða er lýst í landamerkjabréfi frá 14. júlí 1890 og þingl. 16. júlí 1892. Annað landamerkjabréf var einnig gert fyrir Þorvaldsstaði 12. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922. Þá er að finna lýsingu á mörkum Þorvaldsstaða frá árinu 1669 þegar Brynjólfur biskup Sveinsson seldi Sölva Gunnlaugssyni Hjarðarhaga og fimm hundruð úr Skjöldólfsstöðum en fékk í staðinn Þorvaldsstaði á Ströndum. Vesturmörkum Þorvaldsstaða er einnig lýst í áreið sem gerð var árið 1883 á landamerki milli Þorvaldsstaða og Djúpalækjar.

Samkvæmt yngra landamerkjabréfi er merkjum jarðarinnar til vesturs, gagnvart Djúpalæk og því landsvæði sem eigendur Gunnarsstaða hafa gert tilkall til, lýst með þessum hætti: „Að norðan ræður Djúpilækur, neðan frá sjó og inn í Bláfellsdalsbotn. Þaðan bein stefna í Staðará, þar sem hún fellur austur af Urðarhlíð innanvert við Urðartjörn...“ Bréfið er ekki áritað vegna Djúpalækjar. Í eldra landamerkjabréfi Þorvaldsstaða eru vesturmerkin miðuð við: „...Djúpalækjardrög, og ræður sá lækur eptir það merkjum til sjóar“. Þetta bréf er áritað vegna Djúpalækjar. Í áreið sem farin var árið 1883 á merki Þorvaldsstaða og Djúpalækjar er einnig miðað við Djúpalæk „eins og hann nú fellur.“ Eldri heimild frá árinu 1669 er í samræmi við

⁴⁴⁹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Þetta. Í landamerkjabréfi sem gert var fyrir Djúpalæk árið 1921 eru merki gagnvart Þorvaldsstöðum miðuð við Djúpalæk allt neðan frá sjó og inn í Bláfellsdalsbotn. Í eldra landamerkjabréfi fyrir Djúpalæk eru merkin talin frá Bláfjallsenda og þar í Djúpalæk sem síðan ræður merkjum til sjávar. Bæði bréfin eru árituð vegna Þorvaldsstaða. Merki Þorvaldsstaða og Djúpalækjar sýnast í samræmi. Í landamerkjabréfi frá 1891 fyrir Gunnarsstaði eru austurmerki þeirra jarðar miðuð við Sellækjardrög og eftir þeim læk í átt til sjávar. Yngra landamerkjabréf Gunnarsstaða miðar einnig við Sellækjar drag. Af þessu er ljóst að merki Gunnarsstaða ná ekki að merkjum Þorvaldsstaða. Þetta kom einnig fram í skýrslutöku fyrir óbyggðanefnd þegar eigandi Þorvaldsstaða lýsti því yfir að merki jarðarinnar næðu ekki að landi Gunnarsstaða.

Samkvæmt yngra landamerkjabréfi Þorvaldsstaða eru merki til suðurs, gagnvart því landsvæði sem eigendur Hámundarstaða í Vopnafjarðarhreppi hafa gert tilkall til miðuð við að farið sé upp Staðará þar til hún fellur austur af Urðarhlíð innanvert við Urðartjörn og þaðan í Djúpalæk í Bláfellsdalsbotni. Bréfið er ekki áritað vegna Hámundarstaða. Eldra landamerkjabréfið miðar suðurmörkin við upptök Staðará og þaðan beint norður í Djúpalækjardrög. Þetta bréf er ekki áritað vegna Hámundarstaða. Bréfin sýnast í samræmi. Í heimild frá árinu 1669 eru Þorvaldsstaðir seldir með þessum takmörkum til suðurs: „...uppe I háfiöll sem Wötn meiga deila.“ Um merki Hámundarstaða er fjallað í máli nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd en þar kemur fram að þau ná ekki að framangreindum merkjum Þorvaldsstaða.

Samkvæmt landamerkjabréfi Þorvaldsstaða frá árinu 1921 eru merki til austurs, gagnvart Skeggjastöðum, miðuð við að farið sé með Staðará þar til hún fellur austur af Urðarhlíð innanvert við Urðartjörn. Bréfið er áritað vegna Skeggjastaða. Í eldra landamerkjabréfi fyrir Þorvaldsstaði er merkjum lýst svo: „...í Staðará, og upp með henni að vestan allt að upptökum hennar; þaðan beint norður í Djúpalækjardrög...“ Bréfið er áritað vegna Skeggjastaða. Í heimild frá árinu 1669, sem fyrr er vikið að, eru merki til austurs miðuð við Merkilæk „...uppe I háfiöll sem Wötn meiga deila.“ Samkvæmt tveimur landamerkjabréfum sem gerð voru fyrir jörðina Skeggjastaði, annað frá 1890 en hitt frá 1921, eru vesturmerki landsins, gagnvart Þorvaldsstöðum miðuð við Staðará svo langt fram „... sem sambýður hálfu Kverkárdalsvatni“. Þessi bréf eru árituð af hálfu Þorvaldsstaða. Merki Þorvaldsstaða og Skeggjastaða virðast vel geta samrýmst.

Að áliti óbyggðanefndar verður ekki séð að ósamræmi sé milli merkjalýsinga í eldra og yngra landamerkjabréfi jarðarinnar. Þó er lýsing á suðausturhornmarki jarðarinnar ekki samhljóða en í eldra bréfinu er miðað við upptök Staðará en í því yngra Staðará þar til hún fellur austur af Urðarhlíð innanvert við Urðartjörn. Þetta þarf ekki að fela í sér ósamræmi og virðist yngra bréfið ekki lýsa þessum mörkum með sömu nákvæmni og í eldra bréfinu sem miðar við gleggri kennileiti. Einnig er í eldra bréfinu miðað við að suðvesturhorn komi í Djúpalækjardrög en í yngra bréfinu er

miðað við Djúpalæk inn í Bláfellsdalsbotn. Hér er lýsing eldra bréfsins jafnframt nákvæmari og verður ekki séð að um ósamræmi sé að ræða. Telur óbyggðanefnd þannig eðlilegt að miða beri við upptök Djúpalækjar og Staðarár. Jarðeigendur hafa hins vegar afmarkað kröfusvæði sitt sunnar en ráðið verður af bréfunum og miðað syðstu mörk við hreppamörk gagnvart Vopnafjarðarhreppi. Um þýðingu þessa við mat á eignarréttarlega stöðu landsins verður fjallað hér síðar.

Í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Þorvaldsstaði. Annað landamerkjabréf var síðan gert fyrir jörðina eftir gildistöku gildandi landamerkjalaga nr. 41/1919. Landamerkjabréfin eru samþykkt vegna aðliggjandi jarða í Skeggjastaðahreppi en ekki vegna jarða í Vopnafjarðarhreppi. Þá eru bréfin undirrituð af eigendum jarðarinnar, þinglesin, færð í landamerkjabók og á þeim byggt án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem þýðingu hafi hér. Þetta bendir til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er ljóst að eigendur jarðarinnar hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða þess lands sem ágreiningur íslenska ríkisins og eigenda jarðarinnar Þorvaldsstaða tekur til. Um þýðingu landamerkjabréfa fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Í málinu hafa ekki komið fram nein gögn sem hnekk geta lýsingu á mörkum jarðarinnar í landamerkjabréfum eða rýrt eignarréttarlegt sönnunargildi þeirra. Á hinn bóginn hafa engin haldbær gögn verið færð fram fyrir þeirri afmörkun jarðarinnar að sunnan sem jarðeigendur hafa byggt á í kröfugerð sinni. Verður hún því ekki lögð til grundvallar í málinu. Kröfulína ríkisins er hins vegar dregin nokkru norðar en þau mörk sem miðað er við í landamerkjabréfum og verða lögð hér til grundvallar. Á henni verður því ekki byggt.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Þorvaldsstaðir, eins og hún er afmörkuð hér að framan, hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þessara landamerkja hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan þessara merkja hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Fyrirkomulag smölunar á þessu svæði verður ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Þorvaldsstaða sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að

tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁵⁰

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til óbeinna eignarréttinda innan þeirrar þjóðlendu sem hér er til umfjöllunar og liggur sunnan framangreindrar þjóðlendulínu en innan marka kröfulínu gagnaðila. Aðrir gera ekki kröfu til sambærilegs svæðis. Fyrir liggur að umrætt landsvæði hefur verið nýtt af eigendum Þorvaldsstaða til beitarrá og annarra venjubundinna afréttarnota. Verður því fallist á þá kröfu að landið sé í afréttareign Þorvaldsstaða.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Úr hornmarki Þorvaldsstaða og Skeggjastaða á sveitarfélagamörkum svo sem það er teiknað í kröfulýsingum gagnaðila íslenska ríkisins er kröfulínu sömu aðila fylgt í upptök Staðarár og þaðan í upptök Djúpalækjar. Þaðan er kröfulínu Þorvaldsstaða og Djúpalækjar fylgt í Sellækjardrög. Úr Sellækjardrögum er farið með kröfulínu Þorvaldsstaða og Gunnarsstaða og að hornmarki þeirra jarða, svo sem það er teiknað í kröfulýsingum gagnaðila íslenska ríkisins. Þá er sveitarfélagamörkum fylgt til austurs í fyrstnefnt hornmark Þorvaldsstaða og Skeggjastaða svo sem það er teiknað í kröfulýsingum gagnaðila íslenska ríkisins.

Sama landsvæði er í afréttareign Þorvaldsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.19. Skeggjastaðir

6.19.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Skeggjastaða.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá þeim stað (punktur 1) þar sem Hámundarstaðamerki koma í Hágangsurð á sveitarfélagamörkum, þaðan er dregin lína austur eftir sveitarfélagamörkum allt í Skálafjall (punktur 2), þaðan yfir Staðarvatn og Staðarheiði í Urðartjörn (punktur 3). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Skeggjastaða, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggja innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.24.

Að Skeggjastöðum liggja, samkvæmt kröfulýsingu gagnaðila, Þorvaldsstaðir til vesturs og Nýibær og Bakki til austurs. Til suðurs eru Hámundarstaðir í

⁴⁵⁰ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Vopnafjarðarhreppi, sbr. mál nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd. Landsvæðið sem um ræðir liggur að mestu í 300-400 m hæð yfir sjávarmáli. Nokkrir hnjúkar eru á svæðinu og má þar nefna Staðarnúpa sem liggja austast á landsvæðinu. Eystri hnjúkurinn liggur í 321 m hæð yfir sjávarmáli en sá vestari í 351 m yfir sjávarmáli. Suðvestan þeirra er Tafla (388 m) sem er hæsti hnjúkurinn á svæðinu. Sunnan þessara hnjúka er votlent. Vestan til á landsvæðinu liggur austasti hluti grágrýtisurðar er kallast Urðarháls og hallar mót austri. Austan Urðarhlíðar liggur alllög hlið með leguna norður-suður sem kallast Þríhöfðahæð. Á Þríhöfðahæð eru nokkrir hnjúkar sem liggja í um 400 m hæð yfir sjávarmáli. Frá bæjarstæði Skeggjastaða í topp Töflu eru 12 km í beinni loftlínu.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.19.2. Sjóarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið með tímanum fleiri en í upphafi. Hróðgeir hvíti hafi numið Sandvíkina sem nú heiti Bakkafjörður. Ekki verði af þessari lýsingu ráðið að landnámið hafi náð til Staðarheiðar eða Sandvíkurheiðar en auðvelt hefði verið að nefna Hágangana ef ætlunin hefði verið að nema svo langt en þessi fjöll séu góð kennileyti. Landnámsfrásagnir séu því ekki til stuðnings að beinn eignarréttur fyrir nám hafi náð til alls hreppsins eins og hann sé nú afmarkaður. Megi því ráða að þjóðlenda sé á miðbiki kröfusvæðisins, Kverkártungu, Miðfjarðarheiði, Staðarheiði og Sandvíkurheiði. Mörk þjóðlendunnar hljóti að vera þar sem mörk heimalanda jarða séu við afrétti. Þessi niðurstaða styðjist við sýslu- og sóknarlýsingar Sauðnessóknar en þar segi frá almenningum á Langaneströnd sem séu hluti af stórum almenningi sem nái frá Selárdal í Vopnafirði og í gegnum Skeggjastaðahrepp, Þórshafnarhrepp, Svalbarðshrepp og allt norður í Öxarfjörð.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 25 og 13(1), er byggt á þinglýstu landamerkjabréfi og öðrum skráðum eignarheimildum sem þeir hafa fyrir þessari jörð, fornum og nýjum, og einnig þinglýstum landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Sérstaklega er vísað til vísitásiu Brynjólfs biskups Sveinssonar frá 1641 þar sem fram komi lýsing á landamerkjum jarðarinnar sem sé í góðu samræmi við núverandi landamerkjabréf jarðarinnar. Samkvæmt vísitásiunni eigi jörðin land að vatnaskilum við Vopnfirðinga og hafi svo verið um ómunatíð. Fullur hefðartími sé einnig liðinn frá því ofangreindum landamerkjum hafi verið þinglýst. Öll afnot og nytjar landsins séu háðar leyfi eigenda enda enginn notað landið með nokkrum hætti nema eigendur þess. Vísað er til þess að eignarheimildir þeirra í þessu sambandi hafi frá upphafi verið taldar gildar í viðskiptum manna og því byggi eignarhaldið ennfremur á viðskiptavenju. Ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að umrætt land,

innan landamerkja samkvæmt landamerkjabréfi, sé undirorpið fullkomnum eignarrétti, og aldrei haldið öðru fram. Í ljósi þeirra gjörninga sem liggja fyrir um ráðstöfun landsins er því haldið fram að eigendur hafi fært fram nægar heimildir fyrir eignatilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu. Ríkið hafi ekki sýnt fram á með neinum haldbærum gögnum að land innan þinglýstra landamerkja Skeggjastaða sé ekki beinum eignarrétti háð. Vísað er sérstaklega til jafnræðisreglu stjórnáslulaga og stjórnarskrár um að sambærileg mál hljóti sömu niðurstöðu og að jafnræði ríki milli borgaranna.

6.19.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Skeggjastaða er rakin í kafla 5.20. Þar kemur fram að Skeggjastaða er getið fyrst í frásögnum Landnámabókar sem rekja má til 10. aldar. Eru Skeggjastaðir taldir meðal kirkjustaða í kirknatali Páls Jónssonar biskups um 1200. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstaða jörð hefur verið að ræða.⁴⁵¹ Staðnum fylgdu tvær hjáleigur, Dalhús og Gæsagil. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Skeggjastaða er lýst í fyrirliggjandi heimildum. Landamerkjum Skeggjastaða, með hjáleigunum Dalhúsum og Gæsagili, er lýst í landamerkjabréfum fyrir jörðina, því fyrra frá 14. júlí 1890 og þingl. sama dag og því síðara frá 29. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922. Lýsing á jörðinni er einnig í óársettum máldaga Skeggjastaðakirkju sem talinn er frá 1491-1518. Þá má finna lýsingu á merkjum í vísitasíu frá árinu 1641 og í annarri vísitasíu frá árinu 1660. Jafnframt er til lögfesta fyrir jörðinni frá árinu 1844 sem hefur að geyma landamerki Skeggjastaða. Athugun þessi tekur til suðurmerkja jarðarinnar og sunnanverðra vestur og austurmerkja hennar að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Skeggjastöðum. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Skeggjastaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Lýsingar á landamerkjum Skeggjastaða samkvæmt fyrrnefndum landamerkjabréfum eru samhljóða varðandi þau merki sem hér skipta máli. Samkvæmt þeim eru merki jarðarinnar til vesturs, gagnvart því landsvæði sem eigendur Þorvaldsstaða hafa gert tilkall til, miðuð við Staðará og upp með henni svo langt fram sem „...sambýður hálfu Kverkárdalsvatni“. Bréfið er áritað vegna Þorvaldsstaða. Í máldaga Skeggjastaðakirkju er getið svohljóðandi merkja: „Enn lanndareignn a stadurinn vr merkesteine oc j ranngarlæk. jtölulauzann reka vr ránngarlæk oc rettsyne framm j griothlijdir oc suo lanngt framm sem sambydur

⁴⁵¹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

korckudalzvátne hálfu og halft diupavatn...“ Samkvæmt vísitasíu frá 1641 eru vesturmerki Skeggjastaðakirkju ekki glögg en þó er minnst á Merkilæk og „... so allann Reka fyrer Skeggiastöðum allt austur ad ysta árbug, So sem greind Skeggia stada Kyrkia a land efter lögfestu fyrer ofan. Og so framm epter þar til Votnum Hallar, Enn ad Nordann framm efter j Sudurst. þar til og eirninn Votnum hallar“. Í lögfestu frá 1844 eru merki miðuð við Merkilæk og réttýnis fram í Grjóthlíðir og svo langt fram sem „sambýður“ hálfu Djúpadalsvatni og hálfu Kverkárdalsvatni.

Samkvæmt landamerkjabréfi Þorvaldsstaða frá 14. júlí 1890 og þingl. 16. júlí 1892 eru austurmerkin, gagnvart Skeggjastöðum, miðuð við Staðará „...og upp með henni að vestan allt að upptökum hennar...“ Í yngra landamerkjabréfi fyrir Þorvaldsstaði, ritað 12. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922, eru austurmerkin miðuð við Staðará þar til hún fellur austur af Urðarhlíð innanvert við Urðartjörn. Bréfin eru árituð vegna Skeggjastaða. Lýsingar á merkjum Skeggjastaða geta vel fengið samrýmst. Hins vegar eru mörk til suðvesturs óljós þar sem Kverkárdalsvatn og Djúpadalsvatn, sem nefnd eru bæði í landamerkjabréfum og eldri heimildum, eru óþekkt samkvæmt kortum Landmælinga Íslands og Örnefnastofnun. Í sýslu- og sóknalýsingum Múlasýslna 1839-1874 eru helstu stöðuvötn í Skeggjastaðasókn rakin. Þar eru m.a. talin upp Djúpadals- og Kverkárdalsvötn „...á sveitartakmörkum milli Skeggjastaðar- og Hámundarstaðaheiðar í Vopnafirði.“ Í lögfestu frá 1844 er merkjum lýst frá fyrrnefndum vötnum og „...nordr aptr í Læk þann, sem rennr í Gæsagilsá...“ Lækurinn liggur rétt sunnan við hreppamörk sem leiðir líkum að því að vötnin séu u.þ.b. á hreppamörkunum. Í vísitasíu frá 1641 eru suðurmörk miðuð við vatnaskil en þau eru einnig á svipuðum slóðum. Styður þetta þau mörk jarðarinnar til suðvesturs sem miða við hreppamörk Vopnafjarðarhrepps og afmörkuð eru í kröfulýsingu gagnaðila.

Samkvæmt landamerkjabréfum Skeggjastaða eru merki til suðurs og suðausturs, gagnvart Hámundarstöðum í Vopnafjarðarhreppi og Nýjabæ, miðuð við að farið sé frá Staðará svo langt „... sem sambýður hálfu Kverkárdalsvatni og þaðan í læk þann er rennur í Gæsagilsá norðan við vestasta Skálafjall og eftir þeim læk í Gæsagilsá sem ræður merkjum en svo Bakkaá.“ Bréfin eru ekki árituð vegna Hámundarstaða. Í máldaganum frá árunum 1491-1518 er suðurmerkjunum lýst svo: „...sem sambydur korckudalzvátne hálfu og halft diupavatn oc þaðann riettsyne austur vmm þverr skarafioll j hunndzvatn hrygg framarliga oc hálfht hunndzvatn“. Í vísitasíu frá árinu 1641 kemur fram að merki skuli ná svo langt suður þar til vötnum fer að halla. Lögfesta frá 1844 er nánast samhljóða landamerkjabréfum. Þessar merkjalýsingar virðast í samræmi. Merki Skeggjastaða eru í samræmi við merki Nýjabæjar samkvæmt landamerkjabréfi fyrir þá jörð sem ritað var 15. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922. Um merki Hámundarstaða í Vopnafjarðarhreppi er fjallað í máli nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd en þar kemur fram að þau séu í samræmi við merki Skeggjastaða.

Í kjölfar þess að landamerkjalog tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Skeggjastaði. Annað landamerkjabréf var síðan gert fyrir jörðina eftir gildistöku gildandi landamerkjalaga nr. 41/1919. Landamerkjabréfin eru samþykkt vegna aðliggjandi jarða í Skeggjastaðahreppi en ekki vegna jarða í Vopnafjarðahreppi. Þá eru bréfin undirrituð af eigendum jarðarinnar, þinglesin, færð í landamerkjabók og á þeim byggt án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Þetta bendir til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er ljóst að eigendur jarðarinnar hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1. Í máli þessu hafa ekki komið fram nein gögn sem hnekk geta landamerkjabréfi Skeggjastaða eða rýrt eignarréttarlegt sönnunargildi þess.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Skeggjastaðir, eins og hún er afmörkuð hér að framan, hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þessara landamerkja hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Engar heimildir eru um að land innan þessara merkja hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Fyrirkomulag smölunar á þessu svæði verður ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Skeggjastaða sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁵²

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Skeggjastaða, svo sem því er lýst í landamerkjabréfi, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.20. Nýibær

6.20.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Nýjabæjar, sbr. landamerkjabréf frá 15. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá þeim stað (punktur 1) þar sem Hámundarstaðamerki koma í Hágangsurð á sveitarfélagamörkum, þaðan er dregin lína

⁴⁵² Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

austur eftir sveitarfélagamörkum allt í Skálafjall (punktur 2), þaðan yfir Staðarvatn og Staðarheiði í Urðartjörn (punktur 3). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur jarðarinnar Nýjabæjar, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.25.

Að Nýjabæ liggja Skeggjastaðir til vesturs og Bakki til norðurs. Til suðurs eru Hámundarstaðir í Vopnafjarðarhreppi, sjá mál nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd. Landsvæðið sem um ræðir liggur í rúmlega 300 m hæð yfir sjávarmáli.

Þess skal getið að talið er að við landnám hafi land verið betur gróið og gróður náð lengra inn á heiðar en nú er, sbr. greinargerð náttúrufræðings í máli þessu.

6.20.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi héraendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið með tímanum fleiri en í upphafi. Hróðgeir hvíti hafi numið Sandvíkina sem nú heiti Bakkafjörður. Ekki verði af þessari lýsingu ráðið að landnámið hafi náð til Staðarheiðar eða Sandvíkurheiðar en auðvelt hefði verið að nefna Hágangana ef ætlunin hefði verið að nema svo langt en þessi fjöll séu góð kennileiti. Landnámsfrásagnir séu því ekki til stuðnings að beinn eignarréttur fyrir nám hafi náð til alls hreppsins eins og hann sé nú afmarkaður. Megi því ráða að þjóðlenda sé á miðbiki kröfusvæðisins, Kverkártungu, Miðfjarðarheiði, Staðarheiði og Sandvíkurheiði. Mörk þjóðlendunnar hljóti að vera þar sem mörk heimalanda jarða séu við afrétti. Þessi niðurstaða styðjist við sýslu- og sóknarlýsingar Sauðnessóknar en þar segi frá almenningum á Langaneströnd sem séu hluti af stórum almenningi sem nái frá Selárdal í Vopnafirði og í gegnum Skeggjastaðahrepp, Þórshafnarhrepp, Svalbarðshrepp og allt norður í Öxarfjörð.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 37, 37(2) og 6(4), er byggt á því að land jarðarinnar, eins og því er lýst í landamerkjabréfi, hafi verið innan landnáms Hróðgeirs hvíta. Þá vísa þeir til meginreglna í eignarrétti og stjórnarskrár, einkum 72. gr. hennar ásamt laga nr. 62/1994 um Mannréttindasáttmála Evrópu. Því er mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðarinnar verði dregin í efa. Vísað er til þess að frá öndverðu hafi lög kveðið á um merkjagerð. Það var fyrst við setningu landamerkjalaga árið 1882 og síðar árið 1919 að stjórnvöld höfðu frumkvæði að því að gengið væri frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann væri uppi. Þegar haft er í huga að samkvæmt landamerkjalögum er opinberum aðilum falið að ganga úr skugga um að lýsingar landamerkjabréfa séu réttar samkvæmt formi sínu og efni styður það þá meginreglu íslensks réttar að athugasemdalausri landamerkjalyýsingu jarðar verður ekki hnekkt nema óyggjandi sönnunargögn liggi því til grundvallar.

Sönnunarbyrðin um inntak eignarréttar á landi jarðarinnar hvíli þannig á íslenska ríkinu. Í kröfum íslenska ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda þeirra án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt og beri þegar af þeirri ástæðu að hafna kröfu ríkisins. Eigendur jarðarinnar hafi í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkja sé undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra enda hafi handhafar ríkisvaldsins margsinnis, bæði beint og óbeint, viðurkennt fullkominn eignarrétt þeirra innan lýstra merkja. Þá er vísað til hefðar.

6.20.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Nýjabæjar er rakin í kafla 5.21. Þar kemur fram að Nýibær er hjáleiga frá Bakka á Langanesströnd síðan 1840. Heimildir um Bakka má rekja allt aftur til 13. aldar. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴⁵³ Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Nýjabæjar er lýst í fyrirliggjandi heimildum. Athugun þessi tekur til suðvesturmerkja jarðarinnar að því leyti sem þau liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Nýjabæ. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Nýjabæjar verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Landamerkjum Nýjabæjar er lýst í landamerkjabréfi milli Bakka og Nýjabæjar frá 15. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922. Eins og fyrr greinir er Nýibær hjáleiga frá Bakka og byggðist fyrst árið 1840. Landsvæði sem lagt var til Nýjabæjar er því hluti af landi jarðarinnar Bakka sem lýst er í landamerkjabréfi fyrir jörðina frá 14. júlí 1890 og þingl. sama dag. Lýsingar á merkjum Bakka má finna í bréfi frá 18. september 1652 þar sem jörðin Bakki er byggð Guðmundi Magnússyni af Hjalta Jónssyni í umboði Brynjólfs biskups. Þá er merkjum lýst eftir skoðun jarðarinnar Bakka sem fór fram hinn 5. ágúst 1657 og í merkjalýsingu milli jarðanna Skeggjastaða og Bakka sem gerð var eftir landamerkjamál þessara jarða sem tekið var fyrir í aukarétti að Skeggjastöðum hinn 16. júní 1886.

Samkvæmt landamerkjabréfi Nýjabæjar eru merki til suðvesturs, gagnvart Hámundarstöðum og Skeggjastöðum, miðuð við að farið sé frá tanganum á Miðheiðarvatni og beint á Skálafjöll af vestasta Skálafjalli og í læk sem rennur norðan undan því, eftir honum og í Gæsagilsá. Bréfið er hvorki áritað vegna Skeggjastaða né Hámundarstaða. Samkvæmt landamerkjabréfi fyrir Bakka frá 1890 eru merkin einnig miðuð við sömu kennileyti og gert er í bréfi Nýjabæjar. Í eldri heimildum kemur ekkert fram sem mælir gegn þessum merkjum. Samkvæmt landamerkjabréfum

⁴⁵³ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Skeggjastaða, því fyrra frá 14. júlí 1890 og þingl. sama dag og því síðara frá 28. desember 1921 og þingl. 31. júlí 1922, eru merkin gagnvart Nýjabæ miðuð við að farið sé í læk þann er rennur í Gæsagilsá norðan við vestasta Skálafjall og eftir þeim læk í Gæsagilsá sem ræður merkjum en svo Bakkaá. Bréfin eru ekki áritað vegna Nýjabæjar en þau eru árituð vegna Bakka. Samkvæmt þessu geta merki Nýjabæjar og Skeggjastaða vel samrýmst. Merkjum Hámundarstaða í Vopnafjarðarhreppi er lýst í máli 3/2005. Þar kemur fram að í landamerkjabréfi Hámundarstaða séu merki til norðurs frá vörðu á Sveinahálsi, þaðan beint í há Skálafell, þaðan í Gæsagilsá og þaðan í Hágangsröð. Bréfið var ritað hinn 10. júlí 1885 og þinglýst fjórum dögum síðar. Það er áritað vegna Bakka.

Í kjölfar þess að landamerkjälög nr. 41/1919 tóku gildi var gert landamerkjabréf fyrir Nýjabæ. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að merkjum jarðarinnar sé þar rétt lýst og finnast ekki eldri heimildir sem mæla henni í mót. Bréfið var undirritað af eigendum jarðarinnar, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem þýðingu hafi hér. Þetta bendir til að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er ljóst að eigendur jarðarinnar hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1. Í máli þessu hafa ekki komið fram nein gögn sem hnekkir geta landamerkjabréfi Nýjabæjar eða rýrt eignarréttarlegt sönnunargildi þess.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Nýibær, eins og hún er afmörkuð í landamerkjabréfi, hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þessara landamerkja hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan þessara merkja hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Fyrirkomulag smölunar á þessu svæði verður ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Nýjabæjar sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁵⁴

⁴⁵⁴ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Nýjabæjar, svo sem því er lýst í landamerkjabréfi, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.21. „Afréttur Svalbarðshrepps“

6.21.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem gert er tilkall til sem „afréttar Svalbarðshrepps“ samkvæmt kröfulýsingu sveitarfélagsins.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína mun norðar en landsvæði þetta liggur og gerir þannig þjóðlendukröfu til svæðisins í heild sinni. Gagnaðilar, Svalbarðshreppur, hafa aftur á móti lýst kröfu um að landsvæðið sem afmarkað er á korti sé afréttur þeirra. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.26.

Að landsvæði þessu liggja til norðurs kröfusvæði eigenda jarðanna Hvamms, Laxárdals og Syðralóns vegna Grímólfsártungu. Til austurs er landsvæði sem Þórshafnarhreppur hefur gert tilkall til í máli þessu en til suðurs og vesturs er kröfusvæði í Öxarfjarðarhreppi, sjá mál nr. 5/2005 hjá óbyggðanefnd. Landsvæðið sem um ræðir er syðsti hluti Dals- og Hvammsheiða. Það liggur í yfir 500 m hæð yfir sjávarmáli er hálent og fjallent. Hæst rís land í Heljardalsfjöllum (950 m) sem eru allbrött og mikil um sig. Landsvæðið þrengist ofan Heljardals, sem liggur suðaustur undir Heljardalsfjöllum, en vikkar á ný við gíghólinn Einbúa (823 m). Norðan Einbúa liggur móbergfellið Stakfell (891 m). Sunnan Stakfells liggur Stakfellsdalur en um hann rennur Stakfellskvísl til norðausturs en sveigir í norðurátt við Stakfellsvatn.

6.21.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að Þistilfjarðarheiðarnar hafi verið numdar. Í sýslu- og sóknarlýsingum Þingeyjarsýslu 1839-1844 segir um Sauðanessókn að almenningar séu fyrir framan lönd Hallgilsstaða og Tungusels milli Langaness, Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði. Þá segi í sömu lýsingu um Svalbarðssókn að afréttarlöndin í Dals- og Hvammsheiðum séu almenningar framan við landamerki Dals og Gunnarsstaða. Þetta bendi til að umrætt landsvæði sé þjóðlenda.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 13(1) og 32, er byggt á almennri venju þess efnis að afréttarlönd er ekki tilheyri neinni sérstakri jörð séu afréttareign viðkomandi sveitarfélags. Þá er byggt á hefð en eigendur hafi farið með öll hefðbundin afnot, s.s. beit og veiði og nýtingu auðlinda í jörðu sem m.a. hafi lýst sér í því að þeir hafi

bannað öðrum not eignarinnar og hafi öll nýting verið háð leyfi sveitarfélagsins. Vísast einnig um þetta til fyrri úrskurða óbyggðanefndar þess efnis að landsvæði sem talið hafi verið afréttur samkvæmt elstu heimildum sé afréttareign viðkomandi sveitarfélags. Sérstaklega er vísað til jafnræðisreglu stjórnáslulaga og stjórnarskrár um að sambærileg mál hljóti sömu niðurstöðu og að jafnræði ríki milli borgaranna.

6.21.3. Niðurstaða

Í kafla 5.22. eru raktar heimildir um afréttarnot á landsvæði því sem fjallað er um í máli þessu, þ. á m. Dals- og Hvammsheiðum. Kröfulýsing Svalbarðshrepps nær til syðri hluta heiðanna og hér verður tekin afstaða til hennar. Um norðurhluta Dals- og Hvammsheiðar vísast hins vegar til kafla 6.9. um Laxárdal og 6.10. um Hvamm.

Engar heimildir finnast um nákvæma afmörkun á þessu landsvæði né að það hafi haft sérstakt heiti. Þannig var hvorki gert landamerkjabréf fyrir landsvæðið í kjölfar setningar landamerkjalaga frá árinu 1882 né árinu 1919. Í kröfulýsingu er landsvæðið til norðurs afmarkað í samræmi við lýsingar á suðurmörkum jarðanna Laxárdals og Hvamms sem fram koma í landamerkjabréfum þeirra en þau voru rituð árið 1886. Austurmörkin fylgja hreppamörkum Svalbarðs- og Þórshafnarhrepps gagnvart landsvæði sem Þórshafnarhreppur hefur gert tilkall til. Mörk til suðurs og vesturs fylgja hreppamörkum Svalbarðs- og Öxarfjarðarhrepps sem er gagnvart kröfusvæði í Öxarfjarðarhreppi, sjá mál nr. 5/2005 hjá óbyggðanefnd.

Verður þá fyrst litið til norðurmerkja landsvæðisins sem afmörkuð eru í landamerkjabréfi fyrir Laxárdal frá 15. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887 og í landamerkjabréfi Hvamms frá 16. ágúst 1886 og þingl. 18. maí 1887. Samkvæmt landamerkjabréfi Laxárdal eru suðurmerkin gagnvart umræddu landsvæði miðuð við norðvesturhorn Heljardalsfjalla en svo ráða Heljardalsfjöll þar til tekin verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skessuhamar. Samkvæmt landamerkjabréfi Hvamms eru suðurmörk gagnvart umræddu landsvæði miðuð við Heljardalsá „að upptökum sínum, sem eru innst í Heljardal. Að sunnan ræður Heljardalsbotn og hæðstu brúnir Heljardalsfjalla að norðan þar til kemur vestur á þau mið, eða svo langt að bein stefna verður tekin af fjöllum milli Bræðravatna í Skessuhamar...“ Kröfugerð Svalbarðshrepps er miðuð við þær merkjalýsingar sem fram koma í fyrrnefndum landamerkjabréfum og er afmörkun á landsvæðinu í samræmi við afmörkun Laxárdals og Hvamms.

Austurmörk landsvæðisins fylgja hreppamörkum Svalbarðs- og Þórshafnarhrepps. Þau eru afmörkuð frá Hafralónskíl og þaðan með Stakfellskvísl inn í Stakfellsdal og þaðan í Einbúa. Þessi afmörkun er í samræmi við afmörkun Þórshafnarhrepps á aðliggjandi landsvæði sem hreppurinn gerir tilkall til.

Merki landsvæðisins til suðurs og suðvesturs gagnvart afréttarlandi á Hólsfjöllum eru um hreppamörk Svalbarðshrepps og Öxarfjarðarhrepps. Í ritinu Lýsing Þingeyjarsýslu eru mörk hreppanna talin með Sandá suður að Þorsteinsnefi en

þar beygist línan til suðausturs yfir hæstu tinda Heljardalsfjalla og þaðan í Einbúa. Þessi afmörkun er í samræmi við kröfulýsingu vegna landsvæðisins. Merki afréttarlands á Hólsfjöllum í Öxarfjarðarhreppi sem liggja að umræddu landsvæði koma fram í landamerkjabréfi sem ritað var 3. júní 1890 og þingl. 12. júní 1891. Sú lýsing fer ekki í bága við þá afmörkun sem hér hefur verið rakin. Um nánari umfjöllun á þeim merkjum vísast í mál nr. 5/2005, Öxarfjarðarhreppur.

Svo sem hér hefur verið rakið var hvorki gert landamerkjabréf fyrir landsvæðið í kjölfar gildistöku landamerkjalaga frá 1882 né gildandi laga frá árinu 1919. Þannig liggur ekki fyrir lögformleg lýsing á heildarmerkjum landsvæðisins. Landsvæðið er afmarkað með landamerkjalyðingum aðliggjandi jarða og landsvæða auk hreppamarka. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að merkjum sé rétt lýst hér að framan og eru þau ágreiningslaus.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan þeirra merkja svo skilgreind hafa verið hér að framan. Líkt og áður er rakið gerir sveitarfélagið ekki kröfu um beinan eignarrétt að landsvæðinu, einungis að viðurkennt verði að landsvæðið sé afréttur. Eins og venja er í þessum málum verður kröfugerðin skilin þannig að þessi krafa sé höfð uppi vegna jarða í sveitarfélaginu. Kemur því til skoðunar hvernig landsvæðið hefur verið nýtt af jörðum í hreppnum.

Umrætt landsvæði er innsti hluti svokallaðra Dals- og Hvammsheiða. Þegar þess er getið í skriflegum heimildum er það tengt upprekstri og afréttarnotum. Í sýslu- og sóknalýsingu Þingeyjarsýslu frá árunum 1839-1844 er að finna lýsingu á „afréttarlöndum“ í Dals- og Hvammsheiðum og þau nefnd „almenningar“. Af fjallskilareglugerð verður ekkert ráðið um hagnýtingu svæðisins en þar segir aðeins að afréttir skulu vera sem að fornu hafa verið. Í ritinu Göngur og réttir segir að Hvammsheiðin sé austasta afréttarsvæði Þistilfirðinga. Heiðamörk að vestan liggja að Dalsheiði inn í Heljardalsfjöll en að austan ráði Hafralónsá inn að Heljardalsá, síðan Stakfellskill að upptökum og svo stefna allt suður að Einbúa þar sem liggja saman heiðalönd Þistilfirðinga, Fjöllunga og Vopnfirðinga og þaðan norðvestur fjöllin vestanmegin Heljardalsins. Sömu lýsingu á Hvammsheiðinni er að finna í ritinu Lýsing Þingeyjarsýslu II en til þess er vísað í kafla 5.22. Í sama riti segir um Dalsheiði: „Næsta afréttarland austan Álandstungu er Dalsheiði, sem liggur til suðurs frá bænum Laxárdal milli Hölknár í vestri og Hvammsheiðar í austri. Austurmörk heiðarinnar, sem skilja hana frá Hvammsheiði, liggja eftir miðjum hálendishrygg austan megin í heiðinni, en láglendara er lengi vel suður með Hölkná. Í suðri rísa Heljardalsfjöll, mun hærri en önnur fjöll í heiðinni. Syðsti hluti hennar er heldur gróðurlítill, víða sléttar urðir, en grastorfur þó hér og þar. ... Ekki er vitað til, að nein byggð hafi verið í Dalsheiði“.

Af framangreindu verður ráðið að búfjáreigendur í Svalbarðshreppi hafi haft af landsvæðinu hefðbundin afréttarnot, undir umsjón hreppsins, á sama hátt og gildir um

samnotaafrétti almennt.⁴⁵⁵ Ekki verður annað séð en að leitarfyrirkomulag hafi verið ágreinings- og athugasemdalaust.

Ljóst er að einstakir hlutar þess svæðis sem hér hefur verið fjallað um eru misjafnlega fallnir til beitar. Beitar svæði taka þó breytingum auk þess sem þau eru ekki endilega samfelld. Land það sem hér er til umfjöllunar verður því talið falla undir skilgreininguna „landsvæði ... sem að staðaldri hefur verið notað til sumarbeitar fyrir búfé, sbr. 1. gr. laga nr. 58/1998. Engin gögn liggja fyrir um að landsvæði þetta hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að það landsvæði sem hér hefur verið fjallað um, svo sem það er afmarkað hér á eftir teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Línan fer frá norðvesturhorni Heljardalsfjalla en svo ráða Heljardalsfjöll þar til tekin verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skessuhamar. Frá þeim stað er farið með hæstu brúnum Heljardalsfjalla í Heljardalsbotn en þaðan er Heljardalsá fylgt frá upptökum sem eru í Heljardal og að sveitarfélagamörkum Svarbarðshepps og Þórshafnarhrepps. Þá er sveitarfélagamörkum fylgt til suðurs að Einbúa. Síðan er áfram farið með sveitarfélagamörkum Svalbarðshrepps og Öxarfjarðarhrepps til norðvesturs í fyrstnefndan punkt í norðvesturhorni Heljardalsfjalla.

Sama landsvæði er afréttur jarða í Svalbarðshreppi, sbr. 1. mgr. 5. gr. og b-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998. Um rétt til upprekstrar á afréttinn og annarra hefðbundinna nota sem afréttareign fylgja fer eftir ákvæðum laga þar um, sbr. 5. gr. laga nr. 58/1998.

6.22. „Afréttur Þórshafnarhrepps“

6.22.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem gert er tilkall til sem „afréttur Þórshafnarhrepps“ samkvæmt kröfulýsingu sveitarfélagsins.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína mun norðar en landsvæði þetta liggur og gerir þannig þjóðlendukröfu til svæðisins í heild sinni. Gagnaðilar, Þórshafnarhreppur, hafa aftur á móti lýst kröfu um að landsvæðið sem afmarkað er á korti sé í afréttareign þeirra. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.27.

Að landsvæði þessu liggja til norðurs Grímólfsártunga, jarðirnar Tungusel, Þorsteinsstaðir og Hallgilsstaðir auk landsvæðis sem eigendur Kverkártungu gera tilkall til. Til austurs og suðurs er ágreiningsvæði í Vopnafjarðarhreppi en um það

⁴⁵⁵ Sbr. umfjöllun um hugtakið afrétt í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

er fjallað í máli nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd. Til vesturs er landsvæði sem Svalbarðshreppur hefur gert tilkall til. Umrætt landsvæði er syðsti hluti Tunguselsheiðar. Það liggur í um 500 m hæð yfir sjávarmáli og er hallalítið. Vestast á svæðinu liggja austurhlíðar gíghólsins Einbúa (823 m) en norðaustan hans liggur Litla-Stakfell (633 m) og liggur Stakfellsvatn norðaustur undir því. Austan Litla-Stakfells tekur við lítt gróin grágrýtisháslétta með urðum er kallast Stakfellsurðir. Liggur hásléttan í 500-520 m hæð yfir sjávarmáli. Nokkru austan Stakfellsurða liggur Barðmelur, langur melhryggur. Svæðið er að mestu lítt gróið til hálfgróið. Votlendi og mólendi er helst að finna umhverfis Stakfellsvatn.

6.22.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Samkvæmt lýsingum landnámsheimilda verði ekki ráðið að Þistilfjarðarheiðarnar hafi verið numdar. Í sýslu- og sóknarlýsingum Þingeyjarsýslu 1839-1844 segir um Sauðanessókn að almenningar séu fyrir framan lönd Hallgilsstaða og Tungusels milli Langaness Norðurstranda og Selárdals í Vopnafirði. Þá segi í sömu lýsingu um Svalbarðssókn að afréttarlöndin í Dals- og Hvammsheiðum séu almenningar framan við landamerki Dals og Gunnarsstaða. Þetta bendi til að umrætt landsvæði sé þjóðlenda.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 13(1) og 33, er byggt á almennri venju þess efnis að afréttarlönd er ekki tilheyri neinni sérstakri jörð séu afréttareign viðkomandi sveitarfélags. Þá er byggt á hefð en eigendur hafi farið með öll hefðbundin afnot, s.s. beit og veiði og nýtingu auðlinda í jörðu sem m.a. hafi lýst sér í því að þeir hafi bannað öðrum not eignarinnar og hafi öll nýting verið háð leyfi sveitarfélagsins. Vísast einnig um þetta til fyrri úrskurða óbyggðanefndar þess efnis að landsvæði sem talið hafi verið afréttur samkvæmt elstu heimildum sé afréttareign viðkomandi sveitarfélags. Sérstaklega er vísað til jafnræðisreglu stjórnarsýslulaga og stjórnarskrár um að sambærileg mál hljóti sömu niðurstöðu og að jafnræði ríki milli borgaranna.

6.22.3. Niðurstaða

Í kafla 5.22. eru raktar heimildir um afréttarnot á landsvæði því sem fjallað er um í máli þessu, þ. á m. Tunguselsheiði. Kröfulýsing Þórshafnarhrepps nær til syðri hluta heiðarinnar og hér verður tekin afstaða til hennar. Um norðurhluta Tunguselsheiðar vísast hins vegar til kafla 6.12. um Tungusel og Þorsteinsstaði og kafla 6.13. um Hallgilsstaði.

Engar heimildir finnast um nákvæma afmörkun á þessu landsvæði né að það hafi haft sérstakt heiti. Þannig var hvorki gert landamerkjabréf fyrir landsvæðið í kjölfar setningar landamerkjulaga frá árinu 1882 né árinu 1919. Í kröfulýsingu er

landsvæðið til norðurs afmarkað í samræmi við lýsingar á suðurmörkum jarðarinnar Tungusels eins og þau eru afmörkuð í landamerkjabréfi frá árinu 1885 og suðurmörkum jarðarinnar Hallgilsstaða sem lýst er í fasteignamati fyrir N-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918. Landsvæðið afmarkast einnig af þeim merkjum sem lýst er í landamerkjabréfi fyrir Kverkártungu frá árinu 1884. Til norðurs afmarkast landsvæðið af hreppa- og sýslumörkum en til austurs af hreppamörkum.

Verður þá fyrst litið til norðurmerkja landsvæðisins. Samkvæmt landamerkjabréfi fyrir Tungusel frá 20. apríl 1885 og þingl. 27. júní 1890 er merkjum til suðurs, gagnvart umræddu landsvæði, lýst þannig að farið sé innst af Búðarmel og vestur í Hafralónsá. Í lýsingu á jörðinni Hallgilsstöðum sem fram kemur í fasteignamati fyrir N-Þingeyjarsýslu frá 1916-1918 eru mörk jarðarinnar til suðurs, gagnvart því landsvæði sem hér er til umfjöllunar, miðuð við að bein stefna ráði innst af Barðmel í Heiðarhól og Heiðarvatn. Eins og vikið var að í kafla 6.12.3. er Barðmelur og Búðarmelur sennilega sama kennileitið. Samkvæmt landamerkjabréfi Kverkártungu eru merki til suðurs, gagnvart umræddu landsvæði, frá þeim stað þar sem Kistufellslækur rennur í Miðfjarðará og þaðan beint norður í Heiðarvatn. Líkt og fyrr er rakið eru engar heimildir sem afmarka landsvæðið með nákvæmum hætti. Kröfugerð Þórshafnarhrepps er miðuð við þær merkjalýsingar sem fram koma í fyrrnefndum landamerkjabréfum og er afmörkun á landsvæðinu í samræmi við þær.

Vesturmörk landsvæðisins fylgja hreppamörkum Svalbarðs- og Þórshafnarhrepps. Þau eru afmörkuð frá Hafralónskíl og þaðan með Stakfellskvísl inn í Stakfellsdal og þaðan í Einbúa. Þessi afmörkun er í samræmi við afmörkun á aðliggjandi landsvæði sem Svalbarðahreppur gerir tilkall til.

Merki landsvæðisins til suðurs og suðausturs gagnvart Vopnafjarðarhreppi eru um hreppamörk Þórshafnarhrepps og Vopnafjarðarhrepps. Þau eru frá Einbúa og þaðan beina línu í Miðfjarðarárdrog og með þeirri á þar til Kistufellslækur rennur í hana. Um mörk aðliggjandi landsvæðis í Vopnafjarðarhreppi er fjallað í máli nr. 3/2005 hjá óbyggðanefnd og vísast þangað um nánari umfjöllun.

Svo sem hér hefur verið rakið var hvorki gert landamerkjabréf fyrir landsvæðið í kjölfar gildistöku landamerkjalaga frá 1882 né gildandi laga frá árinu 1919. Þannig liggur ekki fyrir lögformleg lýsing á heildarmerkjum landsvæðisins. Landsvæðið er afmarkað af landamerkjabréfum aðliggjandi jarða og landsvæða og hreppamörkum. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að merkjum sé rétt lýst hér að framan og að þau séu ágreiningslaus.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan þeirra merkja svo sem þau hafa verið skilgreind hér að framan. Líkt og áður er rakið gerir hreppurinn ekki kröfu um beinan eignarrétt að landsvæðinu, einungis að viðurkennt verði að landsvæðið sé afréttur. Eins og venja er í þessum málum verður kröfugerðin skilin þannig að þessi krafa sé höfð uppi vegna jarða í sveitarfélaginu. Kemur því til skoðunar hvernig landsvæðið hefur verið nýtt af jörðum í hreppnum.

Umrætt landsvæði er innsti hluti svokallaðrar Tunguselsheiðar. Þegar þess er getið í skriflegum heimildum er það tengt upprekstri og afréttarnotum. Af fjallskilareglugerð verður ekkert ráðið um hagnýtingu svæðisins en þar segir aðeins að afréttir skulu vera sem að fornu hafa verið. Í ritinu Lýsing Þingeyjarsýslna II segir að aðalafiréttarland sveitarinnar sé Tunguselsheiði en hún taki við suður af búfjárhögum innstu bæja í Sauðaneshreppi. Þá segir: „Að vestan takmarkast land þetta af Hafralónsá, sem fellur út í austanverðan Þistilfjörð og skilur sundur Sauðaneshrepp og Svalbarðshrepp. Sunnan við upptök Hafralónsár ræður Stakfellskvísl, sem kemur innan frá Litla-Stakfelli. Nokkru utar og vestan megin kvíslarinnar rís Stóra-Stakfell í 890 m hæð yfir sjó. Rétt sunnan við Litla-Stakfell eru takmörk afréttarinnar sunnan, og taka þar við heiðalönd Vopnfirðinga. Til austurs liggja svo merkin yfir gróðurlitlar og víða gróðurlausar urðir austur að vörðu á allháum mel við Vestastadrag, en það er ein af kvíslum þeim, sem mynda Miðfjarðará í Skeggjastaðahreppi. Að austan ráða svo sýslumörkin milli Norður-Þingeyjarsýslu og Múlasýslu.“ Þá segir í ritinu Göngur og réttir að heiðalönd Þistilfirðinga, Fjöllunga og Vopnfirðinga liggi saman. Um Tunguselsheiði er einnig fjallað í greinargerð um staðhætti og náttúruferir í Skeggjastaðahreppi og á Þistilfjarðarsvæðinu eftir Hjörleif Guttormsson, náttúrufræðing. Þar segir að Tunguselsheiðin hafi tilheyrt Sauðaneshreppi, nú Þórshafnarhreppi, og hafi verið upprekstrarsvæði Langnesinga. Leitar svæðið sé um 50 km langt frá Hallgilsstöðum suður fyrir Stakfell en mörk við Skeggjastaðahrepp að austan við Kverká og að vestan við Hafralónsá.

Samkvæmt framangreindu hafa búfjáreigendur í Þórshafnarhreppi haft af landsvæðinu hefðbundin afréttarnot, undir umsjón hreppsins, á sama hátt og gildir um samnotafrétti almennt.⁴⁵⁶ Ekki verður annað séð en að leitarfyrirkomulag hafi verið ágreinings- og athugasemdalaust.

Ljóst er að einstakir hlutar þess svæðis sem hér hefur verið fjallað um eru misjafnlega fallnir til beitar. Beitar svæði taka þó breytingum auk þess sem þau eru ekki endilega samfelld. Land það sem hér er til umfjöllunar verður því talið falla undir skilgreininguna „landsvæði ... sem að staðaldri hefur verið notað til sumarbeitar fyrir búfé, sbr. 1. gr. laga nr. 58/1998. Engin gögn liggja fyrir um að landsvæði þetta hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að það landsvæði sem hér hefur verið fjallað um, svo sem það er afmarkað hér á eftir teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Frá Hafralónskíl er farið að Barðmelsvörðu sem er á Barðmelsenda en þaðan í Heiðarvatn við Heiðarhól. Þá er farið í Miðfjarðará á þann stað þar sem Kistufellslækur rennur í hana og síðan með

⁴⁵⁶ Sbr. umfjöllun um hugtakið afrétt í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

---

sveitarfélagamörkum til suðvesturs í Einbúa. Þaðan er áfram farið með sveitarfélagamörkum til norðurs í Hafralónskíl.

Sama landsvæði er afréttur jarða í Þórshafnarhreppi, sbr. 1. mgr. 5. gr. og b-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998. Um rétt til upprekstrar á afréttinn og annarra hefðbundinna nota sem afréttareign fylgja fer eftir ákvæðum laga þar um, sbr. 5. gr. laga nr. 58/1998.

6.23. Um málskostnað

Í samræmi við 2. mgr. 17. gr. laga nr. 58/1998 hefur óbyggðanefnd lagt mat á það hvað telja megi nauðsynlegan kostnað vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni í máli þessu. Við það mat hefur nefndin m.a. litið til þess hvort aðilar, sem svipaðra hagsmuna eigi að gæta, hafi sameinast um aðstoð lögmanns og annarra sérfræðinga, enda rekist hagsmunir ekki á. Við mat á fjárhæð kostnaðar hefur nefndin enn fremur litið til þess hvað telja megi sanngjarnt og eðlilegt endurgjald fyrir hagsmunagæslu í máli þessu.

7. ÚRSKURÐARORÐ⁴⁵⁷

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. Heiðarmúli, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Að austan ræður gildrag vestanvert við fjallgarðinn framanvert við Einarsskarð og fylgir landið Einarsskarðskvísl, sem liggur vestan við fjallgarðinn þar til hún kemur í Ormarsá og ræður þannig umgetin kvísl merkjum að austan og norðanverðu, en upp frá því Ormarsáin að vestanverðu fram að Öxarfjarðarheiðar þjóðvegi. Þar eftir er fylgt farvegi þeim, er liggur úr gili á milli Mýrarsels og Djúpárbotna, og ræður þá bein stefna frá gilinunni að sunnan þvert yfir hæðir og urðir, austur að fyrrnefndu Einarsskarðsgili.

Barði Friðriksson er eigandi veiðiréttar fyrir landi Heiðarmúla í Ormarsá, samkvæmt II. kafla laga um lax- og silungsveiði, nr. 61/2006.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. Þverfellsland, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Austurmörk eru um Svalbarðsá frá Þverfellsárósi að Djúpárósi, að sunnan og vestan ræður Djúpá frá ósi til upptaka sinna í Djúpárbotnum. Að norðan ræður bein stefna frá upptökum Djúpár yfir Súlnafellsfjallgarð að upptökum Arndísarlæks, þá ræður lækurinn frá upptökum til óss síns þar sem hann fellur í Þverfellsá, eftir það ræður Þverfellsá frá nefndum lækjarósi, að ósi sínum, þar sem hún fellur í Svalbarðsá, sem áður er nefndur.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda jarðarinnar Garðs, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. Vatnsendi, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Að norðan ræður Tröllkonuhlaup við Sandá og þaðan bein lína í austur í Balafellsbrún. Þá ræður brúin í Vatnsendaskarð og þaðan ræður lækur sá er úr skarðinu kemur í Hölná. Að austan ræður Hölná frá Skarðslæk inn að Krubbnalæk og ræður hann til upptaka sinna, sem eru utan undir Álftadyngjuþjallgarðshaus en þaðan ræður sama stefna í suður þar til tekin verður bein lína vestur í Sandá um Þorsteinsnef. Að vestan ræður Sandá frá Þorsteinsnefi til Tröllkonuhlaups.

⁴⁵⁷ Sjá til skýringar fylgiskjal nr. I (Kort). Við afmörkun þjóðlendu í hverju máli fyrir sig er miðað við orðalag í fyrirbyggjandi heimildum um það landsvæði sem til meðferðar er. Blæbrigðamunur kann því að vera á lýsingum á sömu línu á milli einstakra mála.

Sama landsvæði er afréttur jarða í Svalbarðshreppi, sbr. 1. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. Hvappur, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Að utan ræður bein lína í vestur úr Hölná miðjavega milli Hafursstaða og Hvapps í Balafellsbrún svo ræður fjallsbrúnin suður í Vatnsendaskarð en svo ræður lækur sá er úr skarðinu rennur í Hölná. Að austan ræður Hölná.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda jarðanna Syðra- og Ytra-Álands, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. Dalsheiði norðan Heljardalsfjalla og sunnan Grasamannalækjar, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Línan fylgir Grasamannalæk úr Bræðravötnum og í Hölná en þá er Hölná fylgt til suðurs að Fremri-Skarðslæk sem ræður til upptaka sinna sem eru norðan undir Lambafjallgarði. Þá ræður Lambafjallgarðsbrún til foss í Hölná en eftir það ræður áin suður á móts við vesturhorn á Heljardalsfjöllum. Þá ráða Heljardalsfjöllin að þeim stað þar sem tekin verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skessuhamar. Þeirri línu er síðan fylgt þar til komið er á milli Bræðravatna en þá er farið til vesturs í upphafspunkt lýsingar þessarar.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda jarðarinnar Laxárdals, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. sunnanverð Hvammsheiði, norðan Heljardals, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá Hafralónskíl fer línan að Heljardalsárósi en þá ræður Heljardalsá að upptökum sínum sem eru innst í Heljardal. Úr Heljardalsbotninum er farið með hæstu brúnum Heljardalsfjalla að norðan þar til kemur vestur á þau mið eða svo langt að bein stefna verður tekin af fjöllum milli Bræðravatna í Skessuhamar. Þeirri línu er síðan fylgt norður þar til komið er á móts við Hávarðsdalsá þar sem hún rennur syðst og þaðan í Hávarðsdalsá. Þeirri á er síðan fylgt til norðausturs þar til hún rennur í Hafralónsá en þá er Hafralónsá fylgt í Hafralónskíl.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda jarðarinnar Hvamms, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. hluti Grímólfsártungu, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá þeim stað þar sem Hávarðsdalsá rennur í Hafralónsá er dregin lína til austurs í stefnu á þann stað þar sem hreppamarkalína kemur að Litlu-Kverká við Kverkártungu (punktur 1 í þjóðlendukröfu íslenska ríkisins). Þessari línu er fylgt að þeim stað þar sem hún sker Grímólfsá og síðan Grímólfsá til suðurs þar til komið er vestur af Arnarfellshyrnu. Þaðan er miðað við þá kvísl árinna sem gagnaðilar íslenska ríkisins miða við í kröfugerð sinni, að þeim stað þar sem kröfulínur gagnaðila greinast í sundur. Frá þeim punkti er Grímólfsá fylgt þangað sem hún á upptök sín vestan við Stóraás og síðan áfram í Hafralón. Úr Hafralóni er Hafralónsá fylgt til norðurs þar til Hávarðsdalsá rennur í hana.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda jarðarinnar Syðralóns, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. syðsti hluti Kverkártungu, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá þeim punkti í Litlu-Kverká þar sem 15 km eru frá nyrsta odda Kverkártungu, sbr. punkt 6 í kröfugerð íslenska ríkisins, er dregin lína suðaustur yfir Kverkártungu og í Miðfjarðará, nánar tiltekið þangað sem 15 km eru norður til endimarka Kverkártungu, sbr. punkt 5 í kröfugerð íslenska ríkisins. Síðan er farið með Miðfjarðará inn að Kistufellslæk er í hana rennur hinum megin og þaðan beint í Heiðarvatn við Heiðarhól. Þaðan er farið í Litlu-Kverkárdrög og eftir það afmarkar Litla-Kverká landið þar til komið er að punkti þeim í Litlu-Kverká sem fyrstur var nefndur í lýsingu þessari.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda jarðarinnar Kverkártungu, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. syðri hluti Miðfjarðarheiðar, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá Hölknárrögum við nyrsta Hágangshorn er dregin lína í Þverfellslæk, skemmstu leið. Þá ræður Þverfellslækur þar til hann rennur í Miðfjarðará. Síðan er Miðfjarðará fylgt að Kistufellslækjarósi. Þaðan er Kistufellslæk fylgt að vörðu sem stendur á hól við lækinn og þaðan er farið beina leið aftur í fyrstnefnd Hölknárrög við nyrsta Hágangshorn.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda jarðarinnar Miðfjarðar, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. norðurhlíðar Ytra-Hágangs, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá þeim stað þar sem línan sem dregin er úr vörðu við Kistufellslæg og í Hölnárrög sker sveitarfélagamörk er sveitarfélagamörkum fylgt til austurs þar til kemur að hornmarki Gunnarsstaða og Þorvaldsstaða í Hágangaurð svo sem það er teiknað í kröfulýsingum gagnaðila íslenska ríkisins. Þaðan er kröfulínu sömu aðila fylgt í Sellækjardrög en þaðan er farið í Sauðárrög. Þá er Sauða fylgt þar til hún fellur í Hölná. Þaðan er farið með Hölná í Hölnárrög og þaðan á fyrstnefndan stað þar sem línan sem dregin er úr vörðu við Kistufellslæg og í Hölnárrög, sker sveitarfélagamörk.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda jarðarinnar Gunnarsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. vestan Urðarhlíðar, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Úr hornmarki Þorvaldsstaða og Skeggjastaða á sveitarfélagamörkum svo sem það er teiknað í kröfulýsingum gagnaðila íslenska ríkisins er kröfulínu sömu aðila fylgt í upptök Staðarár og þaðan í upptök Djúpalækjar. Þaðan er kröfulínu Þorvaldsstaða og Djúpalækjar fylgt í Sellækjardrög. Úr Sellækjardrögum er farið með kröfulínu Þorvaldsstaða og Gunnarsstaða og að hornmarki þeirra jarða, svo sem það er teiknað í kröfulýsingum gagnaðila íslenska ríkisins. Þá er sveitarfélagamörkum fylgt til austurs í fyrstnefnt hornmark Þorvaldsstaða og Skeggjastaða svo sem það er teiknað í kröfulýsingum gagnaðila íslenska ríkisins.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda jarðarinnar Þorvaldsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. afréttur Svalbarðshrepps, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Línan fer frá norðvesturhorni Heljardalsfjalla en svo ráða Heljardalsfjöll þar til tekin verður úr þeim bein stefna milli Bræðravatna í Skessuhamar. Frá þeim stað er farið með hæstu brúnum Heljardalsfjalla í Heljardalsbotn en þaðan er Heljardalsá fylgt frá upptökum sem eru í Heljardal og að sveitarfélagamörkum Svarbarðshepps og Þórshafnarhrepps. Þá er sveitarfélagamörkum fylgt til suðurs að Einbúa. Síðan er áfram farið með sveitarfélagamörkum Svalbarðshrepps og Öxarfjarðarhrepps til norðvesturs í fyrstnefndan punkt í norðvesturhorni Heljardalsfjalla.

Sama landsvæði er afréttur jarða í Svalbarðshreppi, sbr. 1. mgr. 5. gr. og b-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998.

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. afréttur Þórshafnarhrepps, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá Hafralónskíl er farið að Barðmelsvörðu sem er á Barðmelsenda en þaðan í Heiðarvatn við Heiðarhól. Þá er farið í Miðfjarðará á þann stað þar sem Kistufellslækur rennur í hana og síðan með sveitarfélagamörkum til suðvesturs í Einbúa. Þaðan er áfram farið með sveitarfélagamörkum til norðurs í Hafralónskíl.

Sama landsvæði er afréttur jarða í Þórshafnarhreppi, sbr. 1. mgr. 5. gr. og b-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998.

Útlagður kostnaður málsaðila, annarra en fjármálaráðherra vegna íslenska ríkisins, utan þóknunar lögmanna, hefur þegar verið endurgreiddur úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998. Þóknun málflytjenda ákvarðast svo: Friðbjörn E. Garðarsson hdl., kr. 2.340.000; Ólafur Björnsson hrl., kr. 3.855.000 og Grímur Sigurðsson hdl. vegna Jóns Sveinssonar hrl., kr. 620.000; en þóknun lögmanna greiðist úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

Gerður er fyrirvari um hnitasetningu þjóðlendulínu að liðnum málsskotsfrestum eða að fenginni dómsniðurstöðu. Þá getur skipan þjóðlendu innan staðarmarka sveitarfélaga komið til endurskoðunar.

Karl Axelsson

Allan V. Magnússon

Benedikt Bogason

FYLGISKJÖL

I. Kort

II. Aðilaskrá

III. Skjalaskrá

Yfirlitskort
 Mál nr. 4/2005
 Svalbarðshreppur
 Þórshafnarhreppur og
 Skeggjastaðahreppur
ÞJÓÐLENDUR
 Kartagrunnur: ISSOV birt með leyfi Landmælinga Íslands (L05040005)

- Mörk þjóðlendu skv. úrskurði öbyggðanefndar
- Mörk afritareignar innan þjóðlendu skv. úrskurði öbyggðanefndar
- Önnur óbein eignarréttindi innan þjóðlendu skv. úrskurði öbyggðanefndar
- Aðalkrafa ríkisins um þjóðlendumörk
- Varakrafa ríkisins um þjóðlendumörk
- Kröfur gagnaðila ríkisins

- Afmörkun á kröfugerð ábúenda
- Skörun á kröfum gagnaðila ríkisins
- Mörk sveitarfélaga
- Vatnaskil
- 1-9 Kröfulínupunktur Ólafs Björnssonar hrl. f.h. eigenda Vatnsenda v/Álandstungu
- (1)-(4) Kröfulínupunktur Ólafs Björnssonar hrl. f.h. eigenda Ytra-Álands v/Álandstungu

(1)-(4) Kröfulínupunktur Friðbjörns Garðarssonar hdl. f.h. eigenda Gunnarsstaða
 1-7 Kröfulínupunktur Grims Sigurðssonar hdl. f.h. eins eigenda Gunnarsstaða
 Um tölusetta kröfulínupunkta visast til kröfulýsinga málsaðila
 Línur sem liggja samsíða hafa sömu staðsetningu
 Dags 29. maí 2007 Blað nr. SV-01
 LANDSLAGSARKITEKTAR FÍLA, AUSTURVEGUR 6, 800 SELFOSS, s/482 4090 fax/482 3542, landform@landform.is

II. Aðilaskrá

Þjóðlendum

Fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins.

Afréttur Svalbarðshrepps

Svalbarðshreppur

Afréttur Þórshafnarhrepps

Þórshafnarhreppur

Álandstunga

Skúli Ragnarsson vegna Álands

Álandstunga

Bjarnveig Skaftfeld vegna Álands

Bægisstaðir

Gunnar K. Þorleifsson

Bægisstaðir

Þorleifur Gunnarsson

Djúpilækur

Aðalsteinn Þórarinnsson

Djúpilækur

Árni Sigurðsson

Djúpilækur

Einar Einarsson

Djúpilækur

Hjalti Steinþórsson

Djúpilækur

Jakob J. Jónsson

Djúpilækur

Sigurður Andrés Einarsson

Djúpilækur

Þórarinn J. Jónsson

Djúpilækur

Þórdís Þórarinsdóttir

Fjallalækjarsel

Gunnar Kjartan Þorleifsson

Fjallalækjarsel

Þorleifur Gunnarsson

Flautafell

Svalbarðshreppur

Flaga

Svalbarðshreppur

Garður (Þverfellsland)

Jónas Pétur Bóasson

Garður (Þverfellsland)

Soffía Björgvinsdóttir

Gunnarsstaðir

Vesturfara ehf.

Hafursstaðir

Skúli Ragnarsson

Hallgilsstaðir I

Þórshafnarhreppur

Hallgilsstaðir II

Gunnlaugur Ólafsson

Heiðarmúli

Barði Friðriksson

Hvammur I

Dagbjört Aradóttir

Hvammur I

Dánarbú Huldu Ingimarsdóttir

Hvammur I

Drífa Aradóttir

Hvammur I

Guðrún Ragnhildur Aradóttir

Hvammur I

Úlfur Heiðar Marínósson

Hvammur I	Vignir Arason
Hvammur II	Rannveig Ólafsdóttir
Hvammur II	Sigurður Jens Sverrisson
Hvammur III	Rannveig Ólafsdóttir
Hvammur III	Sigurður Jens Sverrisson
Hvammur IV	Elfa Benediktsdóttir
Hvammur IV	Friðrik Pétur Guðmundsson
Hvappur	Ólafur Birgir Vigfússon
Hvappur	Vigfús Guðbjörnsson
Hölkna	Jón Sigurðsson
Kúðá I-II	Svalbarðshreppur
Kverkártunga	Árni Gunnarsson
Kverkártunga	Björn Gunnarsson
Kverkártunga	Grímur Björnsson
Kverkártunga	Guðlaug Ólafsdóttir
Kverkártunga	Gunnar Ö. Gunnarsson
Kverkártunga	Halldór Gunnarsson
Kverkártunga	Heiðís Valdimarsdóttir
Kverkártunga	Helgi Þórhallsson
Kverkártunga	Kristján A. Flygenring
Kverkártunga	Rannveig Gunnarsdóttir
Kverkártunga	Sigurjón Gunnarsson
Kverkártunga	Þórarinn Gunnarsson
Laxárdalur	Gunnar Þóroddsson
Laxárdalur	Stefán Eggertsson
Melavellir	Sigríður Sigurðardóttir
Miðfjörður I	Anna T. Edwardsdóttir
Miðfjörður I	Kristín B. Edwardsdóttir
Miðfjörður I	Rós Bender
Miðfjörður I	Sóley Bender
Miðfjörður II	Árni Gunnarsson
Miðfjörður II	Björn Gunnarsson
Miðfjörður II	Grímur Björnsson
Miðfjörður II	Guðlaug Lovísa Ólafsdóttir

Miðfjörður II	Guðrún Halldóra Oddsdóttir
Miðfjörður II	Gunnar Örn Gunnarsson
Miðfjörður II	Halldór Gunnarsson
Miðfjörður II	Heiðdís B. Valdimarsdóttir
Miðfjörður II	Helgi Þórhallsson
Miðfjörður II	Jón Marinó Oddsson
Miðfjörður II	Kristján A Flygenring
Miðfjörður II	Rannveig Gunnarsdóttir
Miðfjörður II	Sigurjón Gunnarsson
Miðfjörður II	Þórarinn Gunnarsson
Nýibær	Ásmundur Jón Þórarinsson
Nýibær	Grettir Sigurjónsson
Nýibær	Heimir Kristinsson
Nýibær	Jökull Höjgaard Sigurjónsson
Nýibær	Ólafur Stefán Sigurjónsson
Nýibær	Pálína Sigprúður Einarsdóttir
Nýibær	Ragnheiður Hannesdóttir
Nýibær	Reynir Sigurjónsson
Nýibær	Sigrún Vilborg Heimisdóttir
Nýibær	Sigurður G. Þórarinsson
Nýibær	Sigurlaug Elsa Heimisóttir
Nýibær	Sindri Már Heimisson
Nýibær	Skeggjastaðahreppur
Nýibær	Svava Höjgaard
Nýibær	Sæmundur Örn Sigurjónsson
Nýibær	Úlfar Guðni Sigurjónsson
Óttarsstaðir	Eiríkur Kristjánsson
Skeggjastaðir	Prestsetrasjóður
Svalbarðskirkjuland	Sigtryggur Þorláksson
Syðralón (Grímólfsártunga)	Brynhildur Halldórsdóttir
Tungusel	Marinó Jóhannsson
Tungusel	Ævar Rafn Marinósson.
Vatnsendi	Svalbarðshreppur
Veðramót I	Vesturfarar ehf.

Veðramót II
Þorsteinsstaðir
Þorsteinsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir
Þorvaldsstaðir

Dýrleif Ásgeirsdóttir
Marinó Jóhannsson
Ævar Rafn Marinósson
Arnór Haraldsson
Auðunn Haraldsson
Guðríður Haraldsdóttir
Haraldur Haraldsson
Hálfván Haraldsson
Hulda Kristjánsdóttir
Ingveldur Haraldsdóttir
Ragnar Haraldsson
Ragnhildur Haraldsdóttir
Sigrún Haraldsdóttir
Steinunn Haraldsdóttir
Þórarinn Haraldsson
Þórdís Haraldsdóttir
Þórunn Haraldsdóttir

III. Skjalaskrá¹

Lagt fram af Jóni Sigurðssyni hdl. f.h. fjármálaráðherra vegna Skeggjastaðahrepps:

- 1 Kröfulýsing, dags. 10.11.2004.
  - 1(1) Skjalaskrá, dags. 6.10.2004.
  - 1(2) Tilvísanaskrá, dags. 6.2.2004.
  - 1(4) Bréf óbyggðanefndar til fjármálaráðherra, dags. 1.3.2004. Tilkyning um meðferð á svæði V.
  - 1(5) Bréf fjármálaráðuneytisins til óbyggðanefndar um þjóðlendukröfur á svæði V, Norðausturlandi, dags. 11.11.2004.
  - 1(6) Kort sem sýnir kröfulínu fjármálaráðherra í Skeggjastaðahreppi. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:100.000). Ódags. en mótttekið 2.11.2004.
  - 1(7) Greinargerð fjármálaráðuneytisins fyrir hönd íslenska ríkisins vegna Skeggjastaðahrepps, Svalbarðshrepps og Þórshafnarhrepps, dags. 9.12.2005. Breytingar á bls. 1, mótt. 9.3.2006, (b-skjal).
  - 1(8) Landamerkjapunktur samkvæmt kröfulýsingu íslenska ríkisins, dags. 9.8.2006.
Sjá skjal nr. 34-g. Kort (A4) sem sýnir breytingu á kröfulínu fjármálaráðherra í Skeggjastaðahreppi og Svalbarðshreppi, dags. 15.12.2005.
Sjá skjal nr. 34-h. Kort (A4) sem sýnir breytingu á kröfulínu fjármálaráðherra ofl. í Svalbarðshreppi, dags. 1.3.2006.

Lagt fram af Jóni Sigurðssyni hdl. f.h. fjármálaráðherra vegna Svalbarðshrepps og Þórshafnarhrepps:

- 2 Kröfulýsing, dags. 10.11.2004.
  - 2(1) Skjalaskrá, dags. 10.11.2004.
  - 2(2) Tilvísanaskrá, dags. 10.11.2004.
  - 2(3) Kort sem sýnir kröfulínu fjármálaráðherra í Svalbarðshreppi og Þórshafnarhreppi. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:100.000), ódags. en mótttekið 2.11.2004.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 3 Yfirlit Þjóðskjalasafns Íslands yfir heimildaleit í óprentuðum (A-skjöl) og prentuðum (B-skjöl) frumgögnum, dags. 10.8.2006.
Landamerkjabækur (skjalaflokkur A.1.):
  - 3(1) Kverkártunga, dags. 8.5.1884. (*Merkt 1, nr. 1*).
  - 3(2) Kverkártunga, dags. 20.12.1921. (*Merkt 2, nr. 1*).
  - 3(3) Miðfjörður, dags. 1.4.1884. (*Merkt 3 a-b, nr. 1*).
  - 3(4) Miðfjörður, dags. 20.12.1921, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á a-b Seyðisfirði. (*Merkt 4 a-b, nr. 1*).
  - 3(5) Melavellir, dags. 3. 8 1953. (*Merkt 5, nr. 1*).
  - 3(6) Landskiptasamningur Melavalla, Miðfjarðar I og Miðfjarðar II, dags. 19.8.1973. (*Merkt 6 a-e, nr. 1*).
  - 3(7) Gunnarsstaðir, þingl. 9.7.1891. (*Merkt 7, nr. 1*).
  - 3(8) Gunnarsstaðir, dags. 12.12.1921, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á a-b Seyðisfirði. (*Merkt 8 a-b, nr. 1*).
  - 3(9) Skeggjastaðir með hjáleigunum Dalhúsum og Gæsagili, dags. 14.7.1890. (*Merkt 9 a-b, nr. 1*).
  - 3(10) Höfn, Bakkar, Hámundastaðir og Skeggjastaðir, dags. 14.7.1890. (*Merkt 10 a-*

---

¹ Skjölum er raðað undir efnisflokka og þau því ekki í rétttri númeraröð að öllu leyti. Sjá einnig í kafla 4.2.

- b, nr. 1).*
- 3(11) Dalshús og Gæsagil, dags. 29.12.1921. (*Merkt 11 a-b, nr. 1).*
- 3(12) Skeggjastaðir með hjáleigunum Dalhúsum og Gæsagili, dags. 28.12.1921, a-b ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Seyðisfirði. (*Merkt 12 a-b, nr. 1).*
- 3(13) Djúpilækur, þingl. 9.7.1891. (*Merkt 13, nr. 1).*
- 3(14) Djúpilækur, dags. 12.12.1921. (*Merkt 14, nr. 1).*
- 3(15) Þorvaldsstaðir, dags. 14.7.1890. (*Merkt 15, nr. 1).*
- 3(16) Þorvaldsstaðir, dags. 12.12.1921. (*Merkt 16, nr. 1).*
- 3(17) Bakki og Nýibær, dags. 15.12.1921. (*Merkt 17, nr. 1).*
- 3(18) Bakki, dags. 15.12.1921. (*Merkt 18, nr. 1).*
- 3(19) Tungusel, dags. 20.8.1885. (*Merkt 1, nr. 5).*
- 3(20) Syðralón, dags. 4.11.1916. (*Merkt 2, nr. 5).*
- 3(21) Heiðarmúli, dags. 28.6.1884, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík. a-b (*Merkt 1, nr. 4).*
- 3(22) Garður, dags. 25.11.1887, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík. a-b (*Merkt 2 a-b, nr. 4).*
- 3(23) Flautafell, dags. 16.1.1883, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík. Sjá a-b einnig skjal 3(41). (*Merkt 3 a-b, nr. 4).*
- 3(24) Svalbarðskirkjuland, þingl. 26.6.1890, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á a-b Húsavík. (*Merkt 4 a-b, nr. 4).*
- 3(25) Svalbarð, dags. 9.12.1922, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík. a-b (*Merkt 5 a-b, nr. 4).*
- 3(26) Flaga, dags. 15.11.1922, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík. a-b (*Merkt 6, nr. 4).*
- 3(27) Kúðá, dags. 12.12.1922, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Húsavík. a-b (*Merkt 7, nr. 4).*
- 3(28) Bægisstaðir, dags. 12.12.1922, ásamt óstaðfestri uppskrift. (*Merkt 8, nr. 4).* a-b
- 3(29) Ytra-Áland, dags. 15.5.1886. (*Merkt 9, nr. 4).*
- 3(30) Syðra – Áland, dags. 8.5.1890, ásamt óstaðfestri uppskrift. (*Merkt 10, nr. 4).* a-b
- 3(31) Kerastaðir, dags. 8.5.1890. (*Merkt 11 a-b, nr. 4).*
- 3(32) Hafursstaðir og Ás, dags. 29.1.1883, ásamt óstaðfestri uppskrift. (*Merkt 12 a-b, nr. 4).* a-b
- 3(33) Hvappur, dags. 8.5.1890, ásamt óstaðfestri uppskrift. (*Merkt 13, nr. 4).* a-b
- 3(34) Vatnsendi, dags. 4.1.1889, ásamt óstaðfestri uppskrift. (*Merkt 14, nr. 4).* a-b
- 3(35) Laxárdalur, dags. 15.8.1886, ásamt óstaðfestri uppskrift. Sjá einnig skjal a-b 3(40). (*Merkt 15 a-b, nr. 4).*
- 3(36) Hvammur, dags. 2.7.1886, ásamt óstaðfestri uppskrift. (*Merkt 16 c-d, nr. 1).* a-b
- 3(37) Hvammur, dags. 16.8.1886, ásamt óstaðfestri uppskrift. (*Merkt 16 a-b, nr. 5).* a-b
- 3(38) Leirlækur, dags. 21.12.1966. (*Merkt 17 a-b, nr. 5).*
- 3(39) Holt, dags. 11.4.1991. (*Merkt 18 a-b, nr. 5).*
- 3(105) Hámundarstaðir, dags. 10.7.1885, ásamt uppskrift. (*Merkt 1, nr. 2).* a-b
- 3(106) Hámundarstaðir, Seggjastaðir, Höfn og Bakki, dags. 14.7.1890. (*Merkt 2 a-b, nr. 2).*
- 3(107) Hámundarstaðir I, II, III, og IV, landskiptagjörð, dags. 15.7.1957, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 3 a-b, nr. 2).*
- 3(108) Hvammsgerði, dags. 7.6.1884, ásamt uppskrift. (*Merkt 4, nr. 2).* a-b
- 3(109) Hróaldsstaðir, dags. 24.6.1884. (*Merkt 5, nr. 2).*

- 3(110) Hróaldsstaðir I og II, landskiptagjörð, dags. október 1957, ásamt uppskrift.
a-b (*Merkt 6 a-b, nr. 2*).
- 3(111) Áslaugarstaðir, þingl. 24.6.1884, ásamt uppskrift. (*Merkt 7, nr. 2*).
a-b
- 3(112) Leifsstaðir, dags. 31.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 8, nr. 2*).
a-b
- 3(113) Þorvaldsstaðir, dags. 25.6.1885. (*Merkt 9, nr. 2*).
- 3(114) Þorvaldsstaðir, dags. 31.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 10 a-b, nr. 2*).
a-b
- 3(115) Hamar, dags. 25.6.1885. (*Merkt 11, nr. 2*).
- 3(116) Hamar, dags. 4.8.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 12, nr. 2*).
a-b
- 3(117) Mælifell, dags. 22.2.1885, ásamt uppskrift. (*Merkt 13, nr. 2*).
a-b
- 3(118) Selsárvellir, dags. 31.12.1974. (*Merkt 14, nr. 2*).
- 3(119) Víðihóll á Fjöllum, dags. 7.8.1885, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-b, nr. 1*).
a-b
- 3(120) Hvannstaðir/Hvammsstaðir, dags. 24.5.1890, ásamt uppskrift. (*Merkt 4, nr. 1*).
a-b
- 3(121) Afréttarland (Víðihóls, Hólssels, Fagradals og Nýhóls) á Hólsfjöllum, dags.
a-b 3.6.1890, ásamt uppskrift. (*Merkt 6 a-b, nr. 1*).
- 3(122) Hafrafellstunga í Öxarfirði, dags. 20.1.1888, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-c, nr.*
a-b 2).
- 3(123) Sandfellshagi í Öxarfirði, dags. 16.1.1883, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-b, nr.*
a-b 2).
- 3(124) Þverá í Öxarfirði. Þingl. 7.6.1889, ásamt uppskrift. (*Merkt 3 a, nr. 2*).
a-b
- 3(125) Arnarstaðir í Núpasveit, dags. 12.8.1887, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-b, nr. 2*).
a-b
- 3(126) Ytribrekkur, þingl. 27.6.1890. (*Merkt 3 a-b, nr. 5*).
- 3(127) Syðribrekkur, þingl. 27.6.1890. (*Merkt 4 a-b, nr. 5*).
- 3(128) Vellir, dags. 14.3.1889. (*Merkt 19 a-b, nr. 5*).
- 3(129) Sævarland, dags. 23.2.1888. (*Merkt 20 a-b, nr. 5*).
- 3(130) Sævarland, dags. 10.12.1922. (*Merkt 21 a-b, nr. 5*).
- 3(262) Miðfjarðarnes, dags. 15.12.1921. (*Merkt 19 a-b, nr. 1*).
- 3(263) Miðfjarðarnessel, ódagss., þingl. 31.7.1922. (*Merkt 20 a-b, nr. 1*).
- 3(264) Svalbarðssel, dags. 11.12.1922. (*Merkt 22, nr. 4*).
- Jarðabréf á Þjóðskjalasafni (skjalaflokkur A.2.):*
- 3(40) Landamerkjalyking Laxárdals ásamt endurriti, óársett og óundirrituð. (*Merkt*
a-b *1, nr. 1*). Sjá einnig skjal 3(35).
- 3(41) Landamerkjabréf Flautafells, dags. 16.1.1883, með ódagsettri athugasemd.
(*Merkt 2 a-b, nr. 1*). Sjá einnig skjal 3(23).
- 3(273) Bréf Svalbarðsprests, dags. 8.5.1885, þar sem hann óskar að eigandi hluta
Hafrafellstungu samþykki landamerkjalykingu Svalbarðs móti
Hafrafellstungu. Neitun Hafrafellstungueiganda, dags. 19.5. s.á. Lýsing
Svalbarðsprests, dags. 28.3.1885. (*Merkt 9 a-d, nr. 2*).
- Afsals og veðmálabækur (skjalaflokkur A.3.):*
- 3(137) Á manntalsþingi fór fram kaupgerningur um *Kerastaði*, dags. 18.7.1831,
ásamt uppskrift. Athugandi eru ákvæði um *Tunguna* (Álandstungu). (*Merkt 1,*
nr. 4).
- 3(173) Lögfesta *Skeggjastaða* 1844, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-b, nr. 1*).
a-b
- 3(277) Afsal fyrir Flautafelli, dags. 26.11.1990. Landbúnaðarráðuneytið selur
Flautafell með landamerkjum samkvæmt landamerkjaskrá. (*Merkt 2 a-b, nr.*
4).

Landskiptabækur (skjalaflokkur A.4.):

Ekkert lagt fram undir þessum lið.

Fasteigna- og jarðamöt (skjalaflokkur A.5.):

- 3(42) Fasteignamat 1916-1918, í Skeggjastaðahreppi. *Bakki, Nýjibær, Dalhús, Skeggjastaðir, Þorvaldsstaðir, Djúpilækur, Gunnarsstaðir, Miðfjörður, Kverkártunga, Miðfjarðarnes.* (Merkt 1 a-g, nr. 1).
- 3(43) Fasteignamat 1916-1918, í Sauðaneshreppi. *Þorsteinsstaðir, Tungusel, Hallgilsstaðir,* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 92-93), *Syðralón* (landamerkjalyásing fylgir (einnig á *Grímólfsártungu*), bls. 95), *Sauðanes* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 96-97). (Merkt 1 a-f, nr. 5).
- 3(44) Fasteignamat 1916-1918, í Svalbarðshreppi. *Hvammur, Gunnarsstaðir* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 70-71), *Hávarðsstaðir* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 71), *Holt*, nýbýli úr Gunnarsstöðum og Laxárdal (landamerkjalyásing fylgir, bls. 72), *Laxárdalur* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 72), *Ytra-Áland* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 73), *Syðra-Áland* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 74), *Kerastaðir* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 74-75), *Leirlækur, Hafursstaðir með Ási* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 75), *Hvappur* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 76), *Vatnsendi* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 76-77), *Bægisstaðir, Kúðá, Grímsstaðir* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 78), *Flaga* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 80), *Flautafell* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 81), *Urðarsel*, nýbýli í Flautafellslandi, *Garður, Garðstunga*, nýbýli í Garðslandi, *Óttarsstaðir* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 89), *Múli/Heiðarmúli* (landamerkjalyásing fylgir, bls. 91). (Merkt 1 a-t, nr. 4).
- 3(131) Jarðamat 1849, Skeggjastaðahreppur, ásamt uppskrift að hluta: *Bakki* með a-b *Nýjabæ og Sigurðarstöðum, Skeggjastaðir* með *Dalhúsum, Gæsagili og Barði, Þorvaldsstaðir, Djúpilækur* með *Gunnarsstöðum, Miðfjörður, Kverkártunga, Miðfjarðarnes* með *Miðfjarðarnesseli.* (Merkt 2 a-e, nr. 1).
- 3(132) Jarðamat, 1849 í Sauðaneshreppi: *Hallgilsstaðir* með *Tunguseli, Syðralón, Sauðanes.* (Merkt 2 a-e, nr. 5).
- 3(133) Jarðamat 1849, í Svalbarðshreppi (Vikið er að afrétti): *Hvammur, Gunnarsstaðir* með *Hávarðsstöðum, Laxárdalur, Ytra-Áland, Syðra-Áland* með *Leirlæk, Kerastaðir, Hafursstaðir, Hvappur, Vatnsendi, Bægisstaðir, Kúðá, Grímsstaðir, Svalbarð, Flautafell, Garður, Óttarsstaðir.* *Þretuland Svalbarðs og Hafrafellstungu.* (Merkt 2 a-g, nr. 4).
- 3(176) Jarðamat 1804: *Hvammur, Gunnarsstaðir, Dalur/Laxárdalur, Áland, Flaga,* a-b *Svalbarð, Hermundarfell, Flautafell, Garður.* Einnig athugasemdir, ásamt uppskrift af því helsta. (Merkt 3 a-h, nr. 4).
- 3(217) Jarðamat 1804: *Bakki, Skeggjastaðir, Þorvaldsstaðir, Djúpilækur, Miðfjörður,* a-b *Miðfjarðarnes,* ásamt uppskrift á því sem helst skiptir máli. (Merkt 3 a-f nr. 1).
- 3(218) Jarðamat 1804: *Hallgeirsstaðir* með *Tunguseli, Syðribrekkur, Ytribrekkur,* a-b *Syðralón, Sauðanes.* Einnig athugasemdir, ásamt uppskrift á því helsta. (Merkt 3 a-d, nr. 1).
- 3(237) Fasteignamat 1930-1932: *Bakki I-III, Nýjibær, Dalhús* (með *Gæsagili*), *Skeggjastaðir, Þorvaldsstaðir, Djúpilækur, Gunnarsstaðir, Miðfjörður I-II, Kverkártunga, Miðfjarðarnessel, Miðfjarðarnes I-II.* Lýsingum ábúenda ber að mestu saman við fasteignamatið. (Merkt 4 a-o, nr. 1).
- 3(238) Fasteignamat 1930-1932: *Þorsteinsstaðir, Tungusel, Hallgilsstaðir I-II, Syðribrekkur, Ytribrekkur, Syðralón I-II.* Engar lýsingar eru frá ábúendum jarða. (Merkt 4 a-h, nr. 5).
- 3(239) Fasteignamat 1930-1932: *Hvammur I-III, Hávarðsstaðir, Gunnarsstaðir, Holt, Laxárdalur I-III, Ytra-Áland I-II, Syðra-Áland, Kerastaðir, Hafursstaðir, Hvappur, Vatnsendi, Bægisstaðir, Kúðá, Grímsstaðir,*

Fjallalækjarsel, Svalbarðssel, Flaga, Svalbarð, Flautafell, Urðarsel, Garður, Garðstunga, Hermundarfell, Sævarland, Óttarsstaðir, Múli/Heiðarmúli. Engar lýsingar eru frá ábúendum jarða. (Merkt 4 a-ee, nr. 4).

- 3(264) Fasteignamat 1916-1918. *Miðfjarðarnes*. (Merkt 5 a-c, nr. 1).
- 3(265) Fasteignamat 1916-1918. *Miðfjarðarnessel*. (Merkt 6 a-b, nr. 1).
- 3(266) Fasteignamat 1929-1932. *Miðfjarðarnes I*. (Merkt 7 a-g, nr. 1).
- 3(267) Fasteignamat 1929-1932. *Miðfjarðarnes II*. (Merkt 8 a-g, nr. 1).
- 3(268) Fasteignamat 1929-1932. *Miðfjarðarnes III*. (Merkt 9 a-d, nr. 1).
- 3(269) Fasteignamat 1929-1932. *Miðfjarðarnessel*. (Merkt 10 a-d, nr. 1).
- 3(270) Fasteignamat 1916-1918. *Svalbarðssel*. (Merkt 5 a-b, nr. 4).
- 3(271) Fasteignamat 1932. *Svalbarðssel*. (Merkt 6 a-d, nr. 4).
- Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda (skjala-flokkur A.6.):*
- 3(45) Útmæling á landi Kverkártungu, dags. 17. 6.1850, ásamt endurríti. (Merkt 1 a-b a-c, nr. 1).
- 3(46) Bréf hreppstjóra Skeggjastaðahrepps til sýslumanns Norður-Múlasýslu um útsvar bónda í Kverkártungu, dags. 25.10.1850, ásamt endurríti. (Merkt 2 a-b, nr. 1).
- 3(47) Bréf sýslumanns Norður-Múlasýslu til hreppstjóra Skeggjastaðahrepps um skattskyldu bónda í Kverkártungu, dags. 28.12.1850, ásamt endurríti. (Merkt 3, nr. 1).
- 3(48) Bréf sýslumanns Norður-Múlasýslu til amtmanns í Norður- og Austuramtinu um útvísunargerð á Kverkártungu, dags. 7.1.1851, ásamt endurríti. (Merkt 4, nr. 1).
- 3(49) Manntalsþing á Skeggjastöðum, dags. 11.7.1851. Auglýst skoðunar- og útmælingargjörð á Kverkártungu, ásamt endurríti. (Merkt 5 a-b, nr. 1).
- 3(138) Þing að Ási í Fellum, dags. 23.2.1759. Listi yfir eyðijarðir í fjórum þingsóknum N-Múlasýslu, m.a. Bakka í Skeggjastaðþingsókn, ásamt uppskrift. (Merkt 6 a-e, nr. 1).
- 3(139) Manntalsþing á Skeggjastöðum, dags. 9.8.1766. Greint frá upplestri á lögfestu Bakka, ásamt uppskrift. (Merkt 7a-c, nr. 1).
- 3(140) Manntalsþing að Skeggjastöðum, dags. 20.5.1844. Upplesin lögfesta Skeggjastaðalands, ásamt uppskrift. (Merkt 8, nr. 1).
- 3(141) Skoðunar- og útvísunargjörð Kverkártungu, dags. 17.6.1850, ásamt uppskrift. (Merkt 9 a-c, nr. 1).
- 3(142) Manntalsþing að Skeggjastað á Ströndum, dags. 21.6.1856. Upplesin lögfesta Miðfjarðarness, ásamt uppskrift. (Merkt 10, nr. 1).
- 3(143) Aukaréttur að Hofi, dags. 3.6.1863. Menn útnefndir til að skipta jörðinni Bakka á milli tveggja eiganda. (Merkt 11 a-b, nr. 1).
- 3(144) Á manntalsþingi á Svalbarði, dags. 4.5.1703, spyr sýslumaður um land, sem *Dalsmenn [Laxárdals]* gjaldi af toll til *Gunnarsstaðamanna* og hvaða land það sé, ásamt uppskrift. Árið 1809, lesnar á Skinnastaðþingi lögfestur fyrir Svalbarði í Þistilfirði, Hafrafellstungu og Klifshaga (inntak vantar). (Merkt 1 a-c, nr. 4).
- 3(145) Lögfesta fyrir *Dal* (Laxárdal) lesin á Svalbarðsþingi 1811 (inntak vantar). (Merkt 2 a-b, nr. 4).
- 3(146) Lögfesta fyrir *Sjóarlandi* og kaupbréf fyrir *Garði* (inntak vantar). Lesin á Svalbarðsþingi 1812. (Merkt 3 a-b, nr. 4).
- 3(147) Mótmælt lögfestu fyrir *Garði* lesinni 1812 (væntanlega í kaupbréfinu 1812). a-b Svalbarðsþing 1813, ásamt uppskrift. (Merkt 4 a-b, nr. 4).
- 3(148) Lögfesta fyrir *sellandi Sauðaneskirkju í Svalbarðsheiði* lesin á Svalbarðsþingi 1820 (inntak vantar). (Merkt 5 a-b, nr. 4).
- 3(149) Lesið á Svalbarðsþingi árið 1821, byggingarbréf bónda á *Álandi* fyrir *nýbýlinu Hafurstöðum, liggjandi fram í Álandsheiði*, til barna hans Sigurðar og Guðbjargar fyrir 30 álna landskuld árlega. (Merkt 6, nr. 4).

- 3(150) Auglýst á Sauðanes-, Svalbarðs- og Skinnastaðapingum 1827, áform um að taka upp nýbýli á eyðibýlinu *Bægisstöðum*, ásamt uppskrift á því sem fram fór á Sauðanes- og Svalbarðsþingum. (*Merkt 7 a-d, nr. 4*).
- 3(151) Forboð eigenda *Hafrafellstungu* mót álfaveiði í tilteknum takmörkum á *Búrfellsheiði* lesið á Svalbarðsþingi, dags. 18.7.1831. (Þetta forboð var einnig lesið á Skinnastaða- og Presthólaþingum s.á.). Þar var einnig lesið afsalsbréf bóndans á *Ytra-Álandi fyrir afbýlinu Kerastöðum*, 3 hndr., til Sigurðar Sigurðssonar. (*Merkt 8, nr. 4*).
- 3(152) Á Svalbarðsþingi 1840, var upplesið forboðsbréf Sauðanesprests móti því að nýbýlismennirnir á *Hafursstöðum og Hvappi* borgi nokkuð fyrir ábúð sína til Þorsteins á Bakka (11. liður). Á sama þingi var mótmælt af presti og fleiri bændum í sveitinni móti nýlendubyggingum framvegis, ásamt uppskrift. (*Merkt 9 a-d, nr. 4*).
- 3(153) Lesin á Svalbarðsþingi, dags. 18.7.1838, *lögfesta* fyrir *Garði* dagsett s.d. (9. liður) (inntak vantar). (*Merkt 10 a-c, nr. 4*).
- 3(154) *Lögfesta* fyrir *2/3 Sævarlands*, dags. 27.6.1812. Mótmælt af Svalbarðspresti „ad því leiti *Lögfestan* gangi lengra enn ad Ytri Keldunni sem fellur í Tunguá nedan Brekknakotsbrekku.” (*Merkt 11 a-b, nr. 4*).
- 3(155) Á Skinnastaðapingi 1843, var höndlað um afréttinn á *Bægisstaðaheiði og Hafursstaðalandi*, krafa Vestaralandsbónda um hlut í afréttartolli (8. liður), ásamt uppskrift. (*Merkt 12, nr. 4*).
- 3(156) Svalbarðsþing, dags. 19.6.1843 (8. liður). Þinglesin lofun um sölu á hálfum *Vatnsenda*, ásamt uppskrift. (*Merkt 13 a-b, nr. 4*).
- 3(157) Svalbarðsþing, dags. 19.6.1845. Þinglesið kaupbréf, dags. 18.5.1843, fyrir *bæjarhúsum á Bægisstöðum* (12. liður). Þinglesið kaupbréf fyrir *Hvappi*, dags. 21.2.1845 (13. liður). (*Merkt 14 a-b, nr. 4*).
- 3(158) Á Svalbarðsþingi 1847, lesið *afsalsbréf fyrir Hafursstöðum*, dags. 22.1.1845, (9. liður) og *lögfesta fyrir Garði*, dags. 18.7.1838 (11. liður) (inntak vantar). (*Merkt 15 a-b, nr. 4*).
- 3(159) Á Svalbarðsþingi 1852, þinglesin kaupbréf fyrir *Kerastöðum*, dags. 7.11.1851, (4. liður) og *Leirlæk*, dags. 2.1.1850 (5. liður). (*Merkt 16, nr. 4*).
- 3(160) Dómur í lambseidamáli Svalbarðsprests, dags. 3.12.1853. Bændur á hjáleigum og afbýlum ekki skyldugir að fóðra kirkjulömb (þar eru m.a. bændur á *Vatnsenda, Kúdá, Kerastöðum, Bægisstöðum, Hermundarfellsseli og Garðshorni/Garðstanga*). Þeir, sem skyldugir eru til lambafóðurs, eru bændur á *Hermundarfelli, Ytra-Álandi, Garði og Krossavík*. Vikið er að máldögum Auðunar rauða, 1318, og Jóns skalla, 1360, sem telja 14 bæi í Svalbarðssókn, en dómurinn miðar við eldri lögbýli, sem talin eru í jarðabókinni 1760. (*Merkt 17 a-h, nr. 4*).
- 3(161) Svalbarðsþing, dags. 30.6.1855. Lesið forboðsskjal frá *Garðs- og Flautafellsbændum* um að reka geldfé í *afrétt þeirra* án leyfis og borgunar fyrir hverja kind, dags. 25.6.1855 (7. liður). (*Merkt 18 a-b, nr. 4*).
- 3(162) Svalbarðsþing, dags. 3.7.1856. Útnefndir menn til þess að mæla út nýbýlið *Heiðarmúla* (9. liður). (*Merkt 19 a-b, nr. 4*).
- 3(163) Útmæling á nýbýlinu *Heiðarmúla*, dags. 8.7.1856. (*Merkt 20 a-b, nr. 4*).
- 3(164) Svalbarðsþing, dags. 2.7.1857. Lesin *lögfesta* fyrir *Óttarsstöðum*, dags. 23.6.1855 (9. liður) (inntak vantar). (*Merkt 21 a-b, nr. 4*).
- 3(165) Lögregluréttur að Svalbarði, dags. 13.6.1868. „Tilefni þessa rjettarhalds er kæra hreppstjórans í Svalbarðshreppi, dags. 20.3.þ. á., sem lýtur að því, að sterkar líkur sjeu fyrir því að bóndinn Friðrik Gunnarson á *Lækjamóti* hafi stolið kindum *úr þeirri afrjett* sem hann býr í, ...”. (*Merkt 22 a-b, nr. 4*).
- 3(166) Manntalsþing á Svalbarði, dags. 18.5.1887: „8. Voru lesnar landamerkjaskrár jarðanna *Hvamms og Laxárdals*. Jafnframt brýndi sýslum. fyrir þingmönnum að hafa landamerkjaskrár fyrir þeim jörðum í hreppnum, sem enn væru ósamdar, tilbúnar fyrir næsta manntalsþing, eða þar sem menn eigi gætu

- komið sér saman um merkin, að hafa að minnstakosti reynt opinbera sátt í málinu.” (*Merkt 23 a-b, nr. 4*).
- 3(167) Sátt um landamerki *Gunnarsstaða og Syðribrekkna*, dags. 23.6.1920. (*Merkt 24 a-b, nr. 4*).
- 3(174) Svalbarðsþing 1854. Útnefndir menn til þess að skipta landi milli *Hallgilsstaða og Tungusels*, „sem til langtíma hafa taldar vered sem ein jörð með óskiptu landi” (11. liður, bls. 91). (*Merkt 1 a-c, nr. 5*).
- 3(175) Sauðanesþing, dags. 2.7.1855. Upplesið álit um landamerki milli a-b *Hallgilsstaða og Tungusels* og lesin lögfesta fyrir Tunguseli. Vísað til sáttanefndar, ásamt uppskrift (4. liður). (*Merkt 2 a-b, nr. 5*).
- 3(177) Sátt milli bónda og húsmanns á Hafursstöðum, dags. 4.5.1822, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 25 a-b, nr. 4*).
- 3(178) Sáttatilaun milli Álandsbónda og Sauðanesprests vegna Hafursstaða, dags. a-b 30.5.1823, ásamt uppskrift. (*Merkt 26 a-b, nr. 4*).
- 3(179) Sátt milli Kerastaða- og Hafursstaðabænda, dags. 20.1.1862, vegna verðs á bæjar- og útihúsum á hjáleigunni Ási. Sáttabók Þistilfjarðarumdæmis 1804-1893. (*Merkt 27 a-b, nr. 4*).
- 3(219) Aukaréttur á Bakka, dags. 16.6.1886. Landamerkjамál milli *Skeggjastaða og a-b Bakka*, ásamt uppskrift. (*Merkt 14 a-b, nr. 1*).
- 3(220) Aukaréttur að Skeggjastöðum, dags. 16.6.1886. Landamerkjамál milli a-b *Skeggjastaða og Bakka*, ásamt uppskrift. (*Merkt 15, nr. 1*).
- 3(221) Manntalsþing að Skeggjastöðum, dags. 4.6.1895. Spurt hvort m.a. *Nýibær og a-b ½ Kverkártunga*, sem voru í eyði 1894, hafi verið notaðar til uppreksturs, ásamt uppskrift. (*Merkt 16 a-b, nr. 1*).
- 3(258) Bréf sýslumanns í Norður-Múlasýslu til allra hreppstjóra, dags. 13.6.1864, a-b varðandi skipulag á *fjárleitum*, ásamt uppskrift. (*Merkt 17 a-b, nr. 1*).
- 3(259) Reglur um *fjárleitir*, sem hreppstjóri í Skeggjastaðahreppi, ásamt a-b meðráðamönnum, sendi sýslumanni, dags. 18.12.1864, ásamt uppskrift varðandi leitamörk. (*Merkt 18 a-e, nr. 1*).
- 3(275) Skipti í dánarbúi Sigurðar Jóakimssonar. Þar kemur fram að býlið er óselt enn, en börnunum er lagður út arfshluti af verði jarðarinnar Vatnsenda, dags. 12.10.1863. (*Merkt 28 a-c, nr. 4*).
- 3(276) Bréf hreppstjóra Svalbarðshrepps til sýslumanns með uppskriftagerð (hluta) dánarbús Sigurðar, dags. 16.12.1862. Þar segir, að ekkjan hafi ekki getað haldið búskap áfram, enginn hafi verið til að flytja á jörðina Vatnsenda, en enginn þar nálægt gæti eða vildi kaupa jörðina, en erfingjarnir þörfnuðust stórlega verðsins fyrir hana. (*Merkt 29 a-e, nr. 4*).
- 3(277) Bréf sýslumanns í Þingeyjarsýslu til hreppstjóra í Svalbarðshreppi, dags. 31.3.1863, þar sem sýslumaður segist ekki betur sjá en jörðina beri að selja við opinbert uppboð þá um vorið. (*Merkt 30, nr. 4*).
- 3(278) Listi yfir tíundir í Svalbarðshreppi innan Þingeyjarsýslu fardagaárið 1876/77. Þar er Vatnsenda getið á meðal eyðijarða sem hundradatal er á og er sögð fyrrum stólseign. (*Merkt 31 a-b, nr. 4*).
- 3(279) Listi yfir tíundir í Svalbarðshreppi innan Þingeyjarsýslu haustið 1875. Þar er Vatnsenda getið á meðal eyðijarða sem hundradatal er á og sögð forn stólseign. (*Merkt 32a-b, nr. 4*).
- 3(280) Reikningur yfir tekjur og gjöld fátækra sjóðsins í Svalbarðshreppi fardagaárið 1877-78. Þar koma fram upplýsingar um kaup Vatnsendalands m.a. í 10. tölulið undir tekjum og 7. tölulið undir gjöldum þar sem segir að borgað hafi verið 100 kr. fyrir Vatnsendaland á árinu en svo virðist sem að landið hafi alls kostað 300 kr. (*Merkt 33 a-c, nr. 4*).
- 3(281) Listi yfir tíundir í Svalbarðshreppi innan Þingeyjarsýslu haustið 1876. Þar er Vatnsenda getið á meðal eyðijarða sem hundradatal er á og sögð forn stólseign. (*Merkt 34 a-b, nr. 4*).

Kirknaskjöl (skjalaflokkur A.7.):

- 3(50) Lögfesta Kumlavíkur, dags. 16.12.1755, ásamt endurríti. (*Merkt 85*).
a-b
- 3(51) Lögfesta Kumlavíkur, dags. 12.5.1770, ásamt endurríti. (*Merkt 86*).
a-b
- 3(52) Útdráttur úr prófastsvísitasíu 1686, þar sem nefnd eru takmörk Svalbarðslands. Uppskrift frá 16.09.1802. (*Merkt 1 a-b, nr. 4*).
- 3(53) Útdrættir úr máldögum (vísitasíum) Svalbarðs í Þistilfirði gerðir 1739, prófastsvísitasíu 1775, gerðir 1.2.1802(?), með athugasemd um örnefni (fjallar aðallega um reka). (*Merkt 2 a-g, nr. 4*).
- 3(54) Bréf stiftamtmanns til Svalbarðsprests, dags. 14.3.1845, ásamt endurríti.
a-b Varðar m.a. byggingu býlis í Svalbarðslandi sumarið áður. (*Merkt 3 a-b, nr. 4*).
- 3(75) Byggingarbréf fyrir Flögu með tilgreindum landamerkjum, dags. 24.5.1866. (*Merkt 15 a-b, nr. 4*).
- 3(76) Byggingarbréf fyrir Bægisstöðum með tilgreindum landamerkjum, dags. 20.11.1867. (*Merkt 16 a-b, nr. 4*).
- 3(77) Byggingarbréf fyrir Bægisstöðum með tilgreindum landamerkjum, dags. 20.6.1870. (*Merkt 17 a-b, nr. 4*).
- 3(78) Byggingarbréf fyrir Kúðá með tilgreindum landamerkjum, dags. 12.6.1869. (*Merkt 18 a-b, nr. 4*).
- Deilur um Heiðarmúla á árunum 1869 -1872 (úr skjalaflokki A.7.):*
- 3(55) Útdráttur úr kirkjustól Svalbarðs (sá hluti er talinn eldri en frá 1820) þar sem
a-b fjallað er um land Svalbarðs, ásamt endurríti. (*Merkt 4, nr. 4*).
- 3(56) Bréf amtmannsins í Norður- og Austuramti til setts prófests V. Sigurðssonar, dags. 28.8.1869. (*Merkt 5 a, nr. 4*).
- 3(57) Bréf V. Sigurðssonar, dags. 3.7.1854, um leyfi fyrir byggingu bæjar og afnot af landi. (*Merkt 5 b-c, nr. 4*).
- 3(58) Bréf V. Sigurðssonar, dags. 15.12.1854, um mörk Múla. (*Merkt 5 d-e, nr. 4*).
- 3(59) Áskorun Guðna Sigurðssonar á Heiðarmúla til yfirvalda um að mæla út land undir býli, dags. 19.2.1855. (*Merkt 5 e, nr. 4*).
- 3(60) Bréf Guðna Sigurðssonar á Heiðarmúla til amtmanns, dags. 16.3.1855, þar sem þess er óskað, að sýslumanni verði til sagt að gera skoðunargerð á landinu. (*Merkt 5 f-g, nr. 4*).
- 3(61) Bréf fulltrúa sýslumanns til amtmanns, dags. 29.8.1855, þar sem landið er talið tilheyra Hermundarfelli. Einnig er fjallað um nýbýlabyggingu í Þistilfirði. (*Merkt 5 h-i, nr. 4*).
- 3(62) G. Sigvaldason vottar að Svalbarðshreppur líði ekki skaða af byggingu Heiðarmúla, dags. 24.11.1855. (*Merkt 5 j, nr. 4*).
- 3(63) Yfirlýsing ábúanda Hermundarfells um að Heiðarmúlalandið hafi tilheyrt Hermundarfelli og missir þess sé skaðlegur, dags. 24.11.1855. (*Merkt 5 k-l, nr. 4*).
- 3(64) Bréf sýslumanns, dags. 19.12.1855, þar sem hann hallast að því að landið tilheyri Hermundarfelli en vill þó að landið njóti nýbýlisréttinda skv. tilskipun frá 1776. (*Merkt 5 m-n, nr. 4*).
- 3(65) Útskrift úr dóma- og réttarbók Þingeyjarsýslu. Útmæling, dags. 8.7.1856. (*Merkt 5 o-q, nr. 4*).
- 3(66) Skipun amtmanns, dags. 7.1.1856, um útmælingu. (*Merkt 6 a-b, nr. 4*).
- 3(67) Bréf amtmanns, dags. 25.1.1858, varðandi heimild til sölu á nýbyggjarétti. (*Merkt 7 a-b, nr. 4*).
- 3(68) Vitnisburður fyrrverandi Svalbarðsprests, Jóns Benediktssonar, um landamerki Svalbarðskirkjulands, 1861. (*Merkt 8 a-b, nr. 4*).
- 3(69) J. Rafnsson mótmælir því að Hermundarfell hafi þann eignar- og afnotarétt yfir Heiðarmúlalandi, sem nýbýlatilskipunin 1776 áskilur. Bréf, dags.

22.7.1868. (*Merkt 9, nr. 4*).

- 3(70) Svalbarðsprestur biður amtman um afrit Heiðarmúlaskjala vegna þess, að síðustu umráðamenn landsins vilji eigna sér það sem almenning, dags. 15.7.1869. (*Merkt 10 a-b, nr. 4*).
- 3(71) Stefán Eiríksson, eigandi Heiðarmúla, vill að deilan fari til dómstóla, dags. 24.1.1872. (*Merkt 11 a-b, nr. 4*).
- 3(72) Stiftnýfirvöld skrifa Svalbarðspresti og telja ekki farandi lengra út í málið og reyna að ná landinu undir kirkjuna, nema full eignarsönnun fái. Mótmælum hafi ekki verið hreyft við útmælinguna og lögfestur hafi ekki gildi fyrir dómstólum. Bréf, dags. 19.4.1872, ásamt uppskrift. (*Merkt 12 a-c, nr. 4*).
- 3(73) Vitnisburður B. Guðmundssonar, dags. 26.2.1873, að um 1809, hafi Heiðarmúlalandið verið kallað Hermundarfellsheiði og leyfi til afnota þess fengið hjá ábúanda Hermundarfells. (*Merkt 13, nr. 4*).
- 3(74) Vitnisburður E. Einarssonar, dags. 8.3.1873, um að í ungdæmi hans hafi Heiðarmúlalandið verið talið heiðarland Hermundarfells. (*Merkt 14, nr. 4*).

Vísitasúbækur biskupa (skjalaflokkur A.8.):

- 3(79) Skeggjastaðir 1641 (A. II, 8, 1-8), ásamt endurríti af því er varðar landeign og landamerki. (*Merkt 1 a-e*).
- 3(80) Skeggjastaðir 1660 (A. II, 8, 1-8), ásamt endurríti af því er varðar landareign og landamerki. (*Merkt 11a-e*).
- 3(81) Skeggjastaðir 1706 (A. II, 15, 4-5), ásamt endurríti af því er varðar landareign. (*Merkt 23 a-b*).
- 3(82) Skeggjastaðir (A. II, 15 (1727)). Biskup vísiteraði ekki sjálfur og er ekkert minnst á fasteign. (*Merkt 38 a-b*).
- 3(83) Skeggjastaðir (A. II, 19 (1748)). Vísitasía Ólafs Gíslasonar. Hefur ekkert fram yfir eldri vísitasíur varðandi landaæign. (*Merkt 41 a-b*).
- 3(84) Skeggjastaðir (A. II, 20 (1763)), bls. 109-112. Vísitasía Finns Jónssonar. Hefur ekkert umfram fyrri vísitasíur. (*Merkt 49 a-c*).
- 3(85) Skeggjastaðir (A. II, 23 (1779)). Vísiteraði af prestri í umboði biskups. Ekkert virðist umfram fyrri vísitasíur. (*Merkt 66 a-e*).
- 3(86) Vísitasía *Sauðaness* 1591, ásamt endurríti. Þar er fjallað um selstöðu kirkjunnar undir Bolafelli. (*Merkt 1 a-b, nr. 5*).
- 3(87) Vísitasía *Sauðaness* 1686, ásamt endurríti (B. III. 9, bl. 62b-64a). (*Merkt 2 a-b, nr. 5*).
- 3(88) Vísitasía *Sauðaness* 1694, ásamt endurríti (B. III. 11, 21a-23a). (*Merkt 3 a-b, nr. 5*).
- 3(89) Vísitasía *Sauðaness* 1722, ásamt endurríti (B. III. 13, bl. 105b-107b). (*Merkt 4 a-b, nr. 5*).
- 3(90) Vísitasía *Sauðaness* 1748, ásamt endurríti (B. III. 16, bls. 190-193). (*Merkt 5 a-b, nr. 5*).
- 3(91) Vísitasía *Sauðaness* 1760, ásamt endurríti (B. III. 17, bls. 205-207). (*Merkt 6 a-b, nr. 5*).
- 3(92) Vísitasía *Sauðaness* 1794, ásamt endurríti. (B. III. 17, bls. 756-760). (*Merkt 7 a-b, nr. 5*).
- 3(93) Vísitasía *Sauðaness* 1828, ásamt endurríti. (C. I. 1, bls. 37). (*Merkt 8 a-b, nr. 5*).
- 3(94) Vísitasía *Svalbarðs* 1591, ásamt endurríti að hluta. (B. III. 2, bl. 5b-6a). (*Merkt 1 a-b, nr. 4*).
- 3(95) Vísitasía *Svalbarðs* 1638(?), ásamt endurríti af hluta (B. III. 5. bls. 8-9). (*Merkt 2, nr. 4*).
- 3(96) Vísitasía *Svalbarðs* 1686, ásamt endurríti af hluta (B. III. 9, bl. 64a-b). (*Merkt 3 a-b, nr. 4*).
- 3(97) Vísitasía *Svalbarðs* 1694, ásamt endurríti að hluta (B. III. 11, bl.20a-21a). (*Merkt 4 a-b, nr. 4*).

- 3(98) Vísitasía Svalbarðs 1722, ásamt endurríti að hluta (B. III. 13, bl. 103a-105a).
a-b (*Merkt 5 a-e, nr. 4*).
- 3(99) Vísitasía Svalbarðs 1748. Ekkert er fjallað um fasteignir og ítök kirkjunnar
(B. III. 16, bls. 188-190). (*Merkt 6 a-b, nr. 4*).
- 3(100) Vísitasía Svalbarðs 1760, ásamt endurríti að hluta (B. III. 17, bls. 208-211).
a-b (*Merkt 7 a-d, nr. 4*).
- 3(101) Vísitasía Svalbarðs 1794. Ekkert er fjallað um fasteignir og ítök kirkjunnar
a-b (B. III. 17, bls. 761-765). (*Merkt 8 a-e, nr. 4*).
- 3(102) Vísitasía Svalbarðs 1828, ásamt endurríti að hluta (C. I. 1, bls. 7-10). (*Merkt 9
a-b a-d, nr. 4*).
- Skjalasöfn presta og prófaste (skjalaflokkur A.9.):*
- 3(180) Eignir og tekjur Svalbarðskirkju 1751, ásamt uppskrift af því helsta. (*Merkt 1
a-b a-c, nr. 4*).
- 3(181) Úttekt og afhending Svalbarðs 1838, ásamt uppskrift af því helsta varðandi
a-b kirkjueignir. (*Merkt 2 a-d, nr. 4*).
- 3(182) Máldagar Svalbarðskirkju 1318, 1360, 1394, 1461. Eignir og ítök Svalbarðs.
a-b Lýst mörkum Svalbarðslands (uppskrift Gunnars Gunnarssonar prests, dags.
17.4.1871). (*Merkt 3 a-c, nr. 4*).
- 3(183) Reikningur Svalbarðskirkju 1591: „Sualbardss K[ir]kia a allt sitt [he]jma land
eins hialmarss vik Breckna kot, halft hermundar fell, enn halft lagdi b[isku]p
Jon k[ir]kunnj f[y]rir huamm allann epter þ[að] stadrjnn h[a]fde j vij ar eckjrt
haft fyrir sina jord Huamm ...” (*Merkt 4 a-b, nr. 4*).
- 3(184) Prófastsvísitasía á Svalbarði 1757. Þar er Hermundarfell nefnt, lögbýli í
kirkjueign, „samt Heimalöndenn Flaga, Brecknakot og Hiálmarwýk nu öll i
eyde.” (*Merkt 5 a-c, nr. 4*).
- 3(185) Eignaskrá Sauðaneskirkju, dags. 5.5.1664, gerð af Jóni Bessasyni presti. Þar
segir m.a.: „Hun [þ.e. kirkjan] á Sel for under Balafelle og Fiskelæk, ...”
(*Merkt 1 a-b, nr. 5*).
- 3(186) Afsal fyrir Þorsteinsstöðum til Sauðaneskirkju, dags. 28.5.1870, með
a-b tilteknum landamerkjum, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-c, nr. 5*).
- 3(187) Reikningur Sauðaneskirkju 1591 „Saudaness k[ir]kia a allt Sjtt hejma land
...Selfor vnder Balafelli et fiske læk ...” (*Merkt 3 a-b, nr. 5*).
- 3(240) Vísitasía Skeggjastaða, dags. 26.7.1849. Þar segir, að úr staðarins heimalandi
séu nú byggð tvö býli, *Dalhús og Gæsagil*. (*Merkt 2 a-b, nr. 1*).
- 3(241) Úttekt Skeggjastaða 1806. Vikið að eyðibýlinu *Dalhúsum*, ásamt uppskrift.
a-b (*Merkt 1 a-c, nr. 1*).
- 3(242) Skýrsla *Skeggjastaðaprests* um eignir kirkjunnar, dags. 11.1.1844. Þar kemur
fram, að úr heimalandi Skeggjastaða séu nú byggð þrjú kot: Barð, fast við
heimagarðinn, fremur húsmennska en afbýli, Dalhús, gömul hjáleiga, sem
hvergi finnist metin, þar sem land hennar sé óákveðið og óúrskipt, og Gæsagil,
byggt fyrir 14 til 15 árum, ekki metið hundraðtals né þess landi úrskipt.
(*Merkt 3 a-b, nr. 1*).
- 3(243) Úttekt Svalbarðs, dags. 15.6.1870. Þar segir m.a.: „Loksins fylgja ... og enn
eigi fá eignarskjöl Svalbards kirkju ásamt úttektum jarða og
byggingarbrjefum.” (*Merkt 6 a-b, nr. 4*).
- 3(244) Úttekt Svalbarðs, dags. 10.6.1875. Þar segir: „Kirkjunni fylgja allmörg
eignarskjöl ásamt úttektum jarða og byggingarbrjefum.” (*Merkt 7 a-b, nr. 4*).
- Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanna og landshöfðingja (skjalaflokkur A.10.):*
- 3(188) Bréf Guðmundar Jónssonar prests á Svalbarði til biskups, dags. 13.1.1845,
a-b varðandi umdeilt nýbýli, væntanlega *Foss* á mörkum landa Svalbarðs og
Hafrafellstungu, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-c, nr. 4*).
- 3(189) Bréf stiftamtmanns til séra Guðmundar á Svalbarði og prófaste í
a-b Þingeyjarprófastsdæmi, dags. 14.3.1845, varðandi nýbýlismálið, ásamt
uppskrift. (*Merkt 2 a-b, nr. 4*).
- 3(190) Bréf prófaste í Þingeyjarprófastsdæmi til stiftsyfirvalda, 3.1.1846, varðandi

- a-b nýbýli, væntanlega *Foss*, sem er á mörkum Svalbarðs og Hafrafellstungu, ásamt uppskrift. (*Merkt 3 a-b, nr. 4*).
- 3(191) Bréf amtmanns í Norður- og Austuramti til stiftsyfirvalda, dags. 11.6.1846
a-b varðandi nýbýli í landi Svalbarðs, væntanlega *Foss*, ásamt uppskrift. (*Merkt 4, nr. 4*).
- 3(192) Bréf stiftamtmanns til prófests í Þingeyjarprófastsdæmi, dags. 2.11.1846,
a-b varðandi nýbýlisbyggingu (væntanlega *Foss*) í landi Svalbarðs, ásamt uppskrift. (*Merkt 5 a-b, nr. 4*).
- 3(193) Bréf Sauðanesprests til biskups, dags. 21.1.1820, um *Balafell*, ásamt uppskrift.
a-b (*Merkt 1, nr. 5*).
- 3(194) Bréf rentukammers til stiftamtmanns og biskups, dags. 3.2.1827, um
a-b *Balafellsmál*, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-b, nr. 5*).
- 3(195) Bréf Sauðanesprests til biskups, dags. 27.12.1841, um *Balafellsmál*, ásamt
a-b uppskrift. (*Merkt 3 a-b, nr. 5*).
- 3(196) Bréf stiftamtmanns til Sauðanesprests um *Balafellsmál*, dags. 14.4.1842,
a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 4, nr. 5*).
- 3(197) Bréf stiftamtmanns til Sauðanesprests og prófests um *Balafellsmál*, dags.
a-b 2.11.1846, ásamt uppskrift. (*Merkt 5 a, nr. 5*).
- 3(198) Bréf Sauðanesprests til biskups um *Balafellsmál*, dags. 11.1.1847, ásamt
a-b uppskrift. (*Merkt 6 a-c*).
- 3(199) Bréf stiftamtmanns til prófests í Þingeyjarsýslu um *Balafellsmál*, dags.
a-b 11.3.1847, ásamt uppskrift. (*Merkt 7 a-b, nr. 5*).
- 3(200) Meðal skjalanna í skjalasafni stiftamtmanns liggja tveir ódagsettir miðar, sem
a-b fjalla um *Balafellsmál*. Uppskriftaðir. (*Merkt 8 a-b, nr. 5*).
- 3(230) Bréf varðandi ágreining út af setningu landamerkjabréfa, þar sem
Gunnarsstaðir koma við sögu. Bréf amtmanns í Norður- og Austuramti um ágreining við *Syðribrekkur*, dags. 18.11.1889; bréf umboðsmanns varðandi *Syðribrekkur* og *Gunnarsstaði*, dags. 14.11.s.á.; bréf amtmanns um ágreining *Gunnarsstaðabónða* vegna marka móti *Laxárdal* og *Hvammi*, dags. 17.11.1886; bréf umboðsmanns vegna *Gunnarsstaða* (mörk móti *Hvammi*) og *Hávarðsstaða*, dags. 22.11.1886; bréf umboðsmanns vegna ágreinings *Gunnarsstaðabónða* um landamerki, dags. 12.11.1886; bréf Svalbarðsprests til umboðsmanns vegna landamerkjalysinga, dags. 12.9.1886; bréf *Gunnarsstaðabónða* til amtmanns, dags. 6.10.1886; bréf amtmanns til umboðsmanns vegna *Gunnarsstaða*, dags. 2.11.1886. (*Merkt 9 a-t, nr. 4*).
- 3(275) Skýrsla sýslumanns í Þingeyjarsýslu yfir jarðir í Ærlækjar-, Presthóla-,
Svalbarðs- og Sauðanesþingsóknum með dýrleika, nöfnum eigenda og ábúenda m.m. auk hjáleigna gerð 1754. (*Merkt 1 a-f, almennt*).
- Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands (skjalaflokkur A.11.):*
- 3(134) Sjá skjal nr. 4(123).
- 3(135) Sjá skjal nr. 4(124).
- 3(136) Sjá skjal nr. 4(125).
- 3(201) Umsókn Sauðanesprests um byggingu jarðar undir *Balafelli*, dags. 8.2.1825,
a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 1, nr. 5*).
- 3(202) Afrit af bréfi sýslumanns í Þingeyjarsýslu til amtmanns í Norður- og
a-b Austuramti varðandi *Balafellsmál*, dags. 5.11.1825, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-c, nr. 5*).
- 3(203) Yfirlýsing prófests í Þingeyjarprófastsdæmi varðandi *Balafellsmál*, dags.
a-b 17.1.1826, ásamt uppskrift. Einnig fylgir dönsk þýðing og staðfestur útdráttur (á dönsku) úr máldaga- og vísitasubókum biskupa. (*Merkt 3 a-e, nr. 5*).
- 3(204) Bréf amtmanns í Norður- og Austuramti til stiftsyfirvalda um *Balafellsmál*,
a-b dags. 31.1.1826, ásamt uppskrift. (*Merkt 4 a-b, nr. 5*).
- 3(205) Stiftsyfirvöld til kansellís um *Balafellsmál*, dags. 2.9.1826, ásamt uppskrift.
a-b (*Merkt 5 a-d, nr. 5*).
- 3(206) Bréf rentukammers til kansellís um *Balafellsmál*, dags. 20.1.1827, ásamt

- a-b uppskrift. (*Merkt 6 a-b, nr. 5*).
- 3(222) Sala *Dalshúsa og Gæsagils*, dags. 13.10.1922. Lýsing jarðar, dags. 28.6.1915, og bréf Skeggjastaðaprests, dags. 20.9.1915. (*Merkt 1 a-g, nr. 1*).
- 3(223) Sala *Flögu*, dags. 31.12.1914. Lýsing á jörð og landamerkjum, frá september 1913, fylgir með. (*Merkt 1 a-d, nr. 4*).
- 3(224) Sala *Sævarlands*, dags. 24.7.1913. Lýsing á jörð og landamerkjum, dags. 14.6.1912, fylgja með. (*Merkt 2 a-d, nr. 4*).
- 3(225) Sala *Hermundarfells*, dags. 31.7.1913. Lýsing á jörð og landamerkjum, dags. 13.6.1912, fylgja með. (*Merkt 3 a-d, nr. 4*).
- 3(226) Sala *Grímsstaða*, dags. 15.4.1916. Lýsing á jörð og landamerkjum, dags. 10.9.1913, fylgir með ásamt vottorði frá sýslumanni um að landamerki jarðarinnar finnist ekki í landamerkjabókum sýslunnar. (*Merkt 4 a-e, nr. 4*).
- 3(227) Sala *Bægisstaða*, dags. 18.2.1915. Lýsing á jörð og landamerkjum, dags. 9.9.1913, fylgir með ásamt vottorði frá sýslumanni um að landamerki jarðarinnar finnist ekki í landamerkjabókum sýslunnar. (*Merkt 5 a-e, nr. 4*).
- 3(228) Sala *Kúðár*, dags. 30.12.1922. Lýsing jarðar, dags. 2.10.1916. (*Merkt 6 a-d, nr. 4*).
- 3(229) Sala *Svalbarðssels*, afsal fannst ekki. Lýsing jarðar, dags. 2.10.1916. (*Merkt 7 a-b, nr. 4*).
- 3(231) Sala á hluta úr *Ytribrekkum 1850-1851*. Amtmaður telur meðal gæða jarðarinnar: „*men Jorden har, som alle Jorder i den Egn, meget god og fed Sommergræsning, og tildeels ogsaa god Vintergræsning, naar Sneen, som i denne Islands nordligste Egn falder i stor Mængde, ikke er derfor til Hinder.*” (*Merkt 7 a-b, nr. 5*)
- 3(245) Skýrsla um tekjur og útgjöld Skeggjastaðaprestakalls, dags. 6.6.1867. Þar eru taldar með Skeggjastöðum hjáleigurnar Dalhús og Gæsagil. (*Merkt 2 a-b, nr. 1*).
- 3(246) Skýrsla um tekjur og útgjöld Sauðanesprestakalls, dags. 12.6.1857. Meðal tekna af ískyldum, ítökum o.s.frv. er ónotuð: „*Selför undir Balafelli, ónotuð vegna fjarlægðar.*” (*Merkt 8 a-c, nr. 5*).
- 3(247) Sala *Gunnarsstaða*, dags. 30.6.1911. Virðingargerð Gunnarsstaða, dags. 23.5.1910. Bréf frá skrifstofu Þingeyjarsýslu, dags. 18.2.1911, þar sem fram kemur að landamerkjaskrá Gunnarsstaða sé ekki að finna í landamerkjabókum sýslunnar. Bréf frá skrifstofu Þingeyjarsýslu, dags. 10.6.1911, varðandi fyrra bréf, með fylgir bréf frá ábúanda Gunnarsstaða sem upplýsir málið. Bréf Árna Davíðssonar ábúanda Gunnarsstaða, dags. 5.4.1911, þar sem hann greinir frá hvernig á því standi að engin landamerkjaskrá sé til fyrir jörðina. Einnig fylgir með byggingarbréf fyrir Gunnarsstöðum, dags. 2.7.1888, en þar koma fram landamerki. (*Merkt 8 a-n, nr. 4*).
- 3(248) Sala *Flautafells*. Beiðni ábúanda *Flautafells*, dags. 4.5.1918, um að fá jörðina keypta. Virðingargerð *Flautafells*, dags. 1.7.1918. Athugasemdir umboðsmanns Norðursýsluumboðs við virðingargerð *Flautafells*, dags. 20.11.1919. (*Merkt 9 a-e, nr. 4*).
- 3(249) Skýrsla um tekjur *Svalbarðsprestakalls*, dags. 8.6.1867. Þar segir m.a. um prestssetrið: „*Sumarhagar afbragðs kjarngóðir fyrir sauðfje, ... Afrjettar land er afar gott og víðlent í Búrfellsheiði.*” Hjáleigur eru: *Flaga, Svalbarðssel, Fjallalækjarsel, Grímsstaðir, Bægisstaðir, Kúdá, Brekknakot, Óttarsstaðir og Lækjamót. Kirkjujörð er Hermundarfell.* (*Merkt 10 a-b, nr. 4*).
- 3(260) Stríðshjálparskattur 1681. Skýrsla sýslumanns í nyrzta hluta *Múlasýslu*, þar sem koma fram heiti jarða, dýrleiki, kúgildafjöldi og skattupphæð, ásamt uppskrift á jarðaheitum og dýrleika. (*Merkt 11, nr. 1*).
- Bréfasöfn og bréfabækur biskupa (skjalaflokkur A.12.):*
- 3(103) Kaup *Sauðaneskirkju á Þorsteinsstöðum 1870*: Bréf prófasts til stiftsyfirvalda, dags. 16.2.1870, um tilboð eiganda *Þorsteinsstaða*. Afrit af tilboði eiganda *Þorsteinsstaða*, dags. 27.1.1870. Afrit af bréfi *Sauðanesprests* um kaupin,

- dags. 27.1.1870. Veðbókarvottorð vegna Þorsteinsstaða, dags. 12.7.1870. Prófastur sendir afsalsbréf til samþykktar og eftirrit af skiptingu Þorsteinsstaða, dags. 22.11.1870. Afrit af skiptagerð, dags. 23.5.1861, þar sem mörkum Þorsteinsstaða er lýst. (*Merkt 1 a-k, nr. 5*).
- 3(104) Bréf stiftsyfirvalda til prófasts í Þingeyjarprófastsdæmi, dags. 1.4.1870, þar sem kaup á *Þorsteinsstöðum* eru samþykkt. (*Merkt 2 a-b, nr. 5*).
- 3(168) Byggingarbréf fyrir *Bakka*, dags. 18.9.1652, með tilteknum landamerkjum. (*Merkt 1 a-b, nr. 1*).
- 3(169) Makaskipti á *Þorvaldsstöðum* fyrir Hjarðarhaga og 5 hndr. í Skjöldólfsstöðum, dags. 7.8.1654 (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 2 a-b, nr. 1*).
- 3(170) Lögfesta fyrir *Bakka* og Höfn á Langanesströnd, dags. 5.8.1657 (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 3 a-c, nr. 1*).
- 3(171) Makaskipti á *Þorvaldsstöðum* móti 5. hndr. í Skjöldólfsstöðum m.m., dags. 28.3.1662 (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 4 a-d, nr. 1*).
- 3(172) Makaskipti á *Þorvaldsstöðum* og Hjarðarhaga og 5 hndr. í Skjöldólfsstöðum, dags. 22.8.1669. Landamerki Þorvaldsstaða tiltekin. (*Merkt 5 a-b, nr. 1*).
- 3(207) a-b Biskup til amtmanns í Norður- og Austuramti varðandi byggingu nýbýlis í landi Svalbarðs, væntanlega *Foss*, dags. 14.5.1846, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-b; nr. 4*).
- 3(208) a-b Bréf biskups til prófasts í Þingeyjarprófastsdæmi, dags. 2.11.1846, varðandi nýbýli á mörkum Svalbarðs- og Hafrafellstungulanda, væntanlega *Foss*, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 ; nr. 4*).
- 3(209) a-b Bréf Vigfúsar Sigurðssonar prests á Svalbarði til biskups, dags. 3.1.1849, varðandi ágreining milli Svalbarðs og Hafrafellstungu, þar sem býlið *Foss* var reist, ásamt uppskrift. (*Merkt 3 a-b; nr. 4*).
- 3(210) a-b Bréf biskups til séra Vigfúsar Sigurðssonar á Svalbarði, dags. 12.3.1849, varðandi landamerkjaágreining við Hafrafellstungu (væntanlega *Fossland*, ásamt uppskrift. (*Merkt. 4 a-b; nr. 4*).
- 3(211) Bréf Jóns Benediktssonar, fyrrverandi prests á Svalbarði, til biskups, dags. 5.2.1840, varðandi uppbyggingu á eyðijörðum Svalbarðs, *Bægisstöðum*, *Kúðá*, Grímsstöðum, Fjallalækjarseli, Svalbarðsseli og Hermundarfellsseli. (*Merkt 5 a-c; nr. 4*).
- 3(212) Skýrsla um Svalbarðsbrauð (brauðamat), dags. 31.8.1839. Taldar byggðar jarðir kirkjunnar. (*Merkt 6 a-c; nr. 4*).
- 3(213) Skýrsla um Svalbarðsbrauð (brauðamat), nóvember 1854. „Afrjettarland á stadurinn afar gott og víðlendt, í svokalladri Búrfellsheidi, sem hann brúkar ásamt hjáleigu mönnonum.” Einnig taldar hjáleigur staðarins og kirkjujarðir. (*Merkt 7 a-d; nr. 4*).
- 3(214) a-b Bréf biskups varðandi *Balafellsmál*, dags. 27.3.1820, ásamt uppskrift. (*Merkt 3 a-b, nr. 5*).
- 3(215) Skýrsla um tekjur Sauðanesprestakalls (brauðamat), dags. 12.6.1839. Talin selstaða undir *Balafelli* og Fiskilækur. (*Merkt 4 a-b, nr. 5*).
- 3(216) Skýrsla um tekjur Sauðanesprestakalls (brauðamat), dags. 20.11.1854. Talin selstaða undir *Balafelli* og Fiskilækur. (*Merkt 5 a-c, nr. 5*).
- 3(232) Lýsing *Skeggjastaða* 1752. Meðal gæða: „temmelig Græsgang, Skov til Kul og Ildebrand ...” (Bps. B. VII, 17). Designation over alle Præstekaldene i Skalhølt Stift, deres visse og uvisse Indkomster m.m. 1752, bls. 262-264. (*Merkt 6, nr. 1*).
- 3(233) a-b Greinargerð um *Sauðanesprestakall* 1782, með lögfestu frá 1579, ásamt uppskrift af því helsta. Skýrslur um brauð og kirkjur í Hólabiskupsdæmi 1782. (*Merkt 6 a-d, nr. 5*).
- 3(234) a-b Greinargerð vegna gjafabréfa *Sauðanesprestakalls* 1744, ásamt uppskrift (B. VII, 17, bls. 16-17). (*Merkt 7 a-b, nr. 5*).
- 3(235) Greinargerð um *Svalbarðsprestakall* 1782, ásamt uppskrift af því helsta.

- a-b Skýrslur um brauð og kirkjur í Hólabiskupsdæmi 1782. (*Merkt 8 a-g, nr. 4*).
- 3(236) Greinargerð vegna gjafabréfa *Presthólakirkju* 1744, ásamt uppskrift. (*Merkt 8 a-b, nr. 5*).
- 3(261) Skoðun jarðarinnar *Bakka* á Ströndum, dags. 5.8.1657. Lýst landamerkjum jarðarinnar. (*Merkt 7 a-g, nr. 1*).
- 3(272) Skýrsla um Skeggjastaðaprestakall, dags. 14.6.1839, vegna brauðamats, ásamt uppskrift á því sem segir um grasatekju, veiðivatn, Dalhús og Gæsagil. (*Merkt 8 a-b, nr. 1*).
- 3(274) Greinargerð um Presthólaprestakall 1782, ásamt uppskrift af því helsta. a-b Skýrslur um brauð og kirkjur í Hólabiskupsdæmi 1782. (*Merkt 1 a-c, nr. 3*).
- Klausturumboð (skjalaflokkur A.13.):*
- 3(236) Lýsing *Flautafells* og *Gunnarsstaða*, dags. 1.5.1878. (*Merkt 1 a-b, nr. 4*)
- Önnur óprentuð frumgögn (skjalaflokkur A.16.):*
- 3(257) Jarðabók 1696, bls. 428-430. Þar eru taldar upp jarðir, getið eignarhalds, leigukúgilda, landskuldar og jarðamats. Bent skal á, að prestssetrin Hof, Skeggjastaðir, Kirkjubær, Hofteigur og Möðrudalur eru öll metin á 12 hndr. Refsstaðir eru örlítið lægri í mati en Valbjófsstaðir (sama mat á öllum jörðum kemur fram í jarðabók, sem talin er frá 1698 og annarri ártalslausri bók, sem báðar eru í rentukammersskjölum). (*Merkt 1 a-c, nr. 1*).
- Sá hluti skjalasafna stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja sem prentaður er í Lovsamling for Island (skjalaflokkur B.6.):*
- 3(250) Rentukammerbréf til amtmanns í Norður- og Austuramti varðandi skattfríðindi nýbýlings, dags. 18.5.1833 (snýst um nýbýlið *Gunnarsstaði* í landi Djúpalækjar). (*Merkt 1 a-b, nr. 1*).
- 3(251) Kansellíbréf til stiftamtmanns og biskups og byggingu nýbýlis í landi Sauðaneskirkju (*Balafellsmál*). (*Merkt 1 a-b, nr. 4*).
- 3(252) Yfirlit um öll prestaköll á Íslandi og tekjur þeirra 1748. (*Merkt 1 a-b, almennt*).
- 3(253) Fyrirmæli til Ólafs Gíslasonar Skálholtsbiskups varðandi löggildingu máldagabókar Gísla Jónssonar, dags. 5.4.1749. (*Merkt 2, almennt*).
- 3(254) Bréf tollkammersins til stiftamtmanns um uppörvun til byggingar eyðijarða á Íslandi, dags. 14.3.1775. (*Merkt 3 a-c, almennt*).
- 3(255) Tilskipun um réttindi fyrir þá, sem vilja byggja eyðijarðir eða óbyggðar lendur á Íslandi, dags. 15.4.1776. (*Merkt 4 a-e, almennt*).
- Bréfabækur biskupa (skjalaflokkur B.8.):*
- Ekkert lagt fram undir þessum lið.
- Alþingisbækur Íslands (skjalaflokkur B.9.):*
- Ekkert lagt fram undir þessum lið.
- Önnur prentuð frumgögn (skjalaflokkur B.11.):*
- 3(256) „Fornbýli og eyðibýli í Múlasýslum”, eftir Halldór Stefánsson, fyrrum alþingismaður. Birt í ársritinu *Múlaþing*, 5. hefti. Telur Halldór upp eyðibýli eftir sveitum, en því miður getur hann ekki heimilda um einstök býli. (*Merkt 1 a-e, almennt*).

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 4 Yfirlit óbyggðanefndar yfir heimildaleit í óprentuðum (A-skjöl) og prentuðum (B-skjöl) frumgögnum, dags. 16.8.2006.
- Afsals og veðmálabækur (skjalaflokkur A.3.):*
- 4(23) Áland-syðra í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(24) Djúpilækur, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(25) Flaga í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(26) Flautafell í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(27) Garður í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(28) Gunnarsstaðir, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(29) Hafursstaðir í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.

- 4(30) Hallgilsstaðir Langanesi, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(31) Hvammur I í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(32) Hvammur II í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(33) Kúdá í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(34) Kverkártunga, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(35) Laxárdalur I í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(36) Laxárdalur II í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(37) Laxárdalur III í Þistilfirði, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(38) Múli í Svalbarðshreppi, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(39) Svalbarð í Svalbarðshreppi, síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.
- 4(40) Hölkna, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(41) Kverkártunga, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(42) Djúpilækur 1/3, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(43) Djúpilækur 1/3, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(44) Djúpilækur 1/3, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(45) Flaga, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(46) Flaga II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(47) Flautafell, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(48) Garður, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(49) Hallgilstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(50) Hvammur, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(51) Hafursstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(52) Heiðarmúli (Múli), yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(53) Hvammur II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(54) Hvammur III, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(55) Hvammur IV, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(56) Gunnarsstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(57) Kúdá I, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(58) Kúdá II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(59) Laxárdalur I, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(60) Laxárdalur III, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(61) Melavellir (úr landi Miðfjarðar I), yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(62) Miðfjörður I og II og Melavellir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(63) Miðfjörður I, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(64) Miðfjörður II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(65) Nýibær yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna og ferill.
- 4(66) Óttarsstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(67) Skeggjastaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(68) Syðra Áland, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(69) Svalbarð, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(70) Veðramót I, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(71) Veðramót II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(72) Þorsteinsstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Þingeyjarsýslna.
- 4(108) Þorvaldsstaðir, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(109) Melavellir, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(110) Djúpilækur I (156356), þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(111) Djúpilækur I (156354), þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(112) Djúpilækur II, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(113) Nýibær, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(114) Veðramót, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(115) Afsal Jóns Þ. Jónssonar til Benjamíns Sigvaldasonar á Heiðarmúla, dags. 26.11.1943.
- 4(116) Hvappur, Þistilfirði. Síða úr Veðmálaregistri Þingeyjarsýslna.

- 4(117) Vatnsendi, Þistilfirði. Síða úr Veðmálareglistri Þingeyjarsýslna.
Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands (skjalaflokkur A.11.):
- 4(123) Bréf Stjórnarráðs Íslands til allra sýslumanna, dags. 29.12.1919 þar sem beðið er um skýrslu um svæði sem talin eru til almenninga eða afrétta.
- 4(124) Svarbréf Sýslumannsins í Norður-Múlasýslu dags. 4.11.1920 við bréfi Stjórnarráðs Íslands, dags. 29.12.1919.
- 4(125) Svarbréf Sýslumannsins í Þingeyjarsýslu dags. 6.4.1920 við bréfi Stjórnarráðs Íslands, dags. 29.12.1919.
- 4(126) Svarbréf Skeggjastaðahrepps, dags. 20.10.1920, við bréfi Stjórnarráðs Íslands, dags. 29.12.1919.
- Fornleifaskráning (skjalaflokkur A.14.):*
- 4(118) Menningarminjar í Skeggjastaðahreppi. Svæðisskráning, 2002.
Örnefnaskráning (skjalaflokkur A.15.):
Ekkert lagt fram undir þessum lið.
- Önnur óprentuð frumgögn (skjalaflokkur A.16.):*
- 4(104) Djúpilækur I, fasteignamatsvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(105) Djúpilækur II, fasteignamatsvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(106) Veðramót I, fasteignamatsvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(107) Melavelli, fasteignamatsvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(119) Fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins til sveitarfélaga á Íslandi varðandi afrétti og upprekstrarrétt sveitarfélaga, dags. 20.2.1989.
- 4(120) Svarbréf Skeggjastaðahrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins, dags. 20.2.1989, varðandi afrétt og upprekstrarrétt sveitarfélaga, dags. 2.3.1989.
- 4(121) Svarbréf Svalbarðshrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins, dags. 20.2.1989, varðandi afrétt og upprekstrarrétt sveitarfélaga, dags. 19.11.1989.
- 4(122) Svarbréf Sauðaneshrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins, dags. 20.2.1989, varðandi afrétt og upprekstrarrétt sveitarfélaga, dags. 28.1.1990.
- Prentuð jarðabréf (skjalaflokkur B.1.):*
- 4(102) Ljósrit úr Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 13. b., bls. 410-413.
Prentuð fasteigna- og jarðamöt (skjalaflokkur B.2.):
- 4(1) Jarðatal J. Jonhnsens, 1847, bls. 338-369.
- 4(2) Ný jarðabók 1861, bls. 120-141.
- 4(3) Fasteignabók 1921, bls. 166-185.
- 4(4) Fasteignabók 1932, bls. 90-98.
- 4(5) Fasteignabók 1942-1944, bls. 47-54.
- Útgefnir dómar Hæstaréttar og Landsyfrréttar (skjalaflokkur B.3.):*
Sjá skrá yfir hliðsjónargögn.
- Fjallskilareglugerðir (skjalaflokkur B.4.):*
- 4(6) Reglugjörð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, nr. 102/1893, B-deild, bls. 166-175.
- 4(7) Reglugjörð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 74/1902, B-deild, bls. 150-155.
- 4(8) Reglugjörð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 107/1918, B-deild, bls. 207-213.
- 4(9) Reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 69/1926, B-deild, bls. 143-151.
- 4(10) Reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 48/1934, B-deild, bls. 108-113.
- 4(11) Reglugerð um breytingu á reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 48, frá 29.5.1934, nr. 161/1934, B-deild, bls. 248-251.
- 4(12) Reglugerð um breytingu á reglugerð nr. 161, frá 7.12.1944, um breyting á reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 48, frá 29.5.1934, nr. 92/1950, B-deild, bls. 241.
- 4(13) Fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr.

- 299/1975, B-deild, bls. 447-453.
- 4(14) Fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 366/1989, B-deild, bls. 694-701.
- 4(15) Fjallskilasamþykkt fyrir Múlasýslur, nr. 472/1991, B-deild, bls. 887-895.
- 4(16) Reglugjörð fyrir Norður-Þingeyjarsýslu austan Jökulsár um fjallskil og eyðingu refa, nr. 87/1894, B-deild, bls. 130-139.
- 4(17) Reglugjörð um fjallskil í Norður-Þingeyjarsýslu austan Jökulsár, nr. 101/1908, B-deild, bls. 323-330.
- 4(18) Reglugerð um fjallskil í Norður-Þingeyjarsýslu austan Jökulsár, nr. 84/1921, B-deild, bls. 198-205.
- 4(19) Reglugerð um breytingu á fjallskilareglugerð Norður-Þingeyjarsýslu austan Jökulsár, frá 7.9.1921, nr. 100/1938, B-deild, bls. 186.
- 4(20) Fjallskilareglugerð fyrir Norður-Þingeyjarsýslu austan Jökulsár, nr.61/1946, bls. 106-115.
- 4(21) Fjallskilareglugerð fyrir Norður-Þingeyjarsýslu austan Jökulsár, nr. 208/1974, B-deild, bls. 451-461.
- 4(22) Fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Þingeyjarsýslu austan Jökulsár, nr. 170/1996, B-deild, bls. 349-358.
- 4(127) Arðskrá fyrir veiðifélag Ormarsár, Norður-Þingeyjarsýslu, samkvæmt mati hinn 2.10.1972, nr. 289, dags. 28.9.1973.
- Prentaðir máldagar ofl. úr Íslensku fornbréfasafni (skjalaflokkur B.5.):*
- 4(73) Rekaskrá Skálholtsstaðar 1270. Getið er um *Garðsreka* í *Þistilfirði*, *Gunnarsstaði*, *Hallgeirsstaði/Hallgilsstaði*, *Lón* [sem sennilega er *Guðmundarlón/Syðralón*], *Miðfjarðarnes*, *Djúpalæk*, *Þorvaldsstaði*, *Skeggjastaði* og *Bakka* (Í.F. II. b., bls. 67-76).
- 4(74) Rekaskrá Hólastaðar og Möðruvallaklausturs 1296. Getið *Guðmundarlóns-*, *Gunnarsstaða-*, *Laxárdalsreka*, reka sem fylgt hefur *Hermundarfelli*, *Valþjófsstaða-* og *Daðastaðareka* (Í.F. II. b., bls. 305-317).
- 4(75) Auðunarmáldagar 1318. Sauðaneskirkja á *selför hjá Balafelli*, *Fellslæk* [síðar nefndur *Fiskilækur*], reka hjá *Hallgeirsstöðum*, *Svalbarðskirkja* á allt heimaland, *Hjálmarvík*, *Brekknakot* og *Hermundarfell*, *Hafrafellstungukirkja* á hálfu heimaland og *Lónstaði*, *Grenjaðarstaðarkirkja* á *Flautafellsreka*, *Múlakirkja* á *Sævarlands-*, *Brekka-* og *Guðmundarlónsrekum* (Í.F. II. b., bls. 423-435).
- 4(76) Skrá um reka Böðvars Þorsteinssonar um 1360. Þar er *Brekka* getið og *Flautafellsreka* (Í.F. III. b., bls. 134-135).
- 4(77) Máldagar Jóns Eiríkssonar skalla 1360. Máldagi Sauðaness getur *selfarar hjá Balafelli*, *Fiskilækjar* og reka fyrir *Hallgilsstöðum*, *Svalbarðskirkjumáldagi* segir kirkjuna eiga *allt heimaland* og *Hjálmarvík*, í *Hafrafellstungu* er prestsskyld í öllu heimalandi (Í.F. III. b., bls. 155-157).
- 4(78) Máldagi Skeggjastaðakirkju 1367 (Í.F. III. b., bls. 214-215, 235).
- 4(79) Máldagi Refsstaðakirkju 1367. Kirkjan á hlut í flutningum í *Guðmundarlóni* (Í.F. III. b., bls. 235-237).
- 4(80) Möðruvallaklaustri seld *Torfvík* og *Gunnarsstaðir* 1378. Nefnt mark varðandi *Laxárdal „Hundsvatn“*. Bréfið gert á *Álandi* (Í.F. III. b., bls. 331-332).
- 4(81) *Áland* í *Þistilfirði* selt Möðruvallaklaustri 1379. „á saugd jord alla iardar eign millum haulknar. ok sandar. land gaugn ok fioru gaugn.“ (Í.F. III. b., bls. 335).
- 4(82) Möðruvallaklaustur selur *Áland* að undanskildum rekum 1380 (Í.F. III. b., bls. 350-351).
- 4(83) Máldagar Péturs Nikulássonar 1394 og síðar. Máldagi Sauðaneskirkju [*selför hjá Balafelli*, *Fiskilækur*, reki á *Hallgilsstöðum*], máldagi *Múla* [rekar á *Sævarlandi*, *Brekka báðum* og *Guðmundarlóni*], máldagi *Grenjaðarstaðar* [í *Flautafellsreka*], máldagi *Svalbarðs* [á *allt heimaland*, *Hjálmarvík* og *Brekknakot*, torfskurð í *Sævarlandi* og hvalreka á *Flautafelli*] (Í.F. III. b., bls. 508-511, 554-555, 576-580, 588-589).

- 4(84) Máldagi Hofis 1397. Kirkjan á hálfan hvalreka fyrir *Djúpalæk* (Í.F. IV. b., bls. 215-216).
- 4(85) Máldagabók Ólafs Rögnvaldssonar 1461. Máldagar Sauðaness (selför undir Balafelli, Fiskilækur, Hallgilsstaðareki), máldagi Grenjaðarstaðar (*Flautafellsreki*), máldagi Múla (*rekar fyrir Sævarlandi, Brekkum báðum og Guðmundarlóni*) (Í.F. V. b., bls. 247-249, 277, 280-284).
- 4(86) Rekar Kirkjubæjar í Hróarstungu 1462. Reki fyrir *Miðfjarðarnesi* (Í.F. V. b., bls. 363-364).
- 4(87) Máldagar *Skeggjastaðakirkju* 1491-1518. Lýst *landamerkjum* (Í.F. VII. b., bls. 14-17).
- 4(88) Skriðuklausturspríor selur Munkaþverárklostri *Flautafell* 1498 (Í.F. VII. b., bls. 400).
- 4(89) *Skeggjastaðir* afhentir í fjórðungsgjöf (Í.F. VII. b., bls. 310-311).
- 4(90) *Garður* í Pistilfirði seldur 1499 (Í.F. VII. b., bls. 419-420).
- 4(91) Rekaskrá og máldagi Skinnastaðakirkju um 1500. Á þriðjung í *Sævarlandi*. [Einnig land til móts við Hól á Fjalli] (Í.F. VII. b., bls. 465-468).
- 4(92) *Skeggjastaðir* dæmdir í vernd og eign Stefáns Jónssonar Skálholtsbiskups 1504 (Í.F. VII. b., bls. 697-699).
- 4(93) Testamentisbréf Gottskálks Nikulássonar 1520. Nefndar jarðirnar *Dalur/Laxárdalur, Áland og Garður* (Í.F. VIII. b., bls. 726-727, 732-736).
- 4(94) Elsti hluti Sigurðarregisturs 1525. Eignaskrá Hólastóls: *Guðmundarlón, Áland, Dalur og Garður*, Eignaskrá Munkaþverárklosturs: *Sandfellshagi*, eignaskrá Möðruvallaklosturs: *reki á Álandi, Gunnarsstaðareki*, eignaskrá Grenjaðarstaðar: í *Flautafellsreka*, eignaskrá Múla: *rekar á Sævarlandi, Brekkum og Guðmundarlóni* (Í.F. IX. b., bls. 293-295, 301, 310, 319, 320, 324, 327).
- 4(95) Makaskipti á Syðrivík og Skjaldþingsstöðum og *Hallgilsstöðum* og *Fremribrekkum* á Langanesi 1539 (Í.F. X. b., bls. 484-485).
- 4(96) Skrá um eignir Hóladómkirkju og Hólastóls eftir Jón Arason frá fallinn 1550. Meðal jarða: *Lón/Guðmundarlón/Syðralón, Hvammur, Garður, Dalur, Áland* (Í.F. XI. b., bls. 848-849, 864, 874, 878).
- 4(97) Kirknaskrá Páls Jónssonar 1200. *Skeggjastaðir* taldir með kirkjustöðum (Í.F. XII. b., bls. 3).
- 4(98) Kaup á hálfum *Hallgilsstöðum* 1551. Bréf gert á *Miðfjarðarnesi* (Í.F. XII. b., bls. 293).
- 4(99) Makaskipti á *Syðribrekkum* og Haga í Hvömmum 1552 (Í.F. XII. b., bls. 381-382).
- 4(100) Máldagi Múlakirkju 1563. Kirkjan á tvo hluti í *Sævarlandi* og rekahluta, reka fyrir *Brekknalöndum, Guðmundarlóni og í Flautafellsreka* (Í.F. XIV. b., bls. 142-145).
- 4(101) Reikningar kirkna á prestsetrum í Hólabiskupsdæmi. Getið *Hermundarfells og Sævarlands* (Í.F. XV. b., bls. 346-347).
- Sá hluti skjalasafna stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja sem prentaður er í Stjórnartíðindum (skjalaflokkur B.6.):*
Ekkert lagt fram undir þessum lið.
- Landnáma (skjalaflokkur B.7.):*
- 4(103) Landnámabók, Íslensk fornrit I. b., bls. 286-289. (*Merkt 1 a-b, nr. 4-5*).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Gunnarsstaða:

- 6 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 6(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Gunnarsstaði, dags. 4.4.2005.
- 6(2) Fasteignamatvottorð fyrir Gunnarsstaði, dags. 31.3.2005.
- 6(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006.
- 6(4) Almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins vegna málsmeðferðar óbyggðanefndar á svæði 5.

- 6(5) Umsókn Gunnars Stefánssonar um nýbýlaréttindi, dags. 20.11.1828, ásamt uppskrift.
- 6(6) Svarbréf amtmanns við umsókn Gunnars Stefánssonar, dags. 18.1.1829.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Kverkártungu:

- 7 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 7(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Kverkártungu, dags. 18.3.2005.
- 7(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Kverkártungu, dags. 31.3.2005.
- 7(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 6(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Melavalla:

- 8 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 8(1) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 6(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Miðfjarðar:

- 9 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 9(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Miðfjörð I, dags. 18.3.2005.
- 9(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Miðfjörð II, dags. 18.3.2005.
- 9(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Miðfjörð I, dags. 31.3.2005.
- 9(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Miðfjörð 2 (2 síður) dags. 31.3.2005.
- 9(5) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 6(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Veðramóta:

- 10 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 10(1) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 6(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Grími Sigurðssyni f.h. Jóns Sveinssonar vegna Hölknár (1/4 hluti úr Gunnarsstöðum):

- 11 Kröfulýsing, dags. 26.4.2005.
- 11(1) Útprentað (A4) kort sem sýnir kröfulínur Gunnarsstaða, dags. 25.4.2005.
- 11(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Hölkná, dags. 10.10.1996.
- 11(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Hölkná, dags. 17.11.1999.
- 11(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Hölkná, dags. 5.1.1999.
- 11(5) Útprentun af færslum fyrir jörðina Hölkná af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 25.4.2005.
- 11(6) Staðfesting sýslumanns á að Hölkná sé ¼ hluti úr Gunnarsstöðum, ódags.
- 11(7) Afsal Eiríks Jakobssonar fyrir Gunnarsstöðum til Ásgeirs Torfasonar, dags. 30.11.1934.
- 11(8) Afsal Ásgeirs Torfasonar fyrir ¼ hluta úr Gunnarsstöðum til Halldóru Margrétar Ásgeirsdóttur, dags. 5.8.1955.
- 11(9) Menntamálaráðherra gjörir kunnugt nýnefnið Hölkná fyrir nýbýli Margrétar Ásgeirsdóttur, þingl. 5.9.1956.
- 11(10) Kaupsamningur, dags. 1.10.1977. Kristján Gunnarsson selur Ásgeiri Þórhallssyni Veðramót í Skeggjastaðahreppi.
- 11(11) Afsal Ásgeirs Þórhallssonar fyrir Hölkná til Þorsteins Guðmundssonar, dags. 1.8.1985.
- 11(12) Afsal Þorsteins Guðmundssonar fyrir Hölkná til Sveinbjörns Benediktssonar, dags. 30.9.1995.
- 11(13) Afsal Sveinbjörns Benediktssonar fyrir Hölkná til Marteins Sveinssonar, dags. 14.9.1996.
- 11(14) Kaupsamningur og afsal fyrir jörðinni Hölkná, dags. 25.10.1999. Marteinn

- Sveinsson selur Jóni Sigurðssyni.
11(15) Greinargerð Jóns Sigurðssonar og Dýrleifar Ásgeirsdóttur, dags. 9.3.2006.

Lagt fram af Grími Sigurðssyni f.h. Jóns Sveinssonar, vegna Veðramóta II:

- 12 Kröfulýsing, dags. 26.4.2005.
12(1) Útprentað (A4) kort sem sýnir kröfulínur Gunnarsstaða, dags. 24.4.2005.
12(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Veðramót 2, dags. 25.4.2005.
12(3) Útprentun af færslum fyrir jörðina Veðramót 2, af heimasíðu Fasteignamats ríkisins (2 síður), dags. 25.4.2005.
12(4) Kaupsamningur og afsal fyrir ¼ úr jörðinni Gunnarsstöðum, dags. 16.12.1955.
12(5) Menntamálaráðherra gjörir kunnugt um nýnefnið Veðramót II á nýbýli Þórhalls Árnasonar, þingl. 5.9.1956.
Greinargerð Jóns Sigurðssonar og Dýrleifar Ásgeirsdóttur, dags. 9.3.2006. sjá skjal 11(15).

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Bægisstaða:

- 13 Kröfulýsing, dags. 28.7.2006.
13(1) Greinargerð, dags. 8.3.2006, vegna Álandstungu, Bægisstaða, Garðs, Heiðarmúla, Hvamms II, III og IV, Hvapps, Laxárdal, Svalbarðs v/ Svalbarðskirkjulands, Vatnsenda, Svalbarðshreppsafréttar, Hallgilsstaða I og II, Tungusels, Þorsteinsstaða, Grímsólfstungu þ.e. hluta jarðarinnar Syðralóns og Skeggjastaða.
13(2) Kort með breytingu á kröfulínu Bægisstaða, ódags. en mótt. 3.8.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Flautafells:

- 14 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
14(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Flautafell, dags. 7.3.2005.
14(2) Útprentun af færslum fyrir jörðina Flautafell af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
Sjá skjal nr. 34 h. Hlutakort (A4) sem sýnir breytingu á kröfulínum fjármálaráðherra, Flautafells, Garðs og Heiðarmúla í Svalbarðshreppi, dags. 1.3.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Flögu:

- 15 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
15(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Flögu, dags. 7.3.2005.
15(2) Útprentun af færslum fyrir jörðina Flögu 1 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
15(3) Útprentun af færslum fyrir jörðina Flögu 1 (veiðihús) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
15(4) Útprentun af færslum fyrir jörðina Flögu 2 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Garðs:

- 16 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
16(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Garð, dags. 7.3.2005.
16(2) Útprentun af færslum fyrir jörðina Garð af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 31.3.2005.
16(3) Útprentað (A4) kort sem sýnir staðsetningu Garðs í Svalbarðshreppi.
16(4) Útprentað (A4) kort sem sýnir staðsetningu og landamerkjapunkta Garðs í Svalbarðshreppi.
16(5) Skrá yfir landamerkjapunkta Garðs og nánari skýringar á þeim.
16(6) Þinglýsingarvottorð Garðs, dags. 13.3.2006.
Sjá skjal nr. 34 h. Hlutakort (A4) sem sýnir breytingu á kröfulínum fjármálaráðherra, Flautafells, Garðs og Heiðarmúla í Svalbarðshreppi, dags.

1.3.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Hafursstaða:

- 17 Kröfulýsing, dags. 29.3.2005.
17(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hafursstaði, dags. 7.3.2005.
17(2) Útrentun af færslum fyrir jörðina Hafursstaði af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 31.3.2005.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Hallgilsstaða I og II:

- 18 Kröfulýsing, dags. 29.3.2005.
18(1) Þinglýsingarvottorð Hallgilsstaði 1, dags. 30.3.2005.
18(2) Þinglýsingarvottorð Hallgilsstaði 2, dags. 30.3.2005.
18(3) Útrentun af færslum fyrir jörðina Hallgilsstaði 1 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.3.2005.
18(4) Útrentun af færslum fyrir jörðina Hallgilsstaði 2 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.3.2005.
18(5) Tilgreining á landamerkjapunktum Hallgilsstaða, Syðra Lóns, og Tungusels, ásamt bréfi dags. 7.3.2005.
18(6) Þinglýsingarvottorð Hallgilsstaða I, dags. 3.3.2006.
18(7) Þinglýsingarvottorð Hallgilsstaða II, dags. 3.3.2006.
18(8) Bændur græða landið 2006, samningur um landgræðslu við Kverká, 30 km sunnan Hallgilsstaða II, dags. 15.6.2006.
18(9) Leigusamningur vegna lands í Kvíslamótum, ódags.
18(10) Umsókn um leyfi til uppsetningar á húsi við Kvíslamót, ódags.
18(11) Heimild Þórshafnarhrepps varðandi uppsetningu húss í Kvíslamótum í landi Hallgilsstaða í austurhluta Tunguselsheiði dags. 12.7.2001.
18(12) Umsókn Kvíslamótafélagsins til Heilbrigðiseftirlits Norðurlands eystra um starfsleyfi, dags. 10.7.2001.
18(13) Byggingafulltrúi Þingeyinga samþykkir leyfisbeiðni um uppsetningu á húsi í landi Hallgilsstaða í austurhluta Tunguselsheiðar, dags. 22.8.2001.
18(14) Umsögn Heilbrigðiseftirlits Norðurlands eystra varðandi umsókn Gunnlaugs Ólafssonar, Hallgilsstöðum 2, um uppsetningu á húsi við Kvíslamót í landi Hallgilsstaða í austur hluta Tunguselsheiðar, dags. 14.9.2001.
18(15) Samþykktir félagsskapar, þess er byggir hús við Kvíslamót austur í Tunguselsheiði, á umgengnisreglum, ódags. en mótt. 17.8.2006.
18(16) Jónas Lárusson, ábúandi á Hallgilsstöðum 1 veitir Gunnari Ólafssyni leyfi til að setja hús í Kvíslamótum, dags. 12.1.2001.
18(17) Uppdrættir af húsinu sem um ræðir við Kvíslamót í austur Tunguselsheiði, dags. 1.7.2001.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Heiðar-Múla:

- 19 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
19(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Heiðar-Múla, dags. 7.3.2005.
19(2) Útrentun af færslum fyrir jörðina Heiðar-Múla af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
19(3) Útrentun af færslum fyrir jörðina Heiðar-Múla (sæluhús) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
19(4) Hornpunktaskrá fyrir jörðina Heiðarmúla, dags. í febrúar 2006.
19(5) Afsalsbréf fyrir Heiðarmúla, dags. 31.3.1967.
19(6) Yfirlýsing Barða Friðrikssonar, dags. 23.6.2003 og þingl. 27.6.2003 Heimild til að nýta Heiðarmúla sem afrétt.
19(7) Þinglýsingarvottorð Heiðar-Múla, dags. 3.3.2006.
Sjá skjal nr. 34 h. Hlutakort (A4) sem sýnir breytingu á kröfulínum fjármálaráðherra, Flautafells, Garðs og Heiðarmúla í Svalbarðshreppi, dags. 1.3.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Hvamms:

- 20 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 20(1) Útprentað veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Hvamm, dags. 1.4.2004.
  - 20(2) Útprentað veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Hvamm 1, dags. 1.4.2004.
  - 20(3) Útprentað veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Hvamm 2, dags. 1.4.2004.
  - 20(4) Útprentað veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Hvamm 3, dags. 1.4.2004.
  - 20(5) Útprentað veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Hvamm 4, dags. 1.4.2004.
  - 20(6) Útprentun af færslum fyrir jörðina Hvamm af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 1.4.2005.
  - 20(7) Útprentun af færslum fyrir jörðina Hvamm 1 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 1.4.2005.
  - 20(8) Útprentun af færslum fyrir jörðina Hvamm 2 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 1.4.2005.
  - 20(9) Útprentun af færslum fyrir jörðina Hvamm 3 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 1.4.2005.
  - 20(10) Útprentun af færslum fyrir jörðina Hvamm 4 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 1.4.2005.
  - 20(11) Þinglýsingarvottorð Hvamms I, dags. 13.3.2006.
  - 20(12) Þinglýsingarvottorð Hvamms II, dags. 13.3.2006.
  - 20(13) Þinglýsingarvottorð Hvamms III, dags. 13.3.2006.
  - 20(14) Þinglýsingarvottorð Hvamms IV, dags. 13.3.2006.
  - 20(15) Útprentað veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Hvamm 1, dags. 29.6.2006.
  - 20(16) Útprentun af færslum fyrir jörðina Hvamm 1 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, mótt. 7.7.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Hvapps:

- 21 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Kúðár 1 og 2:

- 22 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 22(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Kúðá 1, dags. 7.3.2005.
  - 22(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Kúðá 2, dags. 7.3.2005.
  - 22(3) Útprentun af færslum fyrir jörðina Kúðá 1 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
  - 22(4) Útprentun af færslum fyrir jörðina Kúðá 2 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Laxárdals:

- 23 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 23(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Laxárdal 1, dags. 7.3.2005.
  - 23(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Holt og Laxárdal, dags. 4.4.2005.
  - 23(3) Útprentun af færslum fyrir jörðina Laxárdal 1 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
  - 23(4) Hornpunktaskrá fyrir jörðina Laxárdal, dags. 14.2.2005.
  - 23(5) Hornpunktaskrá fyrir jörðina Laxárdal, ódags.
  - 23(6) Þinglýsingarvottorð Laxárdals I, dags. 3.3.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Óttarstaða:

- 24 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.

- 24(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Óttarstaði, dags. 7.3.2005.
- 24(2) Útprentað veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Óttarstaði, dags. 6.4.2005.
- 24(3) Útprentun af færslum fyrir jörðina Óttarstaði af heimasíðu Fasteignamats ríkisins dags. 6.4.2005.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Skeggjastaða:

- 25 Kröfulýsing, dags. 29.3.2005.
- 25(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Skeggjastaði, dags. 22.3.2005.
- 25(2) Útprentun af færslum fyrir jörðina Skeggjastaði af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.3.2005.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Svalbarðs:

- 26 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 26(1) Útprentað veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Svalbarð, dags. 3.4.2005.
- 26(2) Útprentun af færslum fyrir jörðina Svalbarð af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 3.4.2005.
- 26(3) Útprentun af færslum fyrir jörðina Svalbarð (lóð) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 3.4.2005.
- 26(4) Yfirlýsing um að jörðin Svalbarð í Svalbarðshreppi í N-Þingeyjarsýslu sé gerð að ættaróðali, dags. 13.4.1956.
- 26(5) Yfirlýsing um ráðstöfun ættaróðalsins Svalbarðs, dags. 1.1.1971.
- 26(6) Afsalbréf fyrir Svalbarð, dags.13.4.1956.
- 26(7) Yfirlýsing um ráðstöfun á ættaróðalinu Svalbarð, dags. 1.1.1971.
- 26(8) Þinglýsingarvottorð Svalbarðs, dags. 3.3.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Syðra-Lóns:

- 27 Kröfulýsing, dags. 31.5.4.2005.
- 27(1) Þinglýsingavottorð fyrir Syðra-Lón, dags. 30.3.2005.
- 27(2) Útprentun af færslum fyrir jörðina Syðra-Lón af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 27(3) Þinglýsingarvottorð Syðra-Lóns, dags. 3.3.2006.
Sjá skjal 18(5)skrá yfir landamerkjapunkta.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Vatnsenda:

- 28 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 28(1) Útprentun af færslum fyrir jörðina Vatnsenda af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 28(2) Hornpunktaskrá dags. 1.3.2005.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Tungusels:

- 29 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 29(1) Þinglýsingavottorð fyrir Tungusel, dags. 7.3.2005.
- 29(2) Útprentun af færslum fyrir jörðina Tungusel af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 29(3) Þinglýsingarvottorð Tungusels, dags. 3.3.2006.
Sjá skjal 18(5)skrá yfir landamerkjapunkta.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Þorsteinsstaða:

- 30 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 30(1) Þinglýsingavottorð fyrir Þorsteinsstaði, dags. 7.3.2005.
- 30(2) Þinglýsingavottorð fyrir Þorsteinsstaði (lóð), dags. 7.3.2005.
- 30(3) Útprentun af færslum fyrir jörðina Þorsteinsstaði af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.

- 30(4) Útrentun af færslum fyrir jörðina Þorsteinsstaði (lóð) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 30(5) Þinglýsingarvottorð Þorsteinsstaða, dags. 3.3.2006.
- 30(6) Afsal Halldórs Sigurðssonar, á jörðinni Þorsteinsstaðir, til Marinós og Kristbjörns Jóhannssona, dags. 6.10.1972.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Álandstungu:

- 31 Kröfulýsing, dags. 29.3.2005.
- 31(1) Tilgreining Skúla Ragnarssonar og Bjarnveigu Skaftfeld á fjórum landamerkjapunktum sem afmarka innri hluta Álandstungu, dags. 17.3.2005.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna afréttar Svalbarðshrepps:

- 32 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 32(1) Fundargerð, dags. 18.7.1976. Fundur fulltrúa úr Svalbarðs- og Öxarfjarðarhreppum varðandi fjallskil og fjárrekstra.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna afréttar Þórshafnarhrepps:

- 33 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.

Lagt fram af málsaðilum:

- 34 a Yfirlitskort. Mál nr. 4/2005. Kröfulínur allra málsaðila, dags. 14.6.2006.
- b Hlutakort: Kröfulína eigenda Laxárdals, dags. 11.8.2005.
- c Hlutakort: Kröfulína eigenda Ytra-Álands fyrir Álandstungu, dags. 11.8.2005.
- d Hlutakort: Kröfulína eigenda Hvapps, dags. 11.8.2005.
- e Hlutakort: Kröfulína eigenda Hafursstaða, dags. 11.8.2005.
- f Hlutakort: Kröfulína eigenda Vatnsenda fyrir Álandstungu, dags. 11.8.2005.
- g Hlutakort (A4) sem sýnir breytingu á kröfulínu fjármálaráðherra í Svalbarðshreppi, dags. 15.12.2005.
- h Hlutakort (A4) sem sýnir breytingu á kröfulínum ísl. ríkisins, Flautafells, Garðs og Heiðarmúla í Svalbarðshreppi, dags. 1.3.2006.
- i Hlutakort (A3) sem sýnir breytingar á kröfulínum ísl. ríkisins, og Bægisstaða í Svalbarðshreppi, dags. 8.8.2006.
- j Heildarkort (A3) sem sýnir breytingar á kröfulínum aðila, dags. 14.8.2006.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Djúpalækjar:

- 35 Kröfulýsing, dags. 20.5.2005.
- 35(1) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 6(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Þorvaldsstaða:

- 36 Kröfulýsing, dags. 20.5.2005.
- 36(1) Fasteignamatsvottorð fyrir Þorvaldsstaði, dags. 31.3.2005.
- 36(2) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 6(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Nýjabæjar:

- 37 Kröfulýsing, dags. 20.5.2005.
- 37(1) Fasteignamatsvottorð fyrir Nýjabæ, dags. 31.3.2005.
- 37(2) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 6(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 38 38(1) Fundargerð 1. fyrirtöku, dags. 17.8.2005.
- 38(2) Fundargerð 2. fyrirtöku, dags. 20.12.2005.
- 38(3) Fundargerð 3. fyrirtöku, dags. 9.3.2.2006.

- 38(4) Fundargerð aðalmeðferðar, dags. 5.7.2006.
- 38(5) Fundargerð endurupptöku, dags. 17.8.2006.
- 39 Greinargerð Hjörleifs Guttormssonar, náttúrufr. um staðhætti og náttúrufar í Skeggjastaðahreppi og á Þistilfjarðarsvæði, dags. 18.5.2006.
- 40 Greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands um sögu jarða og annarra landsvæða, dags. 28.7.2006.
- 41 a-b Kort sem sýna vatnaskil (a) frá Ytri-Hágangi til Kistufells og (b) frá Kistufelli að Bungu, unnið af Vatnamælingum Orkustofnunar, dags. ágúst 2006.
- 42 Kort sem sýnir vatnasvið Grímólfsár og ármót Grímólfsár og Hafralónsár, unnið af Vatnamælingum Orkustofnunar, dags. desember 2006.
- 43 Kort sem sýnir vatnasvið Hávarðsdalsár og ármót Hafralónsár og Hávarðsdalsár, unnið af Vatnamælingum Orkustofnunar, dags. desember 2006.
- 44 Kort sem sýnir upptakasvæði Sauðár og Hölknár, unnið af Vatnamælingum Orkustofnunar, dags. mars 2006.

Hliðsjónargögn

Lagt fram til hliðsjónar af Jóni Sigurðssyni hdl. f.h. fjármálaráðherra vegna Skeggjastaðahrepps:

- Ónr. Sveitir og jarðir í Múlaþingi, I b., 1974, bls. 8-20, 22, 24, 26-28,30-33, 35,37,-39, 41-44, 46-50.
- Ónr. Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknarlýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1844, Reykjavík 1994. Sauðanessókn, bls. 275, 292-293.
- Ónr. Múlasýslur. Sýslu- og sóknarlýsingar hins íslenska bókmenntafélags 1839-1844, Reykjavík 1994. Skeggjastaðasókn, bls. 25-37.
- Ónr. Austurland, Safn austfirskra fræða, II. b., Akureyri 1948. Ritstj. Halldór Stefánsson og Þorsteinn M. Jónsson, bls. 24-29.

Lagt fram til hliðsjónar af Jóni Sigurðssyni hdl. f.h. fjármálaráðherra vegna Svalbarðshrepps og Þórshafnarhrepps:

- Ónr. Göngur og réttir eftir Braga Sigurjónsson. 5. b., bls. 208-231, 235-240.
- Ónr. Land og fólk. Byggðasaga Norður-Þingeyinga. Ritstj. Þórarinn Þórarinnsson ofl. bls. 488-555.
- Ónr. Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknarlýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1844, Reykjavík 1994. Svalbarðssókn, bls. 242-273.
- Ónr. Íslendinga sögur. I. b. Landssaga og landnám. Guðni Jónsson bjó til prentunar. Bls. 174-179.
- Ónr. Saga 1972, tímarit sögufélags, Reykjavík 1972. Ritsj. Björn Sigfússon ofl. Bls. 92-133.
- Ónr. Langnesingasaga, saga byggðar á Langanesi frá Landnámi til 1918, Reykjavík 1998. Friðrik G. Olgeirsson, bls. 12-21, 24-26, 29-30, 37-39, 85-86, 162, 174-175, 177, 325-330, 332-333.

Lagt fram til hliðsjónar af Friðbirni Garðarssyni hdl.:

- Ónr. Grein úr Glettingi -tímarit um austfirsk málefni, 1. tbl. 2005, eftir Heimi Þór Gíslason, *Um Fjallgrös*.

Lagt fram til hliðsjónar af óbyggðanefnd:

- Ónr. Kandídatritgerð Eiríks Þormóðssonar frá 1970, Þróun byggðar í Svalbarðshreppi í Þistilfirði.
- Ónr. Hæstaréttardómur 1966/336, eignarréttur á Krossavík í Svalbarðshreppi.
- Ónr. Skýrsla um Skeggjastaðabrauð 1854. Skýrslur um landshagi á Íslandi II. b., bls. 436-437. (*Merkt B. 11. 1 a-b, nr. 1*).

- Ónr. Skrá um eyðibýli í Þingeyjarsýslu. Ólafur Olavíus: Ferðabók, II. b., bls. 79 og 83. (*Merkt B. 11. 1 a-b, almennt*).
- Ónr. Hrd. 1980/1225, Sandfellshagi í Öxarfjarðarhreppi.
- Ónr. Hrd. 1999/2006, Sandfellshagi í Öxarfjarðarhreppi.
- Ónr. Skýrslur í máli 4/2005 hjá óbyggðanefnd, (29 bls., skrifaðar upp eftir hljóðupptöku).
- Ónr. Upplýsingar um afrétti og fjallskil í Þingeyjarsýslu árið 1959. Samantekt sýslumanns Þingeyjarsýslu úr bréfum oddvita, dags. 13.5.1959.
- Ónr. Bréf sýslumanns Norður-Múlasýslu um afréttarskrár, dags. 27.1.1986.

Skjöl lögð fram til upplýsingar fyrir lögmenn um rannsókn óbyggðanefndar

- Ónr. Yfirlit yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðll. nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.
- Ónr. Listi ÞÍ yfir þær jarðir á svæði 5 sem leitað er heimilda um. Dags. 28.2.2005-1.3.2005. Breytt 4.4.2005.
- Ónr. Listi óbn yfir jarðir (og eyðibýli) á svæði 5 sem kröfulína íslenska ríkisins liggur um og/eða meðfram, dags.20.3.2005.
- Ónr. Efnisyfirlit landamerkjabókar Norður-Múlasýslu A, 1883-1951.
- Ónr. Efnisyfirlit landamerkjabókar Norður-Múlasýslu B, 1921- 1979.
- Ónr. Efnisyfirlit landamerkjabókar Þingeyjarsýslu A, 1883-1888.
- Ónr. Efnisyfirlit landamerkjabókar Þingeyjarsýslu B-E, (B1888-1890, C 1890-1901, E1901-1936).
- Ónr. Efnisyfirlit Björns Teitssonar o.fl. („Heimildaskráning jarða“), fyrir Norður Múlasýslu og Þingeyjarsýslu.
- Ónr. Afrit af erindi óbyggðanefndar, dags. 6.9.2005. Beiðni um gögn úr Afsals- og veðmálabókum sem eru í vörslu sýslumannsins á Seyðisfirði.
- Ónr. Afrit af erindi óbyggðanefndar, dags. 6.9.2005. Beiðni um gögn úr Afsals og veðmálabókum sem eru í vörslu sýslumannsins á Húsavík.
- Ónr. Efnisyfirlit landskiptabókar Norður-Þingeyjarsýslu.